

Muintir Duibhlinne¹

la James Joyce

(aistriúchán Gaeilice le Domhnall Nagreine)

Réamhrá

Is éard atá san aistriúchán seo, iarracht amscáil ar chomhréiteach idir an Ghaeilic bheo agus an Ghaeilic mar a bhí. Ní dóigh liom go bhfuil mórán fiúntas ann agus go deimhin féin, is lochtach mo thuiscint ar an tSeanGhaeilic. Ní raibh uaim leis an iarracht seo ach féachaint cén crot a bheadh ar an teanga dá mbaininn feidhm as roinnt tréithe ón ársaíocht. Gné amháin den tseanteanga nach fios dom: níl a fhios agam an leanann séimhiú nó urú gach aon fhocal ina dhiaidh, idir aidiacht agus ainmfhocal, mar a rinne mise sna scéalta seo: cur i gcás *ar fhearann bhán fhir*.

Duine éigin a léifeas an iarracht seo, b'fhéidir gur mhaith leis nó léi cur leis an aistriúchán *Wikisource* seo anseo nó ansiúd. Chuirfeadh sin gliondar le mo chroí. Má tá níos mó spéise ag léitheoir in aistriúchán níos nádúrtha ná an iarracht tacair seo áfach, mholfainn dó an gnáthleagan Gaeilice de na scéalta seo. Arís eile, tá míle fáilte roimhe nó roimpi cur a chloch féin leis an tionscnamh sin.

Seo na hiomraill eile sa leagan seo:

Idirdhealú idir an tuiseal áinsí agus an tuiseal tabharthach:

Téann sé isan dteach Vs tá sé isa tigh

Idirdhealú idir an aimsir fhoirfe agus an aimsir chaite shimplí:

Do chaith sí sa dtine é cheana féin Vs caith sí sa dtine é inné

In ainneoin go bhfuil an aimsir chaite shimplí imithe i léig le fada an lá agus gur thóg an aimsir fhoirfe a háit, athmhúsclaítear í san sna scéalta seo. Ní úsáidtear s-caite na Gaeilice Clasaicí áfach (m.sh. cuiris i. chuir sé). Is éard a dhéantar san aistriúchán seo, fághtar an rémhír 'do' ar lár agus ní shéimhítear an briathar.

Seachnaítear clásail le 'a' ar liobarna ag deireadh abairtí an oiread agus is féidir:

~~b'éigean dóibh an bóthar do bhualadh~~

b'éigean dóibh bualadh bóthair

is minic a úsáidtear an modh foshuiteach caite (i. an aimsir ghnáthchaite) le cur in iúl éiginnteachta, seachas an aimsir iarfháistineach (i. módh coinníolach): *dá n-éistimis thuigfimis, seachas dá n-éistfimis thuigfimis*

Faraor, ní léir don léitheoir an é an aimsir ghnáthchaite nó an modh foshuiteach caite a bhíos i gceist i gcomhthéacsanna áirithe dá bharr. Roghnaíodh '*beth*' mar litriú ar an aimsir fhoirfe chaite den bhriathar 'bí', seachas 'beith' mar atá sa Ghaeilge Chlasaiceach. Ní úsáidtear 'beith' sna scéalta seo ach amháin mar ainm briathartha de 'bí'.

Ní úsáidtear an iolra den aidiacht i ndiaidh uimhreach: sé chapall bán seachas sé ~~chapall bána~~. Níl cúis stairiúil ar bith le seo, ach amháin go gcaithfidh an aidiacht réiteach leis an ainmfhocal (m.sh. capall).

réamhfhocail:

~~as, as an, as na, as a~~

as, asan, asna, asa

~~ar, ar an, ar na, ar a~~

ar, aran/arsan, arna/arsna, ara

~~faoi, faoin, faoi na, faoina~~
fo, fon, fona/fonaibh, fú/fona

~~i, sa/san, sna, ina~~
i, isan, isna, ina

~~le, leis an, leis na, lena~~
la, lasan, lasna, lana

~~ó, ón, ó na, óna~~
ó, ón, ónaibh, óna

~~roimh, roimh an, roimh na, roimh a~~
re, ren, rena/resna, ria/reana

~~trí, tríd an, tríd na, trína~~
tre, tresan, tresna, treana

~~thar, thar an, thar na, thar a~~
tar/thar, tharan, tharna, thara

Innéacs

- 1 Na Deirfiúracha**
- 2 Araby**
- 3 Teangmháil**
- 4 Eveline**
- 5 I nDiaidh an Rása**
- 6 Beirt Bhuachaillí Báire**
- 7 An Teach Lóistín**
- 8 Scamall Beag**
- 9 Macasamhla**
- 10 Cré**
- 11 Cás Coscrach**
- 12 Lá an Éidhneáin i Seomra an Choiste**
- 13 Máthair**
- 14 Grásta**
- 15 Na Mairbh**

Na Deirfiúracha

BAÍ sé thar taomadh an babhta seo: ba é seo an tríú stróc apaipléise a bhuaíl é. Oíche tar éis oíche, do chuas tharsan dteach (ba la linn na laethanta saoire ón scoil é seo) agus do scrúdíos solas cearnógach na fuinneoige: agus oíche tar éis oíche, do chonaiceas go rabh sí ar lasadh isa chaoi chéanna, go fann agus go cothrom. Dá mbeth sé marbh, a smaoiníos, bheadh an seomra níos dorcha agus d'fheicfinn loinnir na gcoinnle taobh thiar dena dallógaibh, óir baí a fhios agam go gcaithfear dhá choinneal a chur ag cionn an choirp. Ba mhinic do dúirt sé liom: 'is gairid an seal atá fágtha agam issa tsaol seo', agus do shíleas gurbh fhánach a fhocal. Anois baí a fhios agam gurbh fhíor é. Dúras an bhfocal *paralysis* go ciúin liom féin gach aon oíche agus mé ag stánadh suas aran bhfuinneog. Ba ait an focal armo chluasaibh riamh, fearacht an fhocal *gnomon* issan *Euclid* agus an fhocail *simony* issa Teagasc Críostaí.² Anois áfach, taibhsigh an focal dom mar a bheth neach mailíseach agus peacúil ann. Cuir sé scéin ionam, acht issan am chéanna santaíos beith níos gaire dhó féachaint ara shaothar marfach.

Baí sean-Cotter ina shuí cois tine ag caitheamh gaile nuair a thánas anuas an staighre ag am suipéir. Fad is a bhaí m'aintín ag dáileadh na leite, deir sé, mar do bheadh ag filleadh ar ais ar ráitis éigean a rinne cheanna féin:

'Ni hea, ní déarfainn go rabh sé... acht baí rud éigean corr... bhí rud éigean ait faoi. Is é mo thuairimse...'

Bain sé neart gal asa phíopa, gan dabht ag cur eagair ara thuairim ina intinn féin. An seanbhreallaire bambairneach! Nuair a rabh aithne againn ar dtús air baí sé suimiúil go leor, lana chaint fo chamaibh stile agus fon bhraon bhroghach; acht ba ghearr gur éiríos braon dá scéaltaibh síoraí fon tigh stile.

'Tá mo léamh féin agamsa aran scéal', a deir sé. Silim gur ceann é seo dena... cásannaibh siúd fo leith... Acht is deacair rá...'

Tosaigh sé ag baint plaiceanna asa phíopa arís gan nochtadh a léimh féin dúinn. Tug m'uncaíl faoi deara go rabhas ag stánadh agus dúirt liom:

'Sea, is amhlaidh go mbeidh brón ort cloisteáil go bhfuil do sheanchara imithe uainn.'

'Cé?' a deirim.

'Father Flynn.'

'An bhfuil sé básaithe?'

'D'innis Mr Cotter anseo an scéal dúinn anois díreach. Bhí sé ag dul tharsan dteach.'

Bhí a fhios agam go rabhadar go léir ag coimhead orm, agus mar sin leanas orm ag ithe mar dhea nach rabh suim agam issa scéal. Mínígh m'uncaíl an gcás don tsean-Cotter.

'Baí seisean agus an gasúr an-mhór lana chéile. Múin an fear críonna go leor dó, bíodh a fhios agat, agus deirtear go rabh an-chion aige air.

'Go ndéana Dia trócaire ara anam' ar m'aint go deabhóideach.

Féach an sean-Chotter ormsa ar feadh tamaill. Mothaíos a súile beaga dubha ag breathnú orm acht níor thugas sásamh dhó as amhairc aníos asmo phláta. Fill sé ara phíopa agus issa deireadh caith smugairle go drochbhéasach sa dtine.

‘Níor mhaith liom go rabhadar páistí agamsa’, a dúirt sé, ‘rómhór la fear mar sin.’

‘Céard atá i gceist agat la sin, a Mhister Cotter, a fhiafraigh m’aint.

‘Is éard atá i gceist agam, a dúirt an Sean-Chotter, ‘is dona an rud é do pháistibh. An tuiscint atá agamsa, lig do bhuachaill óg rith agus súgradh la buachaillí dá aois féin, seachas beith... An bhfuil an ceart agam, *Jack?*’

‘Is é an dearcadh céanna agamsa é freisin’, ar m’uncail. Lig dó foghlaim sheasamh an fhóid asa stuaim féin. Is é sin a deirim i gcónaí lasan *Rosicrucian*³ thall ansin: déan roinnt aclaíochta. Go deimhin féin, nuair a bhíos féin i mo mhalrach, tógas folcadh fuair, geimhreadh agus samhradh. Agus is é sin a sheasas dom anois. Tá an t-oideachas maith go leor ann féin acht... B’fhéidir go mblaise an t-uasal Cotter bolgam den chaorfheoil sin’, a dúirt sé la m’aint mar agusín.

Arú, ná tabhair domsa é’, a dúirt an sean-Chotter.

Tóg m’aint pláta ón chófra fheola agus cuir aran dtábla é.

‘Acht cén fáth a mheasair nach ndéanann sé maith do pháistibh, a uasail Cotter?’ a fhiafraigh sí.

‘Is dona an rud é do pháistibh’, a dúirt an Seanchotter, ‘mar gheall ara shaonta is atá a n-aigne. Nuair a fheicid páistí rud mar sin, an bhfuil ‘fhios agat, bíonn tionchar aige...’

Líonas mo bhéal la leite ar fhaitíos go labhraínn as feirg. An Seanleibide bearránach dearg-shrónach!

Baí sé déanach issan oíche nuair a thiteas i mo chodladh. Cé go rabhas ar buille lasan Seanchotter mar go rabh sé ag tagairt domsa mar a bheth páiste ionam, bhíos domo mhearú féin ag iarraidh dhéanamh adhmaid asa abairtibh neamhchríochnaithibh. I ndorchadas mo sheomra, taibhsigh aghaidh liath mhairbhiteach an phairilisigh. Tarraingíos na pluideanna tharmo cheann agus deineas iarracht smaoineamh aran Nollaig. Lean an aghaidh liath mé áfach. Labhair sí trína fiacla, agus tuigeas gur teastaigh uaithi déanamh faoistine i rud éigean. Airíos m’anam ag cúlú i réigiún dtaitneamhach agus mailíeach; agus baí sí siúd ag fanacht orm ansin freisin. Tosaigh ag déanamh faoistine liom i gcogarnach chainte agus ba iontas liom cúis an mheangadh gáire a dhein sí gan stad liom agus cad ina thaobh taise na liopaí. Ansin áfach, táinig sé chun cuimhne dhom go bhfuair sé bás de phairilis agus samhlaíos go rabhas féin ag déanamh gáire fann freisin, mar do bheinn ag tabhairt apsalóide don tsíomóntaí ina pheaca.⁴

Maidin lá arna mhárach tar éis chuid na maidine, chuas soir gosan dteach ar Shráid *Great Britain*.⁵ Ba theach neamhphostúil é, cláraithe fon ainm doiléir *Drapery*. Ba iad na hearraí ba mhó sa tsiopa, éadaí nó buataisíní páistí agus scáthanna báistí. De ghnáth, bhíodh fógra crochta suas san fhuinneog la *Umbrellas Re-covered* scríofa air. Ní raibh aon fhógra ann anois, mar bhádar na comhlaí tarraingthe anuas arna fuinneogaibh. Bhí crobhaing créipe ceangailte de bhoschrann an dorais la ribín. Bádar beirt bhan bocht ag léamh an chárta a bhaí greamaithe den chréip la biorán. Druideas leis gur léigh:

July 1st, 1895
The Revd James Flynn (formerly of
S. Catherine's Church, Meath Street),
aged sixty-five years.
R.I.P.

Ní rabh amhras ar bith orm acht go rabh sé marbh tar éis léamh an chárta dhom. Cuir sé sin stop lamo ghiodam, rud a bhain geit bheag asam. Murach go rabh sé básaithe, rachainn sa seomra mbeag ndorcha ar chúl an tsiopa, áit ina mbeadh sé ina shuí cois tine romham agus é nach mór plúchta aga chóta mór. B'fhéidir go mbeadh paicéad *High Toast* faighte agam ó m'aint la tabhairt dó. Mhúsclódh an bronntanas seo é dá thámh mharbhánta codlata. Ba mise a d'fholmhaíodh an bpaicéad ina bhocsa dubh snaoise, mar baí an oiread creatháin ina lámh aigesean is go ndoirtfeadh sé a leath dhe aran n-urlár dá ndéanadh seisean é. Go fiú nuair a chuireadh sé a lámh mhór chreathach lana shrón, shilidís néalta beaga deataigh trína mhéaracha anuas ara chóta. B'fhéidir gurbh iad na ceathanna síoraí snaoise seo ba chúis lasan gcuma nglas dteigthe ara sheanfheistean sagairt, mar ba bheag an éifeacht a rabh aga chiarsúr dearg lana shíleadh sé scuabadh na gráinní uaidh, agus an ciarsúr céanna dubhaithe agan tsnaois i gcónaí.

Bhí fonn orm dul isteach do amharc air acht ní rabh sé de mhisneach agam cnagadh aran ndoras. Imíos liom aran taobh ghrianmhar den tsráid agus mé ag léamh na bhfógraí dráma i bhfuinneogaibh na siopaí feadh an bhealaigh. Ba ait liom nach rabhasa ná an lá féin fo bhrón agus cuir sé cantal orm tabhairt fo deara go rabhas go fiú amháin ag blaiseadh na sairse, mar a mbeinn fuascailte ó rud éigean mar thoradh ara bhás. Bhí iontas orm fo seo, óir faoi mar a dúirt m'uncail liom an oíche roimhe, is mór an méad a mhúin sé dhom. Do bhaí seal caite aige ag staidéar issan ollscoil Éireannach issa Róimh agus do mhúin foghraíocht cheart na Laidine dhom. D'eachtraigh dhom ar chatacómáí agus ar *Napoleon Bonapart*, agus do mhínigh ciall na ndeasghnátha n-éagsúla Aifrinn agus na bhfeistean n-éagsúil a chaitheas an sagart. Uaireanta, bhaineadh sé sult as cur ceisteanna deacra orm: d'fhiafraíodh díom céard ba chóir do dhuine déanamh i gcás áirithe nó cé dhíobh an rabh peaca fo leith ina pheaca marfach nó ina pheaca solathach, nó arbh é nach rabh ann acht locht beag daonna.⁶ Léiríodar a chuid ceisteanna a chasta agus a dhiamhaire is a bhádar roinnt bhun-nósanna na hEaglaise ar chreideas féin riamh roimhe sin gurbh iad na gníomhartha ba éasca. Chonacthas dom go rabhadar dualgais i leith na hEocairiste agus i leith rúndacht na faoistine chomh tromchúiseach is gurbh iontas é go rabh sé de mhisneach ag duine ar bith tabhairt fúthu; agus ní rabh ionadh ar bith orm nuair a dúirt sé liom go rabhadar leabhair scríofa ag bunaitheoiribh na hEaglaise a bhaí chomh tiubh la hEolaire Oifig an Phosta agus a rabh an cló iontu chomh beag la fógraí dlí sa pháipéar nuachta, ina gcuirtear na ceisteanna seo ina suí. Amanna, d'iarradh sé orm rá roinnt de fhreagraibh an Aifrinn, mar bhádar curtha de ghlanmheabhair agam dó. Sméideadh sé a cheann agus aobh smaointeach an ghéire air fad is a bhídís na freagraí á ríomh agam, agus shacadh gráinní móra snaoise suas gach poll srónach faoi seach ó am go ham. Nuair a dhéanadh sé meangadh géire, bheidís a chuid fiacla buí á nochtadh agus a theanga ina luí ara liopa íochtair aige. Ba nós é seo a chuir míshuaimhneas orm ar dtús sula rabh aithne mhaith agam air.

Tángadar focail sean-Chotter chun cuimhne dhom agus mé ag siúl fon ghréin agus deineas iarracht cuimhnimh arar tharla ina dhiaidh sin isa bhrionglóid. Ba chuimhin liom gur thugas fo deara cuirtíní fada veilbhite agus lampa ar luascadh a bhaí de stíl seanaimseartha. Baí sé mar do bheinn aran choigríoch i bhfad ó bhaile in áit ina bhfuilid béasa agus bealaí aduaine ag daoibh – an Pheirs a shíleas... acht ní thioctadh deireadh na brionglóide chun chuimhne.

An oíche sin, tug m’aint léi go teach an bháis mé. Bhí an ghrian dulta faoi, acht fuinneoga na dtithe lana n-aghaidh siar, bádar ag caitheamh scáil órga de mhúr mór scamall. Cuir Nannie fáilte romhainn sa halla agus, ó ba mhíchuibhiúil é gaoch amach uirthi, croch m’aint lámh léi mar chomhartha ómóis do gach a bhaí istigh ann. Sí an tseanbhean a méar in airde mar a bheth sí ag cur ceiste agus, nuair a sméid m’aint a ceann, chuaigh sí ag dreapadh suas an staighre chaoil go tiarálach. Agus a ceann cromtha síos mar a bhaí, is ar éigean a chuaigh sé thar leibhéal ráille an staighre. Stop sí aran chéad-léibheann cheann staighre agus sméid go spreagúil orainn leanúint ar aghaidh go doras oscailte sheomra an bháis. Chuaigh m’aint agus nuair a chonaic an tseanbhean go raibh drogall orm dul isteach, tosaigh ag sméideadh isteach orm arís agus arís eile lana lámh.

Chuas isteach ar bharráicínibh na gcos. Baí solas órga breacdhorcha ag leathadh tre chiumhais lása na ndallóga agus ba chosúil la lasracha caola báiteacha iad na coinnle ann. Baí sé i gcónra. Tug Nannie sampla dhúinn agus chuamar síos arár nglúine ag bun na leapan. Ligeas orm guí dho dhéanamh acht baí sé fánach orm tabhairt m’aire uirthi mar baí monabhar na seanmhná domo bhuaireamh. Tugas suntas dia amscaí is a bhaí a gúna ceangailte taobh thiar di agus tugas suntas do shálaibh a buataisí a bhádar ídithe síos ar thaobh amháin. Buail an nóisean mé go rabh aoibh an gháire aran tsagart isa chónra.

Ní rabh áfach. Chonaiceas nach rabh aoibh an gháire air nuair a éiríomar aníos do dhruidim la ceann na leapan. Baí sé ina luí ansin go forleitheadach foisteanach agus é feistithe mar do bheth ag dul chun na haltóra, la cailís fostaithe go bog ina lámhaibh móraibh. Aghaidh ghairgeach, liath agus ollmhór a bhaí romhaim, la polláirí dubha cuasacha agus ciorclaithe la clúmh bán scáinte. Baí boladh láidir isa tseomra - na bláthanna.

Coisriceamar sinn féin agus fágamar é. Isa tseomra bheag síos staighre, baí Eliza ina suí romhainn sa chathaoir uillinne dho ngnáthaíodh seisean. Bhraitheas mo shlí romham gosan gcathaoir sa chúinne ina shuínn féin de ghnáth agus siúl Nannie gosan gcár sleasa dho tharraingt amach crúsca *sherry* agus roinnt fíonghloinní. Leag sí aran mbord iad agus tug cuireadh dhúinn gloine beag fíona dho thógáil. Ansin, fo ordú a deirféar, líon sí na glóiní gur sín chugainn iad. Iarr sí orm tógáil roinnt *cream crackers* acht diúltaíos iad óir baí faitíos orm go ndéanfainn an iomarca torainn dá n-ithe. Shílfeá gur chuir m’eiteach pas beag díomá uirthi. Chuaigh sí sall go ciúin gossan dtolg gur suigh síos laistiar dá deirfiúr. Níor labhair aon duine: bámarr go léir ag stánadh romhainn arsan teallach lom.

Fan m’aint ina tost agus lig Eliza osna aisti agus ansin dúirt:

‘Á, sea, tá sé dulta go domhan níos fearr.’

Lig Eliza osna eile aisti agus claon a ceann mar chomhartha aontaithe. Méaraigh m’aint cos a fíonghloine agus bain súimín beag as.

‘Ar... go suaimhneach?’ a fhiafraigh sí.

‘Ó, go suaimhneach go leor *ma’am*, ar Eliza. ‘Ní aireofá an nóiméad a imigh an dé deiridh as. Baí bás álainn aige, moladh la Dia.’

‘Agus gach uile rud...?’

Baí an tAthair O’Rourke isteach leis Dé Máirt agus cuir an n-ola air agus fuair faoi réir é agus gach aon rud.’

‘Baí a fhios aige mar sin?’

‘Cuir sé a thoil lana chinniúint.’

‘Tá cuma sách chaoimhulangach air’, ar m’aint.

‘Is é sin a dúirt an bhean a fhostaíomar dá níochán. Dúirt sí go rabh cuma chomh síochánta chaoimhulangach air is go sílfeá nach rabh ann acht go rabh sé ina chodladh. Ní shamhlódh aon duine a áille is do bheth a chorp.’

‘Leoga, ní shamhlódh’, ar m’aint.

Bain sí súimín eile asa gloine agus dúirt:

‘Sea, a Mhiss Flynn, ara laghad ar bith, caithfear gur mór an sólás duit é a fhios a bheith agat go ndearnais gach rud a d’fhéadteá déanamh dhó. Dar mo choinsias, bádar an bheirt díobh an-lách leis.’

Slíoc Eliza a gúna thara glúine.

‘Á, James bocht’, a dúirt sí. Ag Dia atá a fhios go ndearnamar ár ndícheall agus a bhoichte is atáimid - níor mhaith linn go mbeth díth ar bith air a fhad is a bhaí sé arsan tsaol seo abhus.’

Do lig Nannie a cinn ar philiúr an tolg agus baí gach dealramh uirthi go rabh sí ag titim ina codladh.

‘Nannie, an créatúr’, ar Eliza agus í ag amhairc uirthi, ‘tá sí traochta. An tiaráil ar fad a bhaí orainn beirt, ag fostú mná chun a níocháin agus ansin baí sé la fáil fo réir agus ansin baí scéal na cónra ann agus b’éigean dúinn socrú an aifrinn isa tséipéal. Murach *Father O’Rourke* níl a fhios agam céard a dhéanfaimís. Is eisean a rug na bláthanna go léir seo gosan dteach, chomh maith lasan dá choinnleoir seo ón tséipéal. Is eisean a scríobh an bhfógra issa *Freeman’s General* agus a réitigh na cáipéisí reilige mar aon la hárachas James boicht.’⁷

‘Nárbh mhaith uaidh é sin?’, ar m’aint.

Dún Eliza a súile agus croith a ceann go mall.

‘Níl cara ar bith ionchurtha la seanchairde’, ar sí, ‘i ndeireadh na dála is iad na seanchairde amháin a dtig leat cur do mhuinín iontu.’

Is fíor duit’, ar m’aint. ‘Anois agus é ar shlí na fírinne, táim cinnte nach ndéanfaidh sé dearmad ar do chineáltas uile leis.’

Á, James bocht’, a deir Eliza. ‘Ba bheag an dua a chuir sé orainn. Ní chloisfeá sa tigh é acht oiread la anois féin. Ara shon sin is uile, tá a fhios agam go bhfuil sé imithe uainn go...’

‘Is agan uair a bheas gach aon rud thart a aireoir uait é’, a deir m’aint.

‘Tá a fhios sin agam’, ar Eliza. ‘Ní bhead ag breith a shúram mairteola chuige go deo arís. Agus tusa, a bhean uasal, ní bheir ag cur a snaoise chuige níos mó. Á, James bocht!’

Stop sí, mar a bheth ag smaoinemh siar arsan saol a bhaí imithe go ndúirt ansin go críonna:

Mar sin féin, thugas fo deara go rabh rud éigean aisteach ag tuidheacht air issa deireadh. Am ar bith dá dtagainn isteach chuige lana anraith, bhíodh sé caite siar sa chathaoir, a phortús tithe aran urlár agus a bhéal ar oscailt.’⁸

Leag sí méar ara srón agus cruinnigh a malaí: ansin labhair an athuair:

‘acht fós deireadh sé i gcónaí go dtabharfadh sé geábh i gcóiste lá breá éigean sula mbeth an samhradh thart, ar chúis ar bith eile acht la feiceáil an tseantí inar rugadh sinn go léir thíos issa Bhaile Ghaelach arís, agus deireadh sé go dtabharfadh sé Nannie agus mise in éineacht leis.’ Dá n-éiríodh Dia linn tuidheacht ar cheann dena cóistibh nua-aimsearthaibh nach ndéanadh torainn fonar inis Father O’Rourke dúinn, a deireadh sé. Iad siúd a bhfuilid rothaí *rheumatic* fúthú, acht fáil cinn díbh sin go saor don ló thall i dtigh Johnny Rush do dul anonn ann la chéile, an triúr dínn tráthnóna Domhnaigh éigean. Ní rabh faoi ná thairis acht a dhéanamh... James bocht!’

‘Go ndéana Dia trócaire ara ainm’, ar m’aint.

Tarraing Eliza a ciarsúr uirthi agus cuimil a súile leis. Ansin cuir sí ar ais ina póca agus stán aran tinteán bhfolamh gan focal aisti ar feadh achair fada.

‘Baí sé riamh róchonsiasach, a dúirt sí. Sáraíodar dualgais na sagartachta air. Ansin, d’fhéadfá rá gur tháinig an saol salach air.’

‘Tuigim’, ar m’aint. ‘Ba fhear é a rabh díomá air. Ba léir sin.’

Neadaigh ciúnas isa seomra agus, fo choim an chiúnais seo, chuas i leith an tábla dho bhlaiseadh mo sheirise agus filleas ansin go ciúin armo shuíochán sa chúinne. Baí an chosúlacht ar Eliza go rabh sí ara marana. Fanamar go hurramach lasan n-uain a bhriseadh sí an dtost: agus i ndiaidh ciúnais fada, deir sí:

‘An chailís sin a bhris sé... ba é sin an tús. Ar ndóigh, deirid nach ndearnadh aon dochar. Is é sin, nach rabh aon cheo istigh inti. Acht mar sin féin... Deirid gur aran bhuachaill a bhaí an locht. Acht baí James bocht chomh neirbhíseach, go ndéana Dia trócaire air!’

‘Agus arb é sin é?’ a deir m’aint. ‘Chualas rud éigean...’

Sméid Eliza a ceann.

‘Chuaigh sé sin fon n-intinn aige,’ a deir sí. ‘I ndiaidh na heachtra sin, tosaigh sé ag fálróid thart ina chadhan aonraic, gan labhairt lasan nduine mbeo. Is amhlaidh go rabh sé ag teastáil oíche amháin la dul ar cuairt tí acht níor fhéadadar tuidheacht air. Chuadar ara lorg i ngach aon áit acht fós ní rabh tásc ná tuairisc air. Ansin mol an cléireach dhóibh cuardach an tséipéil . Fuairadar na heochracha agus osclaíodar an séipéal, agus an cléireach agus Father O’Rourke agus sagart eile a bhaí ann, tógadar lóchrann isteach dá chuardach... agus cén bhrí acht baí sé rompu ansin ina shuí ina lándúiseacht leis féin issa dorchadas ina bhocsa faoistine agus é ag gáire go ciúin leis féin.’

Stop sí go tobann mar a bheth ag éisteach. Cuireasa cluas la héisteach orm freisin acht ní rabh fuaim dá laghad sa tigh: agus baí a fhios agam go rabh an seansagart fós ina luí ina chónra, faoi mar do chonaiceamar é, la cailís díomhaoín ara ucht.

Labhair Eliza an athuair:

‘Ina lándúiseacht agus é mar a bheth ag gáire leis féin... agus mar sin nuair a chonaiceadar sin ansin, is é sin a thug an smaoineamh ina gceann go rabh rud éigean ar cearr leis...’

IS É *JOE DILLON* a nocht domhan an *Wild West* dúinn. Baí ábhar leabharlaine bige aige de sheanumhreachaibh *The Union Jack*, *Pluck* agus *The Halfpenny Marvel*. Gach tráthnóna tar éis na scoile chasaimis lana chéile ina ghairdín cúil agus shocraímis cathanna *Indians*. Eisean agus a dheartháir óg ramhar- an falsóir, ghlacaidís seilbh ar lochta an stábla fad is a dhéanaimis féin iarracht a ghabhála de ruaig uaibh. É sin nó bhídís cathanna cóirithe againn lana chéile aran phlásóg. Théidís a mhuintir go haifreann a hocht a chlog gach maidin agus bhíodh boladh suaimhneasach *Mrs Dillon* i réimeas i halla an tí. Sinne a bhaí níos óige agus níos cúthaile [ná é], ba ró-fhíochmhar linn an chaoi a bhíodh sé ag súgradh áfach. Baí cuma Bhundúchasach Mheiriceá de chineáil éigean air agus é ag ceáfráil timpeall an ghairdín, seanphúic tae ara chionn, é ag bualadh druma lana dhorn agus ag béiceadh:

'*Ya! yaka, yaka, yaka!*'

Baineadh stangadh as gach aon duine nuair a frítheadh scéala go rabh gairm aige la beith ina shagart. Mar sin féin, ba fhíor é.

Fás meon ansmachta inár measc agus, fona tionchar siúd, dhéantaí neamhaird de difríochtaibh cultúir ná láidreachta. Sheasaimis lana chéile, cuid dinn go dána, cuid eile ar son grinn agus cuid eile fós nach mór as faitíos: agus issa líon dheireanach, na hIndiaigh dhrogallacha a mbíodh eagla orthu tabhairt la fios go mba daoine staidéartha ná ar easpa scafántachta iad, ba dhuine dhíobh mise. Na heachtraí a bhaineadar la litríocht an *Wild West*, níor chosúil lamo nádúr-sa iad ná baol air. Ara laghad féin áfach, d'osclaídís doirse éalaithe. B'fhearr liomsa roinnt scéalta bleachtaireachta Meiriceánaí ina mbíodh trácht ar chailínibh fhiáinibh áillibh stothallachaibh ó am go chéile. In ainneoin nach mbíodh aon cheo as bealach lasna scéalta seo agus cé gur liteartha a n-éirim scaití, scaiptí fo choim sa scoil iad. Lá amháin nuair a bhaí an t-Athair *Butler* ag éisteacht lasan cheithre leathanach de *Stair na Róimhe*,⁹ frítheadh Leo Dillon, an ciotachán, la cóip de *The Halfpenny Marvel*.¹

'An leathanach seo nó an leathanach seo? An leathanach seo? Anois, Dillon, aníos leat! "*Hardly had the day dawned*"... An bhfuil staidéar déanta agat air? Céard atá ansin agat i do phóca?

Táinig fuadach croí ar gach aon duine agus Leo Dillon ag géilleadh an pháipéir, agus cuir gach duine dreach neamhurchóideach air féin. Iompaigh an tAthair Butler na leathanaigh agus grainc ara mhalaibh.

'Céard é an trufalais seo?' a deir sé. '*The Apache Chief!* An é seo a léir i leaba staidéir ar do chuid Staire Rómánaí? Ná ligí dhom aimsiú tuillidh den dríodar shuarach seo issa choláiste seo. An fear a scríobh é, is dóigh liom, is suarachán éigean é a scríobhas na rudaí seo la haghaidh dí. Cuirid buachaillí mar aon leatsa iontas orm, sibh léannta, agus ag léamh a leithéide de stuif. D'fhéadfainn a thuiscint é dá mba... bhuachaillí na Scoile Náisiúnta sibh. Anois, Dillon, comhairle láidir duit, téigh i mbun oibre nó... '

An lochtú seo la linn uaireanta stuama na scoile, bain sé an mbarr de ghlór an Iarthair Fhiáin orm, agus dreach náireach ata Leo Dillon, dúisigh sí ceann demo choinsiasaibh.

---

1 ***The Halfpenny Marvel:*** Páipéir scéalta Breatnacha a bhunaigh Alfred Harmsworth (foilsitheoir mór nuachtáin) i 1893. Is éard a bhí mar aidhm aige, deireadh a chur la díol na '*penny dreadfuls*' - sraith litríochta a fhoilsítí ar mhaithe la rath díolacháin i measc an lucht oibre seachas ar son ard-litríochta. An ról a bhoí ag *The Halfpenny Marvel*, litríocht ghlan, shláintiúil do chur ina n-áit siúd.

Nuair a bhaí fad curtha idir mé agus tionchar sriantach na scoile áfach, tosaíos ag tnúth arís la mothúcháin fhiáine, lasan n-éalú nár léir dom fáil agam air acht amháin i gcroinibh an anoid. Éirigh bréagchogaíocht an tráthnóna chomh leamh tuirsiúil la gnáthamh na scoile ar maidin fo dheireadh óir teastaíodar fíoreachtraí uaim. Tángas arsan dtuairim nach dtarlaid rudaí aisteacha do dhaoineibh a fhanaid issa bhaile: caithfear dul ara dtóir aran choigríoch.

Bádar na laethanta saoire ag drannadh liom nuair a bheartaíos briseadh amach ó leadrán saoil na scoile, ara laghad ar feadh lae. La Leo Dillon agus lá buachaill darb ainm *Mahony* a shocraíos lá éalaithe ón scoil. Coigil gach duine dhínn sé phingin. Chasfaimis lana chéile aga deich a chlog ar maidin ag droichead na canála. Scríobhfadh deirfiúr mhór Mahony leithscéal dó agus iarfadh Leo Dillon ara dheartháir insint go rabh sé breoite. Bhí sé socraithe againn go rachaimis suas *Wharf Road* go dtiocfaimis chomh fada lasna longa. Ansin dhéanfaimis an dturas trasna issa bhád fharantóireachta agus shiúlfaimis amach do fheiceáil an *Pigeon House*.¹⁰ Bhí faitíos ar Leo Dillon go mbuailimis la *Father Butler* nó la duine éigean ón Choláiste, acht cuir Mahoney an gceist, rud ar chiallmhar é, cad chuige a mbeadh an tAthair Butler thall agan *Pigeon House*. Cuir sé sin arár suaimhneas sinn: agus cuireas-sa an gcéad-chéim den chomhcheilg i gcrích nuair a bhailíos sé phingin asan bheirt eile, dá dtaispeáint mo shé phingin féin issan am chéanna. Nuair a bhámar ag déanamh na socraithe deireanacha an tráthnóna roimh ré, baí pas beag díocais orainn. Croitheamar lámh lana chéile agus sinn ag gáire.

‘Go amárach a mhéiteannaí’, a deir Mahoney.

Baí codladh corrach agam an oíche sin. An mhaidin dár gcionn, ba mise an chéad-duine agan droichead ó tharla gur mise an té a bhaí ina chónaí ba ghiorra dhó. Cuireas mo chuid leabhar i bhfolach issa bhféar n-ard a bhaí cóngarach don pholl luaithe ag bun an gharraí, áit nár thaitin duine ná deoraí riamh. Leis sin, fuirsíos suas bruach na canála. Ba mhaidin bhog ghrianmhar de chéad sheachtain Mhí an Mheithimh í. Suíos in airde ar chóipeáil na canála agus mé ag breathnú go sásta armo bhrógaibh fíneáltaibh canbháis a sciúras go cáiréiseach la cré píopa la linn na hoíche. Leanadar mo shúile na capaill cheansa ó am go chéile fad is a tharraingíodar tram lán de dhaoineibh gnó suas an n-ard. Baí gach géag dena crainnibh ardaibh feadh na canála ag gáire la duilleóga beaga glasa geala agus snigh solas na gréine tríothu arsan n-uisce. Baí eibhreachloch an droichid ara théamh suas agus tosaíos dá tapáil lamo bhos i dtúin lasan bhfonn gceoil imo chionn. Baíos breá sásta.

Tar éis chúig nó deich nóiméad imo shuí ann chonaiceas culaith liath Mahoney ag tuidheacht imo threo. Táinig sé suas an aird agus meangadh gáire air, agus dreap suas lamo thaobh arsan ndroichead. Fad is a bhámar ag fanacht, tarraing sé amach an gcatapult a bhaí ag cur boilg amach ara phóca inmheánach gur léirigh dhom cuid dena feabhsaithibh a bhádar déanta aige air. Fiafraíos de cad chuige a rug sé leis é agus dúirt liom gur ar mhaithe la roinnt spraoi lasna héin a rug leis é. D’usáideadh Mahoney neart béarlagair ina chuid cainte agus ‘*Old Bunser*’ an t-ainm a chuireadh sé aran n-Athair Butler. Fanamar mar sin ar feadh leathuaire níos faide acht fós féin ní rabh tásca ná tuairisc ar Leo Dillon. Léim Mahoney anuas den bhalla issa deireadh agus dúirt:

‘Gabh i leith. Bhí a fhios agam go gclisfeadh an Feolamán orainn.’

‘Agus a shé phingin...?’ ar mise.

‘Sin an geall a chuir sé,’ ar Mahony ‘agus is é is fearr dúinne é – tá scilling agus sé pingneacha againn anois in ionad sé pingneacha.’

Siúlamar suas Bóthar na Trá Thuaidh a fhad lasna *Vitriol Works* agus ansin casamar ar dheis suas *Wharf Road*. Tosaigh Mahony ag aithris ar dhúchasach Mheiriceánach a thúsce is a bhámar imithe as amharc. Cuir sé an ruaig ar scata cailíní gioblacha, ag beartú a chatapuilt folaimh agus, nuair a thosaíodar beirt bhuachaillí gioblacha ag radadh cloch linn as gaisce, mol dom gabháil ar ruathar fúthu in éineacht leis. Cuireasa ina choinne aran bhonn go rabhadar róbheag, agus siúlamar ar aghaidh fad a bhaí an slua cifleogach ag screadach ‘*Swaddlers! Swaddlers!* inár ndiaidh, óir síleadar gur Phrotastúnaigh sinn de bhrí go rabh Mahoney, a bhaí dúchraicneach, ag caitheamh shuaitheantas airgead chlub *cricket* ara chaipín.¹¹ Nuair a tháingamar a fhad lasan *Smoothing Iron* deineamar léigear orthu acht ní rabh maith ann, mar ní mór triúr duine ara laghad. Baineamar díoltas amach ar Leo Dillon as rá faoi gur chladhaire cruthanta é agus as tomhas cé méad a bhfaigheadh sé aga trí a chlog ó *Mr Ryan*.¹²

Táingamar gar don abhainn ansin. Caitheamar tréimhse fhada ag siúl timpeall na sráideanna callánacha lana mballaí arda ara dtaobhanna, sinn ag breathnú ar láimhseáil na gcrann tógála agus na n-inneall. Ba mhinic a screadadar tiománaithe cairteacha slóchtacha orainn nuair nár bhogamar. Baí sé ina mheán lae fon am a shroicheamar na céibheanna agus ó tharla go rabhadar na hoibrithe ar fad ag ithe a lóin, ceannaíomar dhá bhorróg móra rísín agus suíomar síos ar phíopa miotail cois na habhann dá n-ithe. Baineamar sásamh asan radharc ar thrádáil Átha Cliath – na báid canála i bhfad uainn ag beannú dhúinn la puthanna deataigh ar nós olla, an loingeas donn iascaireachta arsan taobh thall den Rinn, an soitheach mór seoltóireachta a bhaí á dhíluchtú arsan chéibh thall uainn. Dúirt Mahoney go mba mór an greann é teitheadh linn tharr tonn ar chionn dena soithibh móraibh agus fiú mise, agus mé ag breathnú arsna crainn mhóra seoltóireachta, choineacas, nó samhlaíos, anam ag tuidheacht de réir a chéile issa dtíreolaíocht a dháileadh go gann orm ar scoil. Shílfeá go rabh an scoil agus an baile ag druidim uainn agus go rabh a dtionchar orainn ag dul i léig.

Trasnaíomar an Life i mbád farantóireachta. Íocamar an dtáille la dul ar bord i gcuideachta bheirt shaothraithe agus Íúdaigh big la mála. Bámar chomh stuama is go bhféadfá rá go rabhamar sollúnta, acht uair amháin dearcamar issa súil ara chéile go ndearnamar gáire. Nuair a tháingamar i dtír, féachamar ar dhíluchtú grástúil an tsoithigh trí-chrann ar bhreathnaíomar air ón ché eile. Dúirt duine éigean den lucht féachana gur shoitheach Ioruach í. Chuas gona dheireadh ag iarraidh céile dho dhéanamh den scríbhinn uirthi acht, nuair nár éirigh liom, filleas agus scrúdaíos na mairnéalaigh féachaint an rabh súile glasa¹³ ag duine ar bith dhíobh, mar baí nóisean doiléir éigean agam... Ba ghorma agus liatha iad súile na mairnéalach, agus bádar súile dubha acu go fiú amháin. An t-aon mhairnéalach a d'fhéadfaí rá faoi gur dhuine la súile glasa é, ba fhear ard a bhain gáire asan tslua aran ché as rá, gach uair dar tit ceann dena pleancibh:

'All right! All right!'

Nuair a éiríomar bréan den fheic seo, chuamar ag fálróid go mall issa Rinn. Bhí brothall tagtha aran lá, agus i bhfuinneogaibh na siopaí bádar brioscaí stálaithe ina luí á mbánú agan ghréin. Ceannaíomar roinnt brioscaí agus seacláidí agus itheamar go cáiríseach iad fad a bhámar ag fánaíocht trí shráideanna brocacha ina rabhadar clanna na n-iascairí ina gcónaí. Níor tháingamar ar dhéirí in áit ar bith agus chuamar isteach i siopa mangarae dá dheasca, do cheannach bhuidéal líomanáide an duine. Athbheoite aige sin, chuaigh Mahoney síos lána issa tóir ar chat, acht tug an cat na cosa leis go páirc leathan. Airíomar an bheirt dinn tuirseach go leor fon am a shroicheamar an bpáirc agus deineamar caol díreach ar iomaire aga bhruach a thug radhairc ar An Dothra thara dhroim.

Baí sé ródhéanach agus bámar róthuirseach chun chur i gcrích ár scéime thabhairt cuairte aran *Pigeon House*. Níor mhór dúinn beith abhaile roimh a ceathair a chlog ar eagla go bhfaightí amach

fonár eachtra. Amhairc Mahoney go haiféalach ara chatapult agus baí orm moladh dhó dul abhaile aran traein sula dtagadh aon bhlas dá mhisneach ar ais. Imigh an ghrian i measc na scamall agus fág lenár gcuid smaointe maolaithe agus la grabhróga ár lóin sinn.

Ní rabh duine ná deoraí eile sa pháirc acht amháin sinn féin. Tar éis dúinn tamaill fada inár luí aran bhruach gan focal uainn, chonaiceas-sa fear ag tarraingt orainn ón taobh thall den pháirc. Amharcas go marbhánta air agus mé ag cogaint ar cheann dena gasaibh glasaibh sin lana ndéanaid cailíní fáistine. Táinig sé go mall feadh an bhruaigh. Siúl la lámh amháin ara chorróg. Bhí maide ar iompar issa láimh eile aige lenar tug sé mionbhuillí don talamh. Baí sé gléasta go dona i gculaith i leith na glasduibhe agus hata la tóin ard air a dtugaimis *jerry hat* mar ainm air. Baí cuma sách sean air lana chroiméal ar dhath na luaithe. Nuair a tháinig sé a fhad linn agus é ag siúl díreach thíos fúinn, dearc suas orainn go sciobtha agus coinnigh air ara bhealach. Leanamar é lanár súile agus chonaiceamar gur thosaigh sé ag fillleadh ar ais tar éis tuairime is caoga coiscéim. Siúl chugainn go han-mhall, ag tabhairt mionbhuillí don talamh lana mhaide i gcónaí. Baí sé ag dul chomh mall is gur síleas go rabh ag cuardach rud éigean issan fhéar.

Stop sé nuair a bhaí thíos fúinn agus beannaigh dhúinn. Freagraíomar dó agus suí sé síos go mall agus go han-cháiréiseach taobh linn aran bhfána. Tosaigh ag caint fon aimsir, dúirt go mbeadh samhradh an-te ann agus freisin go rabh athrú mór tagtha arna séasúraibh ó bhaí seisean ina ghasúr – i bhfad ó shin. Dúirt nach rabh amhras ann acht gurb é an tráth is sona i saol duine ná a laethanta scoile agus go dtabharfadh rud ar bith la beith óg arís. Fanamar inár dtost gan suim againn ann fad is a nocht sé na tuairimí seo. Ansin tosaigh ag caint fon scolaíocht agus fo leabhairibh. Fiafraigh dhínn ar léamar filíocht Thomas Moore ná saothair Sir Walter Scott agus Lord Lytton.¹⁴ Ligeas orm go rabh gach leabhar ar thagair sé dó léite agam, sa chaoi is go ndeir sé issa deireadh:

‘Á, feicim gur léitheoir craosach thú, fearacht mise. Anois’, a deir sé, ag síneadh a mhéire i dtreo Mahoey a bhaí ag breathnú orainn la súile móra, ‘tá seisean difriúil, is iad cluichí a rogha siamsa siúd.’

Dúirt sé go rabh gach saothar la Sir Walter Scott agus gach saothar la Lord Lytton sa bhaile aige agus nár thuirsih sé riamh dá léamh. ‘Ar ndóigh, bádar roinnt leabhar de chuid an Tiarna Lytton ann nár thig la buachaillí a léamh.’ Fiafraigh Mahoney cén fáth nach bhféadfaidís buachaillí léamh na leabhar sin – ceist do chráigh mise mar baí faitíos orm go gceapadh an fear go rabhas-sa chomh dúr la Mahoney. Ní rabh de fhreagairt agan fhior acht meangadh gáire áfach. Chonaiceas go rabhadar mantanna móra ina bhéol idir a fhiacra buí. Ansin fiafraigh sé dhínn cé dhínn a rabh an líon ba mhó *sweethearts* aige. Inis Mahoney go ciúin go rabhadar triúir stumpaí aige. Fiafraigh an fear díom cé méad do bhí agamsa. Freagraíos nach rabh muirín ar bith agamsa. Níor chreid sé mé agus dúirt go rabh sé cinnte dhe go rabh cailín amháin agam. Ní rabh focal uaim.

‘Inis dom’ ar Mahoney go clóchasach, ‘cé méad atá agatsa?’

Dein an fear meangadh gáire faoi mar a rinne roimhe sin go ndúirt go rabhadar neart muiríní aige nuair a bhaí sé den aois chéanna linne.

‘Tá muirín beag’, a deir sé, ‘ag gach aon bhuachaill.’

Ba ait liom a oscailte is a bhaí a dhearcadh aran ábhar seo d’fhior dá aois. I mo chroí istigh cheapas gur chiallmhar a rabh ráite aige fo bhuachaillibh agus fo mhuirínibh. Níor thaitin liom na focail ina bhéol áfach agus níor thuigeas cén fáth ar bhuail taom creatha é uair nó dhó faoi mar a bheth eagla air fo rud éigean nó faoi mar a d’éireodh sé fuar ar feadh scaithimh. De réir mar do lean sé air, tugas

fo deara go rabh tuin snasta ara chuid cainte. Tosaigh sé ag caint fo chailínibh – a mhíne is a bhaí a gcuid gruaige deise agus a mhíne is a bhádar a lámha deasa. Dúirt go rabh gach aon chailín níos dána ná a cosúlacht, dá mbeth a fhios ag duine. Ní raibh rud ar bith fon spéir ba mhó a thaitin leis, a dúirt sé, ná breathnú ar chailín dheas óg, ara lámhaibh deasaibh bánaibh agus ara cuid gruaige áille. Baí an chuma air go rabh sé ag athrá ruda a bhaí foghlamtha de ghlan mheabhair aige, nó go rabh sé fo dhraíocht ag foclaibh áirithibh a rabhadar á rá aige agus go rabhadar a chuid smaointe ag guairdeall timpeall i lúb. Amanna labhair sé mar a bheth sé go díreach ag lua ruda éigin a bhaí ar eolas ag cách, amanna eile labhair de ghlór íseal agus go diamhair mar do bheth sé ag nochtadh rúin dúinn nár mhaith leis dá gcloisidís daoine eile é. Dúirt sé na habairtí céanna arís agus arís eile, dá malartú agus dá dtimpeallú lana ghlór leamh. Níor fhágadar mo chuid súl bun na sleasa fad is a bhíos ag éisteacht leis.

Tar éis tamaill fada stad a mhonalóg. Seas sé aníos go mall, go ndúirt go gcaithfeadh sé sinn do fhágáil ar feadh tuairim is nóiméad, cúpla nóiméad, agus, gan athrú dho dhéanamh ar threo mo dhearcaidh, chonaiceas ag siúl go mall uainn gosan dtaobh den pháirc ba ghiorra dhúinn. Fanamar inár dtost nuair a bhaí sé imithe. Tar éis seala ciúnais de chúpla nóiméad, chualas Mahoney ag déanamh iontais:

‘Dar mo bhriathair! Breathnaigh ara bhfuil á dhéanamh aige.

‘Leoga... is sean-josser corr é!’¹⁵

‘Ar fhatíos go bhfiafraí sé orainn cad is ainm dúinn’, a deirimse, Murphy a bheas ortsa agus Smith a bheas ormsa.’

Ní dúramar aon cheo eile lana chéile. Bhíos ag dóbartaíl ar imeacht nó fanacht fós nuair a fhill sé agus suí in aice linn arís. Is ar éigean a shuí síos nuair a léim Murphy, a chonaic an gcat a d’éalaigh uaidh, léim aníos agus chuaigh sa tóir uirthi trasna na páirce. Amhairc an fear agus mise aran seilg. Éirigh lasan gcat éalú agus tosaigh Mahoney ag caitheamh cloch lasan mballa arar dhreap an cat. Éirigh sé as sin gur tosaigh ag fánaíocht thart agan taobh thall den pháirc gan chúis fo leith aige.

I ndiaidh seala ama, labhair an fear liom. Dúirt gur bhuachaill an-bhithiúnta é mo chara agus fiafraigh dhíom ar lascadh go minic é sa scoil. Bhíos ar hob rá leis go diomúch nár bhuachaillí de Scoil Náisiúnta la lascadh muidne, mar a chuir seisean air, acht fanas i mo thost. Tosaigh sé ag caint fo smachtú buachaillí. Mar a bheth a mheoin fo dhraocht arís aga chuid cainte féin, taibhsíodh dhom go rabh sí ag guairdeall timpeall go mall ara lár nua, arís agus arís eile. Dúirt sé go mba cheart tabhairt lasctha do bhuachaillibh, agus tabhairt lasctha maith nuair is den chineál sin iad. Ní dhéanfaidh beart dá laghad eile maitheas do bhuachaill nuair is buachaill bithiúnta ainrialta é acht amháin lascadh breá trom. Ní rabh aon mhaith i mboiseoig issa láimh ná smitín i mbun na cluaise: is éard a theastaigh uaidh ná goradh maith de lascadh. Baí iontas orm fon tuairim agus tugas spléachadh suas ara dhreach de m’ainneoin féin. Is éard a bhaí romham, dhá shúil glas ag gliúcaíocht orm fo éadan bhíogach. Iompaíos mo shúile uaidh arís.

Lean an fear ar aghaidh lana spéic. Ba chosúil go rabh dearmad déanta aige arsan liobrálachas a bhaí aige go nuige sin. Dúirt sé dá bhfeiceadh sé buachaill ag caint la cailíní riamh nó a mbeadh cailín aige mar mhuirnín, go lascfadh sé arís agus arís eile é agus go dtabharfadh sin ceacht dó gan bheith ag caint la cailíní. Agus dá mbeth cailín mar mhuirnín ag buachaill agus dá ndeireadh sé bréaga fon scéal, go dtabharfadh sé a leithéid de lascadh dhó is nach bhfuair buachaill riamh issa domhan seo. Dúirt nach rabh rud ar bith fon spéir ab fhearr leis ná sin. Míngigh dhom an chaoi do lasfadh sé buachaill dá leithéid mar a bheth ag nochtadh rúin diamhair. Ba bhreá leis é sin, a dúirt

sé, thar aon ní eile fon spéir. Éirigh a ghuth ionann is muirnéiseach agus é domo threorú go liosta tresan mistéir seo, faoi mar a bheth a ghuth ag impí orm go dtuigfinn a chás. Fanas ag feitheamh la sos sa mhonalóg. Ansin seasas aníos go tobann. Deineas moill ar feadh nóiméid ar fhatíos go sceithinn a shuaite is a bhíos, agus mé ag ligean orm féin go rabhas ag ceangal mo bhróige, go ndúras ansin go mb'éigean dom imeacht agus fágas slán aige. Chuas suas an bhfána go deas réidh acht baí mo chroí ag preabadh go mear la scéin go mbéaradh sé arsna rúitíní orm. Nuair a shroicheas barr na fána, casas timpeall agus, gan amharc air, glaos ós ard trasna na páirce:

‘Murphy!’

Baí tuin na crógachta bréagaí i mo ghuth agus baí náire orm fomo sheift bheag bhocht. B'éigean dom scairt amach an athuir sular fhaca an Mathúineach mé agus glaoigh sé in ard a chinn ar ais orm. I mbarr mo chluaise a bhaí mo chroí beag fad is a bhaí seisean ag tuidheacht de rith trasna na páirce chugam. Rith sé mar a bheth sé ag tuidheacht i gcabhair orm. Agus aiféala orm; mar i mo chroí istigh ba bheag orm é riamh go sin.

Araby¹⁶

Ó THARLA GO RABH SÍ DALL,¹⁷ ba shráid chiúin í Sráid Richmond Thuaidh, acht amháin an uair a scaoilí saor na buachaillí ó Scoil na mBráithre Críostaí. Baí teach díomhaoín ina sheasamh arsan taobh dhall di, é dhá stór ar airde agus scoite amach óna chomharsanaibh ar chearnóg thalún. Na tithe eile arsan tsráid, in ómós de shaol mhodhúil na dteaghlach istigh iontu, breathnaíodar ara chéile la gnúiseanna dochorraithe a rabh dath donn orthu.

An t-iarthionónta d'ár dtighse, ar shagart é, fuair sé bás issa tseomra shuite ar chúl an tí. Fan an t-aer, a rabh fuarbholadh uaidh mar nár ligeadh saor é, fan sé ina luí i ngach aon seomra, agus seomra an bhruscar tí laistiar den chistin, baí sé breac la seanpháipéir gan mhaith. Ina measc siúd, aimsíos roinnt leabhar la clúdaigh páipéir a rabhadar na leathanaigh iontu cnaptha agus tais: *The Abbot*, la Walter Scott, *The Devout Communicant* agus *The Memoirs of Vidocq*.¹⁸ Is é an ceann deiridh is mó a thaitin liom mar baí dath buí arsna bileogaibh. Bhí crann úill ina lár agus bádar cúpla tom fánach issa ghairdín chúil fhiáin. Tángas ar theannaire rothair mheirgigh an iar-thionónta fo bhun cinn dena tomaibh. Sagart an-charthanach ab é; d'fhág sé a chuid airgid go léir ag institiúidibh agus do thiomnaigh troscán an tí dá dheirfiúr ina uacht.

La laethanta gearra an gheimhridh, thagadh crónú na hoíche sula mbíodh ár ndinnéar caite againn. Bhíodh dath dorcha arsna tithibh fon am a chasaimis lana chéile arsan tsráid. Bhíodh dath corcairghorm síor-athraitheach arsan phaiste spéir osár gcionn agus d'ardaídís na lampaí sráide a lóchrainn fanna ina threo. Dhódh an t-aer nimhneach sinn agus leanaimis orainn ag súgradh go mbíodh griofadach teasa orainn. Ba tholl thorannach ár mbéiceacha issa tsráid chiúin. Thugadh séirse ár súgartha tresna lánaí dorcha draoibeacha sinn, áit a théimis i mbearna mbaoil dtreibheanna ngarbha na dtithe mbeaga, thar dorais cúil na ngarraithe ndorcha mbraonacha ina d'éirídís bolaithe ónaibh pollaibh luaithe, go stáblaí dorcha cumhra ina shlíocadh agus ina chíoradh cóisteoir an gcapaill nó ina chroitheadh sé ceol ón úim bhúclach. Fon am a fhillimis arsan sráid, bhídís na fochlóis líonta la solas fhuinneoga na gcistineacha. Dá bhfeictí m'uncail ag casadh an choirnéil, théimis i bhfolach fo scáth an dorchadais go bhfeicfimis dultha istigh slán abhaile é. Nó dá dtagadh deirfiúr *Mangan*¹⁹ amach ar leac an dorais do ghlaoch ara dheartháir nuair a bhíodh a shuipéar réidh, bhreathnóimis uirthi ónár bhfolach scátha, agus í ag gliúcaíocht suas síos na sráide. D'fhairimis uirthi dho fheiceáil an ndéanfadh sí fuireach ann nó an rachadh isteach, agus, dá bhfanadh sí ann, thréigimis ár scáth agus shiúlaimis suas staighre Mangan go fulangach. Bhíodh sí ag feitheamh linn, déanamh a coirp á nochtadh agan tsolas ón doras leathoscailte. Shaighdeadh a deartháir fúithi i gcónaí sula ngéilleadh sé agus sheasainn-se taobh lasna ráillí ag amharc uirthi. Luascadh a gúna de réir mar a chorródh sí a corp agus bhocáladh rópa mín a cuid gruaige ó thaobh go taobh.

Luínn arsan n-urlár issa pharlúis tosaigh dho bhreathnú ara doras gach maidin. Bhíodh an dallóg tarraingthe anuas go horlach den tsais issa dóigh is nach bhfeictí mé. Bhíogadh mo chroí orm nuair a thagadh sí issa ndoras. Rithinn issa halla, sciobainn mo chuid leabhar agus leanainn í. Ghreamáinn mo shúile issa gcruth ndonn romham, agus, nuair a dhruidimis i ngiorracht den áit ar scaradar ár mbealaí, ghéaraínn armo chois go scoithinn í. Tarla sé seo maidin i ndiaidh maidine. Níor labhras riamh léi, cé is moite de chorrhocal fhánach, acht fós féin ba ionann lua a hainm agus gairm ghríosaithe ar mhéid uile m'fhola baoithe.

D'fhanadh a híomhá liom go fiú isna háiteannaibh ba dhoicheallaí roimh rómánsaíocht. Issa luathóiche arsan tSatharn nuair a théadh m'aint amach dho cheannach, b'éigean domsa iompar coda

dena beartaisibh. Shiúlaimis tresna sráideanna plódaithe, d'ár dtuairteáil ag fearaibh óltaibh agus ag mnáibh i mbun margála, i measc eascainí na n-oibrithe, liodán callánach na ngiolla siopa a bhídís ina seasamh ar faire in aice bairillí na leiceann muice, chantaireacht shrónach na bhfonnadóirí sráide, a ghabhadh fonn *come-all-you* fo Ó Donnabháin Rosa,²⁰ nó bailéad fonaibh trioblóidibh inár dtír dúchais. Ba aon mhothúchán amháin den tsaol féin liom na torainn seo go léir: shamhláinn gur iompraíos mo chailís go slán sábháilte tre shlua naimhde.²¹ Bhrúchtadh a hainm ar bharr mo theanga ar uairibh i bhfoirm paidreacha diamhra nó moltaí nár thuigeas féin. Ba mhinic a bhíodh an deoir arsan tsúil agam (níor thuigeas cén fáth) agus scaití baí sé mar a bheth tuile ag doirteadh amach asmo chroí agus isteach imo chliabh. Is beag a smaoiníos fon tsaol a bhaí romham. Níorbh fhios dom an labhróinn riamh léi, nó dá labhraínn, cén chaoi d'inseoinn léi fon ghrá aimhréidh a bhaí agam di. Acht ba ionann la cruit é mo chorp agus ba ionann la méara ag rith arsna téadaibh iad cora agus focail aisti.

Tús oíche amháin, chuas isteach issa seomra suí ina bhfuair an sagart bás. Ba oíche fhliuch dhorcha í agus ní rabh fuaim la cloisteáil sa tigh. Tre cheann dena pánaibh bristibh fuinneoige, chualas an mbáisteach ag teagmháil lasan dtalamh: na snáthaidí caola síoraí ag súgradh sna ceapachaibh báitibh. Bhí solas ag tuidheacht as lóchrann nó fuinneog éigin i bhfad uaim. Baíos buíoch de nár léir dom mórán issa dorchadas. Samhlaíodh dhom go rabhadar mo cheadfaí uile ag iarraidh dula faoi scáth. Agus faitíos orm go rabhas ag sleamhnú ómo cheadfaí, fáisceas bos mo dhá lámh la chéile gur gabadar crith, ag rá '*A ghrá mo chroí!*' *A ghrá mo chroí!*' neart babhtaí.

Labhair sí liom issa deireadh thiar thall. An chéad-uair a chuir sí araoid orm, bhuaíl an oiread mearbhaill mé is nach rabh a fhios agam cén freagra ar cheart dom tabhairt uirthi. Fiafraigh sí dhíom an mbeinn ag dul go *Araby*. Deineas dearmad ar cé dhíobh an freagra dearfach nó diúltach a thugas di. *Bazaar* iontach a bheadh ann, a deir sí. Ba aoibhinn léi dul ann, a deir sí.

'Agus cén fáth nach dtig leat?' a fhiafraíos.

Fad a labhair sí, cas sí bráisléad airgid timpeall a rosta arís agus arís eile. Ní fhéadfadh sí dul ann, a deir sí, mar go mbeadh cúrsa spioradálta ar siúil ina clochar an tseachtain sin.²² Bhí a deartháir agus beirt bhuaicháil eile ag troid fona gcaipínibh agus baíos-sa liom féin agan ráille. Baí greim láimhe aici ar chionn dena spícibh. An solas ón lampa os comhair ár doras, lonnaigh ar chuas bhán a muiníl agus soilsigh sé a cuid gruaige a bhaí ina luí anuas air. Tit an solas anuas as sin agus geal an lámh arsan ráille. Tit ar thaobh amháin dá gúna agus lonnaigh ar imeall bán a *petticoat*, a bhaí la feiceáil ar éigean agus í in a seasamh go socair.

'Is méanar duit é,' a deir sí.

'Má théim ann,' a deirim, 'beirfead rud éigean duitse.'

A liacht smaointí baoise a ghabhadar seilbh ar m'intinn de ló is d'oíche i ndiaidh an thráthnóna sin! Ba mhaith liom díothú na laethanta ren *Araby*. I mo sheomra istoíche agus issa rang scoile issa ló, thagadh a samhail idir mé agus na leathanaigh a bhaíos ag iarraidh léimh. Mhothaínn siollaí an fhocal *Araby* domo ghlaoch tresan marbhchiúnas inar mhair m'anam agus domo chur fo gheasa agan oirthear. Iarras cead dul gossan mbasár oíche Dé Sathairn. Baí ionadh ar m'aint agus baí súil aici nach gníomhaíocht éigean *Freemason* a bhaí i gceist.²³ Is beag ceisteanna a fhreagraíos issa rang scoile. Chonaiceas dreach gheanúil mo mháistir ag éirí déine; baí súil aige nach rabhas ag tosú dho dhéanamh leisce. Níor thig liom cruinniú la chéile mo smaointe fánacha. Is beag foighne a bhaí agam la hobair stuama an tsaoil. Anois ó bhaí sí issa bhealach armo mhian, ba shúgradh gasúir liom í an obair seo, súgradh suarach fadálach gasúir.

Maidin Dé Sathairn, chuireas i gcuimhne dom uncail gur thoil liom dul gossan mbasár an oíche sin. Baí sé ag fuirseadh timpeall an chrochadáin ar thóir an scuab hata, agus tug freagra borb orm:

‘Sea, a ghasúir, tá a fhios agam.’

Ó baí seisean issa halla, ní fheadfainn dul issa halla dho luí agan fhuinneog. Imíos liom fo stuaic ón tigh agus siúlas go mall i dtreo na scoile. Ba fhuar fheanntach an lá agus baí an tubaiste á tuar dom cheana féin.

Nuair a thángas abhaile am dinnéir ní rabh m’uncail tagtha abhaile go fóill. Baí sé luath issa ló i gcónaí. Fanas imo shuí agan bhord ag stánadh arsan chlog agus, nuair a éiríos bodhar ag torann na dticeanna as, fágas an seomra. Tugas an staighre orm féin agus baineas an dtaobh n-uachtarach den tigh amach. Blaiseas saoirse isna seomraibh ardaibh fuaraibh dorchaibh agus chuas ó sheomra go seomra ag gabháil fhoinn. As fuinneoig taobh na sráide, chonaiceas mo chomrádaithe ag spraoi arsan tsráid. Táinig a nglaoanna a fhad liom agus iad maolaithe agus dothuigthe. Leagas mo cheann arsan ngloine bhfionnuar agus amharcas anall arsan tigh dorcha ina rabh sí ina cónaí. B’fhéidir gur fanas i mo sheasamh ansin ar feadh uair an chloig, gan feiceáil ruda ar bith acht an gcruth i n-éadachaibh ndonnaibh a bhaí á shamhlú dhom, solas sráide ag lonrú go discréideach ara muineál dea-chumtha, ara láimh arsan ráille agus arsan chiumhais fo bhun a gúna.

Nuair a thángas anuas staighre arís baí Mrs Mercer ina suí romham cois teallaigh. Ba sheanbhean chabach í a bhaí ina baintreabhach la geallbhróicéir agus a bhailigh stampaí ar chúis chráifeach éigean. B’éigean dom caoinfhulaingt bhéadán an bhord tae. Mair an béile os cionn uair an chloig agus fós níor tháinig m’uncail. Seas Mrs Mercer suas chun imeachta: baí aiféala uirthi nach bhféadadh fanacht níos faide, acht baí sé thar a hocht a chlog agus níor mhaith léi beith amuigh go déanach, agus baí aer na hoíche go dona dá sláinte. Nuair a bhaí sí imithe, tosaíos ag siúl suas síos an tseomra, ag déanamh dorn demo lámhaibh. Inis m’aint:

‘Is olc liom rá go bhfuil sé chomh maith agat do bhasár do chur ar athló, oíche seo ár dTiarna.’

Aga naoi a chlog chualas eochair m’uncail issa dorus. Chualas é ag caint leis féin agus chualas an grochadán ag luascadh tar éis ualach a chóta móir. Tuigeas na comharthaí seo. Nuair a bhaí sé leathbhealach trena dhinnéar, iarras an n-airgead la dul gossan mbasár air. Baí dearmad déanta aige air.

‘Táid na daoine ina gcodladh issa leaba fon am seo,’ a deir sé.

Ní dhearnas aoibh gáire. Inis m’aint go bíogach leis:

‘Nach dtabharfair an n-airgead dó dho ligean dó imeacht? Tá dóthain moille bainte as agat mar atá.’

Dúirt m’uncail go rabh an-aiféala air go ndearna sé dearmad air. Dúirt gur chreid issa tseanfhocal: ‘is maírg nach saothraíonn an ngáire.’ Fiafraigh dhíom cá rabh mo thriall agus, nuair d’insíos dó den dara huair, fiafraigh dhíom an rabh aithne agam ar *The Arab’s Farewell to his Steed*²⁴ Nuair d’imíos ón tseomra, baí sé ar tí aithris na gcéad-línte den dán lamo aint.

Baí greim docht agam arsan bhonn dhá scilling i mo láimh agus mé ag siúl go mear síos Sráid Buckingham i dtreo an stáisiúin. An radharc ar shráideannaibh dhubhaibh la ceannaitheoirí agus fo spalpadh lampaí gáis, meabhraigh sé cúis mo thurais dom. Suíos i gcarráiste den tríú grád de thraein fholamh. Ba uafásach an fuireach ann sular siúl an traein go mall réidh assan stáisiún. Chuaigh sí chun cinn ar éigean thar sheantithe bhriste bhearnacha agus tharsan n-abhainn ara rabhadar na soilse sráide ag damhsa. Ag Stáisiún Rae an Iarthair,²⁵ brúadar slua daoine la doirse an charráiste; treoraigh giollaí an stáisiúin siar ar ais iad áfach, ag rá gur charráiste speisialta gossan mbasár í. Baíos fós i m'aonar issa charráiste lom agus an traein ag fágáil an stáisiúin. Tar éis cúpla nóiméad, tarraing an traein la hais ardán shealadach adhmaid. Chuas amach arsan mbóthair agus chonaiceas an n-am ar éadan shoilsithe cloig – baí sé deich nóiméad chun a deich. Osmo chomhair amach baí foirgneamh mór a rabh an t-ainm draíochtúil scríofa air.

Níor fhacas bealach isteach sé pingine ar bith agus, la teann faitís go mbeth an basár dúnta, chuas tre gheata chasta gur tugas scilling d'fhior a rabh cuma thuirseach air. Baí halla mór istigh ann a rabh leath a airde bainte dhe ag áiléar. Baí beagnach gach aon seastán dúnta agus baí an chuid is mó den halla issa dorchadas. D'aithníos an dtost i dteampall iar n-aifreann arsan dtost ann. Siúlas go cúthail isteach go lár an bhasáir. Baí corrdhuine druidte isteach arsna seastáinibh a bhádar fós ar oscailt. Os comhair cuirín a rabhadar na focail *Café Chantant* scríofa la lampaí ildaite osa chionn, bádar beirt fhear ag comhaireamh airgid ar dheasc. Éistead la torann na mbonn agus iad ag titim ar an ndeasc.

Cuimhníos fo dheireadh cad chuige a thángas agus chuas soir go ceann dena seastánaibh gur scrúdaíos vásaí poircealláin agus foireann tae la pátrún bláthanna. I ndoras an tseastáin, baí *lady* óg ag caint agus ag déanamh gáire i bhfochair bheirt *gentlemen* óga. Tugas ceann dá dtuin Shacsanach agus éistead go scaipthe lana gcomhrá.

'O, I never said such a thing!'
'O, but you did!'
'O, but I didn't!'
'Didn't she say that?'
'Yes, I heard her.'
'O, there's a ... fib!'

Tug an bhean óg uasal fo deara mé agus iarr orm ar mhaith liom ceannach aon cheo. Níor spreagúil a glór agus ba chosúil gur labhair sí liom de ghrá an dualgais. Amharcas go humhal arsna prócaibh ollmhóraibh a bhádar ina seasamh arsan dá thaobh de bhealach isteach dhorcha an tseastáin, mar a bheidís gardaí oirthearacha iontu, agus inis ós íseal:

'Níor mhaith, go rabh maith agat.'

Athchórraigh an *lady* ceann dena searrógaibh gur fill arsan mbeirt bhfear n-óg. Tosaíodar ag caint fon ábhar chéanna. Caith an *lady* óg súil thara gualainn orm uair nó dhó.

Deinneas moill ansin os comhair a seastáin cé gur léir dom nach rabh maith dom ann, mar dhea go rabh suim dáiríre agam ina hearraibh. Ansin casas go mall i leataobh agus tosaíos ag siúl síos lár an bhasáir. Ligeas don dá phingin bualadh i gcoinne an réil i mo phóca. Chualas glór as taobh amháin den áiléar ag fógairt go rabh an solas múchta. Baí an taobh uachtarach den halla i ndorchadas anois.

Agus mé ag stánadh arsan ndorchadas osmo chionn, samhlíos mé féin la rud a bheith ite ag móiréis agus ina cheap magaidh agan mhóiréis chéanna; agus bádar mo shúile ag dó la crá agus la fearg.

Eveline

SUIGH SÍ AGAN FHUINNEOIG ag amhairc ar ionradh an chontrátha arsan aibhinne. Baí a ceann ag baint taca as cuirtín na fuinneoige agus baí boladh an *cretonne* deannachúil i bpoill a sróine. Baí tuirse uirthi.

Is beag duine a chuaigh tharsan dteach. Fear an theach deiridh, chuaigh thairsti ara bhealach abhaile; chuala sí a choiscéimeanna ag trup-trap arsan chosán suiminte agus ansin ag cnagarnach arsan chosán gairbhéil os comhair na dtithe nua rua. Baí páirc ansin tráth ina mbídís ag súgradh la páistí daoine eile gach tráthnóna. Ansin ceannaigh fear as Béal Feirste an bpáirc agus tóg tithe uirthi – murab ionann agus a dtithe beaga donna féin, ba thithe la brící geala agus la cinn snasta iad. Dhéanaidís páistí an aibhinne spraoi la chéile issa pháirc siúd – na *Devines*, na *Waters*, na *Dunns*, *Keogh* beag an bhacaigh, ise agus a deartháireacha agus a deirfiúracha. Ní bhíodh *Ernest* ag súgradh riamh áfach: baí sé rómhór. Chuireadh a athair an ruaig abhaile orthu assan pháirc lana bhata draighin; acht de ghnáth dhéanadh Keogh beag faire agus fógraíodh nuair d’fheiceadh sé a hathair ag tuidheacht. Mar sin féin, ba chosúil go rabhadar sona go leor agan am. Ní rabh a hathair chomh dona ansin; thairis sin, baí a máthair beo. Ba i bhfad ó shin é sin ar fad; baí sise agus a deartháireacha agus deirfiúracha fásta suas anois; baí a máthair marbh. Baí Tizzie Dunn marbh freisin, agus d’fhilladar na *Waters* ar Shacsana. Athraíonn gach aon rud. Anois d’imeodh sise fo mar do rinneadar an chuid eile; baí sí ar tí fhágáil a baile.

Baile! Amhairc sí uaithi arsan seomra mórthimpeall uirthi agus breathnaigh arsna rudaibh aithnidiúlaibh go léir ann ar ghlan sí an deannach dhíobh uair issa tseachtain tharsna blianta. Ní fheadair cad asa tháinig an deannach ar fad. B’fhéidir nach bhfeicfeadh sí na rudaí aithnidiúla seo go deo arís. Ba rudaí iad nár shamhlaigh sí riamh go scarfaí uathu í. Agus ina dhiaidh sin féin, in ainneoin na mblianta sin ar fad, baí sí chomh haineolach isa bhaí riamh ar ainm an tsagairt a rabh a ghrianghraf buí-chaite crochta arsan bhalla, os cionn an orgán béil briste a baí la hais na cóipe dena gealltanasaibh a tugadh do *Margaret Mary Alacoque* Beannaithe.²⁶ Ba chara scoile lana hathair an sagart seo. Gach uair a thaispeáin sé an ngrianghraf do chuariteoir, deireadh sé an rud gcéanna nuair a shíneadh chuige nó chuici é:

‘Tá sé in *Melbourne* anois.’

Baí sí tar éis thoiliú imeachta, fhágáil a baile. Ar chríonna sin? Dein sí iarracht mheá an dá thaobh den cheist. Ara laghad ar bith, baí foscadh agus bia la fáil aici issa bhaile; baí sí i measc daoine ann a rabh aithne aici orthu ar fad a saoil. Ar ndóigh b’éigean di obair go dian, issa bhaile agus issa ghnó. Céard a déarfaidís fúithi issan Ionad Siopadóireachta nuair a gheobhaidís amach gur éalaigh sí la fear. Déarfaidís gurbh óinseach í, b’fhéidir; agus líonfaí a háit tre fhógra. Bheadh *Miss Gavin* sásta. Bhíodh sí chun tosaigh uirthi i gcónaí, go háirithe nuair a bhídís daoine ann a chloisidís í.

‘*Miss Hill*, nach bhfeicir go bhfuilid na mná seo ag fanacht?’

Déan deifir, *Miss Hill*, lado thoil.’

Ní shilfeadh sí mórán deor fona himeacht ón Ionad Siopadóireachta. Ina baile nua áfach, i dtír anaithnid i bhfad i gcéin, ní mar sin a bheadh an scéal. Bheadh sí pósta ansin – ise, *Eveline*. Chaithfidís daoine go measúil uirthi ansin. Ní chaithfí léi mar a caitheadh lana máthair. Fiú amháin anois, in ainneoin go rabh sí os cionn naoi mbliana déag d’aois, baí sé á thuar di go rabh sí i mbaol foréigean a hathar ar uairibh. Baí a fhios aici gurbh é sin ba chionsiocair lasan bpreabadh croí a thagadh uirthi. Nuair a bhádar ag fás aníos níor thug sé fúithi riamh, faoi mar a thugadh fo *Harry*

agus fo Ernest, de bhrí gur chailín í, acht arsna mallaibh thosaigh sé ag bagairt uirthi céard a dhéanfadh sé uirthi murach cuimhne a máthar a bhaí marbh. Agus anois ní rabh aon duine aici chun a cosanta. Baí Ernest básaithe agus maidir la Harry, a bhaí gnó aige la maisiú séipéal, baí sé amuigh fon tír beagnach i gcónaí. Ar aon nós, baí sí ag éirí tinn tuirseach cortha den achran sheasmhach fo airgead gach oíche Dé Sathairn. Thugadh sí a tuarastal ar fad i gcónaí – seacht scilling – agus sheoladh Harry a mhéad agus a thagadh leis chuici, acht ba í an fhadhb, fáil airgid óna hathair. Deireadh sé go rabh sí ag diomailt an airgid, nach rabh ciall aici, nach dtabharfadh seisean dise an n-airgead a shaothraigh sé la dua chun a chaite thart arsna sráideannaibh léise, agus deireadh sé go leor eile lana hais, mar bhíodh sé sách dona issan oíche arsan tSatharn go hiondúil. Thugadh sé an n-airgead di issa deireadh agus cheistíodh dhi an rabh rún dá laghad aici ceannach dhinnéar an Domhnaigh. Ansin b'éigean di dul amach dho cheannach earraí dá post chomh géar gasta agus a thagadh léi, greim daingean aici ara mála ina láimh aici agus í ag brú trisna sluaite. D'fhilleadh sí go deireanach issan oíche fo uallach a stórtha. Ba é a sáith é coinneáil eagair arsan tigh agus cinntiú go dtéidís an bheirt páistí beaga a fágadh fona cúraim, go dtéidís gossan scoil go rialta agus go bhfaighidís a mbéilí go rialta. Ba obair chrua í, ba shaol cruu é, acht anois ó bhaí sí ar tí scartha leis, níor dhona léi ar fad é mar shaol.

Baí sí ar tí bhlaiseadh saoil eile la *Frank*. Baí Frank thar a bheith cineálta, fearúil agus mórchroíoch. Baí sí la himeacht leis ar bhád na hoíche mar bhean chéile aige chun chaitheamh a saoil in éindí leis in *Buenos Aires*, áit a rabh baile fo réir aige dhi. Bhí cuimhne mhaith aici arsan chéad-uair a chonaic sí é; baí sé ar lóistín i tigh a dtugadh sí cuairt air arsan phríomhbhóthair. Shílfeá gur tharla sin cúpla seachtain ó shin. Baí seisean ina sheasamh agan gheata, a chaipín speiceach tarraingthe siar ara cheann aige agus a chuid gruaige ag titim in aimhréidh ar aghaidh a rabh dath na gréine uirthi. Ansin chuadar in aitheantas ara chéile. Bhuailleadh sé léi lasmuigh den Ionad Siopadóireachta gach tráthnóna agus thionlacadh abhaile í. Thug sé leis í dho fhéachaint *The Bohemian Girl*²⁷ agus baí ríméad uirthi nuair a shuí sí in aice leis in áit issan amharclann nach rabh sí riamh inti roimhe sin. Baí dúil mhillteanach issa cheol aige agus ghabhadh sé fonn scaití. Baí a fhios ag daoinibh go rabhadar ag siúil amach lana chéile agus nuair a chanadh sé fon ainnir atá i ngrá la mairnéalach, ní thuigeadh sí é acht bhíodh gliondar uirthi. Chuir sé an leasainm *Poppins* uirthi as spraoi. Ar dtús ba ábhar sceitimíní dhi go rabh stócach aici agus ansin mhéadaigh a cion air. Baí scéalta aige fo thíorthaibh i bhfad i gcéin. Thosaigh sé amach mar mhairnéalach boird ag saothrú point in aghaidh na míosa ar long den Chomhlacht *Allan* arsan turas go Ceanada. Ríomh sé ainmneacha na long ara rabh sé agus ainmneacha na seirbhísí n-éagsúla. Bhaí Caolas *Magellan* seolta aige agus d'eachtraigh sé scéalta dhi fonaibh Patagónachaibh fíochmhairibh. Baí a chóta bán déanta ón ló a tháinig sé go Buenos Aires, a dúirt sé, agus do tháinig sé anall gona thír dúchais ar mhaithe la caitheamh a laethanta saoire ann. Ar ndóigh, fuair a hathair amach fon chaidreamh agus chuir cosc uirthi labhairt leis níos mó.

‘Tá aithne agam ar dhream na mairnéalach,’ a dúirt sé.

Chuir sé aighneas ar Frank lá amháin agus b'éigean di bualadh lana grá geal fo cheilt as sin amach.

D'éirigh an oíche níos dorcha issan aibhinne. Is ar éigean a d'fheicfeá an dá litir bán ina hucht. Baí ceann amháin díobh do Harry agus baí an ceann eile dá hathair. Ba é Ernest a bhaí ina cheanán aici riamh acht baí bá aici la Harry chomh maith. Baí sé tugtha fo deara aici go rabh a hathair ag dul in aois la deireanas; d'aireodh sí uaidh. D'fhéadfadh sé beith an-deas ar uairibh. Go gairid roimhe sin, nuair ab éigean dise tabhairt fon leaba ar feadh lae, léigh sé scéal taibhse dhi agus réitigh *toast* di os comhair na tine. Lá eile, nuair a bhaí a máthair fós beo, chuadar go barr Bhinn Éadair la haghaidh *picnic*. Cuimhnigh sí ara hathair ag cur chaidhp a máthar air féin la baint gáire asna páistibh.

Bheadh an t-am istigh mura mbogadh sí, acht fan sí ansin ina suí agan fhuinneoig, ag ligean a cinn anuas arsan chuirín agus ag baint lán a sróine de bholadh an chreiteoin dheannachúil. Chuala sí orgán sráide á sheinm i bhfad síos an aibhinne; aithin sí an bhfonn. Nárbh aisteach gur seinneadh an oíche sin é do chur i gcuimhne dhi an ngealltanais a thug sí dá máthair: an gealltanais go dtabharfadh sí aire don tigh a fhad is a thiocfadh léi. Ba chuimhin léi an oíche deiridh de liostachas a máthair; baí sí ar ais arís issa tseomra phlúchta dhorchá agan taobh eile den halla agus baí fonn maoithneach na hIodáile la cloisteáil lasmuigh. Do tugadh sé phingin don tseinnteoir ceoil agus d’ordaíodh dhó imeacht leis. Ba chuimhin léi a hathair ag siúl de sciótán ar ais isteach issa seomra ag rá:

‘Marbhfháisc arsna hIodálachaibh sin! Ag tuidheacht anall anseo!’

Fad is a bhaí sí ara marana, íomhá truamhéalach shaol a máthair, cuir sé fo gheasa í idir corp agus anam – an saol sin d’íobartaibh laethúlaibh a dhruid timpeall ara máthair gur imigh sí asa meabhair issa deireadh. Gabh creathán tríthi nuair a chuala sí guth a máthair arís agus í ag síor-rá go baoth-dáigh:

‘Derevaun Seraun! Derevaun Seraun!’²⁸

Léim sí ina seasamh lasan scanradh a bhuaíl í. Éalú! Chaithfeadh sí éalú! Ghlacfadh Frank léi. Thabharfadh sé saol di, agus, b’fhéidir, grá chomh maith. Pé ar bith, ba mhian léi beith sona. Cad chuige an mbeadh sé de dhualgas uirthi beith míshona? Baí ceart aici ar shonas. Bhéarfadh Frank ina lámha í agus d’fháiscfeadh dá ucht. D’fhóirfeadh sé uirthi.

Seas sí i measc an phlód ghiodamaigh issa stáisiún agan Phort Thuaidh. Rug sé i ngreim láimhe uirthi agus baí a fhios aici go rabh sé ag caint léi, ag rá rud éigean fon phaisinéireacht arís agus arís eile. Baí an stáisiún dubh la saighdiúirí la málaí donna. Fuair sí spléachadh ar chruth mhór dhubh na loinge tre dhoirsí leathana na stórtha. Baí sí druidte i gcoinne na céibhe agus baí solas ag tuidheacht asna sliosfhuinneogaibh. Níor thug sí freagra dá laghad. Mothaigh sí mílítheacht agus fuacht a leicinn. Impigh sí treoir ó Dhia. Impigh air léiriú a dualgais di. Lig an long fead fhada ochlánach issa cheo. Amárach bheadh sí arsan fharraige la Frank, ag seoladh i dtreo Buenos Aires. Do bhaí a bpaisinéireacht ceannaithe. An bhféadfadh sí dul ar gcúl i ndiaidh gach a rinne sé ara son? Chuir an anbhroid masmas uirthi agus corraigh a béal gan stad ná staonadh la paidir dúthrachtach os íseal. Airigh torainn an chloig ag bualadh ina cliabh. Mothaigh sí a lámh siúd ag breith greama ara lámh-sa:

‘Gabh i leith!’

Oibríodar farraigí uile an domhain thart fona croí. Baí seisean dá tarraingt isteach iontu: bháfadh sé í. Tug sí amas fon ráille iarainn lana dhá lámh.

‘Gabh i leath!’

Arú! Arú! Arú! Ba é a sárú é. Baí greim an duine bháite aici arsan chlaí iarainn. Ó lár na bhfarraigí móra, lig sí scread chráite aisti!

‘Eveline! Evy!’

Tug sé sciurd thar chlaí na dticéad agus glaoigh uirthi a leanúint. Béiceadh air dul ar aghaidh assan bhealach acht coinnigh ag glaoch uirthi. Tug sí a haghaidh mhílítheach air. Baí dreach marbhánta

uirthi mar a bheth ar bheithíoch i sáinn. Ní rabh lorg grá ná beannachta ná aitheantais dá laghad ina súilibh.

I ndiaidh an Rása

Tá ngadar na carranna anall de sciúird i dtreo Átha Cliath agus iad ag gluaiseacht ar aghaidh go caol díreach ar Bhóthar an Náis. Ní thabharfá de shamhail dóibh acht púróga ag rith tre chlais. Baí an lucht féachana cruinnithe la chéile i mbulcaibh mbeagaibh ar mhullach an fhánáin arsan Inse Chóir do amhairc arsna carrannaibh agus iad ag scinneadh go ceann scríbe, agus tre chlais seo an ghanntanais agus na heaspa forbartha, gluais an Mhór-roinn a saibhreas agus a tionscal. Ó am go chéile, ligeadar na scataí daoine gáir mholta na ndaor mbuíoch astu. Ba lasna carranna gorma a imríodar dáimh áfach - carranna a gcairde, na Francaigh.

Rud eile dhe, ba iad na Francaigh na buaiteoirí, geall leis. Do chríochníodar a bhfoireann siúd go maith; bhaineadar an dara agus an tríú áit amach agus dúradh gur Bheilgeach é tiománaí an chairr Ghearmánaigh a bhuaigh an rása. Cuireadh an dá oiread fáilte re gach aon charr ghorm agus é ag dul thar mhullach an fhánáin dá bharr, agus iad siúd a bhádar issa charr, freagraíodar an ngháir molta la fáthadh an gháire agus la sméideadh cinn. I gcionn dena carrannaibh dea-dhéantaibh seo bádar buíon cheathrar fear óg ar chosúil go rabh a meanma bhuacach agan tráth sin ag baint bairr arsan bhFrancachas rathúil: déanta na fírinne bádar sceitimíní orthu, nach mór. Ba é an ceathrar a bhá ann, *Charles Séguin*, an té ar leis an carr é; *André Rivière*, leictreoir óg as Ceanada ó dhúchas dó; Ungárach mór millteach darbh ainm *Villona* agus fear óg pioctha bearrtha darbh ainm *Doyle*. Baí deá-ghiúmar ar Séguin mar fuair sé roinnt ordaithe roimh ré gan choinne (baí sé ar tí chur ghnó gluaisteáin ar siúl issa Pháras) agus baí dea-ghiúmar ar Rivière de bhrí go ndearnadh bainisteoir de arsan chomhlacht; baí an dea-ghiúmar arsan bheirt fhear óg seo (ar chol cheathracha iad) mar gheall ar rath na gcarranna bhFrancacha issa rása freisin. Baí dea-ghiúmar ar Villona mar go rabh lón an-sásúil aige; agus thairis sin, baí an soirbheas de mhianach ann. Maidir lasan gceathrú duine den bhuíon áfach, baí sé fon oiread cearthaí is nár fhéad do bheith fíor-shásta.

Baí sé tuairim is fiche sé bliain d’aois, baí croiméal donn éadrom aige agus bádar súile liatha aige a rabh cuma shoineanta go leor orthu. Do mhaolaigh a athair, a thosaigh amach issa saol mar Náisiúnach chruthanta, mhaolaigh sé a thuairimí go luath issa tsaol. Do rinne sé a rachmas mar bhúistéir i nDún Laoghaire agus baí a rachmas déanta arís agus arís eile aige as oscailt siopaí in Áth Cliath agus issa bruachbhailtibh. Do bhá sé de rath air baint amach cuid de chonarthaibh an Gharda Síochána agus issa deireadh bhá sé sách saibhir is go ndearnadh tagairt air mar cheannaí láidir issa páipéaraibh nuachta. Chuir sé a mhac go Sacsana la fáil oidis i gcoláiste gCaitliceach mór la rá agus chuir ar *Dublin University*:²⁹ ina dhiaidh sin chun dula la dlí. Ní rabh Jimmy ró-dhúthrachtach i mbun staidéir agus d’imigh la drabhlás ar feadh seala. Baí airgead aige agus bádar neart cairde aige; agus roinn sé a chuid ama go corrmhéineach idir aicme an cheoil agus aicme na gluaisteánaíochta. Cuireadh go *Cambridge* ar feadh téarma ansin é dho bhlaiseadh beagáin den tsaol. Agus a athair ag casaoid fon dul thar fóir acht mórtasach as ina chroí istigh agan am chéanna, d’íoc sé siúd na billí agus thug abhaile é. Ba i *Cambridge* a bhuaill sé la Séguin. In ainneoin nach rabhadar an-mhór lana chéile go fóill, bain Jimmy an-sult as comhluadar duine a rabh an oiread sin den domhain feicthe aige agus a rabh sé de cháil air gur leisean cúpla ceann dena hóstánaibh ba mhó issa Fhrainc de réir tuairisce. B’fhiú go mór é aithne ara leithéid de dhuine (rud a d’aontaigh a athair leis faoi), go fiú amháin mura mbeth sé chomh taitneamhach mar chompánach is a bhá. Baí Villona taitneamhach freisin – pianódóir den scoth ab é – acht, faraor, baí sé an-bhocht.

Lasc an carr chun cinn lana lucht fear óg scléipeach. Bádar an bheirt chol ceathracha ina suí chun tosaigh; bádar Jimmy agus a chara Ungárach issa tsuíochán chúil. Baí Villona ar bharr na gaoithe amach is amach; coinnigh sé drantán toll ceoil ar siúl ar feadh na mílte den bhealach. Roinneadar na Francaigh a ngáire agus a bhfocail chiúin thara ngualainn lasan mbeirt laistiar díobh agus b’éigean

do Jimmy cromadh chun tosaigh go minic d'fhonn chloisteáil an fhocail prais. Ní rabh mórán pléisiúir ag Jimmy ann i ndáiríre, mar b'éigean dó tomhas na céile go haclaí agus freagra feiliúnach dho screadadh ar ais in aghaidh gaoithe móire. Ar aon nós, chuirfeadh crónán Villona mearbhall ar dhuine ar bith; torann an chairr freisin.

Cuireann luas lasrach giodam ar dhuine; déanann cáil amhlaidh; fearacht mar a dhéanas seilbh airgid. Ba trí chúis giodaim iad seo ag Jimmy. Chonaiceadar go leor dá chairdibh é i gcuideachta na nEorpach seo. Cuir Ségouin in aithne do dhuine dena hiomaitheoiribh Francachaibh é agan chionn sprice, agus, mar fhreagra arsan chomhghairdeas chiotach a dhein Jimmy trena fhiacra, dein an tiománaí meangadh gáire leis a nocht líne fiacra geala in aghaidh chrón. Tar éis na honóra sin, baí sé go breá filleadh ar shaol choitianta an lucht féachana, agus daoine ag tabhairt uillinne dá chéile agus ag breathnú air. Ansin maidir lasan n-airgead, is cinnte go rabh suim mhór ara sheilbh. B'fhéidir nach measadh Ségouin gur shuim mhór airgid í, acht, i gcás Jimmy, in ainneoin na mbotún do rinne sé ar feadh scaithimh, issa deireadh thiar do thug seisean an stuaim ó dhúchas agus thuig go maith an ndua a caitheadh la bailiú an airgid seo. Do choinnigh a fhios seo a bhíllí taobh istigh de theorann na meargántachta réasúnta roimhe sin ina shaol agus, má baí beann aige arsan dua a chaitear la saothrú airgid nuair nach rabh i gceist acht cor aisteach de bhua na hintleachta, is amhlaidh ba mhó a bheann aige air anois ó baí sé ar tí cuir i ngeall na coda ba mhó dá shlí bheatha. Ba mhór an rud dó é.

Ar ndóigh, ba thairbheach an infheistíocht é agus d'éirigh la Ségouin tabhairt la tuiscint gurbh ar mhaithe la déanamh gair dá chara a chuirfí an lear mór airgid Éireannaigh lasan gcaipiteal eile issa dtionscnamh. Baí meas ag Jimmy ar chríonnacht a athair i gcúrsaibh gnó agus issa chás seo ba é a athair ba luaithe a mhol an bhfuilleamh; baí airgead la déanamh as tionscadal na ngluaisteán – carn airgid. Ina theannta sin, baí cosúlacht so-aitheanta an tsaibhris ar Ségouin. Chuaigh Jimmy ara mharana fon charr uasal inar shuí sé dho mheasadh a luacha i laethantaibh oibre. A éasca a rith an t-inneall. A ghalánta a ghluaiseadar chun cinn arsan bóithribh caolaibh fon tuath! Leag an turas méar dhraíochtúil ar chuise an tsaol agus chuaigh córas néaróga daonna i ngleic go curata la pocléimeanna an ainmhí ghorm scafánta.

Tiomáineadar síos Sráid an Dáma. An tsráid tranagláihte la trácht neamhchoitianta, bhí sí callánach la bonnán thiománaithe cairr agus la cloig thiománaithe tram mífhoighneacha. Tarraing Ségouin isteach gar don bhanc agus chuaigh Jimmy agus a chara amach. Cruinnigh dornán daoine arsan chosán do bhreathnú la haoibhneas arsan mhótar chumhachtach. Bhaí sé socruithe go gcaithfeadh an comhlúadar dinnéar la chéile an oíche sin in óstán Ségouin, agus, idir an dá linn, go dtéadh Jimmy agus a chara, a bhaí ag fanacht leis, go dtéidís abhaile la haghaidh athrú éadaigh. Tarraing an carr amach go mall ara bhealach go Sráid Grafton agus brúadar an bheirt fhear tresan ndornán lucht féachana. Siúladar ó thuaidh fo sholas fhann na lampaí sráide issan oíche bhrothallach shamhraidh, agus díomá nó cumha éigean orthu fon tsocrú. Osa gcionn, lonnraíodar lampaí sráide na cathrach go fann fon luath-oíche mhodartha arna gcrochadh suas don oíche.

I dtigh Jimmy, dúradh gurbh ócáid mhór la rá é an dinnéar seo. Baí mórtas áirithe a mhuintire fite fuaite la faitíos; díocas éigean chun meargántachta freisin, mar ara laghad tá bua na meargántachta seo ag ainmneachaibh cathracha móra eachtrannacha. Anuas ar sin, baí Jimmy gléasta go galánta. Seas sé issa halla ag socrú shnaidhm a charbhait. Baí a athair sásta – b'fhéidir gur shástacht ó thaobh chúrsaí tráchtála a bhaí ann go fiú, mar gheall ar cháilíochtaibh a bhain sé amach dá mhac nach minic a bhfuil ceannach orthu. Baí a athair cairdiúil murab ionann is riamh la Villona dá dheasca sin, agus baí meas dáiríre ar bhuannaibh ón choigríoch la sonrú ara iompar. Ní dócha gur tug an t-Ungárach, a rabh cíocras a dhinnéir ag tuidheacht air, gur tug seisean ceann don mhíníneacht seo áfach.

Baí an dinnéar ar fheabhas, b'fhíorálainn é. Comhair Jimmy gur bhéasaí shofaisticiúil Ségoin. Méadaíodh an chuideachta la Sacsanach óg darb ainm *Routh* a bhfaca Jimmy i dteannta Ségouin in Cambridge é. Itheadar agus óladar na fir óga la chéile i seomra seascair a bhaí fo sholas lampaí coinnle leictreacha. Bádar ag stealladh cainte agus is beag dúnáras a bhaí orthu. Samhlaigh Jimmy, a bhaí a íomháineacht ag múscailt ann, samhlaigh óige bhíogúil an Fhrancaigh casta go healaíonta timpeall chreatlach dhaingean dhóigh an tSacsanaigh. Samhlú grástúil, a mheas sé, agus samhlú cruinn. Chuaigh an stuaim lanar stiúir a dtíosach an gcomhrá i gceann air. Baí a luí féin ag gach aon duine den chúigear fear óg agus ligeadar scód lana dteangacha. Tosaigh Villona ag cásamh dul i léig na sean-uirlisí ceoil agus ag míniú áilleacht an *madrigal* Sacsanach don tSacsanach, rud a chuir pas beag ionaidh airsean. Tug Rivière fo mhíniú bhua na n-inneall bhFrancach do Jimmy, míniú nach rabh gan chlaonadh. Baí guth glórach an Ungáraigh ag fáil an chinn ab fhearr arsan chomhrá agus é ag déanamh fonóide fo liúiteannaibh bhréagachaibh na bpéintéirí rómánsacha nuair a threoraigh Ségouin a chuideachta i dtreo chúrsaí polaitíochta. Seo ábhar cainte a fheilfeadh do chách. Isan atmaisféar spreagúil ann, braith Jimmy dúthracht cheilte a athar ag borradh istigh ina chliabh: croith Jimmy Routh asa spadántacht faoi dheireadh. Méadaigh teocht an tseomra faoi dhó agus éirigh dualgas Ségouin níos deacra agus níos deacra fós la gach nóiméad: baí baol ann go fiú go dtagadh gangaid idir na fir. Ardaigh an tíosach airdeallach a ghloine ar son na daonnachta nuair a tháinig an deis agus, nuair a óladh fona tuairim, leath sé an bhfuinneog go drámata.

An oíche sin baí masc príomhchathrach á chaitheamh agan chathair. Siúladar an cúigear fear go réidh síos faiche Stiofáin fo shláimín deataigh cumhra. Labhraíodar go glórach aerach agus bádar a bhfallaingeacha ar liobarna óna nguallainnibh anuas. Ligeadar na daoine slí dhóibh. Ag coirnéal Shráid Grafton baí fear beag ramhar ag cur bheirt bhan uasal dhóighiúl ar chóiste fo chúram fir big ramhair eile. Imigh an chóiste ar siúil gur leag an fear ramhar súil arsan chuideachta.

‘André.’

‘Farley atá ann!’

Lean rilleadh cainte dhe sin. Ba Mheiriceánach é an Faircheallach. Ní rabh aon duine cinnte céard faoi a bhaí an chaint. Ba iad Villona agus Rivière na fir ba ghlóraí, acht baí spleodar ar gach duine. Chuadar ar chóiste agus brúdar go dlúth la chéile uirthi la mórán gáirí. Chuadar trisan slua, a rabh cumasc tláith dathanna anois air, agus ceol na gcloigíní meidhreacha á dtionlacan. Tógadar an dtraein ag Rae an Iarthair agus i gceann cúpla soicind, mar a chonacthas do Jimmy, bádar ag siúl amach as *Kingstown Station*.³⁰ Beannaigh an fear ticéad do Jimmy; ba fhear aosta é:

‘Oíche dheas, *sir!*’

Oíche shámh shamhraidh a bhaí ann. Bhí an cuan ina luí aga gcosaibh mar a bheth scáthán dubhaithe ann. Deineadar air, ag canadh *Cadet Roussel*³¹ as béal a chéile agus ag bualadh a gcosa ar an dtalamh ag gach:

‘*Ho! Ho! Hohe!, vraiment !*’

Chuadar isteach i mbád iomartha agan fhánán lainseála agus trialladar ar luamh an Mheiriceánaigh. Baí suipéar, ceol agus cártaí ag fanacht orthu. Dúirt Villona la díograis:

‘Is gleoite é!’

Baí pianó luaimh issa chábán. Seinn Villona váls do Farley agus do Rivière. Dein Farley ról an mharcaigh agus gabh Rivière páirt na mná. Ansin damhsa cearnógach gan ullmhú, na fir ag cumadh cumraíochtaí nua. A leithéid de mheidhir! Glac Jimmy a pháirt la fonn; an saol do bhlaiseadh – ba é seo é, ara laghad. Ansin táinig giorra anála arsan bhFaircheallach gur glaoigh sé ‘*Stop!*’ Beir fear cuid éadrom na hoíche isteach agus suíodar síos agan bhord ar mhaithe la gnás. Óladar, áfach: ba Bhoihéamach an nós é. Óladar Éire, Sacsana, An bhFrainc, na Stáit Aontaithe. Tug Jimmy aitheasc, aitheasc fada, Villona ag rá: ‘*Hear! Hear!*’ gach uair a bhaí stad issa spéic. Deineadh bualadh bos mór nuair a shuí sé síos. Ní mó ná gurbh óráid mhaith í. Tug Farley bos tréaslaithe isna slinneánaibh dó agus dein gáire rachtúil. Nach iad a bhaí croíúil! Nach maith an comhluadar iad!

Cártaí! Cártaí! Glanadh an mbord. Fill Villona go ciúin ara phianó agus seinn deontraithe dhóibh. Imríodar na fir eile cluiche i ndiaidh cluiche, dá gcaitheamh isteach go fonnmhar issa bhfiontar. Óladar sláinte an Bhanríon Hairt agus an Bhanríon Muileata. Airigh Jimmy lucht féachana agus éisteachta uaidh beagán: ba mhór an léaspairt a bhaí issa chuideachta. Bádar geallta arda á n-imirt acu agus tosaigh páipéar ag dul thart. Ní rabh a fhios ag Jimmy go cinnte cé a bhaí ag buachan acht baí a fhios aige go rabh sé féin ag cailliúint. Acht ba airsean a bhaí an locht mar gur bain sé dearmad go minic lana chártaí agus b’éigean dona fearaibh eile ríomh an mhéid a bhaí la hóc aige. Ba ardfhir iad acht ba thrua leis nach stopaidís: baí sé ag éirí déanach. Mol duine éigean ól sláinte *The Belle of Newport* agus mol duine éigean eile cluiche mór amháin mar chríoch arsan oíche.

Stop an pianó; caithfidh gur chuaigh Villona aníos ar deic. Ba uafásach an cluiche é. Stadar díreach rena dheireadh chun áidh móir do ól. Tuig Jimmy gurbh idir Routh agus Ségouin a bhaí an cluiche. Nach mór an spórt é! Baí Jimmy ar bís freisin; chaillfeadh sé, ar ndóigh. Cá mhéad a dhíscríobh sé? Éiríodar na fir ina seasamh la himirt an chleas deiridh, ag caint agus ag oibriú na lámh. Ag Routh a bhaí an bua. Croith an cabán la gairdeas na bhfear n-óg agus scuabadh na cártaí lana chéile. Tosaíodar ag bailiú isteach an méad a bhuadar. An Fearghaile agus Jimmy ba mhó a bhaí thíos lasna cluichí cártaí.

Baí a fhios aige go mbeadh aiféala air ar maidin acht i láthair na huaire baí sé buíoch den tsos, buíoch den toirchim suain a chlúdódh a bhaois. Lig sé a dhá uillinn arsan mbord gur bain taca a chinn lana lámha, ag comhaireamh na mbuillí croí ina uisinnibh. Oscail doras an chábáin isteach agus chonaic sé an n-Ungárach ina sheasamh i nga liath solais léith:

‘Maidneachan, a fheara uasail!’

Beirt Bhuachaillí Báire

Bhí an oíche bhreacdhórcha bhog de mhí na Lúnasa tithe arsan chathair, agus aer bog, aer a thug an samhradh chun chuimhne, chuaigh trisna sráideanna. Bádár na siopaí dúnta fo chomhlaibh i gcomhair shos an Domhnaigh agus bádár na sráideanna fo gach aon dath aerach luaineach lasan slua iontu. Caitheadar na lampaí sráide a solas anuas arsan slua ó mhullach a gcuailí arda mar a bheidís péarlaí soilsithe iontu. Athraigh cruth agus athraigh dealramh an tslua an t-am ar fad agus éirigh monabhar gan athrú gan stad aníos i n-aer mbog na hoíche léithe.

Táinig beirt fhear anuas Chearnóg Parnell. Baí duine dhíobh ag rá an fhocal dheiridh de mhonalóg fhada. An duine eile, a shiúl ar chiumhais an chosáin agus arbh éigean dó dul arsan mbóthar ó am go chéile mar gheall ar mhíbhéas a leathbhádóra, éist leis agus dreach an éisteora air. Ba fhear giortach la haghaidh chíríneach é. Baí caipín luamhaireachta á chaitheamh i bhfad siar ara chionn aige agus an insint lana rabh sé ag éisteach, cuir sí a dhreach ag athrú ó fhoirceann a sróine, a súl agus a bhéil amach ar fud fad a aghaidh, mar a dhéanadís cuilithíní uisce. Leanadar rachtanna beaga gáire cársánach a chéile as. Caith sé súil ar ghnúis a chompánaigh gach ré nóiméad, súil a rabh loinnir an aoibhnis ghlic inti. Uair nó dhó, athshocraigh sé an seaicéad báistí a bhaí caite siar ara ghualainn aige ar nós tarbhadóra. A bhrístí, a bhróga bána rubair agus a sheaicéad báistí, caite thara ghualainn, cuireadar cuma na hóige air. Mar sin féin, baí a chorp tithe i bhfeoil timpeall a bhásta, baí a chuid gruaige tearc agus liath agus, nuair a d'imídís na cuilithíní mothúcháin óna aghaidh, fágadh aghaidh a rabh cuma chaite uirthi ina n-áit.

Nuair a bhaí sé cinnte dearfa go rabh an spéic thart, dein sé gáire gan fhuaim a mhair ar feadh leathnóiméid iomláin. Ansin, a deir sé:

‘Well... sáraíonn sin gach dár chualas riamh!’

Bhí easpa brí la sonrú ina ghlór; agus chun chur treise lana fhocal, a deir sé la greann:

‘Deirim go fiú nach bhfuil a shárú beag ná mór ná, go fiú, *recherché* ar sin!’

Éirigh sé ciúin agus tromá nuair a bhaí sin ráite aige. Baí a theanga tuirseach mar chaith sé an iarnóin ar fad ag caint i dtigh tábhairne ar shráid Dorset.

Ba é tuairim fhormhór na ndaoine gur shúdaire é Lenehan acht, in ainneoin a chluí, choisc a chlisteacht agus a dheisbhéalacht a chairde ar dul d’aon leith ina éadan. Baí dóigh chróga aige dul i láthair chomhluadar cairde leis i mbeár do fhanacht go luaineach arsan imeall go gcuirtí issan n-áireamh é i gceannach dí. B’fhánaí barúil é la neart scéalta, luimneach agus tomhas ar bharr a theanga. Baí sé beag beann ar gach sórt míchúirtéise. Ní fheadair aon duine conas a éirigh leis an dúshlán éadrócaireach a bhaineas la baint amach shlí bheatha dó féin, acht baí a ainm luaite ar dhóigh éigin la blúirí rásaí capaill.

‘Agus cén áit ar landáilis í, *Corley*?’, a fhiafraigh sé.

‘Oíche amháin, bhíos ag siúl síos Sráid an Dáma gur leagas súil ar raiteog bhreá fo chlog *Waterhouse* agus beannaíos di, an bhfuil a fhios agat? Is ea chuamar ar siúlóid feadh na canála agus deir sí liom gur chailín aimsire í i dtigh ar Shráid Bhagóid. Cuireas mo lámh thairsti gur beireas barróg uirthi an oíche sin. An Domhnach dár gcionn, a bhuachaill, baí coinne agam léi. Chuamar amach go Domhnach Broc agus thugas isteach i ngort ann í. Dúirt

sí liom go mbíodh sí ag dul amach la Fear bainne... baí sé togh, a bhuachaill. Toitíní a thugadh sí dhom gach oíche agus d'íocadh sise an dturas arsan traein thall is abhus. Agus measair céard a thug sí dhom oíche amháin, acht dhá *cigar*! An fíor-rud féin go deimhin, an bhfuil a fhios agat? Na cinn a chaitheadh an seanleaid. Bhaí eagla orm, *man*, go n-éiríodh sí torrach, acht tá sí críonna cliste arsna dóigheannaibh la sin do sheachaint.'

'B'fhéidir go gceapann sí go bpósfair í', a dúirt Lenehan.

'Dúras léi go rabhas ar díth fostaíochta', a dúirt an Toirdhealbhach. 'Dúras léi go rabhas la Teach *Pim* roimhe sin. Ní fios di cad is ainm dom. Baí an iomarca baoil ag baint la hinsint sin di. Acht measann sí go bhfuilim sách galánta, an bhfuil 'fhios agat?'

Dein Lenehan gáire arís: gáire ciúin.

'Dena heachtraibh ar fad dár chualas riamh, buaileann sin gach aon cheann eile gan aon agó.'

Tug siúl scóipiúil Corley la fios gur thaitin an moladh leis. Luascadh a chorp téagartha, cuir sé a chara ag caitheamh foléimeanna arsan mbóthar agus ar ais arís arsan gcosán. Ba mhac la bleachtair an Gharda Síochána é Corley agus do thug leis cabhail agus siúl a athar. Siúl lana lámha lana dhá thaobh agus a cheann in airde, an ceann céanna ag luascadh anonn is anall. Baí ceann mór cruinneogach agus olúil aige; soineann agus doineann churadh sé allas; agus a hata mór ciorclach, a bhaí curtha ar leathstuaic air, baí sé cosúil la bleib phlanda a d'fhás as bleib eile. Stánadh sé díreach amach roimhe mar a bheth sé ar paráid, agus nuair ba mhian leis breathnú siar ar dhuine issa tsráid, níor mhór dó casadh a chabhail timpill óna chorrógaibh aníos. Faoi láthair, baí sé díomhaoin. Am ar bith a bhaí post la líonadh baí cara issa chúirt anseo nó ansiúd aige. Is minic a chonacthas é la Garda Síochána i ngnáthéadaibh agus iad i mbun cainte dáiríre. Baí an taobh istigh de chúrsaibh gnó ar eolas aige agus baí sé de nós aige tabhairt an bhreithiúnais deiridh ar scéal ar bith. Labhair sé lana chomrádaithe gan éisteacht leosan. Nuair a ríomhadh sé na comhráití seo, d'análaíodh an gcéad-litir dá ainm ar nós mhuintir *Florence*.³²

Tairg Lenehan toitín dá chara. Agus an bheirt fhear ag siúl ar aghaidh tresan slua, cas Corley timpeall ar uairibh chun dhéanamh aoibhe gáire la roinnt dena cailínibh a chuadar thara mbráid, acht bádar súile Lenehan greamaithe arsan ghealach mhór fhann la dhá lios uirthi. Breathnaigh sé go staidéarach ar imeacht ghréasán liath clapsholais thara haghaidh. Fo dheireadh, dúirt:

'Is ea, abair liom, is dóigh liom go dtiocfaidh leat cur i gcrích an bhirt, nach dtiocfaidh, há?'

Fáisc Corley súil amháin go tromchúiseach mar fhreagra.

'An bhfuil sé sin de misneach aici?', a fhiafraíos Lenehan go hamhrasach, 'is doiléir é meon mná'.

'Tá sí ceart go leor. Tá a fhios agam cén chaoi tuidheacht laistigh dhi. Tá sí faoi gheasa agam.'

'Ní chuirfinn de chosúlacht leat acht *Lothario* aerach, ar Lenihan. 'Agus an cineál ceart Lotáirió freisin!'

Maolaigh oiread na fríde d'fhonóid a dhóigh tláithíneach. Mar chosaint air féin, ba é a nós ligean chiall an chleithmhagaidh lana phlámás. Níor ghrinn éirim an Toirdhealbhaigh áfach.

'Is iad na cailíní aimsire na mná is fearr', a aontaigh sé. 'Glac lamo chomhairlese faoi.'

'Is é comhairle an duine a bhain triall asna cailínibh ar fad é', a dúirt Lenehan.

'Ar dtús, bhínn ag siúl amach la cailíní, an bhfuil a fhios agat, anabaí; cailíní assan Chuarbhóthar Theas. Thugainn amach áit éigean arsan tram iad, a bhuachaill, nó thionlacainn go banna ceoil nó go dráma issan amharclann nó cheannaínn seacláidí agus milseáin nó rud éigean arsan chaoi sin dóibh. Chaithinn airgead orthu ceart go leor', a dúirt de ghlór diongbháilte mar aguisín, mar a bheth faitíos air nach gcreidí é.

Acht baí sé sin breá inchreidte do Lenehan; claon sé a cheann go sollúnta.

'Aithním an scéal sin', a deir sé, 'agus is é ealaín an mhothaolaí é.'

'Agus diabhal rud a fuaireas riamh dá bharr as,' ar Corley.

'Is é a dhála sin agamsa,' ar Lenehan.

'Acht amháin as cailín amháin díobh,' ar Corley

Cuimil a theanga dá bhéul uachtair, dá fhliuchadh. Táinig loinnir ina shúile lasan gcuimhne. Faoi mar a rinne Lenehan, breathnaigh seisean ar éadan lag na gealaí, a bhaí anois beagnach fo choim scamail, agus déarfá go rabh sé ag déanamh a mhachnaimh.

'Baí sí... sách blasta,' a dúirt sé go haiféalach.

Ní raibh focal eile as. Ansin dúirt sé:

'Tá sí ag díol í féin ara cuid anois. Chonaiceas ag dul síos Sráid an Iarla ar chóiste in éinfheacht la beirt dhiúlach oíche amháin.'

'Is dóigh liom gur tusa is cúis leis sin,' ar Lenehan.

'Baí sí la fir eile sula rabhasa léi,' ar Corley go fealsúnach.

An uair seo, ba luaithe a chreideadh Lenehan nach rabh sé ag insint na fírinne. Croith sé a cheann anonn is anall agus dein aoibh an ghéire.

'Ní thig leat cur dallamullóige ormsa, Corley,' a deir.

'Tugaim an leabhar ann!' ar Corley. 'Nach é a béal féin a dúirt liom é?'

Cuir Lenehan gotha na tragóide air féin.

'A fhealltóir suarach!' a dúirt.

Agus iad ag siúl la taobh ráillí Choláiste na Tríonóide, léim Lenehan amach arsan mbóthar gur glinnigh suas aran gclog.

‘Fiche i ndiaidh,’ a deir sé.

Am trátha,’ ar Corley. ‘Beidh sí ann, ceart go leor. Ligim dí fanacht píosa i gcónaí.’

Dein Lenehan gáire ciúin.

‘Muise, Corley, agatsa atá a fhios cén chaoi iad do láimhseáil,’ a dúirt.

‘Táim críonna ara gcleasannaibh beagaibh uile,’ a admhaigh Corley.

‘Acht abair liom,’ a dúirt Lenehan arís, ‘an bhfuilir cinnte go bhféadfair cur i gcrích an bhirt ar fad? Tá a fhios agat gur bheart íogair é. Táid damanta dúnta fon ghné sin. Ha?’

Breathnaíodar a shúile beaga glisce go grinn ar ghnúis a chompánaigh, ar thóir dearbhaithe. Luasc Corley a cheann anonn is anall mar a bheth ag iarraidh fála réidhe la feithid dígeanta, agus táinig muc ar gach mala aige.

‘Cuirfead i gcrích é,’ a deir. ‘Fág fúmsa, nach dtig leat déanamh sin?’

Tost Lenehan. Níor mhaith leis cur círín ara chara, go bhfógrótaí go teach an diabhair agus go ndeartaí leis nach rabh iarraidh ar bith ara chomhairle. Baí call la beagán stuaimhe. Acht d’imíodar na roic as éadan an Toirdhealbhaigh. Bádar a chuid smaointe ag rith i dtreo eile.

‘Is raiteog dheas mhánla í,’ a deir sé la sásamh; ‘gan aon agó.’

Siúladar síos Sráid Nassau gur casadar isteach ar Shráid Chill Dara ansin. Gar do phóirsibh an chlub, baí cláirseoir ina sheasamh i lár an bhóthair, agus é ag seinm d’fháinne bheag éisteoirí. Tarraing sé go neamh-aireach arsna sreangaibh agus caith súil luaineach ó am go ham ar aghaidh gach duine nua a tháinig i láthair agus freisin tug súil tuirseach in airde arsan spéir. Shílfeá go rabh a chlárseach tuirseach freisin: tuirseach de shúilibh na ndaoine anaithnid agus de lámhaibh a máistir. Baí a clúdaigh tite síos fona glúinibh ar nós cuma liom. Seinn lámh amháin fonn *Silent, O Moyle*³³ ar shreanga dhorda na cruite, agus rith an lámh eile tresan dtribil tar éis gach grúpa nótaí. Ba dheas domhain glan é glór na nótaí.

Siúl an bheirt fhear suas an sráid gan labhairt, an ceol brónach dá leanúint. Nuair a bhaineadar faiche Stiofáin amach, trasnaíodar an mbóthar. Anseo, torann na dramanna, na soilse agus an slua, scaoileadar óna dtost iad.

‘Seo í,’ ar Corley.

Baí bean ina seasamh ag bun Shráid Hume. Baí gúna gorm agus hata bán seoltóireachta á gcaitheamh aici. Ar chiumhais an chosáin a bhaí sí, scáth gréine á luascadh ina láimh. Éirigh Corley bíogúil.

‘Gabhaimis ina láthair go bhfeicim í,’ ar Lenehan.

Tug Corley silleadh súl go leataobhach ara chara agus leath meangadh gránna gáire air.

‘An bhfuilir ag iarraidh tuidheachta isteach orm?’, a fhiafraíos sé.

‘In ainm Chroim!’ ar Lenehan go teann, ‘ní gá cur mise in aithne dhi. Níl uaim acht amhairc uirthi. Ní íosfad í.’

‘Ó... amhairc uirthi?’ ar Corley níos cairdiúla. ‘Bhuel... céard faoi seo?: rachaidh mise anall do labhairt léi agus tig leatsa dul thar bráid.’

‘Tá go maith!’, ar Lenehan.

Baí leathchos caite tharsna slabhraí ag Corley nuair a ghlaoih Lenehan air:

‘Agus ina dhiaidh? Cá bhfeicfidimid a chéile arís?’

‘Leath i ndiaidh a deich,’ ar Corley, ag tarraingt na coise eile chuige.

‘Cén áit?’

‘Coirnéal Shráid Mhuirfean. Tiocfaimid ar ais.’

‘Beir bua,’ a fhág sé mar cheiliúradh dhe.

Níor thug Corley freagra dá laghad. Siúl trasna an bhóthair ara bhogstróc, a cheann ag bogadh anonn is anall. A chabhail mhór, a shiúl réchúiseach agus torann trom a bhróg, cuireadar cuma an chloíteora air. Táinig sé ionsarsan mbean n-óg agus, gan tabhairt beannaithe dá laghad di, tosaigh ag caint léi. Tosaigh sise ag iompú a scáth báistí níos tapúla agus ag casadh leath-thimpeall ara sáil. Uair nó dhó, nuair a labhair seisean bonn la bonn léi, dein sí gáire agus crom a ceann.

Coimhead Lenehan orthu ar feadh chúpla nóiméad. Ansin siúl go mear píosa amach uathu la taobh na slabhraí agus trasnaigh an mbóthar ar fiar. Ag tuidheacht i ngar do choirnéal Shráid Hume dó, tug sé cumhra láidir issan aer fo deara agus dein mionscrúdú gairid inmíoch ar dhreach agus ar chorp na mná óige. Baí sí feistithe go Péacógach ina cuid éadaí Domhnaigh. Fáisc crios dubh leathar a gúna gorm *serge* fon bhásta. Shílfeá go rabh búcla mór airgead a creasa ag teannadh isteach a láir agus é ag ceangail stuif éadrom a blúis ar nós bioráin. Baí seaicéad gearr dubh la cnaipí néamhainn agus *boa*³⁴ chifleogach dubh á gcaitheamh aici. Baí ciumhais a *tulle collarette*³⁵ curtha in aimhréidh d’aon toisc aici agus baí táth mór bláthanna dearga ceangailte dá blús agus a ngais in airde. Sonraigh Lenehan a corp íseal téagartha. Corp feidhmiúil, a mheas sé. Baí luisne rúpach sláinte an bhradáin ina haghaidh agus ina leicnibh ramhraibh deargaibh agus baí loinnir na sláinte ina súilibh gormaibh neamhchúthailibh. Ba gharbh-chumtha a ceannaithe. Baí poill mhóra sróine, béal sleabhctha a fhan ar oscailt i straois mhacnasach, agus corrfhiacla aici. Agus é ag dul thara mbráid, bain Lenehan de a chaipín, gur freagair Corley la comhartha issan n-aer tuairim is deich soicind níos moille. Is é an chaoi a dhein sé seo, cuir a lámh in airde ar éigean gur socraigh a hata go machnamhach.

Siúl Lenehan a fhad lasan *Shelbourne Hotel* gur fhuirigh ansin. Tar éis tamaill gairid, chonaic sé iad ag tuidheacht ina leith agus, nuair a chasadar ar dheis, lean iad, é ag siúl go héadrom síos taobh amháin de Chearnóg Mhuirfean ina bhrógaibh bánaibh. Agus é ag siúl ar aghaidh go mall, de réir a gcoiscéime siúd, breathnaigh ar cheann Corley, ag casadh gach ré nóiméad i dtreo na mná amhail

úill móir ag tiontú ar mhaighdeog. Coinnigh sé fo raon radhairc iad gur fhaca sé iad ag dul suas staihre thraein an Domhnach Broc; ansin cas ara sháil agus fill ar ais.

Anois ó baí sé leis féin baí dreach níos sine air. Déarfá gur thréig a aeracht é. Ag tuidheacht arsna ráillibh taobh la Plásóg Laighean dó, lig sé dá láimh cuimilt dóibh. Gabh an bport a d'imir an cruitire seilbh ar ghluaiseacht a chorp. Buaileadar a bhróga ciúine an bport arsan chosán agus imríodar a méara scála breachnaithe arsna ráillibh go neamh-aireach i ndiaidh gach grúpa nótaí.

Siúl sé go díbheo timpeall Fhaiche Stiofáin agus ansin síos Sráid Grafton. Cé gur thugadar a shúile suntas i neart gnéithe den tslua trena ndeachaigh sé, is go gruama a thugadar. Na rudaí go léir a bhádar ceaptha cur suaircis air, is amhlaidh gur bheag leis iad, agus níor fhreagair sé na súile a caitheamh air, súile a thugadar fáilte roimh teanntás. Baí a fhios aige go gcaithfeadh sé déanamh go leor cainte, go mb'éigean dó déanamh neart cumadóireachta chun dhéanamh siamsa don chuideachta, acht baí a scornach agus a intinn ró-spallta do dhualgas dá shórt. Ba ábhar inní dó conas cur thart na n-uaireanta go dtiocfadh Corley ar ais. Níor léir leis dóigh ar bith eile chun chaitheamh an ama acht amháin coinneáil leis ag siúl. Cas sé ar chlé nuair a tháinig a fhad la coirnéal Chearnóg Parnell gur airigh sé níos mó istigh ann féin isa tsráid chiúin dhorcha, ar fheil a dealramh gruama dá ghiúmar. Stad sé fo dheireadh re fhuinneog siopa a rabh cuma bhocht air agus a rabh *Refreshment Bar* scríofa i gcló bán osa chionn. Bádar dhá rud scríofa arsan fhuinneog: *Ginger Beer* agus *Ginger Ale*. Baí ceathrú liamháis a rabhadar cúpla stiall gearrtha dhe ar taispeáint ar phláta mhór ghorm agus baí slisne mearóg Nollag an-éadrom ar phláta i ngar dó. Dearc sé go santach arsan mbia seo ar feadh achair gur, i ndiaidh dó caitheamh súile airí suas, síos an tsráid, chuaigh isteach de sciotán ansin.

Baí ocras air óir, cé is moite de roinnt brioscaí a d'iarr sé ó bheirt shéiplíneach, níor ith sé aon cheo ó baí sé ina am chuid na maidine. Suigh sé síos chun boird ag tábla adhmaid gan chlúdach, os comhair bheirt chailíní oibre agus meicneora. Freastail cailín sraoilleach air.

'Cé mhéad ar phláta piseanna?' a fhiafraíos sé.

'Trí leathphingin, *sir*,' ar an cailín.

'Beir pláta piseanna chugam,' a deir sé, 'agus buidéal *ginger beer*.'

Labhair sé go garbh chun ceilte a chuma galánta, óir thost an chaint nuair a tháinig sé isteach. Baí lasadh ina ghrua. Sá sé a chaipín siar ara cheann agus lig a uillinneacha anuas arsan mbord do chur i gciall go rabh sé ara shuaimhneas. Dein an meicneoir agus an bheirt chailíní iniúchadh géar air sular fhilleadar ara gcomhrá i nglór mbeag. Rug an cailín pláta piseanna glasa la piobar agus fínéagar chuige, chomh maith la foirc agus a bheoir shinséir. Plac sé a bhia go santach agus taitin sé chomh mór leis gur thogair tuidheacht ar ais gossan siopa gcéanna arís. Nuair a bhádar na piseanna ar fad caite aige, blais sé a bheoir shinséir agus suigh siar ar feadh scaithimh maith agus é ag smaoinreamh fo eachtra an Toirdhealbhaigh. Chonacthas beirt leannán ag siúl bóthair dorcha éigin dó; chualathas glór toll Corley agus é i mbun cluanaíochta bríomhaire dhó agus athshamhlaigh sé cár teaspach gáire na mná óga. Meabhraigh an íomhá seo a dhíth airgid agus anama féin go géar dó. Baí sé tuirseach den mhangaireacht thart, de bheith ar bhallánaibh stéille an mhadra, baí tuirseach de choraibh is de chleasaibh. Bheadh sé aon bhliain déag is fichead i mí na Samhna. Nach bhfaigheadh sé post maith riamh? Nach mbeadh a áras féin aige riamh? Ba mhéanar, a smaoinigh sé, dá mbeth tine teolaí la suí lana hais aige agus dinnéir la suí síos chuige aige. Baí a sháith aige de shiúl na sráideanna la cairde is la cailíní. Tuig sé luach na gcairde seo: baí aithne aige arsna cailínibh freisin. Do dhóigh a thaithí arsan tsaol a chroí ann. Ní rabh deireadh dóchais bainte dhe áfach. Airigh sé

níos fearr tar éis an ghreim bia ná mar a d'airigh roimhe, ní rabh sé chomh tuirseach den tsaol, ní rabh a mheanma chomh cloíte. B'fhéidir go n-éiríodh leis fós socrú síos i gcúinne gcluthar do mhaireachtáil go sona dá dtagadh sé ar chailín dheas shaonta aga mbeadh beagán maoine.

Tug sé dhá phingin is leathphingin don tsraoill chailín gur fág an siopa dho thosú ara fhánaíocht arís. Iompaigh ar Shráid Chéipil do shiúl i leith Halla na Cathrach. Ansin cas ar Shráid an Dáma. Ag coirnéal Sráid [Mhór] Sheoirse [Theas], buail sé la beirt charad leis gur stop chun labhartha leo. Baí sé bhuíoch den tsos ón tsíor-shráideoireacht. Fiafraíodar a chairde dhe ar fhaca sé Corley agus cérbh í an nuaíocht ba dhéanaí leis. Is beag cainte a dheineadar a chairde. Amharcadar la neamhshuim ar roinnt daoinibh issa tslua a chuadar tharstu agus caitheadar corrfhocal cáinteach. Dúirt duine amháin den bheirt gur fhaca sé *Mac* ar Shráid Westmoreland uair níos luaithe. Leis sin, dúirt Lenehan go rabh sé in éineacht la Mac an oíche cheana i dtigh *Egan*. Fiafraigh an fear a chonaic Mac ar Shráid Westmoreland arbh fhíor é gur bhuaigh sé roinnt airgid ar chluiche *billiards*. Ní rabh a fhios ag Lenehan: dúirt gur cheannaigh *Holohan* deochanna dhóibh i dtigh *Egan*.

Fág sé a chairde ag ceathrú chun a deich agus chuaigh suas Sráid Mhór Sheoirse Theas. Cas ar chlé ag Stuara Shráid Sheoirse gur siúl ar aghaidh go Sráid Grafton. Baí an slua cailíní is fear dulta i dteirce agus chuala sé go leor grúpaí is lánúineacha ag fágáil sláin ara chéile don oíche ara bhealach suas an tsráid. Stop sé ag clog Choláiste Ríoga na Máinlianna: baí sé ar bhuille a deich a chlog. Siúl sé leis go géar gasta ar feadh an taoibh ó thuaidh den Fhaiche ar fhaitíos go bhfillleadh Corley róluath. Nuair a shroich sé coirnéal Shráid Meirfean, seas sé fo scáth lampa a fhuireach gur tharraing amach ceann dena toitínibh a choinnigh sé agus las é. Bain sé taca assan chuaille lampa agus choinnigh a shúil arsan treo a raibh sé ag súil la Corley agus lasan mbean óg.

Beoigh a inchinn arís. Ní fheadar ar éirigh la Corley. Ar chuir sé an gceist uirthi fós nó an bhfágfadh sé sin don nóiméad dheireanach. Gach deann inní agus scleondair dar bhain la dála a charad, airigh sé chomh maith la deanna a dhála féin. An chuimhne ar chionn Corley ag imrothlú timpeall go mall, tug sé sin iarracht éigin suaimhnis dó: baí sé cinnte go mbéarfadh Corley an lá ceart go leor. Buail sé ina cheann go mb'fhéidir gur thionlaic Corley abhaile í ar bhealach eile agus gur thug cor dó. Grinnigh sé an sráid: ní rabh tásc ná tuairisc orthu. Acht caithfear go rabh leathuair an chloig caite ó chonaic sé clog Choláiste na Máinlianna. An ndéanfadh Corley a leithéid de rud? Las sé a thoitín deiridh agus tosaigh dá chaitheamh go himníoch. Stán sé go géar uaidh gach uair a stop tram agan chúinne eile den chearnóg. Ní mó ná gur imíodar abhaile ar bhealach eile. Bris páipéar a thoitín agus caith sé arsan mbóthar agus eascaine uaidh.

Go tobann, chonaic sé ag tuidheach ina leath iad. Baineadh preab áthais as. Agus é ag fanacht i ngaobhar don chuaille lampa, dein iarracht léamh an toraidh óna n-imeacht. Bádar ag siúl go gasta, an bhean óg ag tabhairt céimeanna tapa agus Corley lana taobh agus é ag dul dá chéimeannaibh móraibh. Ba chosúil go rabhadar ina dtost. Prioc tuairim fon toradh é mar a dhéanadh uirlis ghéar. Theipfí ar Chorley; baí a fhios aige gur chath cailte é.

Casadar síos Sráid Bhagóid agus lean sé arsan pointe boise iad arsan taobh eile den tsráid. Am ar bith a stopadar, stop seisean freisin. Labhraíodar la chéile ar feadh roinnt meandar agus ansin imigh an bhean óg síos céimeanna go fochlós tí. Fan Corley ina sheasamh ar chiumhais an chosáin, achar gairid óna céimeannaibh. Imigh roinnt maith nóiméad thart. Ansin osclaíodh an ndoras tosaigh go mall, cáiriseach. Táinig bean síos na céimeanna de rith go ndearna casacht. Iompaigh Corley timpeall gur druid léi. Cuir corp leathan Corley a corp siúd fo cheilt ar feadh scaithimh agus ansin nochtadh arís í agus í ag rith suas na céimeanna. Dúnadh an ndoras arís ina diaidh agus tosaigh Corley ag siúl go mear i dtreo Fhaiche Stiabhna.

Chuaigh Lenehan issa dtreo gcéanna chomh tiubh is a tháinig leis. Titeadar cúpla braon éadrom báistí anuas. Glac sé iad mar rabhadh agus, tar éis chaitheamh súile siar arsan dtigh inar chuaigh an bhean óg, chun cinntithe nach rabh aon duine ag amhairc air, rith sé trasna an bhóthair go díocasach. An inní agus a iarracht reatha, chuireadar saothar anála air. Glaoigh sé:

‘Hallo, Corley!’

Cas Corley a cheann timpeall chun féachana cé a ghlaigh air agus ansin coinnigh sé ara shiúl. Rith Corley ina dhiaidh agus é ag socrú a sheaicéad báistí ara ghualainn la lámh amháin.

‘Hallo, Corley!’ a ghlaigh sé arís.

Táinig sé taobh lana chara agus scrúdaigh a ghnúis. Ní fhaca sé comhartha dá laghad uirthi.

‘Well,’ a deir sé, ‘ar oibrigh sé?’

Bádar tagtha chomh fada la coirnéal Plás Íle. Gan focal uaidh ar feadh an achair, cas Corley go tobann ar chlé gur chuaigh suas taobhshráid. Bhí cuma stuama air. Coinnigh Lenehan bord ar bord lana chara agus saothar air. Baí mearbhall air agus baí mailís la sonrú ina ghlór.

‘Nach ndéarfá liom é?’, a deir sé. Ar iarrais uirthi?’

Stadann Corley agan chéad chuaille lampa agus é ag stánadh amach roimhe go dorrga. Ansin síneann a lámh go tromchúiseach gossan solas go n-osclaíonn go mall fo shúilibh a dheisceabail. Leath aoibh an gháire air. Baí bonn beag ór ag glioscarnach ina bhois.

An Teach Lóistín

Ba iníon la búistéir í *Mrs Mooney*.³⁶ Ba bhean í a bhaí breá ábalta rudaí a choinneáil fona fiacail: bean thiomanta a bhí inti. Phós sí maor a athar agus d'oscail siopa búistéara gar do Shráid Ghairdín an Tobair. A thúisce is a fuair a athair céile bás áfach, d'imigh an diabhair air. D'óladh sé, dhéanadh creach aran scipéid agus chuaigh i ndiaidh a chinn i bhfiacha. Ba bheag an mhaith é iallach a chur air séanadh an óil i bhfianaise an tsagairt: thosaíodh sé arís i gceann cúpla lá. Throidheadh sé lana bhean os comhair na gcustaiméirí agus cheannaíodh drochfheoil, rud a mhill a ghnó. Rinne sé iarracht ara bhean le tua búistéara oíche amháin agus b'éigean di caitheamh na oíche i dtigh comharsan.

I ndiaidh na heachra sin, níor chuireadar fúthu fon díon céanna. Chuaigh sí fo bhráid an tsagairt agus fuair scaradh óna fhior la cúram na bpáistí aici féin uaidh. Ní thabharfadh sí airgead ná bia dhó ná ní ligfeadh sí dhó fon díon céanna léi; agus b'éigean dó glacadh la post mar bháille dá dheasca. Ba mheisceoir beag giobach cromshlinneánach é la haghaidh bhán agus la croiméal bán agus la mallaí bána crochta os cionn a shúile beaga, a bhádar liathdhearg; agus chaitheadh sé an lá ar fad ina shuí in oifig an mhaoir ag fanacht ar dhualgas oibre. Ba fhoránach mór mná í Mrs Mooney. Bhailigh sí an méad airgid a bhaí fágtha i ngnó na búistéireachta léi agus bhunaigh teach lóistín ar Shráid Hardwicke. Ba thurasóirí as Learpholl agus Oileán Mhanann agus, scaití, *artistes* asna hallaibh ceoil iad la lóistéirí gearrthéarmacha. Maidir lana lóistéirí fadtéarmacha, ba chléirigh asan chathair féin dóibh. Stiúradh sí an dteach go cliste, dian, daingean. Tuig sí cathain ligin cairde, cathain beith dian agus cathain fulaingt la rudaí. *The Madam* a thugadar na lóistéirí fadtéarma uile uirthi.

D'íocadaidís fir óga Mrs Mooney cúig scilling déag in aghaidh na seachtaine do bhia agus leaba (gan beoir ná leann dubh ag am dinnéir do chur san áireamh). Bha dúil acu sna rudaibh céannaibh, baí an tslí bheatha céanna acu go léir agus bádar an-mhór lena chéile dá bharr. Phléadaís seansanna roghanna an phobail sna rásaibh capall agus seansanna na gcapall nach rabh tóir orthu. Jack Mooney, mac an *Madam*, ar chléireach ag gníomhaire coimisiúin ar Shráid na Toinne é, baí sé de cháil air gur bhuachaill báire é. Baí gach aon gháirsiúlacht ar bharr a theanga aige mar a bheth ag saighdiúir: baí sé de nós aige teacht abhaile i gcroílár na hoíche. Bhíodh scéal grinn aige dá chairdibh i gcónaí agus baí eolas aige fo rud dealraitheach i dtólamh – is é sin, capall nó *artiste* a mbíodh gealladh faoi. Baí dorn maith aige i gceann troda freisin agus ghabhadh sé amhráin grinn. Ba mhinic a bhíodh tuidheacht la chéile i seomra caidrimh Mrs Mooney ag aghaidh an tí. Sheinnidís ceoltóirí an halla ceol dóibh; agus sheinneadh *Sheridan* válsaí agus polcaí agus réthionlacain. Chanadh Polly Mooney freisin, iníon an *Madam*. Ghabhadh sí:

*I'm a ... naughty girl.
You needn't sham:
You know I am.*

Ba chailín seang naoi mbliana dhéag d'aois an Polly seo; baí gruaig mhín éadrom agus baí béal beag bruasach aici. Súile liatha la hoiread na fríde de dhath glas a bhádar aici. Baí nós aici caitheamh sracfhéachana in airde nuair a labhraíodh sí la daoine, rud a chuir cuma Maighdine Muire bige sauibhe uirthi. Chuir Mrs Mooney a hiníon ag obair mar chlósscríobhaí in oifig cheannaí arbhair ar dtús acht, toisc go dtugadh maor míchlúiteach cúirt uirthi dho iarraidh cead rá cúpla focal lena iníon, thug sí a hiníon abhaile arís agus chuir i mbun obair an tí. As siocair gurbh an-spleodrach Polly, ba é an rún a bhaí ann, tuidheacht gan srian arna firibh ógaibh do thabhairt di. Thairis sin,

taitníonn sé la fearaibh nuair a bhíos bean óg ina measc. Ar ndóigh, dhéanadh Polly spallaíocht lasna fir óga, acht baí a fhios ag Mrs Mooney, arbh mheastóir maith daoine í, nach rabh i gceist agna fearaibh acht meilt an ama: ní rabh duine ar bith dhíobh dáiríre fúithi. Is amhlaidh a leanadar rudaí ar aghaidh ar feadh i bhfad agus thosaigh Mrs Mooney ag machnamh ar chur Polly ar ais ag obair mar chlóscríobhaí nuair a thug fo deara go rabh rud éigean ar siúl idir Polly agus duine dena fearaibh óga. Choimhead sí aran bheirt díobh agus choinnigh a hintinn aici féin.

Baí a fhios ag Polly go rabh sí á coimhead, acht fós ba bhreá shoiléir é céard ba bhrí la tost seasmhach a máthar. Ní dhearna an mháthair agus an iníon comhpháirteachas, comhar ná socrú, ní rabh tuiscint oscailte dá laghad eatarthu, acht fós, in ainneoin gur thosaíodar daoine sa tigh ag caint fon chaidreamh, níor chuir Mrs Mooney isteach air. D'éirigh Polly pas beag coimhthíoch agus ba léir go rabh faitíos aran fhior óg. Fo dheireadh, nuair a mheas sí go rabh an nóiméad ceart tagtha, rinne sí rud faoi. Chaitheadh sí le fadhbanna morálta mar a chaitheas tua búistéara la feoil: agus sa chás seo baí sé socair ina hintinn aici.

Maidin gheall thús an tsamhraidh a bhaí ann agus baí cosúlacht teasa uirthi acht baí leoithne láidir gaoithe ag séideadh. Baí gach aon fhuinneog sa tigh lóistín ar oscailt agus líonadar na cuirtíní lása i dtreo na sráide fonaibh saiseannaibh ardaibh. Bualadh clog [*Saint*] *George's Church*³⁷ arís agus arís eile agus trasnaíodar a lucht freastail an cóngar bóithre osa chomhair ina ngúpaibh agus ina n-aonar. Ba léir a rún óna n-iompar stuama agus ónaibh leabharaibh beagaibh ina lámhaibh. Baí cuid na maidine thart sa tigh lóistín agus baí tábla an tseomra bricfeasta lán la plátaí a rabhadar stríoca buí uibhe agus ruainní beaga de shail bhagúin agus de chraiceann bagúin orthu. Soiprigh Mrs Mooney í féin sa chathaoir uilleann tuí gur amhairc ar Mary agus ise ag bailiú na ngréithe bricfeasta. Ordaigh sí do Mary bailiú la chéile na gcrústaí agus an bhruscar aráin chun a gcurtha la harán ar bhainne Dé Máirt. Nuair a bhaí an bord glanta, an bruscar aráin bailithe, an siúcra agus an t-im curtha fo ghlais, tosaigh sí ag cuimhneamh siar aran agallamh a bhaí aici la Polly an oíche roimhe. Bádar rudaí faoi mar a mheas sí: níor chuir sí fiacail ina ceisteannaibh agus níor chuir Polly fiacail ina freagraibh. Baí beagán aiféaltas orthu beirt, ar ndóigh. Cuireadh aiféaltas uirthise óir níor mhaith léi go mbeth cuma ró-fhuarchroíoch uirthi agus í ag éisteacht lasan nuacht ná go síltí gur lig lenar tharla d'aon turas, agus cuireadh aiféaltas ar Polly ní amháin de bhrí go gcuiridís tagairtí dá leithéid aiféaltas uirthi i gcónaí, acht freisin óir níor mhaith léi go síltí gur thomhais, agus a soineanta, críonna is a bhaí sí, gur thomhais an rún taobh thiar de chaoimhfulaingt a máthar.

La dúchas, caith Mrs Mooney súil aran chlog bheag óraithe aran mhatal a thúisce is a mhothaigh sí trena machnamh gur stopadar cloig *George's Church* ag bualadh. Baí sé seacht nóiméad déag tar éis a haon déag: bheadh neart ama aici chun dul i ngleic la Mr Doran agus ansin beith in am d'Aifreann Gairid Mheán Lae ar Shráid Mhaoilbhríde. Ise a bhuafadh, baí sí cinnte dhe. Aran chéad-dul síos, baí tuairim an phobail ar fad léi: bá mháthair í a cuireadh la buile de dheasca na héagóra ara hiníon. D'fháiltigh sí isteach ina teach féin é, aran tuiscint gurbh fhear é a bhaí scrupall ann, agus is amhlaidh gur tháinig sé i dtír ara cineáltas. Baí seisean cheithre nó chúig bliana déag is fichid d'aois, mar sin ní leithscéal ar bith dhó baois na hóige ó tharla go rabh roinnt taithe aige aran tsaol. Tháinig sé i dtír ara óige is a bhaí Polly agus ara easpa cleachta aran tsaol, sin a bhaí faoi: ba shoiléir é. Ba í an cheist: cén cúiteamh a dhéanfadh sé?

Caithfear tabhairt cúitimh i gcásannaibh mar é. Is méanar don fhior: tig leis dul ara bhealach faoi mar nár tharla tada, i ndiaidh dó baint a sheal suilt, acht is í an cailín is mó a bhíos thíos leis. Is leor la roinnt máthar réiteach an scéil la suim airgid; baí roinnt cásanna dá shórt ar eolas aici. Ní dhéanfadh sise amhlaidh áfach. Ní rabh ach aon chúiteamh amháin, dar léise, a d'íocfadh asan mhíchlu a tarraingíodh ara hiníon: pósadh.

Meas sí a cártaí go léir arís eile sular cuir sí Mary suas go seomra Mr Doran do rá leis gur mhian léi labhairt leis. Baí sí cinnte go mbuafadh sí. Fear stuama a bháí ann, ní rabh sé ragairneach ná callánach mar a bhádar an chuid eile dhíobh. Dá mba Mr Sheridan ná Mr Meade ná Bantam Lyans a bháí i gceist, bheadh obair níos déine aici. Níor dóigh léigh go dtugadh sé dúshlán bhéal an phobail. Baí cur amach éigean agna lóistéiribh uile sa tigh fon chaidreamh; cumadh sonraí la cuid díobh. Ar aon nós, baí sé fostaithe ag oifig mhór Chaitliceach Cheannaí fíona la trí bliana déag anuas agus b'fhéidir go gcaillfeadh sé a phost dá dtéadh an scéal i mbéal an phobail. Dá ngéilleadh sé, seans go mbeadh gach aon rud ceart go leor áfach. Baí a fhios aici go rabh slí bheatha mhaith aige agus baí sí den tuairim go rabh roinnt airgid curtha i dtaisce aige.

Baí sé nach mór leathuair tar éis! Seas sí suas agus tug súil ghrinn uirthi féin sa scáthán piara. An dreach diongbháilte ara haghaidh mhór chíríneach, tug misneach di agus smaoinigh sí ar roinnt máithreacha ar aithne aici nár éirigh leo cur i gcrích a gcúram iníonacha.

Baí an-ímní go deo ar Mr Doran an mhaidin Dé Domhnaigh seo. Rinne sé dhá iarracht ara bhearradh acht baí an oiread sin creathadh ina lámh is gurbh éigean dó éirigh as. Seas cluimhreach féasóige rua trí lá amach ara ghiall agus cruinnigh ceo ara spéaclaibh gach dhá nó trí nóiméad sa dóigh is go rabh air a mbaint de a ghlanadh la ciarsúr póca. Ábhar céasta aige ab eadh cuimhne na hoíche roimhe sin; tharraing an sagart gach uile shonra seafóideach den scéal de agus rinne chomh mór marfach dá pheaca agan deireadh go rabh sé buíoch den deis cúitimh a dheonaigh sé dhó. Baí an dochar déanta anois. Céard eile a d'fhéadadh sé déanamh anois acht a pósadh nó dul ara theitheadh? Ní fhéadfadh sé éirí thuas ara sháinn. Ba é ba dhóichí go mbeadh an scéal ina údar cainte agus níor mhó ná go bhfaigheadh a fhostóir gaoth dhe. Sin é a bhige is atá Áth Cliath: bíonn fios ag madraibh an bhaile fút. Éirigh a chroí ina bhéal agus é ag samhlú glór grágach Mr Leonard ag fógairt: 'Cuir Mr Doran isteach chugam, lado thoil.'

A bhlianta fada seirbhíse go léir curtha ó mhaith! A dhlús oibre is a dhílseacht ar fad caite san aer! D'imir sé a bháire baoise agus é ina fhior óg, ar ndóigh; mhaígh sé as saoirse a hintinne agus shéan Dia lana chomrádaí sna tithibh tábhairne. Baí sé réidh lasan saol sin ar fad anois áfach... beagnach. Cheannaíodh cóip den *Reynold's Newspaper* gach seachtain fós acht chomhlíonadh a dhualgais reiligiúnacha agus chaitheadh gnáthshaol naoi ndeichiú den bhliain. Baí dóthain airgid aige chun socruithe síos; níorbh í sin an fhadhb. Acht bheadh cor ina sróin aga mhuintir chuici. I dtosach báire, baí an t-athair míchlúiteach ann, agus ansin baí teach lóistín na máthar ag tosú ag tarraingt clú áirithe air féin. Chonacthas dó gur bualadh bob air. Samhlaigh sé a chairde ag caint fon eachtra agus ag gáire fúithi. Baí sí ábhairín comóna; scaití deireadh sí '*I seen*' agus '*If I had've known.*' Acht nach cuma fon ghramadach dá mbeth sé i ngrá léi dáiríre? Níor léir dó cé dhíobh ar cheart dó beith buíoch dhí nó ar buille léi mar gheall ara rinne sí. Ar ndóigh, bháí a pháirt féin ann. Is éard a deir a nádúr is a dhúchas leis, fanacht saor, gan dul fo fháinne an phósta. Bíd do chosa nite a thúisce is a phósair, a deir a chroí.

Cnagann sí aran doras go dtéann isteach fad atá seisean ina shuí in éadóchas fo léine agus fo bhrístibh ar chiumhais na leapan. Eachtraíonn sí an tiomlán dó, gur admhaigh sí gach uile rud dá máthair agus go labhródh a máthair leisean an mhaidin sin. Bris a gol uirthi agus caith sí a lámha timpeall ara mhuineál, ag rá:

'Ó Bob! Bob! Céard a dhéanfad? Céard a dhéanfad ar chor ar bith?'

Chuirfeadh sí lámh ina bás féin, a deir sí.

Dein sé tláithínteacht léi go lagmhisneach, ag rá léi gan a bheith ag gol, go mbeadh gach aon rud togh, nach rabh aon chúis inní dhi. Mothaigh sé crith a brollaigh trena léine.

Ní airsean ar fad an locht faoinar tharla. Baí cuimhne mhaithe aige: cuimhne fhiosrach fhoighneach an bhaitiléara aran tionchar air agan chéad-teagmháil fhánach a rinne a gúna leis, aga hanáil, aga méaraibh. Ansin go déanach oíche amháin chnag sí go ciúin aran doras agus eisean ag baint de a chuid éidí dho dhul a chodladh. Is éard a bhaí uaithi, athlasadh a coinne ina sheomrasa ó tharla gur mhúch siota gaoithe í. Oíche a folctha a bhaí ann. Baí *combing-jacket* scaoilte déanta de fhlainín priontáilte á chaitheamh aici. Baí dealramh i ndroim a coise gile la feiceáil tre oscailt a slipéar clúmhach agus baí luisne a fola ina cneas cumhraithe. Baí boladh lag cumhráin asa lámhaibh freisin agus í ag coinneáil na coinne socair.

Sna hoícheantaibh a thagadh sé abhaile go déanach, ba ise a théadh a dhinnéar dó. Is ar éigean féin a bhíodh a fhios aige céard a bhíodh á ithe aige agus sise amháin lana ais sa tigh mharbh. Agus a chineálta is a bhaí sí. Dá mbeth an oíche fuar nó fliuch nó gaofar ar dhóigh ar bith, bhíodh timbléar *punch* fona choinne. B'fhéidir go mbeidís sona la chéile...

Théidís suas staighre le chéile ag deireadh na hoíche ar bharraicíní na gcos, coinneal an duine acu, agus aran tríú léibheann d'fhágaidís slán lana chéile go drogallach. Thugaidís póg dá chéile. Ba chuimhin leis go grinn a súile, a lámh ina láimhse agus an rámhaille a bhíodh air...

Tránn rámhaille agus sceitimíní áfach. Dein sé aithris ara ráiteas siúd ós íseal, dá chur ina leith féin: 'Céard a dhéanfadh?' Tug nádúr an bhaitiléara fainic air coinneáil glan ó phósadh. Acht ba léir an peaca dhó; thug go fiú amháin a chiall aige féin d'oineach la fios dó nár mhór éiric do íoc ina leithéid de pheaca.

Fad is a bhaí sé ina shuí ar chiumhais na leapan, tagann Mary don doras do rá gur theastaigh ón *missus* labhairt leis sa pharlúr. Seas sé suas a chur a bhástchóta is a chóta air féin, é níos éidreoraí ná riamh. Nuair a bhí sé gléasta suas, táinig ionsuirthi dá cur ara suaimhneas. Beidh sé ceart go leor, ná bíodh buairt ort, a deir sé léi. Fág sé í ina dhiaidh aran leaba agus í ag gol agus ag éagaoín: 'A Dhia!'

Éiríodar a spéaclaí chomh dallta la taisleach ag dul síos staighre dhó is gurbh éigean dó a mbaint dá nglanadh. Bhaí dúil dóite aige dul ar foluain san n-aer tresan díon agus eitilt leis go tír eile nach gcloisfeadh sé choíche fona sháinn inti, acht fós féin brú fórsa éigean síos staighre é céim ar chéim. Thíos faoi bhaí dreach dúr a fhostóra agus na Mná Uaisle á choimhead. Buailéann sé la Jack Mooney agan chor dheireanach staighre agus eisean ag dul suas la dhá bhuidéal *Bass* ón chuile ina lámhaimh. Tugadar beannacht dá chéile go doicheadh; agus lonnaíodar súile an lánúin ar aghaidh righin *bulldog* agus ar lámhaibh giortacha téagartha ar feadh dhá mheandair. Tug sé súil in airde ag bun an staighre agus chonaic Jack ag dearcadh air ó dhoras an tseomra big léibhinn.

Buailéann cuimhne é den oíche a rinne duine dena ceoltóiribh halla ceoil, fear beag fionn as Londain, a rinne sé tagairt sách teanntásach do Polly. Dóbair nár thit an oíche airneáin asa chéile mar gheall ar fhoréigean Jack. Rinne gach aon duine iarracht chur foighne ann. D'fhan aoibh fhaiteach gháire aran cheoltóir, a rabh dath níos báine ná mar ba ghnách air, agus dúirt arís agus arís eile nár mheas aon dochar do dhéanamh: acht lean Jack air ag béiceadh as go gcuirfeadh sé a fhiaccla lofa síos a scornach ar aon duine a shíleadh déanamh a leithéide d'ealaín lana dheirfiúr féin, dhéanfadh sé sin.

Fanann Polly ina suí ar cholbha na leapan ag gol. Ansin triomaigh sí a súile gur chuaigh anonn gosan scáthán. Tum sí binn an tuáille sa gcrúsca uisce dho thabhairt suaimhnis dá súilibh ón uisce fionnuar. Amhairc ar thaobh a cinn sa scáthán agus athshocraigh a biorán gruaige os cionn a cluaise. Ansin fill sí aran leaba agus suigh síos aga bun. Dearc arna ceannadhairteannaibh ar feadh achair fada. Tugadar uaireanta rúnda lácha chun cuimhne dhi. Lig sí baic a muiníl anuas aran ráille leapan iarainn fionnuair agus lig a smaointe ar fán. Ní rabh rian dá laghad buartha ina dreach níos mó.

Fan sí mar sin ag feitheamh, go soilbhir nach mór, gan inní gan scanradh uirthi. Géilleadar a cuimhní cinn do dhóchas asan tsaol amach roimpi agus do bhrionglóidibh aran todhchaí. Bádar a brionglóidí chomh domhain is nár nár fhaca sí na ceannadhairt ar lonnaíodar a súile orthu agus nár chuimhin léi céard leis a bhaí sí ag feitheamh. Fo dheireadh chuala sí a máthair ag gaoch uirthi. Éiríonn de phreab go ritheann gosna rungaí staighre.

‘Polly! Polly!’

‘Céard é, a mhamá?’

‘Tar anuas, a stór. Ba mhaith la Mr Doran labhairt leat.’

Ansin cuimhnigh sí ar cad leis a rabh sí ag feitheamh.

Scamall Beag

Chuadar ocht mbliana thart ó d'fhág sé slán aga chara agan Phort Thuaidh. D'éirigh go maith la Gallaher issa tsaol.³⁸Ba léir sin ón chuma air go rabh cuid den tsaol thar lear feicthe aige. Ba léir é freisin óna chulaith deá-dhéanta agus óna thuin neamheaglach. Ba bheag fear eile a rugadh lana leithéid de bhuannaibh agus ba lú daoine fós nár mhill rath issa tsaol a mianach. Baí a chroí issan áit cheart aige agus baí a rath tuilte aige. Ba mhór an rud é cara mar sin agat.

Ara thionól la Gallaher, ar chuireadh Gallaher agus ar chathair mhór Londain a bhaí aire iomlán *Little Chandler* ó am lóin i leith. Little Chandler an leasainm a bhaí air mar, cé nach rabh sé acht beagnach fo bhun na meán-airde, shílfeá gurbh fhear beag é.³⁹ Bádár lámha beaga bána aige, ba sheang a chreat, ba chiúin a ghuth agus ba chaoin a bhéas. Thugadh sé aire na huibhe circe dá chuid gruaige finne míne agus dá chroiméal agus chuireadh oiread na fríde cumhráin ara chiarsúr phóca. Bádár a ingne ina leathaibh gealaí foirfe agus nuair a dhéanadh sé aoibh an gháire gheofá spléachadh ar rang fiacla a bhádár chomh bán la fiacla páiste.

Dein sé a mhachnamh arsna haithreachaibh a rinneadar na hocht mbliana sin. An cara a bhaí aige nuair a bhaí sé beo bocht, d'iompaigh ina phearsa mór la rá issan *London Press*. Is minic a éirigh sé asa scríbhneoireacht leadránach dho stánadh amach an fhuinneog. Luisníodar na plásóga agus na cosáin la luí na gréine dheireadh Lúnasa. Fear sé cith cré órga séimh arsna banaltraibh míshlachtmharaibh agus arsna seanfhearaibh crandaibh a bhádár ag míogarnach arsna binsibh – arsna páistibh a ritheadar arsna cosánaibh gairbhéil ag screadadh dhóibh agus ar gach duine a chuaigh trisna gairdíní. Amhairc sé arsan radhairc agus smaoinigh sé arsan tsaol; agus (mar a tharla i gcónaí nuair a smaoiníodh sé arsan tsaol), táinig gruaim air. Glac maoithneachas caoin seilbh air. Ba chath cailte leis streachailt in éadan a chinniúna: seo an t-ualach críonnachta a d'fhág an t-achar seo ama la hucht aige.

Cuimhnigh sé arsna leabhraibh fhilíochta ara sheilfíbh issa bhaile. Do cheannaigh sé iad la linn a laethanta baitsiléara agus ba iomaí tráthnóna, agus é ina shuí issa tseomra bheag la taobh an halla, a tháinig cathú air tarraingt anuas den tseilf cinn díobh do léamh rud éigean as dá mhnaoi chéile. Chuireadh a chúthaileacht srian air i gcónaí áfach; agus mar sin d'fhanadar na leabhair arsna seilfeannaibh.

Nuair a bhuaill an clog am dheireadh a chuid oibre seas sé suas gur fág a dheasc agus a chomhchléireacha go pointeáilte. Baí cosúlacht an duine umhail néata air ag tuidheacht amach fo áirse fheodach Óstaí an Rí dhó. Siúil sé go tapa síos Sráid Henrietta. Baí an ghrian órga beagnach dulta fúithi agus baí goimh fuachta tagtha issan aer. Baí an tsráid dubh la páistí brocacha. Seasadar nó ritheadar i lár an bhóthair nó snámhadar suas na céimeanna fo dhoirsibh oscailte nó buaileadar fúthu agna tairseachaibh ar nós luch. Níor thug Little Chandler aird dá laghad orthu. Snigh sé a bhealach trisan mbeatha mbeag mbídeach ar fad sin a bhaí ar nós míolra gur chuaigh fo scáth na dtithe móra loma dtaibhsiúla inar chónaigh lucht uasal Átha Cliath tráth dá rabh. An t-am a chuaigh thart, níor ghoill air, mar baí a intinn lán de lúcháir san am i láthair.

Ní rabh sé i dtigh *Corless*⁴⁰ riamh acht tuig luach an ainm. Baí a fhios aige go dtéidís daoine ann tar éis na hamharclainne dho itheadh oisrí agus do ól *liqueurs*; agus chuala go rabh Francís agus Gearmánais agna freastalaithibh ann. Ag siúl thairis go mear issan oíche dhó, do chonaic coistí ag stopadh os comhair an dorais roimhe sin, agus mná uaisle gléasta go galánta, thagaidís anuas dena cóistibh in éinfheacht la *cavaliers* agus théidís isteach de sciotán. Bhídís gúnaí taibhseacha agus go leor sraitheanna éadaí á gcaitheamh acu. Bhíodh púdar ara n-aghaidh agus rugaidís greim ara

ngúnaí ag tuirlingt anuas den chóiste arsan dtalamh dhóibh ar nós *Atlantas* scáfara.⁴¹ Níor thug sé a aghaidh riamh orthu dho amhairc orthu agus é ag dul tharsan ndoras. Nós leis ab é siúl go mear issa tsráid, go fiú amháin issa ló, agus am ar bith a tharla dhó issa chathair go déanach issan oíche, bhrostaíodh ara bhealach go himníoch corraithe. Scaití, áfach, thugadh sé dúshlán údair a eagla. Roghnaíodh na sráideanna ba dhorcha agus ba chaola, agus é ag siúl chun cinn go dána, go mbuaireadh an ciúnas a bhaí leathnaithe timpeall a choiscéimeanna é, go scanraídís deilbheacha fánacha tostacha daoine eile é agus amannta go gcuireadh gáire íseal a éalaigh issan n-aer é ag crith ar nós duilleoige.

Cas sé ar dheis i dtreo Shráid Chéipil. Ignatius Gallaher ar fhoireann an *London Press*! Cé a cheapadh go bhféadfadh sin tarlú ocht mbliana ó shin. Mar sin féin, anois agus é ag breathnú siar arsan am a chuaigh thart, táinig neart comharthaí chun cuimhne dho Chandler Bheag go mbeadh todhchaí mhór aga chara. Deiridís daoine go rabh Ignatius Gallaher drabhlásach. Ar ndóigh, is fíor gur thaithigh sé dream de scódaithibh agan am, go n-óladh gan srian agus go bhfuair iasacht airgid ó gach thaobh. Isa deireadh, do tharraing sé scéal amhrasach éigean air féin, gnó airgid éigin: pé ar bith é, ba leagan amháin é sin de chúis a theite. Acht níor shéan duine ar bith go rabh tallann aige. Bhíodh rud éigean... fo leith in Ignatius Gallaher a théadh i bhfeidhm ort de d'ainneoin féin. Go fiú amháin nuair a bhíodh sé beo bocht agus géarghá aige la hairgead, níor chaill a mhisneach. Cuimhnigh Chandler Beag (agus táinig luisne bheag bróid ina ghrua lasan gcuimhne) ar chionn de sheanfhocalaibh Gallaher nuair a bhíodh sé i gcruachás:

‘Leath ama anois, a bhuachaillí,’ a deireadh go haerach. ‘Cá bhfuil mo chaipín machnaimh?’

Ba é sin Ignatius Gallaher amach is amach; agus, go deimhin féin, ní fhéadfá acht meas a bheith agat air mar gheall air.

Géaraigh Little Chandler ara chois. Don chéad-uair ina shaol ba níos fearr é féin leis ná na doíne eile ar chuaigh sé tharstu. Don chéad-uair, éirigh a anam amach i gcoinne mhíghrástúlacht ghruama Shráid Chéipil. Ní rabh dabht ar bith faoi, dá mba mhian leat déanamh dul chun chinn issa tsaol, ní mór duit dul ar imirce. Ní fhéadfá déanamh dada in Áth Cliath. Agus é ag trasnú Dhroichead Grattan, amhairc síos an n-abhainn i dtreo na gcéanna n-íochtaracha agus glac trua dona teachaibh bheagaibh chrapthaibh. Samhlaíodh dhó iad mar bhaicle bacach, iad teannta go dlúth la chéile ar bhruachaibh na habhainn, a seanchótaí clúdaithe la deannach agus la súiche, mearbhall orthu ag radharc lú na gréine agus ag fanacht la céad-fhuacht na hoíche, a d'iarrfadh orthu éirí ina seasamh, croitheadh an deannaigh dhíobh féin, agus imeacht leo. Ní fheadair an dtagadh leis scríobh dáin a chuireadh a smaoineamh i bhfocail. B'fhéidir go bhféadfadh Gallaher tabhairt fo deara do pháipéir Londain éigean a fhoilsiú. An bhféadfadh sé scríobh ruda éigin nua, leithligh. Ní rabh sé cinnte cén smaoineamh ar mhian leis cur in iúl acht meas gur chuaigh nóiméad fileata i bhfeidhm air, gur gineadh istigh ann féin é mar a bheth dóchas óg nua ann. Siúil chun cinn go misniúil.

Tug gach coiscéim níos giorra do Londain é, níos faide óna shaol stuama neamhealaíonta féin. Tosaigh solas ag preabadh ar léaslíne a mheabhrach. Ní rabh sé sean fós – baí sé dhá bhliain déag is fiche d'aois. D'fhéadfaí rá go rabh a mheon ar tí tuidheachta in inmhe. A liacht sin mothúchán agus imprisean ar mhian leis cur síos orthu i rann! Airigh iad istigh ann féin. Dein sé iarracht thomhas a anama féachaint arbh anam file é. Is é an maoithneachas an tréithe ba láidre dá mheon, a mheas sé, acht ba mhaoithneachas é a rabh uaireanta creidimh, a rabh géilleadh dá chinniúint agus a rabh aobhneas simplí ina n-orlaí tríd. Dá bhféadadh sé tabhairt gutha dá mheon i leabhar dánta b'fhéidir go n-éistidís fir leis. Ní bheadh seisean ina chroí agus ina anam cuideachta riamh: ba léir sin dó. Ní rabh sé d'acmhainn aige cur fo gheasa an tslua, acht seans go dtaitneodh sé la baicle beag daoine cosúil leis féin. Na léirmheastóirí Sacsanacha, b'fhéidir go n-aithneoidís siúd é mar dhuine den éigse Cheilteach⁴² mar gheall ar chuma mhaoithneach a dánta; thairis sin, chuirfeadh sé claontagairtí isteach ann. Tosaigh sé ag cumadh abairtí agus focal a thioctaidís ón tsuim a chuirtí issa leabhar. ‘Tá

bua na filíochta caoine grásta ag Mr Chandler.’ ... ‘Tá cian cumhach fite fuaithe isna dántaibh seo.’ ... ‘An tséis Cheilteach.’ Ba é an feall nach rabh cuma níos Éireannaí ara ainm. B’fhéidir go mbeth sé níos fearr cur ainm a mháthar ren tsloinne: Thomas Malone Chandler, nó, níos fearr fós: T. Malone Chandler.⁴³ Labhródh sé la Gallaher faoi.

Lean sé lana bhrionglóid lasan n-oiread sin díocais gur chuaigh thara shráid agus gurbh éigean dó casadh ar ais. Agus é ag tuidheacht i ngar la teach Corless tosaigh a sheanbhuaireamh ag fáil na láimhe in uachtair air agus stad sé agan doras, cráite ag galar na gcás. Fo dheireadh oscail sé an ndoras gur chuaigh isteach. Coinníodar solas agus tormán an teach ósta issa doras é ar feadh nóiméid. Amhairc sé ina thimpeall, acht loinnir an iliomad fíonghloiní dearga agus glasa, cuir mearbhall air. Baí an beár dubh la daoine, dar leat, agus samhlaíodh dhó go rabh sé dá scrúdú go caidéiseach. Tug sé silleadh súl ara dheis is ara chlé (agus é ag cur gruaimhe ina mhalaibh chun chur cuma dáiríre ara thuidheacht), acht nuair a mhaolaigh an dalladh súl air tug fo deara nár chasadar na doíni thart la féachaint air: agus ceart go leor baí Ignatius Gallaher ansin ina sheasamh i gcoinne an chuntair agus a dhá chos curtha i dtaca i bhfad óna chéile.

‘Halló, Tommy, a sheanlaoch, taoi ann! Céard a bheas agat? Céard a ólfair? Fuisce a bheas agamsa: níos fearr ná an stuif trasna na farraige. *Soda? Lithia?*⁴⁴ Gan uisce coipthe? Ná agamsa acht oiread. Milleann sé an mblas... Gabh i leith, *garçon*, beir dhá leathghloine fuisce braiche chugainn, togh fir... *Well*, agus cén chaoi ‘bhfuilid rudaí leat ón uair dheireanach a chonaiceas thú? A Dhia na glóire, is ag dul amach in aois atáimid! An bhfeicir aon rian críonnachta ionamsa – *eh, what?* Ábhairín liath agus scáinte issa bhaithis – *what?*’

Bain Ignatius Gallaher de a hata gur nocht ceann mór dlúthbheartha. Baí a aghaidh trom, mhílíteach agus glanbheartha. A shúile, a rabh dath slinnliath i leith na goirme orthu, maolaíodar a dhroch-lí agus lonraíodar go sonrach os cionn an charbhait oráiste ghlé a bhaí á chaitheamh aige. Ba an-fhada, anchumtha agus báiteach iad a liopaí leat idir na ceannaithe contrártha seo. Crom sé a cheann do bhrath na gruaige scáinte arsan bhaithis go cásmhar la dhá mhéar. Croith Little Chandler a cheann mar chomhartha séanta. Leag Ignatius Gallaher a hata ara cheann in athuair.

‘Súnn sé do mhisneach,’ ar sé. ‘Saol na nuachtán. Síorchruóg ort, ag cuardach cóipe agus scaití ní aimsír í: agus ansin, ní mór ábhar nua ido shaothar i gcónaí. Na profaí agus na printéirí damanta, a deirim, ar feadh roinnt laethanta. Is mór an sásamh dhom caitheamh scaithimh ar ais issa bhaile, mise á rá leat. Déanann sé a leas do dhuine, cúpla lá saoire. Airím i bhfad níos fearr ó thángas i dtír ar Áth Cliath brocach mo chroí... Seo dhuit, Tommy. Uisce? Abair é nuair a bheas do dhóthain ann.’

Lig Little Chandler dó cur neart uisce trena uisce beatha.

‘Ní léir duit do leas, a bhuachaill,’ ar Ignatius Gallaher. ‘Ólaim mo chuidse ara aghaidh.’

‘Déanaim nós de fhíorbheagán,’ ar Little Chandler go humhal. ‘An leathghloine corr nó mar sin nuair a chasaim la duine den tseandream: sin an méad.’

‘*Ah, well,*’ ar Ignatius Gallaher go sona, ‘ólaimis ár sláinte agus sláinte an tseansaoil agus an tseanaitheantais.’

Clingeadar gloinní agus óladar.

‘Casas la roinnt den tseandream inniu,’ ar Ignatius Gallaher. ‘Tá cuma na droch-chaoi ar *O’Hara*. Céard atá ar siúl aige?’

‘Dada,’ ‘d’imigh an diabhal air.’

‘Acht tá post breá ag *Hogan*, nach bhfuil?’

‘Tá; tá sé fostaithe ag Coimisiún na Talún.’⁴⁵

‘Bhuaileas leis oíche amháin i Londain agus baí an chosúlacht air go rabh raidhse airgid aige... O’Hara bocht. An t-ól, is dóigh?’

Rudaí eile lana chos a chaith Little Chandler.

Lig Ignatius Gallaher gáire.

‘Tommy,’ ar sé, ‘feicim nár tháinig athrú dá laghad ort. Taoi díreach mar a bhaís nuair a thugta léacht dom gach maidin Dé Domhnaigh, cloigeann tinn orm agus screamh armo theanga. Ba cheart duit siúl coda den domhan. An rabhais riamh ar turas thar lear?’

‘Do bhaíos ar Oileán Mhanainn,’⁴⁶ ar Little Chandler.

Lig Ignatius Gallaher gáire.

‘Oileán Mhanainn!’ ar sé. ‘Téigh go Londan nó go Páras, go Páras más féidir. Dhéanfadh sin maitheas duit.

‘An bhfuil Páras feicthe agat?’

‘D’fhéadfá rá go bhfuil. Do chaitheas tamaill inti.

‘Agus an bhfuil sí chomh hálainn agus a deirtear?’, a fhiafraigh Little Chandler.

Bain sé súimín beag asa fhuisce fad a dhiurnaigh Ignatius Gallaher a ghloine siúd go dána.

‘Go hálainn?’ ar Ignatius Gallaher, ag baint faid assan fhocal agus as blas a dhí. ‘Níl sí chomh hálainn sin, ‘bhfuil fhios agat. Ar ndóigh, tá go hálainn... acht is é a dua a beocht; sin an rud fúithi. Á, níl cathair eile inchurtha la Páras ó thaobh meidhre, gluaiseachta, fuadair...’

Críochnaigh Little Chandler a uisce beatha agus, tar éis fháil bheagán dua leis, éirigh leis tarraingt ard an fhear beáir. Ordaigh an rud céanna arís.

‘Bhíos sa *Moulin Rouge*,’ a lean Ignatius Gallaher nuair a bhailigh an fear beáir a ngloiní, ‘agus bhíos sna caiféannaibh Boihéamachaibh go léir. Áiteanna teasaí! Ní fheilidís do bhuachaill naofa mar aon leatsa, Tommy.’

Fan Little Chandler ina thost gur fill an fear beáir la dhá ghloine: ansin cling gloine a chara go héadrom mar chúiteamh arsan chéad-shláinte a óladh. Baí díomá bheag ag tuidheacht air. Níor thaitin tuin na Gallchabhrach ná an dóigh a chur sé a smaointe i bhfocail leis. Baí rud éigean graosta i mianach a chara nár thug sé fo deara roimhe sin. Acht b’fhéidir nach rabh isa mhéad sin acht an toradh ara chur faoi i Londain i measc fhuadar agus choimhlint na Nuachtán. Baí an sean-*charisma* fós ann taobh thiar dena dóigheannaibh spiagachaibh seo aige. Agus, ara shon sin is uile, ba eachtrúil a shaol, chuir sé eolas mór arsan domhan. Amhairc Little Chandler go héadmhar ara chara.

‘Tá gach ní isa Pháras aerach,’ ar Ignatius Gallaher. ‘Creidid gur ceart baint suilt assan tsaol – agus measair nach bhfuil an ceart acu? Más mian leat baint aoibhnis cirt assan tsaol, téigh go Páras.

Agus, rud eile dhe, tá an-chion acu arsna hÉireannachaibh ann. Nuair a chloisidís gur Éireannach mé, thitidís i grá liom, a bhuachaill.’

Bain Little Chandler ceithre nó cúig súimín asa ghloine.

‘Inis dom,’ ar sé, ‘an fíor é go bhfuil an Páras chomh... mímhórálta is a deirtear?’

Corraigh Ignatius Gallaher a lámh i gcomhartha Caitliceach.⁴⁷

‘Tá gach aon áit mímhórálta,’ ar sé. ‘Ar ndóigh, is fíor é go dtagtar ar stumpaí breátha macnasacha isa Pháras. Téigh go ceann de bhálaibh na mac léinn, mar shampla. Bíonn sé sin bríomhar, más mian leat, nuair a scaoilid na *cocottes* faoi. Tá a fhios agat céard iad siúd, is dóigh?’

‘Do chualas trácht orthu,’ ar Little Chandler.

Caith Ignatius Gallaher siar deireadh a fhuisce gur croith a cheann.

‘Á,’ ar sé, ‘abair do rogha rud faoi. Níl bean ar bith eile inchurtha la *Parisienne* – ó thaobh galántachta, ó thaobh teaspúlachta.

‘Is cathair mhímhórálta í mar sin,’ ar Little Chandler la seasmhacht fhaiteach – is é sin la rá, i gcomparáid la Londain nó la Áth Cliath?’

‘Londain!’ a deir Ignatius Gallaher. ‘Is é an dá mar a chéile iad. Cuir ceist ar Hogan, a bhuachaill. Taispeánas cuid de Londain dó nuair a bhaí sé thall ansin. D’osclódh seisean do shúil... muise, ná déan *punch* den fhuisce sin: ól siar é.’

‘Arú, i nDomhnach...’

‘Á, lag as, ní dhéanfaidh ceann eile aon dochar duit. Céard a bheas agat. An rud céanna, is dóigh?’

‘Well ... tá go maith.’

‘François, an rud céanna arís... an gcaithfir gal, Tommy?’

Tarraing Ignatius Gallaher cás todóg amach. Lasadar an dá chara a dtodóga gur tarraingíodar orthu gan rá focail fad a bhádar a ndeochanna ag tuidheacht.

‘Nochtfad mo thuairimse duit,’ ar Ignatius Gallaher, agus é ag taibhsiú de réir a chéile tresna scamail dheataigh, ‘is ait an mac an saol. Cuir mímhóráltacht ar mhímhóráltacht! Do chualas trácht ar chásannaibh – céard atá á rá agam? - do chonaiceas iad: cásanna ... mímhóráltachta ...’

Bain Ignatius Gallaher cúpla smailceacha asa thodóg go machnamhach agus ansin, i nguth stuama an tseanchaí, gabh ar aghaidh dho leagan amach cúpla srac-léaráidí den choiriúlacht a bhaí forleathan tar lear. Achoimrigh duáilcí go leor cathracha agus bronn an gcaobh ar Bheirlín, dar leat. Ní fhéadfadh sé dul in urrús ar roinnt rudaí (mar is iad a chairde a d’insíodar iad dó), acht maidir la cuid eile dhíobh, baí taithí aige féin go pearsanta orthu. Níor chuaigh aicme ná cine saor óna bhreithiúnas. Nocht sé neart scéalta rúnda na dtithe reiligiúin arsan Mhór-Roinn agus nocht cuid dena nósannaibh a chleachtaí i measc na huasaicme agus, mar chríoch, eachtraigh scéal fo bhandiúc Shacsanach – scéal arbh fhios dó a fhírinne. Baí alltacht ar Little Chandler.

‘Á, ‘sea,’ ar Ignatius Gallaher, ‘seo sinne in Áth Cliatha sean, malltrialach, áit nach dtarlaíonn a leithéid de rud inti.

‘Ní mó ná gur leamh leat í,’ ar Little Chandler, ‘i ndiaidh na n-áiteanna eile atá feicthe agat!’

‘Well,’ ar Ignatius Gallaher, ‘deis dom ligean mo scíth is ea tuidheacht anall anseo, an bhfuil ‘fhios agat. Agus, tar éis an tsaoil, is í an tír dhúchais í, mar a deirtear, nach í? Ní thig leat acht dáimh éigean do bheith agat uirthi. Sin an nádúr daonna ... Acht abair liom rud éigean fútsa. Dúirt Hogan liom go bhfuairis aithne ar aoibhneas an phósta ... Dhá bhliain ó shin, an ea?’

Dearg Little Chandler agus dein aoibh an gháire.

‘Sea.’ ar sé. ‘Tá sé dhá mhí déag ó phósas i mí an Mheithimh seo caite.’

‘Tá súil agam nach bhfuil sé ródhéanach la guí áidh móir ort,’ ar Ignatius Gallaher. Ní rabh do sheoladh baile ar eolas agam nó, murach sin, dhéanfainn é agan am.’

Sín sé a lámh chuige agus glac Little Chandler léi.

‘Well, Tommy,’ ar sé, guím aoibhneas an tsaoil ort, a sheanbhuachaill, agus na táinte airgid, agus nár bhásair riamh go lámhachaim thú. Agus sin guí an charad dhílis, an tseancharad. An bhfuil a fhios agat sin?’

‘Tá a fhios agam,’ ar Little Chandler.

‘An bhfuil gasúir agat?’ a dúirt Ignatius Gallaher.

Dearg Little Chandler arís.

‘Tá páiste amháin againn,’ ar sé.

‘Mac nó iníon?’

‘Buachaill beag.’

Buail Ignatius Gallaher bos sonda isna slinneáin ara chara.

‘Mo cheol thú,’ ar sé, ‘ní bheadh aon amhras orm ina thaobh uait, Tommy.’

Dein Little Chandler meangadh gáire, amhairc go mearbhlach ara ghloine agus cogain a liopa íochtar la trí fhiacaíl a bhádar chomh bán la fiacla páiste.

‘Tá súil agam go gcaithfir oíche linn,’ ar sé, sula dtéir ar ais. Beidh lúcháir armo mhnaoí romhat. Tig linn éisteacht la beagán ceoil agus - ’

‘Go rabh míle maith agat, a sheanbhuachaill,’ ar Ignatius Gallaher, ‘tá aiféala orm nár bhuaileamar lana chéile níos luaithe. Acht ní mór dom imeacht anocht.’

‘Anocht, b’fhéidir ...?’

‘Is mór an t-aiféala atá orm, a mhic. Is é an chaoi a bhfuil sé, táim anonn anseo in éinfheacht la duine eile, stócach éirimiúil é freisin, agus bheartaíomar dul go cluiche beag cártaí. Murach sin ...’

‘Ó, issan chás sin ...’

‘Acht cá bhfios?’, ar Ignatius Gallaher go tuisceanach. ‘An bhliain seo chugainn, b’fhéidir go dtabharfad sciúird anonn anseo anois ó briseadh leac an doichill. Níl ann acht pléisiúr a cuireadh ar atráth.’

‘Tá go maith,’ ar Little Chandler, ‘an chéad-uair eile a thiocfair, caithfidimid caitheamh oíche la chéile. Tá sé ina mhargadh anois, nach bhfuil?’

‘Tá, cinnte,’ ar Ignatius Gallaher. ‘An bhliain seo chugainn, má thagaim, *parole d’honneur*.’

‘Agus mar dhaingniú arsan mhargadh,’ ar Little Chandler, ‘beidh ceann amháin eile againn anois.’

Tóg Ignatius Gallaher uaireadóir mór óir amach dho amhairc air.

‘An é an ceann deireanach a bheas againn?’ ar sé. Mar, tá coinne agam, ‘bhfuil ‘fhios agat.’

‘Ó, cinnte sea,’ ar Little Chandler.

‘Ceart go leor, mar sin,’ ar Ignatius Gallaher, bíodh ceann eile againn mar *d[h]eoc an dorais [sic]* – sin Gaeilic mhaith ar fhuisce bheag, creidim.⁴⁸

Ordaigh Little Chandler na deochanna. An luisne a las ina ghrua scaitheamh roimhe sin, baí sí ag fáil an chinn is fearr air. Chuireadh an rud is lú an luisne ina ghrua ag nóiméad ar bith: agus anois baí a fhuil lasta tógtha. D’éiríodar na trí fhuisce beaga isan gceann air agus chuir todóg láidir Gallaher as dá intinn, óir ba dhuine íogair é a staonadh ón ól agus ón tobac de ghnáth. Bualadh la Gallaher tar éis achair ocht mbliana, beith i gcomhluadar Gallaher i dtigh Corless i measc soilse agus fothraim, éisteacht la scéalta Gallaher agus blaiseadh shaol sheachránach bhuacach Gallaher ar feadh tamaill big, is eachtra í a chuir a nádúr íogair as compás. Ba rí-léir dó an chodarsnacht idir a shaolsa agus saol a charad, agus b’éagórach leis é. Baí sé cinnte dhe go rabh sé d’acmhainn aige déanamh ruda níos fearr issan tsaol ná mar a rinne a chara riamh ná mar a bhféadfadh seisean déanamh riamh, go rabh sé d’acmhainn aigesean déanamh ruda éigin níos uaisle ná an iriseoireacht shuarach, acht fáil an tseans. Céard a bhaí issan bhealach air? A scáithínteacht mhallaithe! Ba mhian leis dearbhú a intleachta ar dhóigh éigean, cur in iúl a fhíriúlachta. Tuig sé an bhfíorchúis laistiar d’eiteach a charad dá chuireadh. Ní rabh Gallaher acht ag déanamh giolla dhe lana chairdeas agus ní rabh ina chuairt ar Éirinn acht an uasal ag cuimilt meala dena híslibh. Rug an fear beáir a ndeochanna chucu. Brúigh Little Chandler gloine amháin gona chara agus tóg an gceann eile go dásachtach.

‘Cá bhfios?’ ar sé, agus iad ag ardú a ngloiní. ‘nuair a thiocfair an bhliain seo chugainn, b’fhéidir go mbeidh sé de phléisiúr agam guí saoil fada sona ar Mr agus Mrs Ignatius Gallaher.’

Dún Ignatius Gallaher súil amháin os cionn bhéal a ghloine agus é ag ól. Nuair a bhaí bolgam ólta aige, bain smeachadh asa liopaibh go diongbháilte, leag síos a ghloine go ndúirt:

‘Is beag beag an baol ar sin, a mhic. Bainfead ceol asan tsaol ar dtús agus cuirfead eolas arsan saol agus arsan ndomhain sula dtéim fo chuing an phósta – má théim riamh.’

‘Déanfair é lá éigean,’ ar Little Chandler go ciúin.

Tug Ignatius Gallaher a charbhait agus a shúile slinngorma thart go lán-díreach ara chara.

‘Measair?’ ar sé.

‘Rachair fo chuing an phósta,’ a deir Little Chandler go teann arís, ‘díreach fearacht gach duine eile, má aimsír an gcailín.’

Do luí ara fhocail agus baí a fhios aige gur sceith ar féin; acht, in ainneoin na luisne a mhéadaigh ina ghrua, níor sheachain súile a charad. Breathnaigh Ignatius Gallaher air ar feadh scaithimh agus dúirt ansin:

‘Má tharlaíonn sé sin riamh, mise i mbannaí ort nach mbeidh maoithneachas ar bith ag baint leis. Is éard atá fúm, pósadh ar son airgid. Beidh cuntas toirtiúil aici issan bhanc nó ní fheilfidh dhomsa.

Croith Chandler Beag a cheann.

‘Go deimhin féin,’ ar Ignatius Gallaher go corraithe, ‘an dtuigir é? Níl i gceist acht rá an fhocail agus beidh an bhean agus an t-airgead agam amárach. Nach gcreidir? *Well*, tá a fhios agamsa gurb amhlaidh é. Táid na céadta – céard atá á rá agam? - na mílte Gearmánach agus Giúdach saibhir atáid lofa la hairgead, a bheidís lánsásta ... Fan tamaill a mhic. Feicfir mura n-imrím mo chluiche go maith. Nuair a thugaim fo rud, luím faoi, deirim leat é. Fan go bhfeicir.’

Caith sé a ghloine lana bhéal, diurnaigh a dheoch agus dein gáire gáifeach. Ansin amhairc go machnamhach roimhe agus dúirt i nglóir a bhaí níos séimhe.

‘Acht níl deifir orm. Féadfaid fanacht. Níl fonn orm cloí la bean amháin, ‘bhfuil ‘fhios agat.’

Dein ré aithris lana bhéal ar dhuine do bheth ag blaiseadh ruda éigin gur cuir strainc air féin.

‘Ní mó ná go n-éiríonn sé searbh, déarfainn,’ ar sé.

Suí Little Chandler issan tseomra i leataobh ón halla, an páiste ina bhaclainn. D’fhonn spáráil airgid, níl rabh cailín aimsire ar fostú acu, acht thagadh deirfiúr óg Annie, Monica, ar feadh tuairime is uair an chloig ar maidin agus tuairime is uair an chloig issan oíche dho chabhrú leo. Baí Monica imithe abhaile i bhfad ó shin áfach. Baí sé ceathrú chun a naoi. Bhaí Little Chandler mall ag tuidheacht abhaile la haghaidh an tae, agus, lana chos sin, níor chuimhnigh ar thabhairt abhaile beartán caifé as *Bewley’s*. Ar ndóigh, bhaí cantal uirthi agus thug sí freagraí giorraisce dhó. Dúirt sí go ndéanfadh sí in uireasa tae, acht nuair a dhruid an t-am lasan n-uair a dhruidfeadh an siopa ag coirnéal na sráide, thogair sí dul amach í féin fo chomhair phunt tae agus dhá phunt siúcra. Do leag sí an bpáiste ina bhaclainn go deaslámhach agus dúirt:

‘Seo dhuit. Ná dúisigh é.’

Baí lampa beag la scáthlán poircealláin báin ina sheasamh arsan bhord agus lonraigh a sholas ar ghrianghraf fo fhráma de dhéantús adhairce leacaithe. Grianghraf Annie is é. Féach Little Chandler air agus lonraíodar a shúile arnaibh na liopaíbh tanaíbh teannaibh. Baí blús bánghorm á chaitheamh aici a thug seisean abhaile dhi mar bhronntanas, Satharn amháin. Do chosain sé deich scilling agus aon phingin déag air; acht a leithéid de inní a chosain sé air! A leithéid de chiapadh a d’fhulaing sé an lá sin, ag fanacht re doras an tsiopa go mbeth an siopa folamh, ag seasamh agan chuntar agus ag

iarraidh ligin air féin go rabh ara shuaimhneas fad is a leag an cailín carn blús ban osa chomhair, ag íoc agan deasc agus ag dearmad phiocadh suas na pingine de bhriseadh airgid, issan dóigh gur ghlaigh an mion-airgeadóir air tuidheacht ar ais, agus, issan deireadh, ag iarraidh cheilt an lasta ina ghrua agus é ag fágáil an tsiopa as scrúdú an bheartáin féachaint an rabh sé ceangailte go docht daingean. Nuair a rug sé an mblús abhaile póg Annie é agus dúirt go rabh sé an-ghleoite agus an-ghalánta; acht nuair a chuala sí an gcostas air caith an mblús aran mbord agus dúirt gurbh dhearg-chalaois é éileamh deich agus aon phingin déag air. Ar dtús, ba mhian léi a thabhairt ar ais acht nuair a chuir sí uimpi é cuir sé gliondar uirthi, go háirithe déantús na muinchillí, agus póg sí é go ndúirt gurbh an-deas uaidh é smaoinreamh uirthi.

Há!

Scrúdaigh sé na súile issan ghrianghraf go fuarálach agus amharcadar siúd amach go fuarálach ar ais air. Cinnte, bádar gleoite agus baí an aghaidh féin ghleoite. Ba shuarach leis rud éigin fon aghaidh áfach. Cad ina thaobh go rabh sí chomh fuarchúiseach agus chomh banúil sin? Cuir maorgacht na súl olc air. Cuireadar gráin air agus tugadar a dhúshlán: ní rabh paisean ná sceitimíní iontu. Smaoinigh sé ar a ndúirt Gallaher leis i dtaobh ban Giúdach. Na súile dorcha Oirthearacha sin orthu, a smaoinigh sé, nach iad a bhádar lán de phaisean, de dhúil mhacnasach!... Cad chuige ar phós sé na súile issan ghrianghraf?

Glac an cheist seilbh air agus tug sé silleadh súl go faiteach timpeall an tseomra. Meas go rabh rud éigean suarach fon troscán ghleoite a thóg sé ar cíoscheannach don tigh. Is í Annie féin a roghnaigh é agus cuir sé i í gcuimhne dhó. Baí sé ró-phointeáilte agus ró-dheismíneach. Fás faltanas dá shaol féin ina chroí istigh. Nach bhféadfadh sé éalú ón tigh bheag seo? An rabh sé ró-dhéanach aige tabhairt fo chaitheamh a shaol go cróga faoi mar a chaith Gallaher a shaolsa? An dtiocfadh leis dul go Londain? Ní mór dó íoc asan troscán i gcónaí. Dá scríobhadh sé leabhar agus dá bhfoilsíte é, b'fhéidir go réitíodh sé sin an mbealach dhó.

Baí cnuasach dán la Byron aran tábla roimhe. Oscail sé é go cáiréiseach lana lámh dheas ar eagla go ndúisíodh sé an leanbh agus tosaigh ag léamh chéad-dán an leabhair:

Ciúin iad na gaoithe agus marbh é contráth na hoíche,
Ní chorraíonn oiread agus *Zephyros* issan gharrán,⁴⁹
agus mé ag fillleadh dho amhairc ar uaigh Margaret mo chroí
agus do scaipeadh bláthanna aran chré a bhfuil grá mo chroí dhi.

Stad sé. Conacthas dó go rabh rithim an rainn timpeall air issan tseomra. Nach é a bhaí dubhach! An bhféadfadh seisean scríobh mar sin freisin, cur maoithneachais a anama i rann filíochta. Baí an oiread sin rudaí ba mhian leis cur síos orthu: a mhothúchán ar Dhroichead Grattan cúpla uair roimhe sin, mar shampla. Dá dtagadh leis tuidheacht aran mothúchán sin in athuair...

Dúisíonn an leanbh do chaoineadh. Iompaigh seisean an leathanach agus dein iarracht a chealgtha: acht ní rabh maith ann. Tosaigh sé a luascadh ina bhaclainn acht méadaigh ara ghol. Méadaigh seisean aran luascadh agus léadar a shúile an dara rann:

Istigh issan chill seo atá a cré,
An chré sin a bhíodh...

Baí sé fánach aige. Níor fhéad sé léamh. Níor fhéadann sé rud ar bith. Téann caoineadh cráite an linbh go tiompán a chluaise. Ba chath cailte é, cailte! Baí sé ina chime ar feadh a shaoil. Crithid a lámha la teann feirge agus cromann sé os cionn dreach an linbh do bhéiceadh:

‘Stop!’

Stopann an páiste ar feadh nóiméid, glacann scaoll é go dtosaíonn ag scréachadh. Léimeann seisean aníos óna chathaoir do shiúl suas agus anuas an seomra lasan bpáiste ina bhaclainn aige. Tosaíonn sé ag snagaireacht go truacánta, ag cailleadh a anála ar feadh cheithre nó chúig soicind, go bpléascann amach ag gol arís. Baineann an torann macalla asna ballaibh tanaíbh. Triaileann seisean cur suaimhnis ann acht is amhlaidh go ngéaraíd a arraingeacha caointe. Amharcann sé ar aghaidh chraptha chreathach an linbh agus scanraíonn. Ríomhann sé seacht ngol gan stad eatarthu go bhfáisceann an leanbh lana ucht go heaglach. Dá bhfaigheadh sé bás!...

Osclaíonn an doras de phlimp go ritheann bean óg isteach agus saothar anála uirthi.

‘Céard a tharla? Céard a tharla?’ a screadas sí.

Buaileann taom goil an leanbh ar chloisteáil ghuth a mháthar dó.

‘Ní dada é, Annie... dada... tosaigh sé ag gol... ’

Caitheann sí a beartáin aran dtalamh as sciobadh an pháiste uaidh.

‘Céard a rinnis air?’ a screadeann sí agus í cur na súl tríd go feargach.

Breathnaíonn Little Chandler díreach issan aghaidh uirthise ar feadh scaithimh big go mbuaileann an fuath ina súilibh siúd é.

‘Ní dada é... tosaigh... sé ag gol... níor fhéadas... ní dhearnas dada... Céard?’

Ní thugann sí aird dá laghad air, acht tosaíonn ag siúl anonn is anall issan tseomra agus greim docht aici aran pháiste ina bhaclainn, ag rá ós íseal di:

‘A fhir bhig, a stóir! A fhirín mo chroí. An rabh eagla ort, a thaisce?... Seo anois, a thaisce! Ná bíodh imní ort!... *Lambabaun!*⁵⁰ A uain bhig an tsaoil, a chuid!... seo anois!’

Airíonn Little Chandler lasadh náire ina ghrua agus cúláíonn sé ó sholas an lampa. Éistean la racht ghol an pháiste agus é ag maolú de réir a chéile; go gcruinníd deora aiféala ina shúilibh.

Macasamhla

Bain an cloigín macalla asna ballaibh, gur glaoigh guth cuthaigh a rabh blas Thuaisceart na hÉireann uirthi amach iar ndul *Miss Parker*⁵¹ anonn gosan ngléas ngutháin:

‘Seol *Farrington* anall chugam!’⁵²

Ag filleadh ara gléas clóscríofa, dúirt Miss Parker la fear a bhaí ag scríobh ag deasc:

‘Taoi ag teastáil thuas staighre ó Mr Alleyne.’⁵³

‘Droch-chríoch air!’ a chaith sé fona anáil agus brúigh siar a chathair do éirí ina sheasamh. Nochtadh a airde agus a thoirt mhór ag éirí ina sheasamh dhó. Baí dreach sleabhctha aige ar dhath dhorcha fíona, la malaí fionna agus croiméal fionna: bolgadar a shúile amach beagán agus ba shalach a ngealacáin. Ardaigh sé an gcuntar, gur fág an n-oifig de choiscéim throm ag dul tar bhráid na gcustaiméirí dhó.

Chuaigh sé go spadánta suas staighre gur sroich an dara léibheann, mar a rabh inscríbhinn Mr Alleyne ar phláta práis crochta ar dhoras. Stad sé anseo agus gearranáil air agan tsaothar, aga fheirg, sular bhuail aran ndoras. Glaoigh an guth géar:

Gabh an fear isteach i seomra Mr Alleyne. Agan am chéanna, fear beag a rabhadar spéacláirí la frámaí óir á chaitheamh aige ar dhreach ghlan-bhearrtha, ardaigh sé a cheann de sciotán aníos thar charn cháipéisí. La maoile agus la luisne an chinn féin, ní rabh d’oidhre air acht ubh mhór ina sú arna páipéaraibh. Níor chuir Mr Alleyne oiread is nóiméad ama amú.

‘Farrington? Céard is brí la seo? Cén fáth go mbíonn orm casaoid fútsa i gcónaí. An miste leat míniú liom cad ina thaobh nach bhfuil cóip den chonradh idir Bodley agus Kirwan déanta agat? Dúras leat go gcaithfidh sí beith réidh roimh a ceathair a chlog.

‘Acht dúirt Mr Shelly, a dhuine uasail - ’

‘Dúirt Mr Shelly, a dhuine uasail... freastal aran rud a deirim leat lado thoil, agus ní aran rud a deir Mr Shelly, a dhuine uasail. Bíonn leithscéal agat i gcónaí la déanamh faillí ardo chuid dualgas. Bíodh a fhios agat, mura rabh macasamhail déanta den chonradh ren oíche seo, cuirfead an gcás re Mr Crosbie... An gcloisir mé?’

‘Cloisim, a dhuine uasail.’

‘An gcloisir mé?... Ay agus scéal beag eile! Bheadh sé chomh maith agam beith ag cuardach meacain i gcró muice agus labhairt leatsa. Bíodh a fhios agat gur leathuair an chloig la haghaidh lóin atá dlite agat, agus ní uair go leith. Ní fheadar cé méad cúrsaí bídh a bhíos uait... An dtuigir?’

‘Tuigim, a dhuine uasail.’

Crom Mr Alleyne a cheann os cionn a charn páipéar arís. Stán an fear aran mblaosc lonrach a stiúir gnó Crosbie & Alleyne, agus é ag tomhais a leochaileachta. Táinig ríog feirge ara scornach ar feadh meandair agus síothlaigh ansin, ag fágáil mothú íota tarta ina háit di. Aithin an fear an mothú seo agus braith go rabh oíche mhór ólacháin de dhíth air. Bhaí lár na míosa curtha dhe agus, dá dtagadh leis déanamh chóip in am, b’fhéidir go dtabharfadh Mr Alleyne ordú airgid la bailiú ón airgeadóir dó. Fan sé ina sheasamh ag baint lán na súl asan chionn os cionn an charnán páipéar. Go tobann, tosaigh Mr Alleyne ag cur na bpáipéar tre chéile, ar thóir ruda éigin. Ansin, mar nach mbeth a fhios aige go rabh an fear ann gosan an nóiméad sin, ardaigh a cheann de sciotán arís ag rá dhó:

‘Ha? An bhfuilir chun fanachta i do staic ansin ar feadh an lae ar fad? Dia dár réiteach, Farrington, nach tusa a thógas go réidh é!’

‘Baíos ag fanacht go bhfeicinn..’

‘Tá go maith, ní call duit fanacht go bhfeicir. Gabh síos staighre agus déan do dhualgas.’

Siúil an fear go tromchosach i dtreo an dorais agus, ag fágáil an tseomra dhó, chuala sé Mr Alleyne ag scairteadh mura mbeth an conradh cóipeáilte ren oíche go gcloisfeadh Mr Crosbie fon scéal. Fill sé ara dheasc isan oifig íochtair agus comhair na bileog fós la cóipeáil. Tóg a pheann, tum isan dubhach é agus leann air ag stánadh go dall arna foclaibh deireanachaibh ar scríobh sé: ‘*Ar chúis dá laghad, ní bheidh an Bernard Bodley réamhráite ...*’ Baí an lá ag diúltú dá sholas agus i gcionn cúpla nóiméad lasfaí na soilse gáis: ansin d’fhéadfadh sé scríobh. Níor mhór dó cosc a tharta. Ag fágáil na hoifige dhó, féach an príomhchléireach go fiafraitheach air.

‘Tá sé ceart go leor, Mr Shelly,’ aran fear, ag tabhairt chúis a thurais la fios dó la síneadh dá mhéar. Caith an príomhchléireach súil aran seastán hata acht, nuair a chonaic go rabh an tsraith hata iomlán, níor chuir focal ann. A thúisce is a bhaí sé aran léibheann, tarraing an fear caipín bhreacán aoire asa phóca, cuir ara cheann agus rith síos an staighre corrach. Siúil go fáilí ón doras sráide i dtreo an choirnéil aran taobh istigh den chosán, gur rop isteach doras. Baí sé slán sábháilte anois i síbín ndorcha seascair shiopa Uí Néill agus, ag líonadh na fuinneoige bige a féach isteach aran bheár dó lana aghaidh shéidte ar dhath fíona deirg nó fheoil fhola, glaoigh amach:

‘Seo, Pat, tabhair g.p. dom, togh fir.’

Tug an séiplíneach⁵⁴ gloine pórtair dó. Ól an fear é in aon bholgam amháin é agus iarr síol cearbhais.⁵⁵ Fág a phingin aran chuntar gur imigh ón tsíbín chomh fáilí céanna is a chuaigh isteach ann, ag fágáil an fhir ag póirseáil don phingin isan dorchadas dó. Baí dorchadas, araon la ceo trom, ag fáil an ceann is fearr aran bhreacdhorchadas thráthnóna Feabhra agus bádar na lampaí i Sráid an Iustásaigh arna lasadh.⁵⁶ Gabh an fear suas an tsráid ar thaobh na dtithe den chosán gur sroich doras na hoifige agus amhras air go gcríochníodh sé a mhacasamhail in am. Ag dul suas an staighre dhó, fáiltigh boladh thais láidir cumhráin rena shrón: ba léir gur tháinig Mrs Delacour fad a bhaí seisean i dtigh Uí Néill. Sac sé a chaipín ina phóca arís agus chuaigh isteach isan oifig in athuair, agus é ag cor gothaí na neamhairde air féin.

‘Tá glaoch ort ó Mhister Alleyne,’ ar an príomh-chléireach go dian. ‘Cá rabhais?’ Caith an fear súil aran mbeirt chliant mar a bheth ag tabhairt la tuiscint go rabhadar ina mbac ara fhreagra. Ó tharla gurbh fhir iad beirt, lig an príomh-chléireach a gháire.

‘Tá cleachtadh agam aran bhail sin,’ ar sé. ‘Tá cúig bhabhta in aon ló amháin sách ...’ *Well*, ní mór duit brostú ort chun thabhairt cóipe d’ár gcomhfhreagras isan chás *Delacour* do Mr Alleyne.

An forrán béil seo os comhair na gcliant, a rith suas staighre agus an pórtar a dhiúg sé fon oiread sin deifre, chuireadar an bhfear trena chéile agus, ag suí síos aga dheasc dó chun fála a rabh ag teastáil, tuig sé a éadóchasaí is a bhaí a sprioc chríochnú an chóip den chonradh roimh leathuair tar éis a chúig. Bhaí an oíche dhorcha thais chuige agus baí sé ag tnúth lana caitheamh isna tithibh tábhairne, ag ól lana chairde fo spalpadh an gháis agus fo chleatráil gloiní. Tóg sé amach comhfhreagras Delacour agus imigh ón tseomra. Baí súil aige nach dtabharfadh Mr Alleyne fo deara go rabh an dá litir deireanach in easnamh.

Baí an boladh tais láidir cumhráin isan aer an bealach ar fad go seomra Mr Alleyne. Bean scothaosta a rabh cuma Ghiúdach uirthi ab eadh Miss Delacour. Dúradh fo Mr Alleyne go rabh sé ag suirí léise nó lana cuid airgid. Thagadh sí gosan n-oifig go minic agus d’fhanadh tamall fada inti nuair a thagadh. Baí sí ina suí la hais a dheisce anois agus boladh láidir cumhrán uimpi, í ag slíocadh chos a scáth báistí agus ag claonadh an chleite mhóir dhuibh ina hata. Do chas Mr Alleyne timpeall ina chathair sclóine dho thabhairt a aghaidhe uirthi agus baí a chos dheas caite go haerach thara ghlúin

chlé. Cuir an fear an gcomhfhreagras aran ndeasc agus umhlaigh a cheann go hurramach acht níor thug ceachtar díobh Mr Alleyne ná Miss Delacour aird ar bith air. Buail Mr Alleyne méar aran gcomhfhreagras agus díriú ina threo í ansin mar a bheth ag rá: “*Sin ceart go leor: féadfair imeacht.*”

Fill an fear aran n-oifig íochtair agus suigh síos aga dheasc in athuair. Stán go dian aran fhrása neamhchríochnaithe: “*Ar chúis dá laghad, ní bheidh an Bernard Bodley réamhráite ...*” agus smaoinigh ar a aite a bháí sé gur tosaíodar na trí fhocal deireanach lasan litir gcéanna.⁵⁷ Tosaigh an príomhchléireach ag deifriú Miss Parker, ag rá dhó nach mbeidís na litir clóscríofa in am aici don phost ná baol air. Éist an fear la clagarnach an chlóscríobháin ar feadh cúpla nóiméad gur luí isteach ar chríochnú a chóipe ansin. Ní rabh sé istigh ann féin áfach agus chuadar a smaointe chun fáin go dallrú agus go gliogar an tí tábhairne. Feil an oíche do phuins the. Treabh sé ar aghaidh lana chóip, acht nuair a bhuaíl an clog a chúig bádar ceithre dhuilleog déag fós la scríobh aige. Léan air mar scéal! Ní rachadh leis a críochnú in am. Buail dúil dóite é rá eascaine in ard a chinn, bualadh a dhoirn anuas go foréigineach ar rud éigean. Baí a oiread sin cuthaigh air gur *Bernard Bernard* a scríobh sé síos in ionad *Bernard Bodley* agus b’éigean dó tosú asan nua la duilleog bhán.

Airigh sé sách láidir ann féin la caitheamh amach na n-uile dhaoine san oifig asa dhá lámh féin. Baí a chorp ar bís la déanamh ruda éigin, la dul ar ruathar foréigin. Cuireadar easonóracha uile a shaoil ar buille é... An bhféadadh sé iarradh réamhíocaíochta ón airgeadóir? Arú, ní rabh aon mhaith isan airgeadóir, aon mhaith ar bith: ní thabharfadh réamhíocaíocht... Baí a fhios aige cá mbuailfeadh sé lasna leaideanna: Leonard agus an t-Allmhurach agus an Floinneach Srónach.⁵⁸ Baí an baraiméadar dá lionntaibh ag tuar scléipe.

Baí a shamhlaíocht imithe a fhad sin ar fán gur glaodh a ainm fo dhó sular tug sé aird air. Baí Mr Alleyne agus Miss Delacour ina seasamh lasmuigh den chuntar agus baí aghaidh gach cléireach tugtha ina threo in oirchill ruda éigin. Seas an fear aníos ón deasc. Tug Mr Alleyne fo íde béil fhada, ag rá dhó go rabh dhá litir ar iarraidh. Freagair an fear nach rabh a fhios aige a dhath fúthu, go ndearna sé cóip chruinn. Lean an sciolladh ar aghaidh: baí sé chomh feannta agus chomh fíochmhar gurb é a sháith don fhior é cosc a dhoirn ar thitim anuas ar cheann an fhirín osa chomhair:

‘Níl eolas dá laghad agam ar dhá litir ar bith eile,’ a dúirt go maol.

‘Níl – eolas – dá – laghad - agat. Ar ndóigh níl eolas dá laghad agat,’ a dúirt Mr Alleyne. ‘Inis dom,’ a lean sé, agus tug sracfhéacaint ar dtús aran mnaoi lana thaobh go bhfeiceadh sé an rabh sí ar aon dul leis, ‘an gceapair gur amadán mé? An sílir gur pleidhce cruthanta mé?’

Caith an fear súil ar aghaidh na mná uaisle, ansin aran gceann mbeag ar dhéanamh uibhe agus ar ais arís; agus, nach mór sula rabh a fhios aige féin faoi, aimsigh a theanga ala tráthúil:

‘Ní dóigh liom, a dhuine uasail,’ ar sé, ‘gur ceist chóir í sin la cur orm.’

Baineadh stad as anáil féin na gcléireach. Baí alltacht ar gach aon duine (údair na léaspairte ina measc) agus leath meangadh gáire gosna cluasa ar Miss Delacour, ar bhean lách gheanúil í. Dearg Mr Alleyne go dath an róis fhiáin agus baí a bhéal ag oibriú la corraí leipreacháin. Croith sé a dhorn la haghaidh an fhir gur cosúil la cnap de hinneall leictreach éigin í:

‘A bhodaigh shoibealta! A bhodaigh shoibealta! Cuirfeadsa críoch leat! Fan go bhfeicfir. Gabhfair do leithscéal liom asdo shoibealtacht nó imeoir ón oifig lom láithreach! Imeoir, mise á rá leat, nó gabhfair leithscéal liom!’

Seas sé i ndoras os comhair na hoifige féachaint an dtiocadh an t-airgeadóir amach ina aonair. Imíodar na cléirigh uile gur táinig an t-airgeadóir amach in éinfheacht lasan bpríomhchléireach isan

deireadh thiar thall. Baí sé fuar aige rá focail ar bith leis nuair a bhaí sé i gcomhlúadar an phríomhchléirigh. Chonacthas don fhíor go rabh a dhála sách dona mar a bhaí. B’éigean dó déanamh a mhíle leithscéal la Mr Alleyne fona dheiliús acht baí a fhios aige go mbeadh an oifig ina poll nathrach dhó as sin amach. Ba chuimhin leis an dóigh a rinne Mr Alleyne géarleanúint ar Peake beag gur ruaig asan oifig é la ligan spáis dá nia. Airigh sé fíochmhar agus díoltasach agus spallta lasan dtart. Baí fearg air leis féin agus lá gach aon duine eile. Ní thabharfadh Mr Alleyne faoiseamh dá laghad dó; ba gheall la hifreann a shaol as seo amach. Rinne sé baileabhair cruthanta dhé féin an uair seo. Nach bhféadfadh sé coinneáil a theanga ina phluc? Acht níor réitíodar la chéile ón tús, é féin agus Mr Alleyne, ón ló ar tharla do Mr Alleyne a chloisteáil ag déanamh aithrise ara thuin Ultach dho bhaint gáire as Higgins agus as Miss Parker: ba é sín an tosach leis. D’iarrfadh sé airgead ar Higgins, acht i nDomhnach ní rabh cianóg rua ag Higgins dó féin riamh. Fear a rabh dhá ghnólacht la coinneáil ar siúl aige, ar ndóigh ní fhéadfadh sé...

Dúil chráite i sómas an tí tábhairne, buail sí a chorp mhór mhillteach arís eile. Baí sé ag éirí fuar agan cheo, agus meabhraigh ar bhleán Pat i dtigh Uí Néill. Ní rachadh leis bleán níos mó ná scilling uaidh – agus níorbh fhiú scilling. Acht chaithfeadh sé fáil an airgid áit éigin: bhaí a phingin deireanach caite aige aran ghloine pórtair agus bheadh sé ró-dhéanach la fáil airgid in áit ar bith gan mhoill. Go tobann, smaoinigh sé ar oifig gill Terry Kelly ar Shráid na Toinne agus é ag méirínteacht la slabhra a uaireadóra. Ba sin an buachaill! Nach breá nár smaoinigh sé uirthi níos túisce.

Chuaigh sé trí phasáiste chaol Templebar go tapaigh, ag rá trena fhiacra leis féin go rabh cead an diabhair acu uile mar go rabh seisean ag gabháil do chaitheamh oíche maithe. Coróin a dúirt an cléireach in oifig Terry Uí Ceallaigh! Sé scilling a d’áitigh an coinsíneoir áfach; agus isan deireadh thiar is sé scilling go baileach a tugadh dhó. Fág sé oifig an gheallbhróicéara go ríméadach agus é ag déanamh sorcóra big dena bonnaibh idir a ordóg agus a mhéara. I Sráid Westmoreland, bádar na cosáin dubh la fir agus la mná óga ara mbealach abhaile óna n-obair gnó agus ritheadar dailtíní gioblacha sráide thall is anall ag screadadh ainmneacha eagrán nuaíochta na hoíche. Gluais an fear tresan an slua, ag amhairc aran fheic i gcoitinne go sásta mórtasach agus ag stánadh go tiarnúil arna cailínibh oifige dhó. Baí a cheann lán la fuaimanna na gclog tramanna agus la sioscadh carráistí agus cheanna féin, bhain a shrón boladh mhúch puinse amach a bhaí ag éirí ina gcoirníní isan aer. Ag siúl chun cinn dó, eagraigh an ndóigh a ríomhfadh an n-eachtra dona leaideannaibh:

“Agus, ní dhearnas acht amharc airsean – go réchúiseach, an bhfuil ‘fhios agaibh, agus amharc uirthise. Ansin amharcas airsean arís eile – ag bualadh leithead den aimsir, an bhfuil ‘fhios agaibh. ‘Ní dóigh liom’, ar mé, ‘gur ceist chóir í sin la cur orm’, ar mé.”

Baí an Floinneach Srónach ina shuí ina ghnátháit i dtigh Davy Byrne agus, nuair a chuala an scéal, ceannaigh leath-cheann do Farrington, ag rá dhó gurb é sin an rud ba chliste dar chuala riamh. Ceannaigh Farrington deoch dósan ara sheal. Táinig an t-Allmhurach agus Paddy Leonard isteach tar éis tamaill, gur athinsíodh an scéal dóibh. Íoc Ó hAllmhurán as gloinibh fuisce aon-bhraiche do chách, iad te, gur inis an scéal fon spalla a chaith lasan bpríomhchléireach nuair a bhaí sé la gníomhaireacht Uí Chathghaláin i Sráid Fownes; acht, de bhrí go rabh an spalla ar nós chaint na n-aoirí isna h-eaclógaibh,⁵⁹ b’éigean dó admháil nach rabh sé chomh cliste la spalla Farrington. Leis sin dúirt Farrington lasna leaideanna caitheamh siar na ndeochanna sin go mbeth ceann eile acu.

Díreach agus iad ag rá céard a bheadh acu, cé a bhuailfeadh isteach acht *Higgins!* Ar ndóigh chaithfeadh seisean ól dí in éinfeacht la gach duine eile. Iarradar na fir air ríomh a leagan féin den scéal, agus dein sé é la neart spleodair, mar ba mheadhránach an t-amharc é chúig ghloine fhuisce the os comhair a dhá shúil. Scairteadar na huile dhoíni amach ag gáire nuair a thaispeáin sé an ndóigh a chroith Mr Alleyne a dhorn isan aghaidh ar Farrington. Ansin dein sé aithris ar Farrington, ag rá dhó, “*agus seo mo dhuine, gan a dhath mairge air*”, fad a amharc Farrington aran chomhlúadar asa shúilibh tromaibh salachaibh agus é ag déanamh mheangadh gáire agus ag tarraingt braonacha fánacha óil óna chroiméal lana liopa íochtarach.

Nuair a bhaí an cur dí sin thart baí moill ann. Baí airgead ag *O Halloran* acht shílfeá nach rabh ag an bheirt eile; fágadar an chuideachta ar fad an siopa dá dheasca sin agus pas beag aiféala orthu. Dealaiigh Higgins agus Nosy Flynn leo ag cúinne Shráid an Diúic fad a bhádar an triúr eile ag filleadh ar a n-ais i dtreo na cathrach. Baí sé ag cur brádán báistí arna sráideannaibh fuaraibh agus, ar shroicheadh an *Ballast Office* dóibh, mol Farrington an *Scotch House*.⁶⁰ Baí an beár dubh la fir agus ar aon fhuaim amháin teangacha agus gloidí. Brúigh an triúr tarsna díoltóirí glóracha lasán agan doras gur bailíodar la chéile i mbaiclé mbeag ag cúinne an chuntair. Tosaíodar ag malairt scéalta. Cuir Leonard iad in aithne ar stócach darb ainm *Weathers* a bhaí ag imirt mar chleasaí agus mar fhuirseoir siamsa isan *Tivoli*.⁶¹ Ceannaigh Farrington deoch do chách. Dúirt Weathers go n-ólfadh fuisce beag la *Apollinaris*.⁶² Tairg Farrington Apollinaris dona buachaillibh eile freisin óir baí a thuairim dhocht féin aige fo bhéasaibh shóisialtaibh, acht dúradar na buachaillí leis tabhairt ceann te dhóibh. Tarraingíodh an comhrá ar chúrsaibh na hamharclainne. Íoc O Halloran as cur dí gur íoc Farrington as cur eile ansin agus Weathers ag rá go rabh an fhlaithiúlacht ró-Éireannach. Geall sé go dtabharfadh sé ar chúl stáitse iad dá dtabhairt i láthair chúpla cailíní deasa. Dúirt O Halloran go dtéadh sé féin agus Leonard, acht nach dtéadh Farrington mar ba fhear pósta é; agus tug Farrington la fios dóibh la féachaint dá shúilibh tromaibh salachaibh gur tuig go rabhadar ag fáil réidh leis. Ní shásódh Weathers acht ceannach gloine bige bídí dona huile dhaoineibh agus geall go mbuailfeadh leo i dtigh *Mulligan* ar Shráid an Phoil Bhig.

Nuair a dúnadh an Scotch House chuadar anonn go teach Uí Maolagáin. Chuadar isan gcúlseomra agus ordaigh an t-Allmhurach *hot specials* do chách. Bádar ag éirigh bogtha go leor. Baí Farrington ag ordú cur dí eile nuair a fhill Weathers. Gloine beorach a ól sé an uair seo, agus ba mhór an faoiseamh do Farrington sin. Baí an t-airgead ag fáil gann acht baí dóthain acu la leanúint ar aghaidh. Leis sin tánaig beirt bhan a rabhadar hataí móra orthu agus fear a rabh culaith air de phátrún breac-chearnógach, agus suíodar síos ag bord gar leo. Tug Weathers beannacht dóibh lana lámh, agus dúirt lasna leaideanna go rabhadar bainteach lasan Tivoli. Lonnaíodar súile Farrington ar dhuine dena mnáibh ógaibh gach ré nóiméid. Baí rud éigean suntasach fúithi. Baí scairf mhór mhíllteach fillte timpeall a hata agus snaidhthe fona smig la cuachóg mhór; agus baí lámhainní glébhúí go huilleann á gcaitheamh aici. Stán Farrington la taitneamh aran lámh téagartha a chorraigh sí go mion minic agus go han-ghrástúil gur, tar éis tamaill, nuair a bhreathnaigh sí ar ais air bain sé níos mó taitnimh fós asa súilibh donnaibh dorchaibh. Cuir an dearcadh fiar iontu fo dhraíocht é. Tug sí claonfhéachaint nó dhó air agus, ar imeacht ón tseomra don dream, teagmhaigh lana chathaoir agus dúirt ‘*O, pardon!*’ i nguth a rabh blas Londen air. Fair sé ara himeacht féachaint an gcaitheadh sí súil ina diaidh, acht faraor níor chaith. A mhallacht dá easpa airgid agus don mhéad cor dí a cheannaigh sé, go háirithe dona gloidibh fuisce agus Apollinaris a cheannaigh do Weathers. Rud amháin nár thaitin leis, súdaire. Baí an oiread feirge air gur chuaigh uige comhrá a charad amú air.

Nuair a ghlaoiigh Paddy Leonard air tug sé fo deara go rabhadar ag caint fo éachtaibh nirt. Baí Weathers ag taispeáint meatán a bhíceipse don chuideachta agus baí ag déanamh an oiread sin gaisce gur iarradar an bheirt eile ar Farrington tacú la hónóir na tíre. Tarraing Farrington a mhuinchille suas dá réir gur taispeáin meatán a bhíceipse don chomhluadar. Scrúdaíodh an dá lámh dá gcur i gcóimheas agus i gcomórtas, agus socraíodh ar thriail nirt isan deireadh. Réitíodh an dtábla agus ligeadar an bheirt fhear a n-uilleann anuas air, gur rugadar i ngleic láimhe lana chéile. Dhéanfadh gach fear iarracht tharraingt lámh an fhir eile anuas aran mbord nuair a déarfadh Paddy Leonard ‘*Go!*’. Baí dreach thromchúiseach dhiongbháilte ar Farrington.

Tosaigh an triail. Tar éis tuairim is trocha soicind tarraing Weathers lámh a chéile comhraic go mall anuas aran mbord. Dearg dreach chiríneach Farrington, agus baí snó níos dorcha fós uirthi la teann feirge agus náire gur bualadh é la glas-stócach.

‘Ná lig meáchan do choirp taobh thiar de. Imir go hionraic,’ a deir sé.

‘Cé nach bhfuil ag imirt go hionraic?’ a deir sé siúd.

‘Arís eile. An dá cheann is fearr de trí bhabhta.’

Tosaigh an triail arís. Seasadar féitheacha Farrington amach ara éadan, agus athraigh snó Weathers go dath na *peony*.⁶³ Creathadar a lámha lasan strus. I ndiaidh coraíochta fada cuir Weathers lámh a chéile chomhraic go mall aran dtábla arís eile. Táinig monabhar molta ón lucht féachana. An curáideach, a bhaí ina sheasamh in aice lasan mbord, claon a cheann lasan mbuaiteoir agus ndúirt la teanntás leibideach:

‘Á, sin an cleas!’

‘Cá sa diabhal fios duitse?’ ar Farrington go fíochmhar agus é ag tabhairt fon bhfear. ‘Cé a iarr ortsa cur do ladar isan scéal?’

‘Fuist, fuist!’ a dúirt O Halloran ar fheiceáil dhreach fhoréigineach Farrington dó. ‘Caithighí siar bhur ndeochanna a bhuachaillí. Beidh smeachán beag bídeach amháin eile againn agus ansin imeoidimid linn.’

Seas fear a rabh dreach an-stalcánta air ag coirnéal Droichid Uí Chonaill ag fanacht aran tram bheag i dtreo Dhubhach Trá a thabharfadh abhaile é. Baí sé ar tí a phléasctha la colg agus la fonn díoltas. Baí sé náirithe agus míshásta; ní rabh sé ólta go fiú amháin; agus ní rabh fágtha ina phóca acht dhá phingin. Mallaigh sé an saol is a mháthair. Do chuir sé a phost ó rath isan oifig, chuir a uaireadóir i ngeall; agus ní rabh sé ólta féin. Táinig tart air arís, gur santaigh sé an dteach tábhairne te plúchta. Do chaill sé a chlú mar thréan ó claochlaíodh fo dhó é la glas-stócach. At a chroí la fearg agus, nuair a smaoinigh sé aran mhnaoi a rabh hata mór uirthi a theagmhaigh leis agus a dúirt *Pardon!*, ba bheag nár thacht sé la cuthach.

Lig an tram amach é ag Bóthar Shíol Broin, agus stiúir seisean a chorp mór taobh la scáth bhalla na beairice. Ba leasc leis dul abhaile. Nuair a chuaigh sé isteach an ndoras taoibh baí an chistin folamh roimhe agus baí tine na cistine nach mór marbh. Cuir sé búir suas an staighre:

‘Ada! Ada!’

Ba bhean bheag ghéarghnúiseach a bhean chéile a dhéanach ansmacht ara fiur céile nuair a bhíodh sé ar a chéill agus a ndéanadh seisean ansmacht uirthise nuair a bhíodh sé ar meisce. Bádard cúigear páistí acu. Rith buachaill beag síos an staighre.

‘Cé hé sin?’ a fhiafraigh an fear agus é ag gliúcaíocht isan dorchadas.

‘Mise, a dheaide.’

‘Cé tusa? Charlie?’

‘Ní hé, a dheaide. Tom.’

‘Cá bhfuil do mháthair?’

‘Tá sí isa tséipéal.’

‘Sin é go díreach... Ar chuimhnigh sí ar fhágáil dhinnéir dom?’

‘D’fhág, a dheaide. Tabharfad... ’

‘Las an lampa. Cad ina thaobh go bhfuil an áit chomh dubh la pic? An bhfuilid na páistí eile sa leaba?’

Suigh an fear síos go trom ar cheann dena cathaoireachaibh fad a bhaí an buachaill beag ag lasadh an lampa. Tosaigh ag déanamh aithrise ar ghlór leamh a mhic: ‘*Isa tséipéal.*’ a dúirt sé leis féin.

“*Isa tséipéal, mura miste leat!*” Buaileann sé a dhorn anuas aran dtábla nuair a lasadh an lampa agus béic:

“Cá bhfuil mo dhinnéar?”

“Réiteod duit é, a dheaide,” a deir an buachaill beag.

“Aran tine sin! Ligis don tine múchadh. Dar Dhia, múinfead duit gan déanamh sin arís!”

Tugann sé céim gosan ndoras agus rugann greim aran bhata siúil a bhaí ina sheasamh laistiar de.

“Múinfead duit ligean don tine imeacht aisti!” a deir sé agus é ag crapadh a mhuincille suas chun thabhairt fad réime dá lámh.

“Ó, a dheaide!” a screadas an malrach agus ritheann go caointeach snagach timpeall an tábla, acht leanann an fear é agus rugann ara chóta é. Caitheann an buachaill beag féachaint scéiniúil ina thimpeall acht, nuair nach bhfeiceann bealach éalaithe, titeann ara ghlúine.

“Anois, ligfir don tine múchadh an chéad-uair eile!” a deir an fear agus é dá leadradh lasan mbata. “Bíodh sin agat, a dhailtín!”

Ligeann an buachaill sian chráite as ar lascadh a cheathrún lasan maide. Ardaíonn a dhá lámh suas isan n-aer agus fáisceann la chéile iad.

“A dheaide!” a screadas sé. “Ná buail mé, a dheaide! Agus déarfad Fáilte an Aingil duit... déarfad Fáilte an Aingil duit, a dheaide, mura mbuailir mé... déarfad Fáilte an Aingil...”

Cré

Baí *Maria* ag súil lana hoíche airneáin, óir do thug an Bhean Tís cead imeachta dhi a thúisce is a bheadh tae na mban críochnaithe. Baí an chistin glan sciúrtha: dúirt an cócaire go bhfeicfeá scáil t’aghaidh isnaibh coiribh umha. Baí tine bhreá bhríomhar ar lasadh agus bádar cheithre bhairín breac ollmhór ar chionn dena taobh-bhordaibh. Shílfeá nár gearradh na bairíní breaca seo; acht dá ndruidteá leo d’fheicfeá gur gearradh iad ina slisínibh fadaibh tiubhaibh agus go rabhadar réidh la seachadadh thart ag am tae. Maria í féin a ghearr iad.

Duine an-bheag go deo ab í Maria acht baí srón an-fhada agus smig an-fhada aici. Labhraíodh sí trína srón ábhairín, go deas séimh i gcónaí: “Yes, a stóir,” agus “No, a stóir.” Chuir sí fios uirthi i gcónaí nuair a bhíodh easaontas idir na mná fá dtubánaibh agus d’éiríodh léi déanamh síocháin i gcónaí. Lá amháin dúirt an mhátrún léi:

“Maria, is bean cheann réitigh chruthanta thú!”

Agus chuala an bhean tís tánaistigh agus beirt dena mnáibh ón choiste stiúrtha an moladh. Agus bhíodh *Ginger Mooney*⁶⁴ de shíor ag rá nach réiteodh lasan n-óinseach a rabh cúram na n-iarann uirthi murach Maria. Baí cion a chroí ag cách ar Maria.

Shuífidís na mná chun tae ag a sé a chlog agus d’fhéadfadh sí imeacht léi roimh a seacht. Ó Dhroichead na Dothra gosan *Pillar*,⁶⁵ fiche nóiméad; Ón *Pillar* go Droim Conrach, fiche nóiméad; agus fiche nóiméad la ceannach rudaí. Bheadh sí ann réna hocht. Tarraing sí amach a sparán gona ghreamánaibh airgid agus léigh arís na focail: *A Present from Belfast*. Baí sí an-tógtha lasan sparán sin óir cheannaigh Joe é dhi chúig bliana ó shin nuair a chuaigh seisean agus Alphy go Béal Feirste ar turas Luan Cincise. Istigh isa sparán bádar dhá leathchoróin agus cúpla pingin. Bheadh chúig scilling fágtha aici tar éis íoctha asan turas tram. Nach aoibhinn an oíche a chaithfidís in éineacht a chéile agus na páistí ar fad ag gabháil fhoinn! Acht amháin baí súil aici nach dtiocadh Joe abhaile agus é ar meisce. Ba mhór an t-athrú air nuair a bhíodh braon ar bith ar bord aige.

D’iarr sé go minic uirthi cur fúithi in aontíos leo; acht bheadh sí isa bhealach orthu dar léi (cé go rabh bean Joe an-chineálta léi) agus baí sí dulta i dtaithe ar shaol na neachtlainne. Ba dhuine maith é Joe. Do thugadh sí aire dhó agus do Alphy freisin tráth; agus deireadh Joe go minic:

“Mo Mhama is eadh mo Mhama acht is í Maria m’fhíor-mháthair.”

I ndiaidh chliseadh pósta a mhuintire féin fuairéadar na buachaillí an bpost sin i neachtlan *Dublin by Lamplight* di, agus taitin sé léi. Do bhíodh drochmheas aici ar Phrotastúnaibh acht anois meas gur dhaoine an-lách iad, sách ciúin agus stuama, acht daoine an-deas la beith i do chónaí leo. Anuas ar sin baí a plandaí aici isa tigh ghloine agus taitin sé léi tabhairt aire dhóibh. Baí raithneach dheas aici agus céir-phlandaí agus, nuair a thagadh duine ar bith ar cuairt chuici, thugadh sí slapar nó dhó ón ghrianán dó. An t-aon rud nach dtaitníodh léi, na sleachta as an Bhíobhla a léití ag ceann spríce na siúlóidí; acht ba an-deas go deo an bhean tíos sin la caitheamh léi, ba ghalánta an dóigh aici.

Nuair a dúirt an cócaire léi go rabh gach aon ní réidh chuaigh sí i seomra na mban agus tosaigh ag tarraingt an chloig mhóir. I gceann cúpla nóiméad tosaíodar na mná ag tuidheacht ina mbeirteannaibh agus ina triúraibh agus iad ag cuimilt a lámh galach lana gcótaí beaga agus ag tarraingt a muinchillí anuas ara ríthe dearga galacha. Suíodar chun boird fo chomhair a mugaí móra ar líon an óinseach la tae te iad, é measctha la bainne agus la siúcra i gceaintínibh ollmhóraibh cheanna féin. Dein Maria maoirseacht ar dháileadh an bhairín breac cinntiú go bhfuair gach bean a ceithre chanta. Insíodh go leor scéalta grinn agus deineadh neart gáire la linn an bhéile. Dúirt Lizzie

Fleming go rabh an fháinne i ndán do Maria agus, in ainneoin a liacht Oíche Shamhna eile a dúirt Fleming sin, b'éigean do Maria dhéanamh gáire agus rá nach rabh fear ná fáinne uaithi; agus nuair a dhein sí gáire lonraíodar a súile breacghlasa agus breacliatha la cotadh díomách agus ba bheag nár bhuaill barr a sróine la bar a smige. Ansin ardaigh Ginger Mooney a muga tae agus mol ól sláinte Maria fad a bhuaileadar na mná eile a muga aran dtábla, agus dúirt gur trua nach rabh pórtar ann. Agus dein Maria gáire arís gur druid barr a sróine la barr a smige agus croith a corp beag bídeach mar thuig sí gur la dea-mhian a rinne Mooney sin, má bhí meon bhean an daoscair féin inti ar ndóigh.

Acht nach Maria a bhí sásta nuair a bhí a dtae caite agna mnáibh agus nuair a thosaigh an cócaire agus an óinseach ag glanadh na mbord! Chuaigh sí ina seomra beag agus, ar chuimhneamh dhi gur mhaidin Aifrinín í an mhaidin arna mhárach, bog lámh an aláraitm óna seacht a chlog gona sé a chlog. Ansin bain a sciorta oibre agus a bróga tí dhi agus leath an sciorta ab fhearr aici aran leaba, agus leag a bróga galánta fo bhun na leapan. Athraigh a blús freisin agus, ar sheasamh os comhair an scátháin di, breathnaigh go ceanúil aran chorp bheag bhídeach a ghléas sí go mion minic. In ainneoin na mblianta meas gur chorp deas slachtmhar í.

Nuair a chuaigh sí amach bádar na sráideanna ag glioscarnach la báisteach agus baí sí buíoch dá seanchóta donn báistí. Baí an tram lán agus b'éigean di suí aran stól mbeag ag bun an charráiste, sa chaoi gur tug a haghaidhe arna daoine go léir, agus bádar a cosa ag teagmháil ar éigean lasan n-urlár. Socraigh sí ina haigne féin na rudaí a dhéanfadh sí, agus meabhraigh gurbh fhearr go mór é beith neamhspleách agus t'airgead féin i do phóca agat. Baí súil aici go mbeadh oíche shuairc acu. Baí sí cinnte dhe go mbeadh acht ach níor thig léi cur asa cionn nach rabh Alphy agus Joe ag labhairt lana chéile. Bádar ag titim amach de shíor lana chéile anois acht nuair a bhádar ina mbuachaillibh bádar an-mhór lana chéile: acht sin mar a ghabhas an saol.

Tuirling sí den tram agan Stuaic agus snigh chun cinn go gasta trésan slua. Chuaigh i siopa cáca *Downes* acht baí an siopa chomh lán la daoine gurbh fhada gur freastalaíodh uirthi. Ceannaigh dosae cístí éagsúla aon phingine, agus fág an siopa fo dheireadh fo ualach mála móir. Ansin machnaigh ar céard eile a cheannódh: ba mhaith léi ceannach rud éigean gleoite. Ní mó ná go mbeidís neart úll agus cnónna acu. Níor léir di céard ba chóir di ceannach, agus cáca an t-aon rud a rith léi. Cáca rísíní a thogair sí ara cheannach acha ní bhíodh dóthain reoán almóinne ar cháca rísíní siopa *Downes* agus chuaigh anonn go siopa ar *Shráin Énrí* dá dheasca. Caith go leor ama ag dóbartáil agus fiafraigh an bhean óg ghalánta laistiar den chuntar, ar léir gur cuir Máire isteach uirthi, fiafraigh dhi ar cháca bainise ar mhian léi ceannach. Las grua Maria leis sin agus dein sí meangadh gáire lasan mbean n-óg; acht fan cuma stuama uirthi siúd, gur gearr sí canta tiubh den cháca rísíní fo dheireadh is fo dheoidh, fill clúdach páipéir air agus dúirt:

“Dhá scilling agus ceithre pingine más é do thoil é.”

Shíl sí go gcaithfeadh fanacht ina seasamh aran tram go Droim Conrach mar ba chosúil nár thug duine ar bith dena firibh ógaibh fo deara í acht dein seanfhear uasal áit di. Ba fhear coimpléascach é agus baí hata crua donn á chaitheamh aige; baí aghaidh leathan dhearg agus baí croiméal breacliaith aige. Meas Maria go rabh cuma an choirnéil aran duine uasal agus smaoinigh ar mhéad a dheabhéasa i gcomparáid lasna fir óga nach ndearnadar acht stánadh díreach rompu. Tosaigh an fear uasal ag caint léi fo Oíche Shamhna agus fon aimsir fhliuch. Fiafraigh an rabh an mála lán la sócamais dona gasúribh agus dúirt gur cheart do ghasúribh baint sult asan tsaol agus iad óg. Aontaigh Maria leis agus deonnaigh cor-sméideadh cinn modhúla dhó. Baí sé an-deas léi agus gabh sí buíochas leis, gur umhlaigh dhó ag tuirlingt den tram di ag Droichead na Canálach, agus umhlaigh seisean dise, cuir a lámh ina hata agus dein meangadh lách gáire, agus ag dul suas na sraithe tithe dhi, lana ceann beag bídeach cromtha fon bháisteach, smaoinigh sí ara éasca is atá sé aithint duine uasail, go fiú nuair a bhíos sé súpach.

“Ó, seo Maria! a dúradar na huile dhaoine ar thuidheacht i dteach Joe dhi. Baí Joe ann, é tagtha abhaile ó chúrsaibh gnó, agus bádar éadaí Domhnaigh arna páistibh go léir. Bádar beirt chailíní mhóra béil dorais i láthair agus bádar na cluichí ar siúl. Tug Maria an mála cístí don bhuachaill ba shine, Alphy, chun a roinnte, agus dúirt *Mrs Donnelly* gur dheas uaithi tabhairt mála cístí chomh mór sin, agus cuir iallach arna páistí go léir gabháil buíochais léi:

“Go rabh maith agat, Maria.”

Acht dúirt Maria gur thug rud éigean speisialta léi do phapa agus do mhama, rud éigean a thaitneodh leo go cinnte, agus tosaigh ag cuardach a cáca rísíní. Cuardaigh mála Downes agus ansin pócaí a cóta báistí agus ansin an seastán hataí acht níor aimsigh in áit ar bith é. Ansin fiafraigh dena páistibh uile ar ith aon díobh é, trí bhotún - ar ndóigh – acht dúirt gach aon mhalrach nár ith agus baí an chuma orthu nár thaitin sé leo ithe cácaí más é go gcuirfí goid ina leith ansin. Baí a réiteach féin ag gach aon duine aran mhistéir agus dúirt *Mrs Donnelly* gur léir gur fhág sí é ina diaidh aran tram. Ar chuimin mhéad an trí chéile a chuir an fear uasal lasan gcroiméal mbreacliath uirthi, dearg Maria la teann náire agus bambairne agus díomá. Ba bheag nár bhris an gol uirthi mar gheall ar theip a bronntanais gan choinne agus mar gheall aran dá scilling agus cheithre phingin a chaith sí la fána.

Dúirt Joe gur chuma é áfach agus tug uirthi suí síos cois na tine. Baí sé an-chineálta léi. Eachtraigh gach a tharla san oifig di agus inis di freagra deisbhéalach a thug sé don bhainisteoir. Níor thuig Maria cad ina thaobh go rabh Joe sna trithibh ag gáire fon fhreagra a thug sé acht dúirt nár móide ná go rabh an bainisteoir an-tiarnúil mar dhuine. Dúirt Joe nach rabh aon dochar ann acht tuiscint do bheith air, gur dhuine gnaíúil acht gan tuidheacht in aghaidh an tsnáithe air. Seinn *Mrs Donnelly* an bpianó dona páistibh agus damhsaíodar siúd agus canadar. Ansin seachadadar an bheirt chailíní bhéal dorais na cnónna. Níor fhéad duine ar bith tuidheacht arna cnóirí agus baí Joe ag éirí cantalach nach mór, agus fiafraigh conas a cheapadar go mbrisfeadh Maria cnónna gan chnóire. Acht dúirt Maria nár thaitníodar cnónna léi agus iarr orthu gan a mbuaireamh ina taobh. Ansin fiafraigh Joe dhi an dtógfadh sí buidéal leanna duibh agus dúirt *Mrs Donnelly* go rabh pórtfhíon sa tigh freisin dá mba fhear léi sin. Dúirt Maria go mba fhear léi nach n-iarraidís uirthi ól ní ar bith: acht ní éistfeadh Joe la heiteach.

Géill Maria dhó agus suíodar cois na tine ag caint fon tseansaol agus síl Maria labhairt ar son Alphy. Acht scread Joe go dtreascródh Dia é dá labhraíodh sé focal lana dheartháir go deo arís agus dúirt Maria go rabh aiféala uirthi gur tharraing an scéal anuas. Dúirt *Mrs Donnelly* lana fear gur mhór an náire dhó labhairt fona chuid fola féin mar sin acht séan Joe a dheartháir agus dóbair gur bris imreas amach mar gheall air. Dúirt Joe nach ligfeadh don fheirg breith bua air ar son na hoíche a bhaí inti agus iarr ara mhnaoi oscailt tuillidh pórtair. Eagraíodar an bheirt chailíní bhéal dorais roinnt cluichí Oíche Shamhna agus ba ghearr go rabh meidhir sa chuideachta arís. Gliondar na malrach agus deaghíumar Joe agus a mhná, cuir sé aoibhneas ar Maria. Cuireadar an bheirt chailíní bhéal dorais plátaí beaga aran dtábla agus cuireadar dallóg arna páistí, gur giollaíodar gusan mbord iad. Fuair páiste amháin an leabhar urnaí agus fuair eile an n-uisce; agus nuair a fuair cailín amháin dena cailínibh bhéal dorais, nuair a fuair an bhfáinne, croith *Mrs Donnelly* a méar lasan gcailín ndeargtha mar a bheth ag rá: Ó, nach agamsa atá a fhios!⁶⁶ Ní shásódh iad ansin acht cur púicín ar Maria agus a giollacht gosan dtábla féachaint céard a gheobhadh sí; agus, fad a bhádar ag cur an phúicín uirthi, baí sí ag briseadh a croí ag gáire, gur druid barr a sróine la bun a smige.

Giollaíodar gosan dtábla í agus gach aon duine ag gáire agus ag magadh, gur sín sí a lámh san n-aer faoi mar a dúradh léi déanamh. Corraigh sí a lámh thall agus abhus san n-aer gur tuirling anuas ar cheann dena fochupánaibh. Mothaigh ábhar bog fliuch⁶⁷ fá méaraibh agus b'iontas léi nár labhair aon duine agus nár bhain a púicín di. Lean tost ar feadh cúpla soicind; agus ansin baí cambús agus

radadh cogarnaí ann. Dúirt duine éigean rud éigean fon ghairdín, agus sa deireadh dúirt Mrs Donnelly rud éigean an-chrosta la cailín amháin dena cailínibh bhéal dorais agus ordaigh a chaitheamh amach láithreach bonn: nár shúgradh é sin. Tuig Maria nach ndearnadh i gceart é an babhta sin agus chaithfeadh sí a dhéanamh arís dá dheasca sin: agus an uair seo fuair sí an leabhar urnaí.

Ansin seinn Mrs Donnelly port *Miss McCloud* dona páistibh agus áitigh Joe ar Maria glacthadh gloine fíona. Ba ghearr go rabhadar go léir spleodrach go leor arís agus dúirt Mrs Donnelly go dtéadh Maria sna mná rialta sula mbeth an bhliain thart mar go bhfuair sí an leabhar urnaí. Níor fhaca Maria Joe riamh chomh cineálta sin léi is a bhaí an oíche sin: baí sé chomh lán la caint shuáilceach agus la cuimhní deasa. Dúirt sí gur caitheadar go léir go han-mhaith ar fad léi.

Sa deireadh tosaigh tuirse agus suan ag tuidheacht arna páistí, gur impigh Joe de Maria rá amhráin big sula n-imíodh sí, ceann dena seanamhránaibh. Dúirt Mrs Donnelly “abair, lado thoil, Maria!” agus mar sin b’éigean do Maria éirigh agus seasamh la hais an pianó. Iarr Mrs Donnelly arna malrachaibh fanacht ina dtost do éisteacht la hamhrán Maria. Seinn sí an dtús go ndúirt “Anois, Maria!”, agus las Maria go bun na gcluas agus tosaigh ag gabháil fhoinn i nguth íseal creathánach. *Can I Dreamt that I Dwell*,⁶⁸ agus nuair a tháinig aran dara véarsa, can arís:

*Baí brionglóid agam go rabhas i mo chónaí i bpálás álainn
agus seirbhísí go deimhin is daoir ag freastal orm
agus thar gach aon duine eile ‘tháinig fo fhraitheacha an tí sin
gur mise is mó a rabh mórtas as agus dóchas ann.
A’s is a’m a bháodar na táinte airgid
agus sean-shloinne maorga a’m mór la rá,
acht an rud is mó a thaitin liom sa bhrionglóid,
gur domsa i gcónaí a rabh agat grá*

Níor thriall duine ar bith cur in iúl a botúin di áfach; agus nuair a chríochnaigh sí a hamhrán ba mhór an maoithneachas a bhaí ar Joe. Dúirt sé nach rabh a shárú aran tseanaimsir agus nach rabh a shárú ar cheol sean-*Balfé* bocht dar leisean, cuma céard a deiridís doíni eile; agus níor aimsigh sé an rud a bhí á lorg aige la méad na deora a tháinig ina shúil, agus b’éigean dó iarradh ara bhean inseacht dó cá rabh an corcscríú.

Cás Coscrach

Baí Mr James Duffy⁶⁹ ag cur faoi i Séipéal Iosóid⁷⁰ de bhrí gur mhian leis cur faoi a fhad agus a d'féadfadh leis ón chathair ar shaoránach é agus de bhrí freisin gur shuarach, mhóiréiseach, nua-aoiseach leis gach uile bhruachbhaile eile Átha Cliath. Baí sé ina chónaí i seantigh stuama agus baí radhairc aige óna fhuinneogaibh aran tsean-drioglan thréigthe síos uaidh nó suas uaidh aran abhainn thanaí a shín chun na farraige agus ar tógadh Baile Átha Cliath uirthi. Ní rabh pictiúr dá laghad ar bhallaibh ardaibh a sheomra ná brat aran urlár. Gach ball troscáin dá rabh sa tseomra, is é féin a cheannaigh é: leaba dubh iarainn, bord níocháin iarainn, cheithre chathair cliath, cnagadán éadaí, buicéad guail, fiondar agus uirlisí tine agus tábla cearnógach ara rabh deasc dhá léibheann. Tógadh seilfeanna adhmaid bán sa chuasán sa chaoi gur fheidhmíodar mar leabhragán. Baí an leaba cóirithe in éadaibh bánaibh agus chlúdaíodh súsa dubh agus flanndearg a bhun. Baí scáthán beag láimhe crochta os cionn an bhord níocháin agus i rith an lae sheasadh lampa go scáthlán mbán leis féin aran mhatal. Leagadh na leabhair arna seilfeanna bána ón bhun aníos de réir toirte. Baí leabhar shaothar iomlán Wordsworth suite ar thaobh amháin den tseilf is ísle agus baí cóip den Teagasc Criostaí Mhaigh Nuad suite aran teilf is airde, é fuaite do chlúdach éadaigh leabhair nótaí. Bhíodh culaith scríbhneoireachta aran deasc i gcónaí. Istigh sa deasc baí aistriúchán lámhscríofa de *Michael Kramer* le Hauptmann,⁷¹ ar scríobhadh na treoracha stáitse la dúch corcra, agus burla duilleog a bhádar ceangailte le chéile la biorán práis. Scríobhtaí abairt sna duilleogaibh seo ó am go chéile agus, ar uair íorónta amháin, greamaíodh ceanteideal fhógra *Bile Beans* aran gcéad-bhile.⁷² Scaoiltí cumhra lag nuair a d'osclaítí chlár na deisce - cumhra pheann luaidhe céadair nó bhuidéal guma nó úill ró-aibí a fágadh ann trí dhearmad.

Baí an ghráin ag Mr Duffy ar rud ar bith a chuireadh máchail coirp ná inchinne in iúil. Déarfadh lia meánaoiseach faoi go rabh sé *saturnine*.⁷³ Léirigh a aghaidh a haois. B'aghaidh í a rabh lí donn sráideanna Átha Cliath uirthi. Ara chionn fada agus sách mór baí gruaig dhonn thur, agus croiméal ciarbhuí, níor chlúdaigh sé a bhéal mígheanúil go hiomlán. Tugadar cnámha a ghrua cuma chadránta ara dhreach; acht ní rabh cadrántacht sna súilibh. An dealramh a chuireadar siúd air agus iad ag amharc amach fona malaibh ciarbhuí, fear a bhaí ag lorg maitheasa ar bith i nádúr daoine eile acht a rabh díomá air go minic. Chaitheadh sé a shaol mar a bheth sé ar foluain achar gairid ar leith óna chorp féin agus é ag faire go hamhrasach i ndiaidh a leicinn ara iompar féin. Baí nós dírbheatháiseach aige cumadh abairtí geara dhó féin faoi féin sa tríú pearsa agus san aimsir chaite. Níor thug déirc do bhacachaibh ríomh agus shiúladh go docht daingean la smíste coill ar iompar aige.

B'airgeadóir la banc priobháideach ar Shráid Bhagóid é lasna blianta. Thógadh sé an dtam do lár an Bhaile ó Shéipéal Íosóid gach maidin. Ag meán lae théadh go caife Dan Burke do chaitheadh a lón – buidéal beorach agus trátaire beag brioscaí *arrowroot*. Aga cheathair a chlog scaoiltí leis. D'itheadh a dhinnéar i dtigh itheagáin ar Shráid Sheoirse, áit ina n-airíodh sé slán sábhaille ó chuideachta ógra saibhir Átha Cliath, agus áit ina mbíodh macántacht thírúil fon chlár bia. Chaitheadh an n-oíche os comhair phianó bhean an tí nó ag spaisteoireacht ar imeall na cathrach. Mhealladh a dhúil i gceol Mozart go ceoldráma nó go ceolchoirm é ar uairibh: ní rabh de dhrabhlás an tsaol aige acht sin.

Ní rabh cara, comrádaí ná creideamh aige. Chaitheadh sé a shaol spioradálta gan caidreamh la dóini eile. Thugadh cuairt ar dhoínibh muinteartha leis ar Ló na Nollag agus thionlacadh chun na reilige iad nuair a fhaigheadís bás. Chomhlíonadh an dá dhualgas shóisialta seo de ghrá an réitigh acht ní ghéillfeadh orlach ar bith eile do nósannaibh an phobail. Dar leis féin, ghoidfeadh sé óna bhanc féin ar chúinsibh áirithibh, acht ó tharla nár bhuaileadar na cúinsí seo riamh leis, lean a shaol ar aghaidh go deas réidh – scéal gan eachtra.

Oíche amháin, dóbair go rabh sé ina shuí idir bheirt bhan in Amharclann an Gheata. B’olc an tuar an líon beag daoine agus an ciúnas sa tigh. An bhean ina suí in aice leis, caitheann súil timpeall aran dteach leathfholamh uair nó dhó agus deir:

“Nach é an feall é an líon beag daoine anocht! Tá sé deacair ar dhoínibh canadh do bhinsibh fholmhaibh.”

Is éard a léigh sé asan fhocal, cuireadh chun cainte. B’iontas leis laghad a míchompoird. Dein sé iarracht chur de ghlanmheabhair a haghaidhe agus a crutha agus iad ag caint. Nuair a fhionn sé gur iníon léi an cailín óg taobh léi, meas go rabh sí tuairim is bliain níos óige ná é féin. Ní mó ná go rabh sí dathúil tráth, agus d’fhan rian na hintleachta ara haghaidh. B’aghaidh ubhchruthach la ceannaithe snoite í. Bádar súile gorma socra an-dorcha aici. Tugadar na súile a dhushlán ar dtús acht is éard a tháinig salach aran gcuma ládasach seo, leáigh an mac imrisc amach san n-imreasc mar a bheth ag titim i laige d’aon turas do nochtadh meoin íogair tuisceanaigh ar feadh oiread na fríde de nóiméad. Tánaig an mac imric chuige féin go beo go rabh an nádúr leath-nochta fo scáth na críonachta arís, agus a seaicéad olla *Qaraqul*, a theann thar cíocha téagartha, cuir sé lasan gcuma ládasach ar chaoi níos diongbháilte fós.

Buail sé léi arís cúpla seachtain ina dhiaidh sin ag ceolchoirm ar Ardán Phort an Iarla agus rug sé aran bhfaill déanaimh móir léi am ar bith nach rabh a hiníon ag éisteach leo. Dein sí tagairt dá fiur céile uair nó dhó acht ní rabh bagairt ina glór agus í ag tagairt dó. Mrs Sinico ab ainm di. Ba as *Livorno* do shin-seanathair mór a fear céile.⁷⁴ Captaen long tráchtála idir Áth Cliath agus an Ísiltír ab é a fear céile; agus baí páiste amháin acu.

Iar gcasadh fo thrí léi dhó, fuair óna mhisneach dhéanamh coinne léi. Táinig sí. Ba thús é sin la neart dálaí; dhéanaidís coinne san oíche i gcónaí agus roghnaídís na ceantair ba chiúine dá siúlóidibh lana chéile. Níor thaitin uisce fo thalamh la Mr Duffy áfach agus ó chonacthas dó gurbh éigean dóibh dul i ndáil a chéile go fáilí, cuir iallach uirthi tabhairt cuiridh dhó dá tigh. Mol an Captaen Sinico na cuairteanna tí, mar síl go n-iarrfadh sé a iníon air mar bhean chéile aige. Baí a bhean chéile díbeartha chomh glan amach as stór a chuid pléisiúr is nár shamhlaigh go dtugadh duine ar bith eile suim inti. De bhrí go mbíodh an fear céile imithe thar sáile go minic agus go mbíodh an iníon imithe dho thabhairt cheacht ceoil, bádar go leor deiseanna ag Mr Duffy la baint suilt as comhluadar na mná uaisle. Ní rabh eachtra dá leithéid aigesean ná aicise riamh roimhe agus níor fhacthas neamhfhreagracht dá laghad do cheachtar díobh. De réir a chéile, ceangail sé a smaointe féin dá smaointibh siúd. Thugadh leabhair ar iasacht di, spreagadh í la smaointí nua agus nochtadh a shaol intleachtach dhi. Thugadh sí cluas do gach a deireadh sé.

Nochtadh sí gné éigin dá saol féin dó mar chúiteamh ara theoiricibh scaití. Spreagadh sí é go geanúil, beagnach mar a spreagadh máthair lana páiste, la ligean glan amach a dhúchais is a mheoin: éirigh sí ina héisteoir faoistine aige. Inis sé dhi gur fhreastal sé ar chruinnithe an Pháirtí Sóisialta in Éirinn ar feadh tréimhse fada, ina bhfeictí é féin dó mar chadhain aonair i measc oibrithe stuama in áiléar fo lampa ola gan mórán feidhme. Nuair a briseadh an páirtí i dtrí, gach ceann díobh lana cheannaire féin agus a áiléar féin, stop sé ag freastal arna cruinnithibh. Bhádar díospóireachtaí na n-oibrithe ró-fhaicheallach, a dúirt sé; chuireadar an iomarca suime i gcúrsaí pá. Meas sé gur réalaithe doscúcha iad agus gurbh olc leo cruinneas, ar thoradh pribhléide é nach rabh tuidheacht acusan uirthi. Ní dóigh, a dúirt sé léi, go mbuaileadh réamhlóid shóisialta ar bith Áth Cliath go ceann roinnt mhaith céadta de bhliantaibh.

Fiafraigh sí dhe cén fáth nár chuir sé a chuid smaointí ar phár. Cad chuige, a fhiafraíos seisean dise la tarcaisne cheansaithe. Chun dula in iomaíocht le fir na bhfocal, nach bhféadfadh leanúint

smaoinimh amháin ar feadh seasca soicind? Chun sheasamh feannta aicme uaisle maoile, dream a chuireas cúram a moráltachta aran bpóilíos agus cúram na míndán ar *impresarios*?

Thugadh sé cuairt ara tigh beag lasmuigh d'Áth Cliath go minic; go minic chaithidís a n-oícheannta eatarthu féin. De réir a chéile, agus a smaointí ag fí lana chéile, labhraídís fo ábharaibh níos giorra dá gcroí. B'ionann cumann na mná seo agus cré bhogthe fo phlanda choimhthíoch. Is iomaí uair a lig sí don dorchadas titim orthu sa tseomra gan lasadh an lampa. Thugadh an seomra ciúin dorcha, an t-uaigneas, an ceol a bhíodh ag gabháil fós ina gcluasaibh, thugaidís la chéile iad in aon mheoin amháin. Ardaigh an t-aontas seo é, bain an ngairge dá nádúr, tug mothúchán dá shaol intleachtach. Scaití thugadh sé fo deara go rabh sé ag tabhairt cluaise dhá ghuth féin. Síl sé go n-éireodh sé go stádas na n-aingeal de réir a measa siúd, agus, de réir mar a cheangal sé aigne dhíograiseach a chompánaigh dhe féin, chuala sé guth fuar aduain a d'aithin sé ara ghuth féin ag seasamh ar uaigneas doleigheasta an anama. Nílimid la tabhairt do dhuine eile, a deireadh an guth: is linn féin sinn. Is é deireadh na gcainteanna seo gur rug sí go paiseanta ara lámh oíche áirithe a rabh gach dealramh corraithe uirthi thar mar ba ghnách léi, gur fháisc lana leiceann í.

Bain sé sin siar go mór as Mr Duffy. Cuir a léamh siúd ara fhocal diomú air. Níor thug sé cuairt uirthi la seachtain, ansin scríobh chuici dho thabhairt chuireadh chun cruinnithe dhi. Toisc nár mhian leis go mbeth a gcoinne deiridh millte aga bhfaoistin millte, buaileadar la chéile i seopa mbeag cáca gar do Gheata na Páirce. Tráthnóna fuair Mhéan Fómhair a bháí ann acht in ainneoin na fuachta siúladar suas síos bóithre na Páirce ar feadh beagnach trí uaire. Toilíodar beirt briseadh an chumainn: gach nasc idir dhaoine, a dúirt sé, is nasc bróin é. Iar dtuidheacht go bun na Páirce dhóibh, siúladar go tostach gosan dtram; acht ansin táinig crith chomh tréan uirthi gur ceiliúr sé dhi go giorraisc agus imigh. Cúpla lá ina dhiaidh sin fuair sé beartán sa phost lana chuid leabhar agus ceoil.

Chuardar cheithre bliana thart. Fill Mr Duffy ar ghnáthamh stuama a shaoil. Léirigh a sheomra ord agus dea-eagar a inchinne i gcónaí. Salaíodar roinnt píosaí nua ceoil an seastán ceoil sa tseomra thíos agus bádar dhá imleabhar la Nietzsche ara sheilfeannaibh: *Mar sin a labhair Zarathustra* agus *An Ghaois Shuairc*.⁷⁵ Is annamh a scríobhadh sé ina charn páipéar ara dheasc. Is éard a dúirt ceann dá fhocalaibh, a scríobhadh dhá mhí i ndiaidh a agallamh deiridh la Mrs Sinico, ní féidir grá idir fhir mar tá toirmisc ar chaidreamh collaí agus ní féidir cairdeas idir fhear agus bhean mar ní mór caidreamh collaí. Seachain sé coirmeacha cheoil ar fhaitíos go gcasadh léi. Éag a athair; imigh leas-pháirtí an bhainc. Agus fós théadh sé soir don chathair gach maidin aran tram agus shiúladh abhaile ón chathair gach tráthnóna tar éis béile suaraigh ar Shráid Sheoirse aga léadh sé nuachtán an tráthnóna in áit ithe milseoige.

Tráthnóna amháin, agus greim beag mairteola agus cabáiste á chur ina bhéal aige, stad a lámh. Cónaíodar a shúile ar alt sa pháipéar oíche a theanntaigh sé i gcoinne an chrúiscín uisce. Leag sé an ngreim bia anuas ara phláta agus léigh an n-alt go cúramach. Ansin ól gloine uisce, brúigh a phláta ar leataobh, fill an nuachtán ina leath dá leagan aran mbord fona uilleannachaibh gur léigh arís agus arís eile é. Leath deascán fuair bán geire ara phláta ón chabáiste. Táinig an cailín anonn chuige dho fhiafraí dhe arbh é gur réitíodh a dhinnéar go hamscaí. Deir seisean go rabh an béile go maith agus caith cúpla bolgam le dua. Ansin íoc as agus imigh amach ar an sráid.

Siúl go mear fo spéir choineascrach Mhí na Samhna, agus a mhaide tathagach coill ag bualadh na talún go rialta, corr an *Mail* bánbhuí ag gobadh as póca a chóta mór dúbailte teann. Maolaigh sa tsiúl aran bhóthar uaigneach ó Gheata na Páirce go Séipéal Iosóid. Níor bhuail a mhaide an dtalamh lasan n-oiread gcéanna fórsa agus dein a anáil, a lig sé go stadach mar a bheth ag osnaíl, dein sí gal san n-aer bhfuair. Ar sroicheadh a thí dhó, chuaigh sé suas chuig a sheomra codlata lom díreach gur bain an bpáipéar asa phóca dho léamh na míre arís fo sholas lag na fuinneoige. Níor léigh ós ard í,

acht léigh mar a dhéanadh sagart ag léamh paidreacha rúnda an *Oratorio Secreto*, is é sin léigh sé la corraí tostach na liopaí. Seo an mhír:

BÁS MNÁ AR PHARÁID SYDNEY CÁS COSCRACH

Dein an Leaschróinéir scrúdú iarbháis ar chorp Mrs Emily Sinico, dá fhichead bliain d'aois, a maraíodh ag Stáisiún Pharáid Sydney oíche aréir. Léirigh an fhianaise gur leag an traein mhall a deich a chloig go Dún Laoghaire, gur leag an mbean go talamh agus í ag trasnú na líne, agus go bhfuair sí bás as gortú dá cloigeann agus dá taobh mar gheall air.

Dúirt James Lennon, tiománaí na traenach, go rabh sé i bhfostaíocht an chomhlacht iarnróid la chúig bliana déag anuas. Iar gcloisteáil fheadóg an gharda traenach dhó chuir sé an dtraein fo shiúl agus stop soicind nó dhó ina dhiaidh sin í nuair a chuala screadadh ard. Bhaí an traein ag gluaiseacht go mall.

Dearbhaigh P. Dunne, giolla stáisiúin gur fhaca bean ag iarraidh dula trasna na línte agus an traein ag dul chun siúil. Rith sé chuici agus chuir béic uirthi, acht, sular tháinig uirthi, buail cosantóir inneall na traenach í, gur thit sí go talamh.

Coisteoir: "Chonaicis ag titim í?"

Finné: "Chonaiceas."

Teistigh Sáirsint na bPóilíní *Croly*⁷⁶ go bhfuair an mbean sínte aran talamh gan aithne gan urlabhra de réir dealraimh. Tug sé an gcorp don tseomra feithimh i gcóir an otharchair.

Luí póilín 57E lasan dteistíocht sin.

Doc. Halpin, leas-mháinlia *City of Dublin Hospital*,⁷⁷ tug la fios go rabh dhá easna briste ar an mhnaoi nach maireann agus gur fhulaing sí brú mór dá gualainn dheas. Gortaíodh an dtaobh ndeas dá cloigeann sa tuairt in éadan na talún. Ní thagadh bás as na gortaithibh i gcás gnáthdhuine. Is é a thuairim gur éag sí den gheit agus de chliseadh tobann an chroí.

Dúirt *Mr H. B. Patterson Finlay*, thar cheann an chomhlacht iarnróid, gur mór an trua air fonar tharla. Rinne an comhlacht gach iarracht riamh cosc daoine ar dhul trasna na línte acht amháin ag droicheadaibh, trí chrochadh fógraí i ngach stáisiúin agus trí chur ar fáil luascgheatá paitinne ag crosairibh comhréidhe. Baí sé de nós agan mhnaoi nach maireann siúl trasna na línte ó ardán go hardán i gcoim na hoíche, agus, i ngeall ar thoscaibh áirithibh an cháis, níor dóigh leis gur ar ionadaithibh an iarnróid a bhaí an locht.

Caipín Sinico as Leoville, Ascaill Pharáid Sydney, fear céille na mná nach maireann, tug fianaise freisin. Dearbhaigh gurbh í a bhean chéile an bhean. Ní rabh in Áth Cliath nuair a tharla an tubaiste mar go rabh sé díreach tagtha i dtír as Rotterdam an mhaidin sin. Baí sé pósta léi le dhá bhliain is fiche anuas, agus baí saol sona acu lana chéile go tuairim is dhá bhliain ó shin, nuair a éirigh a bhean sách ainmheasartha ó thaobh a nósanna dhe.

Sonraigh Miss Mary Sinico go mbíodh nós aga máthair dul amach go déanach san oíche a cheannach alcóil la gairid. Rinne sí iarracht chur céille inti agus chuir ina luí uirthi dul i gcumann.⁷⁸ Ní rabh sí sa bhaile go huair tar éis na timpiste. Tug an coiste cúirte breith a chuir la toradh an scrúdaith iarbháis, i. Saor Lennon ó gach milleán.

Dúirt an Leaschróinéir gur cás coscrach é gan aon agó, agus dúirt lasan gCaipitéan Sinic agus lana iníon nár maith leis a dtrioblóid. Mol sé don chomlacht iarnóid chur ar bun beartas láidir i gcoinne tubaistí eile dá sórt sa todhcháí. Níor lochtaíodh duine ar bith.

Ardaigh Mr Duffy a shúile den pháipéar nuaíochta agus stán amach an fhuinneog ar thírdreach fo sholas spéir dhubhach thús na hoíche. Osa chomhair baí uisce ciúin na habhann fon dhrioglan fholamh agus taibhsigh solas i gcionn dena tithibh ar Bhóthar Leamhcáin ó am go ham. A leithéid de chríoch! Cuir scéal uile a báis déistin air agus b'olc leis gur labhair riamh léi fonaibh rudaibh ba bheannaithe leis. Na habairtí folamha, na focail súchaite comhbhróin, cur síos faichilleach tuaraisceora nuaíochta a cuireadh ina luí air siúd gan nochtadh sonraí lodartha báis suaraigh, chuireadar [uile] fonn músice air. Ní hamháin gur mhaslaigh sí í féin; mhaslaigh eiseann chomh maith. Chonacthas réim bhrocach a duáilce dhó, bocht agus bréan. A anamchara! Smaoinigh arna hainniseoiríbh bacachaibh a chonaic sé ag iompar cannaí agus buidéal don fhior beáir a líonadh. A Dhia na glóire, a leithéid de chríoch. Ba léir nach rabh sé de mhianach inti tabhairt fon saol, nach rabh misneach dá laghad aici, gurbh fhurasta a cur i ngreim agan drabhlás, gur cheann dena fothrachaibh í ar ar tógadh an sochaí. Acht cén chaoi a d'fhéadfadh sí a hísliú féin don phointe sin? Arbh é gur chuir sé dallach dubh air féin ar fad fúithi? Cuimhnigh ara racht macnais an oíche sin, agus bain tuairm níos déine as ná mar a bhain riamh. Níor mhíthrócaireach leis ar chor ar bith anois an beart a rinne sé.

La dorchú an tseomra agus la fánaíocht a smaointe tharan n-am do chuaigh thart, síl sé gur teagmhaigh a lámh siúd lana lámhsa. An gheit a bhain a ghoile dhe, baí sí ag goilleadh ara intinn anois. Cuir sé a chóta mór agus a hata air go tapaigh agus chuaigh amach. Buail an t-aer fuar leis aran tairseach; snámh suas muinchillí a chóta. Nuair a tháinig sé a fhad lasan dteach tábhairne ar Dhroichead Shéipéal Iosóid, chuaigh isteach dho iarradh puinse te.

Freastail fear an tsiopa go lústrach air acht níor thriall cur cainte air. Bádar cúigear nó seisear fhear oibre sa tigh ag cur luacha eastáit fir uasail i gContae Chill Dara tre chéile. Óladar anois is arís asa dtimbléaraibh ábhalaibh agus caitheadar tobac. Caitheadar seilí aran n-urlár go minic agus scaití tarraingíodar min sáibh thara seile lana mbróga troma. Fan Mr Duffy ina shuí ara stól agus stán orthu, gan a bhfeiceáil ná a gcloisteáil. Imíodar tar éis tamaill, agus iarr sé puins eile. Crom osa chionn gan a bhlaiseadh. Baí an teach an-chiúin. Fan fear an tí cromtha go marbhánta aran chuntar ag léamh an *Herald* agus ag méanfach. Baí tram la cloisteáil anois is arís ag siosarnach suas an bhóthair uaighnigh lasmuigh.

Agus é ansin ag meabhrú siar ara shaol ina comhluadar agus aran dá shamhail a mhair di anois aige, tuig go rabh sí marbh, nach rabh sí ann níos mó, nach rabh fágtha dhi acht cuimhne. Éirigh míshuaimhneach. Ní fheadair céard eile a d'fhéadadh déanamh. Ní fhéadfadh leanúint lasan gcur i gcéill n-amaideach léi; ní fhéadfadh dul amach go hoscailte léi. Do bheartaigh mar ba chóra leis. Cén cháineadh a bhaí tuillte aige? Anois agus í imithe tuig sé a uaigní is a bhaí a saol – ina suí ina haonar oíche i ndiaidh oíche sa tseomra sin. Bheadh saol uaigneach aigesean chomh maith, go bhfaigheadh féin bás, go nach mbeth ann, go nach mbeth fágtha dhe acht cuimhne, dá mbeth cuimhne ag duine ar bith air.

Baí sé tar éis a naoi a chlog nuair a fhág sé an siopa. Baí an oíche fuar agus gruama. Chuaigh sé sa bPáirc tresan gcéad-gheata, gur siúl fona crainn loma. Siúl suas cosáin feidheartha ar shiúladar ceithre bliana roimhe sin. Taibhsíodh dhó go rabh sí in aice leis sa dorchadas. Ar uairibh síl gur airigh a guth ara chluais, gur teagmhaigh a lámh lana lámhsa. Stop do éisteach. Cad chuige ar cheil sé a beo uirthi; cén fáth ar dhaor chun báis í? Baí a fhealsúnacht mhorálta ag titim óna céile.

Iar mbaint barr *Magazine Hill* amach dhó,⁷⁹ stop do bhreathnú síos an abhainn i treo Átha Cliath, gona soilsibh a lonraíodar solas fáilteach i leith na deirge aran n-oíche bhfuar. Féach síos fána an

chnoic agus, aga bhun, fo scáth bhalla na Páirce, chonaic fíortha daoine ina luí aran talamh. Cuireadar na caidrimh shocheannaithe ós íseal seo in éadóchas é ar fad. Ba bheag air fíréantacht a shaol; facthas dó gur díbríodh as féasta an tsaoil é. Do thug neach daonna amháin grá dhó agus do cheil seisean saol agus sonas uirthi: dhaor chuna míchlú í: bás náireach. Tuig sé go rabhadar na fíortha faona fon bhalla á bhreathnú agus gur mhaith leo go n-imíodh sé leis. Níor theastaigh sé ó aon duine, baí sé ina dhíbeartach ó fhleá an tsaoil. Bain sé a shúile dhíobh siúd fon bhalla gur fhéach i dtreo na habhann glioscarnaí, a shnigh i dtreo Átha Cliath. Tharsan n-abhainn chonaic sé traein earraí ag sní as *Kingsbridge Station*⁸⁰ mar a bheth péist la ceann tintrí ag snámh tresan ndorchadas ann, go dúr dícheallach. Imigh go mall as radharc; acht cloiseann sé gnúsacht saothrach a hinnill ag rá siollaí a hainm arís is arís eile.

Casann sé ara ais, agus dordán an innill ag athfhuaimniú ina chluasaibh. Tagann amhras air fona chuimhnibh cinn. Stopann fo chrunn agus ligan don rithim síothlú. Ní mhothaíonn sé í sa dorchadas. Fanann sé roinnt mhaith nóiméad ag éisteach. Ní chloiseann aon ní: baí an oíche chomh ciúin lasan mbás, éist arís: dada. Baí sé ina chadhan aonraic.

Lá an Eidhneáin i Seomra an Choiste⁸¹

Rácáil Sean-*Jack* na cnámhóga la chéile la giota cairtchláir agus spréigh go cáiréiseach aran gcruinneagán guail a bhaí ag dul i leith na báine. Ag clúdach an chruinneagáin ar éigean la screamh cnámhóg dó, slog an dorchadas é acht, ag cromadh dho shéideadh na tine arís eile dhó, dreap a scáil an mballa laistiar de agus táinig a aghaidh chun solais arís de réir a chéile. Ba aghaidh sheanfhir í, í cnámhach ribeach amach is amach. Caochadar an dá shúil thais ghorm aran dtine agus thit an béal tais ar leathadh anois is arís, agus chogain go meicniúil nuair a dhún sé uair nó dhó. Nuair a lasadar na cnámhóga, leag sé an bpíosa cairtchláir i gcoinne an bhalla, gur lig osna agus dúirt:

“Tá sé níos fearr anois, *Mr O’Connor*.”⁸²

Mr O’Connor, stócach liath, ar chuireadar an iomad balscóidí agus goiríní a dhreach ó dhealramh, baí tar éis rolladh toitín acht scaoil a ealaíon go smaointeach nuair a cuireadh araoid air. Ansin tosaigh a rolladh arís go smaointeach agus tar éis nóiméad machnaimh, togair fliuchadh an pháipéir.

“An ndúirt *Mr Tierney*⁸³ cathain a fhillfidh?” a fhiafraigh de ghlór phiachánach cuaiche.

“Ní dúirt.”

Cuir Mr O’Connor an dtoitín ina bhéal agus chuaigh i mbun púitseála ina phócaibh. Tharraing paca cártaí seanga cairtchláir amach.

“Gheobhad lasán duit,” a dúirt an seanfhear.

“Ná bac, déanfaidh sé seo cúis,” a dúirt Mr O’Connor.

Tóg ceann dena cártaibh gur léigh:

Toghcháin Bhardasach

*ROYAL EXCHANGE WARD*⁸⁴

Mr Richard J. Tierney, *P.L.G.*,⁸⁵ iarrann do vóta go humhal urramach sa toghchán seo chugainn sa Royal Exchange Ward.

Is amhlaidh gur fostaíodh Mr O’Connor la gníomhaire An Tighearnaigh chun dhéanamh stocaireachta ar thaobh amháin den bharda acht, ó bhaí an aimsir salach agus ó ligidís a bhuataisí uisce isteach, do chaith sé an chuid is mó den ló ina shuí cois tine i Seomra an Choiste i gcuideachta Jack, an sean-airíoch. Bádar ina suí ansin ó chrónaigh an lá gearr. An séú lá de Mhí Dheireadh Fómhair a bhaí ann agus baí sé fuar agus gruama lasmuigh.

Bain Mr O’Connor stiall den chárta go ndearna lasán de agus dhearg a thoitín leis. Ag deargadh a thoitín dó, shoilsigh an lasán an n-eidhneán ndorcha snasta ar liopa a chóta. Breathnaigh an seanfhear go dícheallach air agus ansin pioc suas an bpíosa cairtchláir arís gur séid fon tine arís fad a chaith a chomrádaí gal.

“Á, go deimhin,” a dúirt agus é ag séideadh lasan gcairtchlár, “ní léir conas tógáil páistí. Anois, cé a cheapadh go mbeadh críoch mar sin air! Cuireas chun na *Christian Brothers*⁸⁶ é agus deineas mo dhícheall ina thaobh, agus féach é ag imeacht la drabhlás. Triallas déanamh duine ionraic modhúil ar dhóigh éigean de.

Leag sé an gcairtchlár go tuirseach.

“Murach gur seanfhear anois mé d’athróinn a phort do. Ghabhfainn den bhata ara dhroim agus leadróinn é a fhad a bheth seasamh ionaim – faoi mar a dheineas go hiomaí roimhe seo. An mháthair, an bhfuil ‘fhios agat, déanann peataireacht air la seo agus la siúd...”

“Is é sin a mhilleas páistí,” a dúirt Mr O’Connor

“Milleann, cinnte,” a dúirt an seanfhear. “Agus is beag buíochas orm aige, acht sotal. Téann chun cinn orm nuair a fheiceas go bhfuil braon ólta agam. Céard atá ag tuidheacht aran saol nuair a labhraíd mic lana n-athair mar sin?

“Cén aois é?”, a fhiafraigh Mr O’Connor.

“Naoi mbliana déag,” ar an seanfhear.

“Cad chuige nach gcuirir i gceann ruda éigin é?”

“Go deimhin, nach bhfuilim sáite asan phótaire spreasánta i dtólamh ó fhág sé an scoil? “Ní choinneod dodo chothú,” a deirim. “Chaithfir fháil posta dhuit féin.” Acht, Muise, is measa é nuair a fhaigheas sé post; ólann gach a thuilleas.

Croith Mr O’Connor a cheann do chásamh leis, agus stán an seanfhear aran tine gan focal eile as. Oscail duine éigean an ndoras agus glaoigh:

“Halló! An cruinniú Máisiún é seo?”⁸⁷

“Cé atá ann?” a deir an seanfhear.

“Cad chuige go bhfuilthaoi sa dorchadas?” a fhiafraigh an guth.

“An tusa atá ann, *Hynes*?”⁸⁸ a fhiafraigh Mr O’Connor.

“Is mé. Cad chuige go bhfuilthaoi sa dorchadas?” a dúirt Mr Hynes agus é ag druidim la solas na tine.

Fear óg ard agus caol la croimbéal buí-dhonn a bhaí ann. Bádar braonta báistí ar crochadh thar imeall a hata agus baí cába a sheaicéid iompaithe suas aige.

“Halló, Mat,” a dúirt sé la Mr O’Connor, “cad é mar atá ag éirí leat?”

Croith Mr O’Connor a cheann. Éirigh an seanfhear ón tine agus, tar éis ladhrála timpeall an tseomra dhó, fill le dhá choinneal do lasadh sa tini, ceann i ndiaidh a chéile, gur rug gosan dtábla iad. Táinig seomra lom chun solais agus caill an tine a luisne chroíuil. Ní rabh aon rud arna ballaibh cé is moite de chóip óráide toghcháin. I lár an tseomra baí tábla beag ara rabh carn páipéar.

Seas Mr Hynes i gcoinne an mhatail agus fiafraigh:

“Nár íoc sé go fóill sibh?”

“Níor íoc,” a dúirt Mr O’Connor. “Tá súil agam ó Dhia nach bhfágfaidh sé aran talamh tirim sinn anocht.”

Dein Mr Hynes smiota gáire.

“Ó, íocfaidh. Bí cinnte dhe,” a dúirt.

“Tá súil agam nach ndéanfaidh moill leis má tá sé dáiríre faoi,” a dúirt Mr O’Connor.

“Céard a cheapair-se, tusa, Jack?” a dúirt Mr Hynes go magúil lasan seanfhear.

“Ní hé nach bhfuil sé aige ar aon chuma. Ní hionann is an tincéir eile,”⁸⁹ a dúirt an seanfhear, ag filleadh ara chathaoir dó.

“Cén tincéir eile?” a dúirt Mr Hynes.

“Colgan,” a dúirt an seanfhear go tarcaisneach.

“An de bhrí gur fear oibre Colgan a deirir sin? Cad í an difríocht idir bríceadóir maith ionraic agus tábhairneoir – ha? Nach bhfuil an oiread céanna cirt ag fíor oibre ar bhallaíocht sa *Corporation*⁹⁰ la haon duine eile, go deimhin, nach bhfuil níos mó cirt aige uirthi ná agna Seoiníbh sin a shléachtaid d’aon duine a mbíos teideal aige.⁹¹ Nach fíor dom, Mat?” a dúirt Mr Hynes, agus é ag díriú a chuid cainte ar Mr O’Connor.

“Sílim gur fíor duit,” ar Mr O’Connor.

“Duine amháin díobh, is duine ionraic simplí gan lúitéis ag baint leis. Gníomhaíonn thar cheann an lucht oibre. An ceann seo a n-oibrír-se dhó, níl uaidh acht post éigean dó féin.”

“Gan dabht ní mór labhairt ar son an lucht oibre,” ar an seanfhear.

“An fear oibre,” ar Mr Hynes, “eisean a fhaigheas cuid Pháidín den mheacan i gcónaí. Acht is é obair a chuireas gach aon rud i gcrích. Níl an fear oibre ag dréim la poist mhóra mhillteacha dá mhacaibh, niannaibh, chol cheathraraibh agus eile. Ní tharraingeoidh an fear oibre clú Átha Cliath tresan láib do shodar i ndiaidh monarc Gearmánaigh.”⁹²

“Conas sin?” a dúirt an seanfhear.

“Nach bhfuil a fhios agat gur mian leo chur aitheasc fáilte roimh Edward Rex má thagann anseo an bhliain seo chugainn. Cén fáth go bhfuilimid ag lústar la rí allúrach?”

“Ní thabharfaidh ár bhfear a ghuth ar son an aithisc,” ar Mr O’Connor. “Taobhaíonn la clár an Náisiúnachais.”

“Nach dtabharfaidh?” ar Mr Hynes. “Fan go bhfeicir. Tá aithne agam air. *An Tricky Dickey Tierney* atá i gceist?”

“Dar m’anam! B’fhéidir go bhfuil an ceart agat, Joe,” ar Mr O’Connor. “Ar aon chuma, tá súil agam nach loice orainn ó thaobh an airgid atá dlite dhúinn.”

Tost an triúr. Crom an seanfhear do chruinniú thuilleadh cnámhóg. Bain Mr Hynes a hata dhe, croith é agus fill cába a chóta, gur nocht duilleog eidhneáin air.

“Dá mba beo an fear seo,” ar sé, agus é ag síneadh a mhéire aran duilleoig, “ní beadh aon chaint ar óráid fháilte ann.”

“Is fíor sin,” ar Mr O’Connor.

“Muise, mo ghraidhin an aimsir úd!” ar an seanfhear. “Baí beocht éigean inti.”

Táinig tost aran seomra arís. Ansin fear beag bíogúil go gcluasaibh ró-dheargaibh, oscail an ndoras de phreab. Sciurd anall gosan dtine agus é ag smaaisíl agan fhuacht agus ag cuimilt a lámha lana chéile mar a bheth ag iarraidh bhaint aithinne astu.

“Diabhal airgid, a bhuachaillí,” ar sé.

“Suigh síos anseo, Mr *Henchy*,”⁹³ ar an seanfhear agus é ag tairiscint a chathaoireach.

“Ó, ná corraigh thú féin, Jack, ná corraigh,” ar Mr *Henchy*.

Croith a cheann go giorraisc ar Mr *Hynes* agus buail faoi sa gcathaoir a d’fhág an seanfhear.

“Ar fhreastalais ar Shráid Aungier?” a fhiafraigh de Mr O Connor.

“Freastalas,” ar Mr O Connor, gur tochail a phócaí ag lorg meabhrán dó.

“Ar thugais cuairt ar Grimes?”

“Tugas.”

“Agus cad é an taobh a bhfuil sé leis?”

“Ní thabharfadh a fhocal leis. Is eadh a dúirt: ‘Ní inseod d’aon duine cén chaoi a vótálfad.’ Acht measaim go mbeidh sé ceart go leor.”

“Cén fáth?”

“Fiafraigh dhíom cé hiad na moltóirí: agus d’insíos dó. Luas ainm an Athar Burke. Measaim go mbeidh sé ceart go leor.”

Tosaigh Mr *Henchy* ag smaaisíl agus ag cuimilt a lámha lana chéile de luas mire. Ansin dúirt:

“As ucht Dé leat, Jack, agus faigh roinnt bheag guail. Ní mó ná tá cuid éigin ann fós.”

Imigh an seanfhear ón tseomra.

“Is cath cailte é,” ar Mr *Henchy*, ag croitheadh a chinn dó. “Iarras aran ghiolla bheag bróg, acht is éard a dúirt: ‘Arú, anois, Mr *Henchy*, nuair a fheicim obair á déanamh mar is cóir, ní dhearmadfad thú, ná bíodh imní ort.’ An tincéir sprionlaithe! Muise, nach é is dúchas dó?”

“Céard a dúras leat, Mat?” ar Mr *Hynes*. “Tricky Dicky Tierney.”

“Ó, duine níos slime ní bhfaighfeá,” ar Mr *Hynes*. “Ní gan ábhar na súile beaga muice sin aige. Mallacht Dé air! Nach bhféadfadh sé íoc a bhfuil tuillte dhúinn mar a dhéanadh fear, in áit: ‘Ó, anois, Mr *Henchy*, caithfead labhairt la Mr *Fanning*... Tá a lán airgid caite agam?’ An giollán bróg suarach buí! Ní bheidh ifreann lán go dté ann! Déarfainn go bhfuil sé dearmadta aige an tráth ba shiopadóir seanéadaí ar Lána Mhuire a athairín cranda.”

“Acht an fíor sin?” a fhiafraigh Mr O Connor.

“Go deimhin féin, is fíor,” ar Mr Henchy. “Nár chualais sin riamh? Agus théidís na fir isteach maidin Domhnach sula mbídís na tithe ar oscailt do cheannach veiste nó treabhsair – mar dhia! Acht bhíodh *tricky* buidéal beag dubh thuas i gcoirnéal ag athairín Tricky Dicky i gcónaí. An dtuigir? Sin sin. Is ann a fhoghlaim seisean a cheird.”

Fill an seanfhear la cúpla cloch guail agus leag anseo is ansiúd aran dtine iad.

“Nach deas an scéal sin,” ar Mr O’Connor. “Conas atá sé ag brath ar obair uainn mura gcuireann a lámh ina phóca?”

“Níl neart agam air,” ar Mr Henchy. “Is dóigh liom go mbeid na báillí sa halla nuair a bhainim mo bhaile amach.”

Dein Mr Hynes gáire agus, ag brú é féin ón mhatal lana ghuailí dhó, cuir gothaí imeachta air féin.

“Beidh sé ceart go leor nuair a thiocfaidh King Eddie,” ar sé. *Well*, a bhuachaillí, buailfead bóthair go ceann tamaill. Feicfead ar ball sibh. *’Bye, ’bye.*”

Siúl go mall ón tseomra. Ní dúradar ceachtar díobh Mr Henchy ná an seanfhear dada acht, agus an doras ag dúnadh, glaoigh Mr O’Connor, a bhaí ag stánadh go dúnarasach aran tine roimhe sin, glaoigh go tobann air”

“*’Bye, Joe.*”

Fan Mr Henchy cúpla nóiméad sular claon a cheann aran ndoras.

“Insighidh dhom,” ar sé ón taobh eile den tine, “cad a sheolas ár gcara anseo? Céard atá uaidh?”

“Muisse, Joe bocht!” a deir Mr O’Connor, ag caitheamh a thoitín sa dtine dhó, “tá sé aran ghannchuid, fearacht gach aon duine eile againn.”

Dein Mr Henchy cáithíl fhada gur caith an oiread seile sa dtine gur dóbair nár múch an dtine, dho lig siosarnach fhraochta aisti.

“Déanta na fírinne”, ar sé, “is é mo bharúil gur fear ón taobh eile é. Brathadóir Colgan, dar liomsa. ‘Buail isteach chucu agus déan iarracht fáil amach cad é mar atá ag éirí leo. Ní bheid in abhras ort.’ An dtuigthi?”

“Á, is duine gnaíúil é Joe bocht,” ar Mr O’Connor.

“Ba dhuine gnaíúil cóir a athair,” a admhaigh Mr Henchy. “Sean-Larry Hynes bocht! Is iomaí soilíos a dhein do dhuine lana ré! Acht is olc liom rá nach ór naoi gcarat déag ár gcara. Go deimhin féin, tuigim duine beith gan cianóg rua, acht is é an rud nach dtuigim, súdaireacht. Nach bhféadadh iompar é féin mar a dhéanadh fear?”

“Ní chuirimse céad míle fáilte roimhe nuair a thagas,” ar an seanfhear. “Oibríodh sé dá thaobh féin i leaba tuidheachta anseo do spaireacht.”

“N’fheadar,” ar Mr O’Connor go héiginnte agus é ag baint thobac agus dhuilleoga toitín óna phóca. “Sílím gur fear ionraic Joe Hynes. Tá sé cliste leis, i mbun peannaireachta. An gcuimhin leat an rud a scríobh...?”

“Táid cuid den lucht sléibhe agus dena Fínínibh ró-ghlic dar liomsa,” ar Mr Henchy. An bhfuil a fhios agaibh céard í mo bharúil rúnda féin ar chuid dena cleasaithibh beagaibh seo? Measaim go bhfuilid ina phóca agan Chaisleán.”

“Ní fios d’aon neach bheo,” a deir an seanfhear.

“Ó acht is fios dom go cinnte gur fíor é,” ar Mr Henchy. “Is giollaí an Chaisleán iad... ní áirím Mr Hynes... an diabhaíl más é, measaim go bhfuil seisean pas beag níos fearr ná sin... Acht tá firín uasal camshúileach áirithe ann... an aithníthi an dtírghráthóir atá i gceist agam?”

Sméid Mr O’Connor a cheann.

“Sin sliocht díreach *Major Sirr* duit más é do thoil é!⁹⁴ Ó, tírghráthóir cráifeach! Sin ceann a dhíolfadh a thír ar thoistiún – dhíolfadh – agus théadh ara dhá ghlúin do ghabháil buíochais la Críost Uilechumhachtach go rabh tír la díol aige.”

Bualadh an doras.

híó

“Tar isteach!” a dúirt Mr Henchy.

Táinig fear sa ndoras a rabh cosúlacht sagairt ná aisteora boicht air. Bádar a éadaí bána fáiscthe go dlúth uma chorp giortach ag cnapaibh agus níor léir an bóna sagairt nó bóna tuata air, óir cába a chasóg eireabaill gioblaí, a rabh scáil sholas na coinnle sna cnapaibh nochta, baí sé crochta suas thara mhuineál. Baí babhlaer d’fheilt dhubh chrua á chaitheamh aige. A aghaidh, a rabhadar braonta drithlíneacha báistí greamaithe léi, baí dealramh cáise buí taise uirthi. Oscail sé a bhéal an-fhada go tobann do chur a dhíomá in iúl agus a shúile ghorma fíor-lonracha ag leathnú la teann áthais agus iontais san am chéanna.

“Ó *Father Keon!*”⁹⁵ a deir Mr Henchy ag léim aníos dá chathaoir dó. “An tusa atá ann? Tar isteach!”

“Arú, *no*, ní dhéanfad!” ar an t-Athair Mhic Eoghain go grod agus é ag crapadh a liopaí mar a bheth ag labhairt la páiste.

“Nach dtiocfair isteach go suífir síos?”

“*No, no*, ní dhéanfad!” ar Father Keon de ghuth chiúin bhog. “Ná théim sa mbealach oraibh anois! Nílím acht ar lorg Mr Fanning...”

“Tá sé thall sa *Black Eagle*,” ar Mr Henchy. “Acht nach dtiocfá isteach do shuí síos nóiméad?”

“*No, nó*, go rabh maith agat. Ní rabh ann acht ceist bheag gnó,” ar Father Keon. “Go rabh míle maith agat.”

Cúlaigh sé ón doras gur rug Mr Henchy ar cheann dena coinnlibh agus chuaigh anonn gosan ndoras do shoilsíú a shlí síos staighre dhó.

“Ó, impím ort, ná buair thú féin leis!”

“Acht, tá an staighre an-dorcha.”

“No, nó, feicim an mbealach... Go rabh míle maith agat.”

“An bhfuilir ceart go leor anois?”

“Tá, *thanks... Thanks.*”

Fill Mr Henchy lasan gcoinnleoir agus cuir aran mbord é. Suí síos agan tine arís. Lean tost ar feadh scaithimh.

“Inis dom, John,” a deir Mr O’Connor agus é ag lasadh a thoitín la cárta eile.

“Eá?”

“Céard go baileach í a ghairm bheatha?”

“Cuir ceist níos éasca orm,” ar Mr Henchy.

“Tá Fanning agus é féin an-mhór lana chéile. Bíd go minic i dtigh *Kavanagh* i bhfochair a chéile. An sagart é ar chur ar bith?”

“É, creidim gurb é... Sílim gur coilíneach nó éan corr é. Níl mórán díbh sin againn, buíochas la Dia! Acht táid cúpla daoine mar sin againn... Is truán de chineál éigin é... ”

“Agus cén chaoi a shaothraíos sé a bheatha?” ar Mr O’Connor.

“Sin mistéir eile.”

“An bhfuil sé ar fostú ag tigh pobail nó ag eaglais nó cumann nó -”

“Níl,” ar Mr Henchy, “sílim go bhfuil ag taisteal ara chonlán féin...⁹⁶ go maithe Dia dhom é,” a dúirt sé mar aguisín, “Shíleas gurbh é an dhá bhuidéal déag pórtair.”

“An bhfuil geall ar bith ar dheoch amháin féin?” a fhiafraigh Mr O’Connor.

“Tá tart ormsa freisin,” a dúirt an seanfhear.

“Iarras aran ghiolla bheag bróg fo thrí,” a dúirt Mr O’Connor “cur dosaen pórtar chugainn. Iarras arís air anois díreach, acht baí sé ansin i gcabhail a léine ag cabaireacht la *Alderman Cowley* agus a thaca ligthe lasan gcuntar aige.”

“Cad chuige nár chuiris i gcuimhne dhó é?” a dúirt Mr O’Connor.

“Go deimhin, ní fhéadfainn dul anonn chuige agus é ag caint la *Alderman Cowley*. Fanas gur tharraingeas a shúil orm agus dúras: ‘Maidir lasan n-ábhar mbeag sin a rabhas ag caint leat faoi...’ ‘Beidh sé sin i gceart, Mr H.,’ a deir sé. Dhera, is amhlaidh go bhfuil dearmad glan déanta air agan dailtín.

“Tá uisce fo thalamh sa cheantar sin,” a dúirt Mr O’Connor go smaointeach. “Chonaiceas an dtriúr díobh ag cur is ag cúiteamh la chéile fo rud éigin inné ar choirnéal Shráid Suffolk.

“Sílim go bhfuil a fhios agam céard atá ar bun acu,” ar Mr Hency. “Ní mór duit beith i bhfiachaibh ag seanóiribh na Comhairle más mian leat go dtoghfar i d’Ardmhéara thú. Ansin déanfaid Ardmhéara dhíot. Ambaiste! Ba cheart domsa dul imo sheanóir Comhairle. Céard a cheapthaoi? An bhfuil ábhar Ardmhéara ionaim?”

Dein Mr O’Connor gáire.

“Ó thaobh fhiacha airgid...”

“Domo thiomáint amach as Tigh an Ardmhéara,” ar Mr Henchy, “mé gléasta go péacógach, agus Jack ina sheasamh taobh thiar díom is bréagfholt púdrach air – há?”

“Agus déan rúnaí pearsanta agat díomsa, John.”

“Déanfad, agus fostód Father Keon mar shéiplíneach phearsanta agam. Beimid inár gcóisir cheart.”

“Dar mo choinsias, Mr Henchy,” a dúirt an seanfhear, “bheadh níos mó galántachta ag baint leatsa ná ag cuid díobh. Bhíos ag caint lá amháin la sean-Keegan, an doirseoir. ‘Agus conas a thaitníos do mháistir nua leat, Pat?’ ar mise leis. ‘Ní bhíonn mórán fáiltithe la déanamh agat anois,’ a deirim leis. ‘Fáiltiú!’ ar sé. ‘Mhairfeadh seisean ar bholadh cheirt olla.’ Anois, dar mo bhriathar níor chreideas é.”

“Céard?” a dúirt Mr Henchy agus Mr O’Connor.

“Is éard a dúirt sé liom: ‘Cad é do bharúil fo Ardmhéara Átha Cliath ag cur duine fo choinne phunt gríscíní dá dhinnéar? ‘Sin rabairne dhuit!’ ar sé. ‘Muisse! Muise,’ a deirim. ‘Punt gríscíní,’ a deir sé, ‘ag tuidheacht do Thigh an Ardmhéara.’ Muise!’ ar mé, ‘cén chineál daoine againn ar chor ar bith anois?’”

Ansin bualadh an ndoras agus cuir buachaill a cheann sa seomra.

“Cad é?” a dúirt an seanfhear.

“Ón *Black Eagle*,” ar an buachaill, ag siúl de leataobh sa seomra dhó gur leag an gciseán aran n- urlár la cling buidéal.

Cuidigh an seanfhear lasan mbuachaill ag aistriú na mbuidéal ón chiseán don tábla agus ríomh an n- iomlán. Tar éis an aistithe cuir an buachaill an gciseán fona lámh agus iarr:

“Aon bhuidéal agaibh?”

“Cén buidéal?” ar an seanfhear.

“Nach ligfeá dhúinn a n-ól ar dtús?” ar Mr Henchy.

“Dúradh liom iarradh na mbuidéal.”

“Tar ar ais amárach,” ar an seanfhear.

“Gabh i leith, a bhuaichill!” ar Mr Henchy, an ngabhfair anonn go O’Farrell fo dhéin iasacht corcscríú – a Mr Henchy, abair. Inis dó nach mbeidh sé dhá mheandair againn. Fág an gciseán ansin.”

Imigh an buachaill agus tosaigh Mr Henchy ag cuimilt a lámh lana chéile go meanmnach, ag rá dhó:

“Á, ‘sea, níl sé chomh dona sin i ndeireadh na dála. Fear dá fhocal é, ar aon chuma.”

“Níl timbléir againn,” a dúirt an seanfhear.

“Ó, ná cuireadh sin buaireamh ort, Jack,” ar Mr Henchy. “Is iomaí fear maith a d’ól ón bhuidéal roimhe seo.”

“Ar aon nós, tá sé níos fearr ná dada,” ar Mr O’Connor.

“Ní hé is measa,” ar Mr Henchy, “ach amháin go bhfuil fo chomaoin ag Fanning. Tá a chroí san áit cheart, an bhfuil a fhios agaibh, ina dhóigh shuarach fhéin.”

Táinig an buachaill ar ais la corcscríú. Oscail an seanfhear trí bhuidéal agus baí sé ar tí thabhairt an chorcscríú ar ais nuair a dúirt Mr Henchy lasan mbuachaill:

“Ar mhaith leat deoch, a bhuachaill?”

“Más é do thoil, a dhuine uasail,” a dúirt an buachaill.

Oscail an seanfhear buidéal eile go doicheadallach agus tug don bhuachaill.

“Cén aois thú?” a cheistigh sé.

“Seacht mbliana déag,” ar an buachaill.

De bhrí nach ndúirt an seanfhear aon cheo eile, glac an buachaill an mbuidéal agus dúirt: “Go rabh céad maith agat, a dhuine uasail,” la Mr Henchy, gur diúg a rabh ann, cuir an mbuidéal ar ais aran mbord agus cuimil a bhéal lana mhuinchille. Ansin tóg an gcorcscríú agus chuaigh de leataobh amach an doras, ag rá ceiliúrtha de shaghas éigin fona fhiacraibh dó.

“Sin mar a thosaíos sé,” a dúirt an seanfhear.

“Ceann caol na dinge,” ar Mr Henchy.

Dáil an seanfhear an trí bhuidéal a d’oscail gur óladar na fir in éinfheacht uathu. Iar n-ól dóibh leag gach aon a bhuidéal aran matal in aice láimhe agus tarraing anáil fhada go sona sásta.

“Well, deineas lá maith oibre inniu,” a dúirt Mr Henchy, iar sos cainte.

“An mar sin é, John?”

“Sé. Fuairas dóigh mhaith bhuaite nó dhó dhó, mise agus *Crofton*.⁹⁷ Eadrainn féin, an bhfuil a fhios agat, níl Crofton (is duine ionraic é, ar ndóigh), acht níl sé thar mholadh beirte mar chanbhasálaí. Níl focal la caitheamh ar mhadra aige. Seasann sé ansin agus féachann ar dhoíni a fhad is a dhéanaim féin an gcaint.”

Agan phointe seo, chuarad beirt fhear isteach sa seomra. Ba dhuine an-rabhar é duine dhíobh a shílfeá go rabhadar a éadaí gorma saraiste i mbaol a sleamhnaithe dá chorp mhásach. Baí aghaidh mhór ar dhealramh daimh óig aige, dhá shúil leamh ghorm agus croimbéal bricliath. An fear eile, a

baí i bhfad níos óige agus níos leochailí, baí aghaidh thanaí, ghlanbhearrtha aige. Baí cába ard dúbailte agus babhlaer go nduilleog bhfada á gcaitheamh aige.

“Hello, Crofton!” ar Mr Henchy lasan bhfear ramhar. “Tig gach aon rud lena iomrá...”

“Cá as a tháinig an t-ól?” a fhiafraigh an fear óg. “Ar rug an bhó?”

“Ó, ar ndóigh, aimsíonn *Lyons*⁹⁸ an n-ól aran pointe bhoise!” a dúirt Mr O’Connor go gáireach.

“An mar sin dhéanthaoise canbhasáil,” ar Mr Lyons, “agus mise agus Crofton amuigh fon fhuacht agus fon bháisteach ag iarraidh vótaí?”

“Téigh go teach an diabhair,” ar Mr Henchy, “Gheobhainn níos mó guthanna in achar chúig nóiméad ná mar a gheobhthaoi an bheirt dhíobhse i seachtain.

“Oscail dhá bhuidéal pórtair, Jack,” a dúirt Mr O’Connor.

“Cén chaoi?” ar an seanfhear, an uair nach bhfuil corcscríú ann?”

“Fanaighidh anois, fanaighidh anois!” ar Mr Henchy, ag éirí dá chathaoir go tapaigh dhó. An bhfacabhair an gcleas mbeag seo riamh?”

Tóg sé dhá bhuidéal ón bhord agus, arna n-iompar gosan dtine, cuir aran mbac. Ansin suigh síos arís agus bain slog eile dá bhuidéal. Suigh Mr Lyons síos ar imeall an tábla, brúigh a hata siar go cúl a chinn agus tosaigh a luascadh a chos.

“Cé dhíobh mo bhuidéalsa?” a fhiafraigh.

“Éistighí an ngarsún seo,” ar Mr Henchy.

Suí Mr Crofton síos ar bhocsa agus stán aran bhuidéal eile aran iarta. Fan sé ina thost ar dhá chúis. An chéad-chúis, agus ba leor sin mar chúis, ní rabh dada la rá aige; an dara chúis, meas nach rabhadar a chompánaigh sách maith dhó. Bhíodh sé ina strucálaí do Wilkins, an Coimeádach, acht nuair a tharraingíodar na Coimeádaigh a fhear amach agus, ag tógáil an rogha is fearr den dá dhíoga dhóibh, thugadar a dtacaíocht don iarrthóir Náisiúnach, cuireadh seisean ag obair thar cheann Mr Tierney.

Tar éis chúpla nóiméad deineadh torann leithscéalach “Poc!” ag preabadh don chorc ó bhuidéal Mr Lyons.

“Táim díreach i ndiaidh insinte dhóibh, Crofton,” a dúirt Mr Henchy, “go bhfuairamar roinnt mhaith guthanna inniu.”

“Cé a fuair abhair?” ar Mr Lyons.

“Is eadh, duine amháin a fuair eas, *Parkes*, duine eile ná Atkinson, agus fuair eas *Ward* Shráid Dhásain. Seanbhuachaill breá é freisin – seanridire galánta cruthanta, sean-Choimeádach! ‘Acht nach Náisiúnach é bhur n-iarrthóir?’ a deir sé. ‘Fear creidiúnach é,’ a dúrasa. ‘Tá sé i bhfabhar pé ruda atá ina leas don tír seo. Is íocóir mór rátaí é,’ ar mise. ‘Tá gabháltas mór tithse sa chathair agus trí ionad gnó aige agus nach chun a leasa féin é coinneáil na rátaí go híseal? Is saoránach mór la rá é a bhfuil meas an phobail air,’ a dúras, ‘agus is ball den

Bhord Bardachta, agus ní bhaineann la páirtí ar bith, dubh, bán ná riabhach. Sin an dóigh é la labhairt leo.”

“Agus céard fon aitheasc fáilte don rí?” ar Mr Lyons, tar éis dó ól dá bhuidéal agus tar éis flaspaíola dhó.”

“Éist liom,” a dúirt Mr Henchy. “Is éard atá de dhíobháil orainn sa tír seo, mar a dúras la Sean-Ward, caipiteal. Tíocfaidh meall mór airgid sa dtír seo mar gheall ar thuidheacht an rí anseo. Rachaidh sé chun tairbhe saoránach Átha Cliath. Féach a liacht monarchan thíos agna céannaibh ansin, agus iad díomhaoín! Féach an méad mór airgid atá sa tír acht cur ar siúl na sean-tionscal, na muilte, na longcheartaí agus na monarchana. Airgead atá de dhíobháil orainn.”

“Acht, éist uaim, John,” a dúirt Mr O’Connor. “Cad is call dúinn cur fáilte roimh Rí Shacsana. Nach ndúirt *Parnell* féin...”⁹⁹

“Tá Parnell,” a dúirt Mr Henchy, “marbh. Anois, seo mo dhearcadh air. Diúlach a tháinig i gcoróin i ndiaidh a coinneála uaidh go rabh sé liath aga mháthair.¹⁰⁰ Is fear é a thuigeas an saol, agus tá deá-mhéin aige dhúinn. Is fear breá lách é, de réir mo bharúla, agus níl aon áiféis ag baint leis. A deir sé leis féin: ‘Níor thug an tseanchailleach cuairt arna hÉireannachaibh fiáinibh riamh. Dar Chríost, rachadsa anonn do chur aithne orthu.’ Agus an bhfuilimidne ag tionscnamh a mhaslaithe nuair a thagas sé anseo ar cuairt cairdis? Ea? Nach fíor sin, Crofton?”

Claon Mr Crofton a cheann.

“Acht i ndeireadh na dála,” ar Mr Lyons go haighneasach, “níl saol an Rí Edward, an bhfuil fhios agat, ní sé thar a bheith...”

“An rud atá thart bíodh thart,” a dúirt Mr Henchy. “Ómo thaobh féin de, tá an-mheas agam air. Is gnáth-pheacach an tsaoil é, fearacht tusa agus mise. Tá dúil aige i ngloine óil agus is buachaill báire é ar dhóigh,¹⁰¹ b’fhéidir, agus is fear mór spóirt é. As ucht Dé, nach bhfuil cothrom na Féinne ionainn sa tír seo?”

“Tá go breá,” a dúirt Mr Lyons. “Acht féach cás Parnell anois.”

“As ucht Dé,” a dúirt Mr Henchy, “acht céard í an chosúlacht idir an dá chás?”

“Is éard is ciall leis agam,” ar Mr Lyons, “táid idéalaithe againn. Cén fáth an gcuirfimis fáilte roimh fhior mar sin? An gceapair anois, tar éis a rinneamar, gur cheannaire feiliúnach é Parnell orainn?¹⁰² Agus cén fáth, mar sin an bhfáilteoimis roimh Edward VII anois?”

“Seo lá cuimhneacháin Parnell,” ar Mr O’Connor, “agus ná músclaímis faltanas. Tá meas agan uile dhuine anois air ó tá sé marbh agus curtha – go fiú agna coimeádachaibh,” a dúirt sé, ag casadh i dtreo Mr Crofton dó.

Pac! Preab an corc déanach as buidéal Mr Crofton. Éirigh an Croftonach dá bhocsa agus chuaigh anonn don tine. Arna thuidheacht ar ais dó, dúirt de dhorghlór:

“Tá meas ag ár dtaobh-sa den tigh air, mar gur dhuine uasal é.”

“Is fíor duit, Crofton!” a dúirt an t-Aonghusach go díocasach. Eisean an t-aon fhear a rabh i gcumas bhaint cirt asan mhála cat sin. ‘Síos as sin, a mhaistíní! Luighidh fúibh, a scraimínigh!’ Sin an dóigh a chaith sé leo. Tar isteach, Joe! Tar isteach!” a ghlaigh sé, ag feiceáil Mr Hynes sa doras dó.

Táinig Mr Hynes sa seomra go mall.

“Oscail buidéal eile pórtair, Joe,” ar Mr Henchy. “Ó, mo dhearmad, níl corcscríú againn! Gabh anseo, tabhair ceann díobh dhom go gcuirfead agan tine é.”

Tug an seanfhear buidéal eile dhó gur cuir seisean aran n-iarta é.

“Buail fút, Joe,” a dúirt Mr O’Connor, “anois díreach a bhíomar ag plé an Taoisigh.”

“Is é, go deimhin!” ar Mr Henchy.

Suí Mr Hynes síos ar chorr an tábla i bhfogas Mr Lyons acht fan ina thost.

“Seo duine dhíobh, ar aon chuma,” a dúirt Mr Henchy, “nár thréig é. Muise, déarfad an méad seo i do thaobh, Joe! Arú, ambaiste, fanais dílis dó mar a dhéanadh fear!”

“Ó, Joe,” a dúirt Mr O’Connor gan choinne. “Tabhair dúinn an rud sin a scríobhais – an gcuimhnír? An bhfuil sé leat anois i do sheilbh agat?”

“Sea, tabhair!” ar Mr Henchy. “Abair sin dúinn. Ar chualais sin riamh, Crofton? Éist la seo anois: rud iontach.”

“Gabh i leith,” a dúirt Mr O’Connor. “Ar aghaidh leat, Joe.”

Shílfeá nár chuimhin la Mr Hynes an aiste ara rabhadar ag trácht acht, i ndiaidh nóiméad machnaimh, do dúirt sé:

“Ó, an rud sin an eadh?... Muise, tá sé sin seanchaite anois.”

“Amach leis, a fhir!” a dúirt Mr O’Connor.

“Fuistighidh, fuistighidh” ar Mr Henchy. “Anois, Joe!”

Dein Mr Hynes dóbartaíl ar feadh scaithimh eile. Ansin, fo mharbhchiúnas an tseomra, bain de a hata, leag aran mbord é agus seas suas. Baí an chuma air go rabh sé ag cleachtadh ruda éigin ós íseal. Tar éis tosta fada, fógair:

BÁS PARNELL
6 MEÁN FÓMHAIR 1891

Dein cúpla casacht bheag nó gur tosaigh:

Tá sé marbh. Tá ár Rí gan Choróin marbh.
A Éire, caoin go géar goirt
Mar milleadar é, fimíní ár linne searbh
is d’fhágadar a éagmais ort.

Tá sé sínte marbh, maraithe agan chonairt chladhartha
a thóg seisean ón phuiteach;
is tá aisling is dóchas Éireann
táid fágtha ina gciseach.

I bpálás, i dtigh nó i mbothán
An croí Éireannach, pé áit ina bhfuil sé
tá sé brúite – óir tá Parnell sciobtha uainn
an té a chuirfeadh crot is críoch lenár ré.

Bhainfeadh cáil a Éire ionúine amach
Scaoilfeadh an mbrat n-uaine, brat a roghain.
D’ardódh a hionadaithe, baird is laoch’
os comhair súl náisiún uile an Domhain

Saoirse a bhaí sé ag tnúth léi
faraor ní rabh sa tsaoirse acht aisling gheall
Rinne gach iarracht a cur chun críche
acht baineadh a aisling uaidh la fuath is feall

Mo náire na lámha meata crua
a mharaíodar a dTiarna nó la póg fhuar
a dhein scéal air la daoscarshlua
na sagart lústrach nár chairde leis iad monuar!

Go mba údar náire a gcuimhne go deo
an dream a thriall clú an ardfhir do mhilleadh.
Dream ar chaith seisean anuas orthu la gleo
an tan glórmhar úd a bhaí i mbarr a réime

Tit mar a thitid na tréan
Níor chaill a mhisneach is níor ghéill
Agus do thug an bás féin
la ‘chéile é la laochra Gaedheal

Ní chuireann torann comhraic isteach ara shuain
Ina luí go socair atá: níl i mbroid
anois ag pian saolta ná aidhm aduain
Ní spreagann éagóir é atá fós la troid.

Baí a sásamh acu: treascraíodar é.
Acht a Éire, d’fhéadfadh a anam
éirí ó na marbhaibh - féinics ón tine
nuair a gheallfaidh lá lana fhanaim’

Lá thugas dúinn ár Saoirse.
Aran ló sin, farae an lúcháir,
brón amháin dhéanfaidh Éire
‘sea cuimhne Pharnell, a thit ar lár.

Suigh Mr Hynes síos aran dtábla arís. Tit an seomra fo thost i ndiaidh an duain gur tosaigh gach aon duine ag bualadh bos ansin: go fiú amháin Mr Lyons féin. Lean an moladh go ceann scaithimh. Nuair a chríochnaigh sé, óladar an lucht éisteachta go léir óna mbuidéilibh gan focal astu.

Poc! Preabann an corc as buidéal An Eidhnigh, acht fanann Mr Hynes go tochtmhar ina shuí agus lasadh ina chionn nocht. Shílfeá nár airigh an gcuireadh.

“Bulláí fir, Joe!” a deir Mr O’Connor, agus é ag baint a dhuilleoga toitín agus a spaga dho cheilt an chorraithe air.

“Céard do deirir fo sin, Crofton?” a deir Mr Henchy d’ard-ghlór. “Nach iontach é? Há?”

Dúirt Mr Crofton gurbh aiste filíochta den scoth é.

Máthair

Baí *Mr Holohan*,¹⁰³ rúnaí cúntach *Eire Abu Society* [sic],¹⁰⁴ baí ag siúl suas síos sráideanna Átha Cliath la beagnach mí anuas, a lámha agus a phócaí lán de ghiotaibh broca páipéir, do eagrú na sraithe ceolchoirmeacha. Baí leathchos bhacach faoi asar bhaisteadar a chairde Hoppy Holohan air. Shiúladh suas síos gan stad, nó sheasadh ag cúinnibh sráideanna ar feadh uaireannta an chloig ag dóbartaíl agus ag breacadh nótaí ar phár; acht i ndeireadh na dála ba í *Mrs Kearney*¹⁰⁵ a d'eagraigh gach aon ní.

La teann oilc a d'éirigh *Miss Devlin*¹⁰⁶ ina *Mrs Kearney*. Fuair oideas i gclochar uasaicmeach, inar fhoghlaím Fraincis agus ceol. De bhrí gurbh é a dúchas aici beith mílíteach agus doicheallach, ba bheag cairde a bháí aice sa scoil. Nuair a tháinig sí in inmhe a pósta, cuireadh gosan iomad tithe í inar tugadh an-mheas ara hoilteacht cheoil agus ara dóigh choimhthíoch. Ansin a shuíodh sí lana cnuasach buanna fuara dho fheithimh la suiríoch éigin a rachadh isa bhfiontar do thairiscint saol na bhfuíoll di. Acht na fir lana gcasadh sí, bádar coitianta agus ní thugudh sí misneach dá laghad dóibh, ach d'itheadh go leor *Turkish Delight* fo cheilt in iarracht thabhairt sólais dá miantaibh rómánsúla. Nuair a bháí aois na seanmaighdine ag drannadh léi agus thosaíodar a cairde ag caint fúithi áfach, phós sí *Mr Kearney*, gréasaí as Cé Urmhumhan, do chur a mbéadán siar ina mbéal.

Baí seisean i bhfad níos sine ná í. A chuid cainte, caint a bháí stuama dáiríre, thagadh amach asa fhéasóg mhór dhonn i ndreasuibh gairide. Tar éis bliana den tsaol pósta, thug *Mrs Kearney* fo deara gur fheil fear dá leithéad níos fearr di ná duine rómánsúil, acht níor chaith sí a nóisin rómánsacha san aer riamh. Baí sé stuama, tíosach agus cráifeach; théadh don teampull uair sa mhí aran chéad-Aoine – uaireannta théadh léise, níos minice théadh leis féin ann. Acht d'fhan sí dílis dá teagusc féin agus baí sí ina mnaoi dílis dósan. Ag cóisir éigin i dtigh coimhthíoch sheasadh sé suas do fhágáil sláin aran chuideachta ar ardú leath-mhala oiread na fríde dhise agus, nuair a ghoilleadh a chasacht air, chuireadh sí bruthrach clúmh lachan thara chosa agus réiteodh puins láidir dó. Maidir leisean, ba athair dea-shamplach é. Chuireadh sé suim bheag airgid i gcumann gach seachtain, d'fhonn curtha céid punt an duine in áirithe dá bheirt iníonachaibh nuair a thagaidís in aois a gceithre bliana is fichid. Kathleen, an cailín is sine, chuir sé ar choinbhint mhaith í, ina ndearna sí staidéar aran Fhraincis agus ar cheol, agus d'íoc asa táillibh agan *Academy* ina dhiaidh sin.¹⁰⁷ Gach aon bhliain i mí Iúil fuair *Mr Kearney* an deis do rá la cara éigin:

“Tá m'fhear maith ag seoladh gosna Sceirí sinn ar feadh roinnt seachtainí.”

Murab iad na Sceirí, ba é Binn Éadair nó Na Clocha Liatha a bheadh i gceist.

Nuair a tháinig Athbheochan na Gaeilge i bhfaisean baí *Mrs Kearney* meáite ar bhaint tairbhe as ainm a hiníne agus cuir sí teagascóir Gaeilice aran tigh. Sheoladh Kathleen¹⁰⁸ agus a dheirfiúr cártaí poist Gaeilice gona gcairde agus sheolaidís na cairde seo cártaí Gaeilice eile ar ais. Domhnaigh fo leith, nuair a théadh *Mr Kearney* don Leas-Ardeaglais i gcuideachta a chlainne, chruinnídís drong bheag i ndiaidh an Aifrinn ar Shráid na hEaglaise. Ba chara lasna Kearneys an uile dhaoine dhíobh – cairde ceoil nó cairde Náisiúnacha; agus nuair a bhíodh gach aon bhlúire béadáin spíonta amach acu chroitheadar lámha in éineacht, go ndearnadar gáire fo thrasnú an iomad lámh, agus dhéanaidís ceiliúradh dá chéile as Gaeilic. Níorbh fhada go rabh trácht bheag ar ainm *Miss Kathleen Kearney*. Dúradar daoine go rabh sí an-chliste ar cheol agus gur chailín sochaideartha í agus, lana chos sin, go rabh a croí istigh i ngluaiseacht na teangan. Baí Bean Uí Cearnaigh breá sásta la seo. Dá thairbhe sin ní rabh ionadh uirthi nuair a tháinig *Mr Holohan* chuici lá amháin do thairiscint poist dá hiníon mar thionlacáí ceoil sna cheithre cheolchoirm thabharfadh a *Society* sna *Antient Concert Rooms*.¹⁰⁹ Tug *Mrs Kearney* isteach don tseomra suí é, cuir ina shuí é gur tarraing amach an *decanter* agus an soitheach airgid brioscaí milse. Cíor an bhfiontar go mion, mol rudaí áirithe dhó agus cuir ó rudaibh

eile é; gur síneadh conradh sa deireadh a gheall ocht nguine do Kathleen asa obair mar thionlacáí sna cheithre choirm ceoil.

Mar gheall ara aineolaí is a bhaí Mr Holohan ar chúrsaibh íogaire mar fhoclaíocht bhillí agus eagrú chlár ceolchoirme, d’fhóir Mrs Kearney air. Baí stuaim aici. Tuig sí cé na healaíontóirí ar chóir scríobhadh síos a n-ainmneacha i gceannlitreachaibh móraibh agus cé na healaíontóirí dar fheil cló beag. Baí a fhios aici nár mhaith lasan gcéad-teanór tuidheacht aran stáitse tar éis dreasa grinn Mr Meade. Na dréachtaí ceoil nach rabh mórán iontaoibh aici astu, cuir sí idir na cinn sean-triailte iad do chealgadh an lucht féachana. Théadh Mr Holohan isteach chuici gach aon lá do iarraidh a comhairle fo ghné seo nó fo ghné siúd. Baí sí cairdiúil cabhrach i gcónaí – tíriúil, déanta na fírinne. Shíneadh an teisteán chuige, ag rá:

“Anois, tarraing ort é, Mr Holohan!”

Agus ag tarraingt air féin dó, dearadh sí:

“Ná bíodh cúthail ort! Tóg do sháith dhe!”

Chuaigh gach uile rud ar aghaidh go seó. Ceannaigh Mrs Kearney *charmeuse*¹¹⁰ ghleoite ar dhath luisne grua i siopa Brown Thomas do fhuáil ar éadan gúna Kathleen. Chosain sí pingin mhaith airgid uirthi; acht uaireanta is fiú an tairbhe an t-airgead. Ceannaigh sí dosáin ticéad-dhá-scilling don choirm ceoil do sheoladh gosna cairde nach rabh iontaoibh a dteachta aici murach sin. Ní dhearna dearmad ar aon rud agus, a bhuíochas uirthise, cuireadh i gcrích gach rud a bhaí la déanamh.

Dé Céadaoine, Déardaoin, Dé hAoine agus Dé Sathairn a bheidís na ceolchoirmeacha ar taispeánt. Nuair a tháinig Mrs Kearney lana hiníon gosan Halla Ceolchoirme Ársa oíche Dé Céadaoine, níor thaitin an chuma aran scéal léi. Ina seasamh go díomhaoin sa phóirse bádar cúpla fear óg a rabhadar suaitheantais ghorma na spéire ara gcótaibh; ní rabhadar éadaí foirmiúla á gcaitheamh ag duine ar bith dhíobh. Lean sí ar aghaidh tharstu in éin-fheacht lana hiníon agus ar spléachadh isteach doras oscailte an halla dhi tuig údar díomhaoiteas na stíobhard. Rith sé léi ar feadh nóiméid go ndearna sí earráid fon uair. Acht ní dhearna, baí sé fiche nóiméad chun a hocht.

Sa tseomra feistis ar chúl stáitse cuireadh in aithne rúnaí na Cumann, *Mr Fitzpatrick* di.¹¹¹ Dein sí miongháire agus croith lámh leis. Fear beag la gnúis mhílíteach bhómánta a bhaí ann. Tug sí suntas do leathstuaic mhíshlachtmhar a hata boig doinn agus dá thuin thútach chainte. Baí clár léirithe i leathláimh aige agus cogain sé ceann de ina liothrach báite fad is a bhaí ag caint léi. Shílfeá nach luíodh sé go ró-ghéar air nuair a chuirte cúl air. Táinig Mr Holohan isteach sa seomra feistis gach cúpla nóiméad la tuairisc ó oifig na dticéad. Labhraíodar na hoifidigh go tinneallach lana chéile, agus tugadar sracfhéachaint aran scáthán ó am go ham nó cornadar agus leathadar amach a mbilleoga ceoil. Nuair a bhaí sé leathuair tar éis a hocht, tugadar an beagán daoine sa halla a mífhoighne in iúil. Táinig Mr Fitzpatrick isteach, dein miongháire leamh lasan lucht féachana agus dúirt:

“Is eadh anois, a fheara agus a mná uasail. Is dóigh liom nár mhór dúinn tús do chur lasan mbál.”

Caith Mrs Kearney súil tharcaisneach air mar gheall ara shiolla deireanach neamhshnasta, gur thathantaigh ara hiníon:

“An bhfuil réidh, a thaisce?”

Nuair a fuair sí an bhfaill, glaoigh Mr Holohan ar leith gur fiafraigh dhe céard ba chiall lasan laghad daoine.

Dúirt seisean gur botún é méad na gceolchoirm a d’eagraigh an Coiste: ba iomarca é cheithre chinn.

“Agus na *artistes!*” ar Mrs Kearney. “Ar ndóigh táid ag déanamh a ndíchill, acht is é fírinne an scéil nach bhfuilid go maith.”

Admhaigh Mr Holohan nach rabhadar na hoirfidigh go maith acht bheartaigh an Coiste, a dúirt sé, bheartaigh ligean an trí ceolchoirm tosacha tharstu do choinneáil na n-oirfideach ab fhearr d’oíche Dé Sathairn. Ní dúirt Mrs Kearney aon rud, acht, de réir mar a lean na míreanna laga aran stáitse a chéile agus de réir mar a chuaigh an beagán daoine sa halla i dteirce, méadaigh a haiféala fon airgead a chaith sí ara leithéid de choirn cheoil. Baí rud éigin fon dealramh aran scéal nár thaitin léi agus spréach meangadh leamh gáire Mr Fitzpatrick í. Mar sin féin, coinnigh sí guaim uirthi féin agus fan go deireadh. Táinig deireadh lasan gceolchoirm go gairid roimh a deich agus imíodar na huile dhoíni abhaile go tapaigh.

Baí níos mó daoine ann oíche Déardaoin acht tug Mrs Kearney fo deara aran toirt gur tugadh ticéid in aisce don lucht féachana. Iompraíodar an lucht féachana iad féin go míchuibhiúil, mar nach mbeth sa cheolchoirm acht cleachtadh feistithe. Shílfeá gur bhain Mr Fitzpatrick sult asan oíche; níor thuig go rabh Mrs Kearney ag cur croin sa bhealach a bhaí leis. Seas sé ar imeall an scáthlái, ag sá a chloiginn amach ó am go ham do gháire la beirt cairde leis ar chúinne an áiléir. Fuair Mrs Kearney amach an oíche sin go gcuirfí ceolchoirm oíche Dé hAoine ar ceal agus go ndéanfadh an Coiste a seacht ndícheall chun bhaint amach lán tí oíche Dé Sathairn. Nuair a chuala sí seo, chuaigh ar thóir Mr Holohan. Geafáil é ara bhealach bacach amach la gloine líomanáide do bhean óg uasal, agus ceistigh dhe arbh fhíor é. Sea, a deir sé, b’fhíor.

“Acht, ar ndóigh, ní athríonn sin an gconradh,” ar sí. “Conradh cheithre ceolchoirm atá ann.”

Shílfeá go rabh deifir ar Mr Holohan; Mol sé dhí labhairt la Mr Fitzpatrick. Baí Mrs Kearney ara haireachas anois. Mar sin glaoigh anall Mr Fitzpatrick óna scáthlái go ndúirt leis gur chuir a hiníon a hainm la cheithre ceolchoirm agus go rabh an cúiteamh a beartaíodh ar dtús, go rabh sé sin dlite dhí, cuma cé dhíobh dá gcuireadh an chumann cheithre ceolchoirm ar siúl nó nach gcuireadh. Níor thuig Mr Fitzpatrick a háiteamh láithreach agus baí an chuma aran scéal nach bhféadfadh sé an fhadhb do réiteach. Dúirt go dtarraingeodh an gceist anuas os comhair an *Comittee*. Éirigh círin ar Mrs Kearney agus ba é a cloch nirt staonadh ó chuir na ceiste:

“Agus cé hé an *Cometty* más eadh?”

Acht tuig nach mbeadh sé sin banúil uaithi, agus fan ina tost.

Cuireadh buachaillí óga ar phríomhshráideanna Átha Cliath go luath Dé hAoine la bearta fógrán. Baí bolscaireacht speisialta i ngach uile pháipéar nuachta tráthnóna a thug la fios do leantóiribh ceoil an aoibhneas a bhaí fona gcoinne an oíche dá éis. Maolaigh sin faitíos Mr Kearney beagán, acht togair insint cuid dá hamhras dá fiur. Éist seisean go cluasach, go ndúirt nár mhór dó, b’fhéidir, tuidheacht ina cuideachta oíche Dé Sathairn. Aontaigh sí leis. Baí meas aici ara fiur céile sa dóigh chéanna is a bhaí meas aici ar Ardoifig an Phoist, mar rud mór daingean diongbháilte; agus cé gur tuig sí laghad a bhuanna baí meas aici air a bhuíochas ara luach teibí mar fhear. Baí sásta gur mhol sé dul léi. Cuimhnigh a plean.

Táinig oíche na coirme móire. Táinig Mrs Kearney, a fear céile agus a hiníon isteach isan *Antient Concert Rooms* trí cheathrú uaire ren am a bhaí an ceolchoirm la tosú. Aran drochuair tráthnóna

beag fliuch a bhaí ann. Fág Mrs Kearney éadaí a hiníne i gcúram a fear céille agus cuardaigh an bhfoirgneamh ó bhun go barr ar Mr Holohan nó ar Mr Fitzpatrick. Níor aimsigh ceachtar díobh. Ceistigh dena stíobhardaibh an rabh duine ar bith den Choiste sa halla agus, tar éis buairimh móir, tug stíobhard amach bean bheag darbh ainm *Miss Beirne*, gur mínigh Mrs Kearney dhi gur mian léi labhairt la duine dena rúnnaithibh. Baí Miss Beirne ag dréim leo nóiméad ar bith feasta agus fiafraigh an rabh aon ní a d'fhéadadh sise déanamh. Scrúdaigh Mrs Kearney an n-aghaidh scothaosta a bhaí craptha i strainc muiníne agus díocais, gur freagair:

“Níl, go rabh maith agat!”

Baí an bheainín ag súil la teach maith. Féach amach aran bháisteach gur bhain gruaim na sráide fliche gach rian den mhúinín agus den dhíocas dá ceannaithibh anchumthaibh. Ansin lig osna agus dúirt:

“Arú! Rinneamar ár ndícheall, ag Dia atá a fhios.”

B'éigin do Mrs Kearney filleadh aran seomra bhfeistithe.

Bádar na hoirfidigh ag tuidheacht isteach. Do tháinig an t-amhránaí dorghutha agus an teanór déach cheanna féin. Ba fhear caol óg la croiméal dubh scáinte an dordghuth, *Mr Duggan*.¹¹² Mac la doirseoir in oifig sa chathair ab ea é. Chanadh sé nótaí fada doird sa halla mór lom nuair a bhaí sé ina ghasúr. Do chuaigh sé chun cinn sa tsaol ón tús umhal seo nó go rabh sé ina oirfideach den chéad scoth. Chan sé i mór-cheoldráma cheanna. Oíche amháin, nuair a bhuaíl tinneas oirfideach ceoldráma, ghlac sé páirt an rí i gceoldráma *Maritana* sa *Queen's Theatre*. Chan sé la fuinneamh is la faobhar agus bhuaigh cion an tslua; acht, faraor, shalaigh an gcion sin nuair a chuimil a shrón lana lámhainn uair nó dhó trí neamhaird. Duine neamhphostúil tostach ab é. D'fhuaimnigh 'yous' chomh híseal is nach dtabharfá fo deara é agus níor ól rud níos láidre ná bainne riamh ar mhaithe lana ghlór. Duine beag fionn ab é *Mr Bell*,¹¹³ an teanór déach, a ghlac páirt sa '*Feis Ceoil*' [sic] gach bliain ar son na nduaiseanna. Bronnadh bonn cré-umha air ina cheathrú thriail. Ba dhuine thar a bheith inníoch é agus baí an-éadmhar ar fad lasna teanóir eile agus cheileadh a éad inníoch la caint is cairdeas spleodrach. Baí nós aige cur i gcion ar dhaoineibh gurbh ionann ceolchoirm agus páis céasta leis. Mar sin nuair a chonaic sé Mr Duggan gabh anall chuige do fhiafraí:

“An bhfuil páirt agatsa inti chomh maith?”

“Tá” ar Mr Bell.

Dein Mr Duggan gáire fona chomh-fhulangáí, shín amach a lámh agus dúirt:

“Croith lámh liom!”

Imigh Mrs Kearney thar an mbeirt bhfear seo agus chuaigh go himeall an scáthláin do fheiceáil an tslua. Bádar na suíocháin á líonadh go gasta agus ba údar misnigh torann an tslua. Táinig sí ar ais agus labhair os íseal lana fear. Ba léir gurbh eadh Kathleen ábhar a gcomhrá mar tugadar beirt sracfhéachaint thall uirthi go minic fad is a bhaí sise ina seasamh ag caint la bean dá cairdibh Náisiúnachaibh, Miss Healy, an *contralto*. Siúl bean aonarach bhánghnéitheach trasna an tseomra. Leanadar súile na mban an ngúna ngorm dtréigthe a theann uma corp dearóil. Dúirt duine amháin gur *Madam Glynn*, an soprana ab í.

“Meas tú cén carn aoiligh a fuairadar ise?” ar Kathleen la hIníon Uí hÉilidhe. “Táim cinnte nár chualas trácht riamh uirthi.”

Chuaigh sé thar a hacmhainn ar Miss Healy choinneáil cúil ara meangadh gáire. Siúl Mr Holohan go bacach isteach sa seomra feistithe agan phointe sin agus cheistíodar an bheirt bhan óg cérbh í an bhean anaithnid. Madam Glynn as Londain ar sé. Seas Madam Glynn i gcúinne den tseomra, greim stalctha aici ara leabhrán ceoil agus féach thall nó abhus go scaollmhar ó am go ham. Bain scáth an chúinne de thréigeadh gorm a gúna acht lonnaigh go díoltasach aran gcuasán os cionn a dealracháin. Méadaigh torann an halla. Táinig an teanór géar agus an guth doird la chéile aran mball. Bádar beirt pointeáilte, beathaithe agus bogásach agus cuireadar blas galántachta lasan gcomhlúadar.

Tug Missus Kearney a hiníon anonn ina láthair, gur labhair go cairdiúil leo. Teastaigh uaithi éirigh mór leo acht, cé go ndearnadh sí iarracht beith béasach, leanadar a súile Mr Holohan ara chuarsaibh camaibh. Fág sí ceiliúradh leo agus imigh ara shálaibh aran chéad-deis.

“A Mhister Holohan, táim ag iarraidh labhartha leat ar feadh nóiméid,” ar sí. Gabhadar síos an bpasáiste go háit ar leithligh. Ceistigh Missus Kearney de cathain a íocfaí a hiníon. Dúirt Mister Holohan go rabh sé sin fo chúram Mr Fitzpatrick. Dúirt Mrs Kearney nach rabh aithne ná eolas aici ar Mr Fitzpatrick. Do chuir a hiníon a hainm la conradh ar ocht nguine agus chaithfí a híoc. Dúirt Mr Holohan nár bhain sé sin leis.

“Conas nach mbaineann sé leat?” a cheistíos Bean Uasal Uí Chearnaigh. “Nach tusa a thug an gconradh dhi? Ar aon nós, mura bhaineann sé leatsa baineann liomsa agus teastaíonn a réiteach uaim.”

“Ba chóir duit labhairt la Mr Fitzpatrick,” a dúirt Mr Holohan go dúnárasach.

“Níl pioc eolais agam ar Mr Fitzpatrick,” a dúirt Missus Kearney an athuair. “Tá mo chonradh agam, agus tabharfad do m’aire go gcomhlíonfar é.

Nuair a fhill sí aran seomra bhfeistithe baí oiread na fríde de dheirge ina grua. Baí spleodar sa chuideachta. Baí seilbh an teallaigh gafa ag beirt fhear i gcótaibh móraibh agus bádar ag caint go teanntásach la Miss Healy agus amhránaí an dordghutha. Fear an *Freeman*¹¹⁴ agus Mr O’Madden Burke ab iad. Tháinig fear an Freeman isteach dho rá nach bhféadfadh fanacht don cheolchoirm mar go gcaithfeadh déanamh tuairisce ar léacht a bheadh sagart Meiriceánach ag tabhairt i dTigh an Ardmeáara. Dúirt leo fágáil cuntais aran oíche leis in oifig an Freeman go gcinntíodh seisean a fhoilsíú. Ba fhear liath la glór síodúil agus la béasaíocht cháiréiseach é. Baí todóg mhúchta i leathláimh aige agus baí cumhrán thoit todóige ina thimpeall. Ní rabh rún aige déanamh moille ar bith mar ba leamh liosta leis ceolchoirmeacha agus oirfidigh acht fan sé ina sheasamh i gcoinne an mhatail. Seas Miss Healy fona bhráid agus í ag caint is ag gáire. Baí sé sách sean chun shamhlú cúise amháin lana cúirtéiseacht acht baí sách óg ina aigne chun bhaint sochair asan ócáid. Taitin teocht, cumhra agus dealramh a coirp lana chéadfaibh. Tuig sé la sult gur mar gheall airsean a éirigh agus ísligh an ucht ina thug sé suntas agus gur chomhartha ómóis dó é an gáire, an chumhracht agus na súilfhéachana tnúthánacha. Nuair nach bhféadfadh fanacht nóiméad ar bith eile, fág slán aici go haiféalach.

“Scríobhfaidh O’Madden Burke an bhfógra,” a mhínigh do Mr Holohan, “agus cuirfeadsa isteach é.”

“Go rabh míle maith agat, Mr Hendrick,” a dúirt Mr Holohan, “cuirfir isteach é, táim cinnte dhe. Anois, nach mbeidh rud beag éigin agat sula n-imír?”

“Ní miste liom,” ar Mr Hendrick.

Chuardar an bheirt fhear trí roinnt pasáistí achrannacha agus suas staighre sa dorchadas gur tángadar ar sheomra ciúin ina rabh duine dena maoraibh ag baint na gcorc asna buidéalaihb do bhaicle daoine uaisle. Duine dena doínibh uaislibh, *Mr O'Madden Burke*,¹¹⁵ d'aimsigh an seomra asa stuaim féin. Fear aosta síodúil ab é a lig scíth a thoirte móire ara scáth báistí mór síoda. Ba scáth morálta aige a shloinne mórfhoclach Gaedhealach a chuireadh sé mar thaca fo fhadhb íogair a ghustail. Baí meas mór air.

Fad is a bhaí Mr Holohan ag coinneáil comhrá la fear an *Freeman* baí Missus Kearney ag labhairt go chomh corraitheach sin gurb éigean dá fiur céile iarradh uirthi ísliú a glóir. Baí sí ag cur isteach ar chomhrá na ndaoine eile sa tseomra feistithe. Mr Bell, an céad-duine la dul amach aran stáitse, seas ar aire lana leabhrán ceoil acht níor thug an tionlacaí aon chomhartha dhó. Ba fhollas go rabh rud éigin cearr. Stán Mr Kearney amach go díreach roimhe gan féachaint thall ná abhus agus cuimil a fhéasóg, agus Mrs Kearney ag cogar go teasaí i cluais Kathleen. Táinig gleo gríosaithe ón halla: bualadh bos ara chéile agus bualadh cos aran talamh. Seas an príomh-theanóir, an guth doird agus Miss Healy la chéile, ag fanacht go socair, acht baí cearthaí ag tuidheacht ar Mr Bell mar baí faitíos air go sílidís an lucht féachana nár tháinig sé in am.

Táinig Mr Holohan agus Mr O'Madden Burke isteach sa seomra. Tug Mr Holohan an dtost fo deara i bhfaiteadh na súl. Chuaigh anonn go Mrs Kearney gur labhair go tromchúiseach léi. Méadaigh an torann sa halla agus iad ag caint. Éirigh Mr Holohan an-chorraitheach agus táinig círin dearg air. Baí sé ag spalpadh focal, acht dúirt Mrs Kearney go giorraisc ar uairibh:

“Ní rachaidh sí ar stáitse. Caithfidh sí fáil a hocht nguine.”

Sín Mr Holohan a mhéar go práinneach i dtreo an halla ina rabh an slua ag bualadh bos is cos. Iarr ar Mr Kearney agus ar Kathleen. Acht coinnigh Mr Kearney ag cuimilt a fhéasóige agus féach Kathleen síos aran talamh agus corraigh bairr a slipéir nua rince: níorbh uirthise an locht. Dúirt Mrs Kearney arís:

“Ní rachaidh sí amach gan a cuid airgid.”

Tar éis babhta groid sáraíochta imigh Mr Holohan de sciotán. Tit an seomra fo thost. Nuair a luigh teannas an tosta uirthi labhair Miss Healy lasan n-amhránaí dordghutha:

“An bhfacais *Mrs Pat Campbell*¹¹⁶ an tseachtain seo?”

Dúirt an dordghuth nár fhaca í acht gur dúradh leis go rabh sí go han-mhaith. Níor leanadh níos faide lasan gcomhrá. Crom an príomh-theanór a cheann agus tosaigh ag ríomh na lúb den tslabhra óir ara rosta, fáthadh an gháire air agus é ag crónán nótaí seachránacha d'fhonn a n-aireachtála i gcuas a shróine. Caitheadar na huile dhoíni súil ar Mrs Kearney anois is arís.

Ardaigh torann an halla ina fhothram ceart fon am a tháinig Mr Fitzpatrick isteach sa seomra de sciotán la Mr Holohan ina dhiaidh agus saothar anála air. Chualathas feadaíl, mar aon lasan mbualadh bos is cos. Bádar cúpla nótaí bainc ina láimh ag Mr Fitzpatrick. Comhair sé amach cheithre cinn i láimh Mrs Kearney agus dúirt go bhfaigheadh sí an leath eile ag an am idirchéime. Dúirt Mrs Kearney:

“Tá cheithre scillinge in easnamh.”

Acht cruinnigh Kathleen a gúna agus dúirt: “Anois, Mr Bell,” la dul amach don chéad-phíosa ceoil. Baí seisean ar aon bharr amháin creatha. Chuaigh an t-amhránaí agus an tionlacaí amach la chéile. Chuaigh an torann sa halla i léig. In ndiaidh chúpla soicind, chualathas an pianó.

Éirigh go maith lasan gcéad-chuid den cheolchoirm, seachas amhrán Madam Glynn. Gabh an bhean bhocht *Killarney* i nguth gcneadach gan anam, agus gach gothaíocht agus iontonú seanchaite dá mheas sí cur galántachta lana hamhránaíocht, cuir. Shílfeá gur fritheadh í i sean-chófra feistis stáitse agus deineadar lucht na suíochán saor fonóid fona nótaibh géaraibh olagónachaibh. Cuireadh na gártha molta ren phríomhtheanór agus ren chontraltó áfach. Seinn Kathleen teaghlaim fonn Éireannach a ndearnadh bualadh bos mór orthu. Cuireadh críoch lasan gcéad-chuid la haithris náisiúnach ghríosaitheach la bean óg a d’eagraíodh drámaí amaitéaracha. Baí an bualadh bos a tugadh dhi tuillte aici agus, nuair a chríochnaigh, chuadar na fir amach go sásta la haghaidh dheoch idirchéime.

I gcaitheamh an ama seo baí suaitheadh ar bun sa tseomra feistis. I gcúinne amháin baí Mr Holohan, Miss Beirne, beirt dena stíobhardaibh, an t-amhránaí baratóin, an t-amhránaí dordghutha agus Mr O’Madden Burke. Dúirt Mr O’Madden Burke go mba scannal é. Baí deireadh la gairm cheoil Miss Katherine Kearney in Áth Cliath as sin amach, a deir sé. Iaradh tuairim an bharatóin fo iompar Mhissus Kearney. Níor mhaith leis focal do rá. Do íocadh a phá dhó agus ba mhaith leis síocháin idir é féin agus an saol mór. Mar sin féin, shílfeá go gcuimhníodh Mrs Kearney arna ceoltóiríbh eile, a deir sé. Deinneadar na stíobhaird agus na rúnaithe cur is cúiteamh fo céard a dhéanfaidís nuair a thiocfadh an sos idirchéime.

“Aontaím la Miss Beirne,” a dúirt Mr O’Madden Burke. “Ná híoctar dada léi.”

I gcúinne eile den tseomra baí Mrs Kearney agus a fear, Mr Bell, Miss Healy agus an bhean óg a rabh uirthi an dán náisiúnach dho aithris. Dúirt Mrs Kearney gur náireach an chaoi a chaith an Coiste léi. Ní dhearna sí dhá leath dá dícheall ná den chostas, agus seo a rabh de bhuíochas uirthi.

Síleadar nach rabh plé acu acht la cailín agus, mar sin, go bhféadaidís a cur fona gcosaibh. Acht mhúinfeadh sise a mbotún dóibh. Ní leomhfaidís caitheamh léi mar sin dá mba fear í. Acht sheasfadh sise ceart a hiníne dhi: ní dhéanfaí óinseach dhi. Mura n-íocaidís don phingin deiridh í chuirfeadh sí gáir amach orthu in Áth Cliath. Ar ndóigh ba thrua léi an toradh a bheadh aige sin ar na *artistes*. Acht cérbh é an dara rogha aici? Iarr sí a bharúil aran teanór déach agus dúirt seisean gur meas nár caitheamh go maith léi. Ansin iarr sí a barúil ar Miss Healy. Ba mhaith la Miss Healy dul i leith an ghrúpa eile acht ní rabh sé de dhánacht aici a dhéanamh mar baí an-mhór la Kathleen agus thugaidís na Kearneys cuireadh dhi chun a dtí go minic.

Chomh luath is a bhaí an chéad-chuid críochnaithe gabh Mr Fitzpatrick agus Mr Holohan ionsar Mrs Kearney agus dúradar go n-íocfaí an cheithre ghuine eile tar éis chruinniú an Choiste an Mháirt ina dhiaidh sin agus, dá mba rud é nár sheinn a hiníon sa dara chuid, mheasfadh an Coiste go rabh an conradh briste agus ní íocfadh faic.

“Ní fhaca mé Coiste ar bith,” a dúirt Mr Kearney go colgach. “Tá a conradh ag m’íníon. Gheobhaidh sí cheithre phunt is ocht scillinge ina lámh nó cos ní chuirfidh aran n-ardán sin.”

“Ní shamhlóinn a leithéid leat, Mrs Kearney,” a dúirt Mr Holohan. “Níor shamhlaíos riamh go gcaithfeá linn mar sin.”

“Agus cén chaoi a chaithis liomsa?” a cheistigh Mr Kearney.

Baí sí dearg la fearg agus baí an chuma uirthi go ngabhfadh sí dá lámhaimh ar dhuine.

“Táim ag iarraidh mo chirt,” ar sí.

“Shílfeá go mbeadh náire ionat,” a dúirt Mr Holohan.

“Shílfeá, muis?... Agus nuair a iarraim cathain a íocfar m’iníon ní fhaighim freagra béasach.

Caith sí a ceann agus cuir guth sotalach uirthi féin:

“Caithfir labhairt lasan rúnaí. Ní bhaineann sé liomsa. Is boc mór mise *fol-the-diddle-I-do*.

“Shíleas gur bhean uasal thú,” a dúirt Mr Holohan agus imigh go grod uaithi.

Ina dhiaidh sin ba tháir la cách iompar Mrs Kearney: meas gach aon duine go ndearna an Coiste an rud ceart. Seas sí sa doras agus í la ceangal, ag aighneas lana fear céile agus lana hiníon is ag oibriú a lámh leo. Fan go rabh sé in am tosú ar an dara leath go dtagadh duine dena rúnaithibh chuici. Acht deonaigh Miss Healy seinm tionlacain nó dhó. B’éigean do Mrs Kearney fágáil an bhealaigh don bharatón agus dá thionlacaí agus iadsan ag dul gosan n-ardán. Fan sí ina seasamh ar feadh nóiméid mar a bheadh dealbh fheargach cloiche inti agus, iar gclos chéad-nótaí an amhráin di, rug ar chlóca a hiníne agus dúirt lena fear:

“Faigh cab!”

Imigh seisean amach aran phointe. Clúdaigh Mrs Kearney a hiníon lasan mbrat agus lean é. Iar ndul amach dhi stop sa dorus gur tug súil fhiata ar Mr Holohan.

“Nílim réidh leat fós,” a deir sí.

“Acht táimse réidh leatsa,” ar Mr Holohan.

Siúl Kathleen go cúthail ceansa i ndiaidh a máthar. Tosaigh Mr Holohan ag céimniú suas agus anuas an seomra, in iarracht a fhuaraithe mar airigh mar a bheth a chraiceann fo thine.

“Is deas an bhean uasal sin!” a deir sé. “Ó is deas an bhean uasal ise!”

“Deinnis an rud ceart, Holohan,” a deir Mr O’Madden Burke, agus cuma an mholta aran dóigh a luigh sé go galánta ara scáth báistí.

Deineadar beirt fhear uasal a bhádar sa leithreas agan am iarracht é a thógáil ón urlár: acht baí sé gan mhothú. Baí sé ina chnap ag bun an staighre a thit sé síos. Éirigh leo a chasadh aghaidh in airde. Bhí a hata rollta cúpla slat uaidh agus bádar a chuid éadaí smeartha la brocamas is la bréantas an urláir arar luigh sé, a aghaidh la talamh. Bádar a shúile dúnta agus baí cnead ina anáil. Sil sruth tanaí fola ó chorr a bhéil.

Iompraíodar an bheirt fhear uasal agus duine de fearaibh beáir suas staighre é gur leagadar anuas ar urlár an bheáir. Fo chionn dhá nóiméad baí fáinne fear thart air. Ceistigh bainisteoir an tí óil cérbh é agus cé a baí ina theannta. Ní rabh aithne ag duine ar bith air acht dúirt duine dena fearaibh beáir gur dhíol rum beag leis.

“An rabh sé leis féin?” a fhiafraigh an bainisteoir.

“Ní rabh, a mháistir. Bádar beirt fhear uasal leis.”

“Agus cá bhfuilid?”

Ní rabh a fhios ag aon duine; dúirt duine éigin:

“Ligighí a anáil leis. Tá sé tite i laige.”

Leathnaigh an fháinne amach gur druid la chéile arís mar a bheth crios leaisteach inti. Do chruinnigh pátrún dorcha fola gar do chionn an fhir i mbearnaibh an urláir teasaláidigh. Cuir mílín an fhir alltacht aran bhainisteoir, agus cuir seisean fios ar phóilín.

Scaoileadh a bhóna agus a charbhat. Oscail sé a shúile ar feadh nóiméid, gur lig osna agus dún arís iad. Baí hata síoda a rabh ding ann i leathláimh ag duine dena fearaibh uaislibh a d’iompraíodar suas staighre é. Fiafraigh an bainisteoir arís agus arís eile an rabh a fhios ag aon duine cérbh é an fear gortaithe nó cár imíodar a chairde. Oscail an doras agus táinig póilín mór millteach isteach. An slua a lean síos an lána é, cruinníodar lasmuigh dho ghliúcaíocht trí phainéil ghloine an dorais.

Ríomh an bainisteoir a rabh ar eolas aige láithreach bonn. Éist an póilín. Ba fhear óg la haghaidh mhosach é. Iompaigh a cheann go mall ó dheis go clé agus ón bhainisteoir gusan nduine aran urlár, mar a bheth faitíos air go mbeidís rudaí á samhlú dhó. Ansin bain a láimhín de, tarraing leabhrán óna bhásta, fliuch a phionsail agus ullmhaigh é féin fo choinne scríofa síos. Ceistigh de ghuth a rabh rian den amhrais air agus a rabh blas tuaithe air:

“Cé hé an fear?” Céard is ainm agus is seoladh dhó?

Garr fear óg i gculaith rothaíochta bealach dhó féin tresan lucht féachana. Caith é féin ara ghlúine os comhair an fhir ghortaithe agus glaoigh ar uisce. Chuaigh an póilín ara ghlúine freisin do chúnammh. Glan an fear óg an bhfuil ó bhéul an fhir ghortaithe agus glaoigh ansin ar bhraon branda. Glaoigh an póilín arís eile air i nglór n-údarásach gur táinig fear beáir de shodar lasan ngloine. Cuireadh an branda siar scornach an fhir. I gcionn cúpla soicind oscail sé a shúile agus féach timpeall air. Féach aran fháinne daoine, agus iar dtuidheacht a thuisceana dhó, tug iarracht ar éirí ina sheasamh.

“Taoi ceart go leor anois?” a fhiafraigh an fear óg gléasta i bhfeistis rothaíochta.

“Dhera, níl caill orm,” a dúirt an fear gonta agus é ag iarraidh seasaimh suas.

Tugadh cúnamh dhó dul ara chosa. Dúirt an bainisteoir rud éigin fon ospidéul agus tugadar daoine áirithe den tslua féachadóirí a gcomhairle. Cuireadh an hata basctha síoda ar chloigeann an fhir. Fiafraigh an póilín:

“Cá bhfuilir i do chónaí?”

Tosaigh an fear ag cur fuinnimh ina chroiméal acht freagra níor thug. Dein sé beag is fiú dá thimpiste. Níor dhada é, a dúirt: ní rabh inti acht timpiste bheag. Baí sé ag mungailt a fhocal:

“Cá bhfuil cónaí ort?” a deir an póilín an athuir.

Iarr an fear tacsáí. Agus an cheist sin á plé, táinig fear uasal anonn ón taobh eile den bheár. Baí sé ard lúfair gealchraicneach agus baí cóta ultach buí á chaitheamh aige. Iar dtuidheacht i láthair dó, dúirt de ghlór ard:

“Haló, Tom, a sheanbhuachaill! Céard is cor duit?”

“Dhera, ní dada é,” ar an fear.

Bhreathnaigh an núíosach aran bhfeic mbocht osa chomhair gur dírig a shúile aran bpóilín agus dúirt:

“Tá sé ceart go leor, a chonstábla. Tionlacfad abhaile é.”

Cuir an póilín lámh ina chlogad agus freagair:

“Tá go maith, Mr Power!”

“Gabh i leith, Tom,” a dúirt Mr Power, ag breith ar lámh a charad dó. “Níl cnámh briste, an bhfuil? An bhfuil siúil agat?”

An fear óg sa chulaith rothaíochta, tacaigh la lámh eile an fhir agus fágadar an slua an mbealach acu.

“Cén chaoi a tharraingís an riocht seo ort féin?” a fhiafraigh Mr Power.

“Tit an fear uasal síos an staighre,” a dúirt an fear óg.

“‘áim go mó’ fo chomaoi’ aga’, a dhuine ua’a’,” ar an fear gortaithe.

“Fáilte romhat.”

“Beidh ‘eoch beag...”

“Ní bheidh anois, ní anois.”

Fágadar an triúr fear an dteach óil, agus brúdar an slua tresna doirse amach gur plódadar an lána. Tug an bainisteoir an bpóilín gusan staighre dho scrúdú láthair na timpiste. Is í an mheabhair a bhaineadar beirt as gur thuisligh an fear uasal. Filleadar na custaiméirí agus crom fear beáir ar ghlanadh gach rian fola ón urlár.

Iar dtuidheacht amach ar Shráid Grafton dóibh, lig Mr Power feadaíl ar charr cliathánach.¹¹⁸ Dúirt an fear gortaithe arís eile chomh maith agus a tháinig dó:

“‘áim go mó’ fo chomaoi’ aga’, a dhuine uaha’, thá húil agam go gca’faimidh ara chéi’e arís. Kernan i’ ai’m dhom.”¹¹⁹

An gheit agus an phian, a baí ina tús, bhaineadar an meisce dhe píosa.

“Tá fáilte romhat,” a dúirt an fear óg.

Croitheadar lámh lana chéile. Ardaíodh Mr Kernan aran gcarr. Agus Mr Power ag insint an tseolta don tiománaí, tug Mr Kernan a bhuíochas in iúl don fhiur óg agus dúirt go rabh aiféala air nach mbeadh deoch acu la chéile.

“Am éigin eile,” ar an fear óg.

Imigh an carr leis i dtreo Shráid Westmoreland. Leathuair tar éis a naoi an t-am ar chlog an *Ballast Office* agus an carr ag dul thairis. Buail gaoth ghéar iad ó bhéal na habhann anoir. Baí Mr Kernan cuachta craptha isteach ar féin lasan bhfuacht. Fiafraigh a chara dhe conas ar tharla an timpiste.

“Ní’m in acmhainn,” ar sé, “thá mo theanga ghontha.”

“Taispeáin dom.”

Luigh an fear óg thar phortbhalla an chairr agus féach i mbéal Mr Kernan acht níor léir dó. Las cipín soilse agus tug foscadh dhó i gcuas a bhos gur glinnigh arís sa bhéal a d’oscail Mr Kernan go géilliúil. Bog an cipín anonn is anall la luascadh an chairr. Bádar na fiacla íochtaracha agus na gumaí clúdaithe la fuil théachta agus ba chosúil gur baineadh greim beag as earr na teangan. Múch an gcipín.

“Tá drochbhail uirthi.”

“Dhera, tháim thogh,” a dúirt Mr Kernan, iar ndúnadh a bhéil dó agus cas cába brocach a chóta aníos thara mhuineál.

Ba thaistealaí tráchtála den tseandéanamh a chreideadh i ndínit a ghairm é Mr Kernan. Ní fheictí riamh sa chathair é gan a hata síoda agus loirgneáin mhaithe air. Cuirid an dá bhall éadaí seo crot is críoch ar fhear, a deireadh sé. Leanadh sé stíl sean-nósach i gcónaí – chaitheadh cóta mór Blackwhite de stíl *Napoleon*. Mheabhríodh a iompar agus a cháil Napóleon féin duit scaití. Comhlachta nua gona ndóigheannaibh nuaibh gnó, níor ligeadar leis acht oifig bheag ar Shráid Crowe go n-ainm agus seoladh a ghnólachta aran fhuinneog – London, E.C. Ar mhatal na hoifige bige seo d’fheicteá cathlán bhoicsíní stáin ar dhath na luaithe agus d’fheicteá cheithre nó chúig bhabhla Shíneach aran tábla a bhídís leath-lán de leacht dubh de ghnáth. Bhlaiseadh Mr Kernan tae ósna cuachaibh seo. Bhaineadh súimín as cionn díobh, d’fhluchadh a theanga leis agus chaitheadh aran ngráta é. Ansin stopadh la meas an tae.

Baí Mr Power i bhfad níos óige ná é. Oibrigh in Oifig Chonstáblacht Ríoga na hÉireann i gCaisleán Átha Cliath. De réir mar a chuaigh Mr Kernan la fána, éirigh seisean ina dhuine uasal. Roinnt de chairdibh Mr Kernan a rabh aithne acu air i mbarr a réime áfach, baí meas acu air fós mar bhreac aisteach. Ba dhuine dena cairdibh sin é Mr Power. Baí sé ina dhíol suime aga aicme féin go rabh Mr Power i bhfiachaibh nár nocht sé an gcúis leo riamh; ba bhuachaill báire é.

Dein an carr fos os comhair tí big ar Bhóthar Glas Naíon agus tugadh cabhair do Mr Kernan siúl sa dteach. Cuir a bhean do luí é agus suigh Mr Power síos sa chistin do chur cainte arna gasúraibh. Fiafraigh dhíobh cá rabhadar ar scoil agus cén leabhar a bhaí á staidéar acu. Tuigeadar nach rabh smacht aga n-athair orthu mar gheall aran riocht ina rabh sé agus go rabh a máthair imithe asan tseomra – baí cead a gcinn acu ar feadh scaithimh. Tosaíodar ag pleidhcíocht la Mr Power. Bain a n-iompar agus a gcanúint siar as. Tar éis tamaill, táinig Mrs Kernan sa gcistin go ndúirt:

“A leithéid d’fheic! Ó, maróidh sé é féin lá éigean agus sin bun agus barr é. Níor lig den ól ó Dé hAoine.”

Cuir Mr Power i gcion uirthi nárbh eisean fo deara a tharla dhó, gur tháinig aran láthair trí thimpiste agus trí thimpiste amháin. Ba chuimhin la Mrs Kernan go ndearna Mr Power idirghabháil stuama nuair a bhaí achrann ar siúl sa bhaile. Cuimhnigh ara liacht iasachtaí a thug. Ba iasachta beaga iad, acht bhádar tráthúil. Dúirt:

“Ó, ní call sin a rá liom, Mr Power. Tá a fhios agam gur cara leis thú, murab ionann agus cuid eile lana mbíos sé. Táid togh a fhad is atá airgead ina phóca aigesean do choinneáil óna mhnaoi agus óna chlainn. Cairde deasa iadsan! Cé a bhaí ina chuideachta anocht? Sin ba mhaith liomsa fionnadh.

Croith Mr Power a cheann acht ní dúirt focal.

“Tá an-aiféala orm,” a lean sí, nach bhfuil aon cheo sa tigh dho thabhairt duit. Acht má fhanair nóiméad, cuirfead ceann dena páistíbh chun tí Fogarty agan chúinne.”

Seas Mr Power suas.

“Bámar ag fanacht ara thuidheacht abhaile lasan n-airgead. Shílfeá nach bhfuil baile ar bith aige.”

“Ó, anois, Mrs Kernan,” cuirfimid ar bhealach a leasa é. Labród la Martin. Sin an buachaill. Tiocfaimid anseo oíche éigean dá phlé.”

Tionlaic sí gusan ndoras é. Baí an tiománaí cairr ag spágáil suas síos an cosán agus é ag luascadh na lámh d’fhonn a théimh.

“Ba dheas duit a thabhairt abhaile,” ar sí.

“Ná habair é,” ar Mr Power.

Dreap sé sa gcarr. Cuir lámh ina hata go haerach agus an carr ag imeacht leis.

“Déanfaimid fear nua dhe,” a dúirt sé. “Oíche mhaith, Mrs Kernan.”

Breathnaigh Mr Kernan go mearbhloch aran charr go rabh sé imithe as radhairc. Ansin fill aran dteach agus folmhaigh pócaí a fir céile.

Ba bhean ghníomhach, tíosach scothaosta í. Rinne ceiliúradh ar chúig bliana fichead a pósta agus rinne ath-chumann lana fear la gairid – dhamhsaigh válsa leis agus Mr Power á dtionlacan. Ba ghalánta go leor léi Mr Kernan nuair a bhaí sé ag suirí léi: agus ritheadh sí go doras an tséipéil am ar bith a fuair amach fo bhainis agus, ag feiceáil na lánúine dhi, chuimhníodh aran lá a shiúl sí féin amach Séipéal Réalt na Mara i nDumhach Thrá i mbaclainn fir soilbhir biata, a bhaí gléasta go pointeáilte i gcasóg eireabaill agus i mbrístibh labhandair agus a bhaí hata síoda crochta go grástúil

fona láimh eile. Ba mhór an taitneamh an chuimhne dhi. I ndiaidh trí seachtaine, baí braon de shaol na mná pósta agus níos déanaí, nuair a rabh sí nach mór curtha thara fulaingt leis, d'éirigh ina máthair clainne. Níorbh fál go haer uirthi páirt na máthar agus rinne bainisteoireacht chríonna tí ar feadh chúig bliana fichid dá fiur. Cuireadh críoch ara dá mhac thaoiseach. Baí duine dhíobh ag obair i siopa éadaitheora i nGlaschu agus ba chléireach ag ceannaitheoir tae i mBéal Feirste an mac eile. Ba mhic mhaithe iad beirt. Scríobhaidís chuici go minic agus uaireanta sheolaidís airgead anall. Bádár na gasúir eile fós ar scoil.

Seol Mr Kernan litir gona oifig agus fan ina luí. Réitgh sise súram mairtfheola dhó agus tug leadhbairt mhaith dá teanga dhó. Fulaing a phótaireacht mhinic go foighneach mar a fhulaing an mbáisteach nó an ngaoth, thugadh chun bisigh é nuair a bhí sé breoite agus dhéanadh a dícheall bricfeásta a chur ann. Bádár fir chéile níos measa ná é sa tsaol. Níor bhuail sé riamh í ó d'fhás na buachaillí suas agus tuig sí go siúlfadh sé go barr Shráid Thomas agus ar ais arís chun oiread is margadh beag do dhéanamh.

Tángadar a chairde ar chuairt oíche chuige dhá lá ina dhiaidh sin. Tug sí suas chun a sheomra iad. Baí boladh a cholainne ann. Tug sí cathaoireacha cois na tine dhóibh. Cuir Mr Kernan guaim ara theanga, ar chuir pian nimhneach inti ar uairibh, chuir cantal air i rith an lae. Suí sé suas é i gcoinne na n-adhairteanna. Ba chosúil la cnámhóga leathbheo é an dearg ar éigean ara phucaibh ramhraibh. Gabh sé a leithscéal lana chairde fo anord an tseomra, acht tug súil orthu a rabh blas an uabhair inti mar sin féin. Ba é uabhar an tseanmhadra é.

Ní rabh tuairim dá laghad aige go rabh uisce fo thalamh i dtuidheacht a chairde. Nocht *Mr Cunningham*, *Mr M'Coy* agus *Mr Power* an gcomhcheilg do Mrs Kernan sa pharlús.¹²⁰ Ba é Mr Power a smaoinigh aran rún acht ligeadh do Mr Cunningham barr feabhais do chur air. Ba de shliocht Protastúnach Mr Kernan agus, cé gur tiontaíodh chun an Chreidimh Caitlicigh é ag am a phósta, ní rabh fo thearmann na hEaglaise la fiche bliain anuas. Lana chos sin, baí sé de nós aige ligean corrfhocail fonóide fon Chaitliceachas.

Ba é Mr Cunningham an fear ceart agus cuí do chás mar seo. Baí sé níos sine ná Mr Power. Ní rabh gach rud sona sa bhaile aige féin. Baí an-trua ag daoinibh air mar baí a fhios acu gur phós sé bean gan náire a bhaí báite san ólachán. Chuaigh sé i gceann tí léi sé huaire; agus chuir sise an troscán i ngeall gach aon uair.

Baí meas ag gach aon duine ar Martin Cunningham bocht. Ba fhear stuama é amach is amach. Fear ceannasach éirimiúil. Baí a thuiscint aran duine daonna ina ghliceas aige fearacht lainne ar cuireadh faobhar uirthi la fad-thaithí chásanna cúirteanna agus a chuaigh i gcruacht la tumthaí gairide in uiscíbh na fealsúnachta ginearálta. Baí cur amach maith aige. Ghéillidís a chairde dá thuairimibh agus measadar go raibh sé cosúil la *Shakespeare* san aghaidh.

Iar bhfoilsíú an rúin di, dúirt Mrs Kernan:

“Fágaim fútsa ar fad, Mr Cunningham.”

Tar éis cheathrú céid de shaol an phósta ba bheag seachrán uirthi fós. Ba ionann agus cleachtadh léi an Creideamh agus níor dhóigh léi go n-athríodh duine d'aois a fir mórán roimh a bhás. Ba bheag a bhéarfadh uirthi ceapadh go rabh díoltas ait ina thimpiste agus, murach nár mhaith léi go gceapaidís go rabh an faltanas inti, déarfadh leo nár dochar do theanga Mr Kernan gur giorraíodh í. Mar sin féin, ba fhear cumasach Mr Cunningham; ba chreideamh creideamh. B'fhéidir go ndéanadh an beart maitheas éigean agus, ara laghad ar bith, ní rabh dochar ann. Níor théadh sí thar fóir lana creideamh. Creid go daingean sa Chroí Ró-Naofa mar ábhar deabhóide ba mhó fónaimh agus ghlacadh lana sacraimintí. Ba iad fraitheacha a cistine teorann a creidimh acht, dá dtagaí an crú

aran dtairne, bheadh sé d'acmhainn aici creideamh sa mhnaoi sí agus sa Spiorad Naoimh in aoifheacht.

Tosaíodar na fir uaisle ag caint fon timpiste. Dúirt Mr Cunningham gur tháinig ar chás cosúil leis tráth. Do bhain fear deich mbliana is trí fichead píosa dá theanga d'alp la linn thaom titimis agus d'fhas an teanga arís go nach rabh rian den chiorrú fágtha.

“Sea, níl mise in aois mo dheich mbliana is trí fichead,” ar an t-othar.

“Nár lige Dia é,” ar Mr Cunningham.

“Níl pian inti anois?” a fhiosraigh Mr M’Coy.

Ba theanór é Mr M’Coy a rabh cáil áirithe air tráth dá shaol. Ba Shoprán í a bhean. Thugadh sí ceachtanna pianó do pháistibh ar tháille íseal anois. Níorbh an bealach is giorra idir dhá cheann é a shlí bheatha, agus b'éigean dó dul i gceann staidéir féachaint conas maireachtáil ar feadh tréimhsí gairide. Do bhaí sé ina chléireach la *Midland Railway*, ina strucálaí fógraíochta do *The Irish Times* agus *The Freeman's Journal*, ina thaistealaí tráchtála ar íocaíocht choimisiúin la comhlacht guail, ina ghníomhaire fiosraithe príobháidigh, ina chléireach in oifig an *Sub-Sheriff* agus do fostaíodh é ina rúnaí agan *City Coroner* la gairid. Baí spéis ghairmiúil aige i gcás Mr Kernan mar gheall ara phost nua.

“Pian? Ní chuireann sí isteach orm go mór anois,” a fhreagair Mr Kernan.

“Acht a leithead de mhúisc a chuireas orm. Tá fonn cuir amach orm.”

“Sin an t-ól,” ar Mr Cunningham go teann.”

“Ní headh,” a dúirt Mr Kernan. “Sílím gur tolgas slaghdán sa charr. Bíonn rud éigean ag tuidheacht aníos i mo scornach, réama nó - “

“Múcas.” a dúirt Mr M’Coy

“Tá sé ag tuidheacht ó bhun mo scornach i gcónaí; cuireann samhnas orm.”

“Sea, ‘sea,” ar Mr M’Coy, “sin an tóracs.”

Breathnaíonn ar Mr Cunningham agus ar Mr Power araon agus gotha dúshlánach air. Sméideann Mr Cunningham a cheann go beoga agus deir Mr Power:

“Á, muise, molaimis a dheireadh.”

“Táim go mór fo chomaoín agat, a sheanchomrádaí,” ar an t-othar.

Scuab Mr Power lámh tresan n-aer.

“An bheirt eile a bhádar i mo chuideachta -”

“Cé a bhaí leat?” a fhiafraigh Mr Cunningham.

“Diúlach. Ní chuimhním ara ainm. Damnú air mar scéal anois, céard is ainm dó? Diúlach beag fionn...”

“Agus cé eile?”

“Harford.”

“Há,” a deir Mr Cunningham.

D’fhanaidís daoine ina dtost pé uair a déaradh Mr Cunningham sin. Baí a fhios acu go rabhadar foinsí rúnda eolais aige. Sa chás seo baí éirim morálta lasan leathfhocal. Théadh Mr Harford in aoinfheacht la baicle bheag a d’fhágadh an chathair go gairid iar nóin do thuidheacht ar theach óil ar bith ar bhruachaibh na cathrach ina nglactaí leo mar fhíor-thaistealaithe. Acht níor scaoileadar a chomh-thaistealaithe a dhúchas tharstu riamh. Do thosaigh sé sa tsaol mar airgeadaí a ligeadh suimeanna beaga airgid ar gaimbín d’oibrithibh. Níos déanaí chuaigh i gcomhar la fear uasal beag ramhar, Mr Goldberg, sa *Liffey Loan Bank*. Cé nár chuaigh tharsan dteagasc eitice lasan gcreideamh nGiúdach riamh, deiridís a chomh-Chaitlicigh faoi, nuair a thobhíodh seisean airgead orthu féin ná ar chara nó ar ghaol leo, deiridís gur Ghiúdach Éireannach é agus nach rabh léamh ná scríobh aige agus mheasaidís gur dhíoltas Dé a óinmhid de mhac. Ar uairibh eile chuimhnídís ara shuáilcibh.

“Ní fheadar cár imigh sé,” do dúirt Mr Kernan.

Ba mhian leis coinneáil smúite ar shonraí na heachtra. Ba mhaith leis go gceapaidís a chairde go rabh earráid éigean ann, nár chas seisean agus Mr Harford a chéile sa deireadh. Fanadar a chairde ina dtost, óir baí aithne mhaith acu ar dhúil Mr Harford san ól. Dúirt Mr Power arís:

“Molaimis a dheireadh.”

Tarraing Mr Kernan athrach scéil air láithreach.

Sin fear lách, diúlach an leighis,” ar sé. “Murach eisean -”

Ó, murach eisean,” a dúirt Mr Power, “seans go mbeth breith seacht lá i gceist, gan cead dul saor ar fhíneáil.”

“Sea, sea,” ar Mr Kernan agus é ag streachailt lana chuimhne. “Is cuimhin liom anois go rabh póilín ann. Stócach cóir, shílfeá. Cén chaoi ar tharla sé ar chur ar bith?”

“Tarla go rabhais caoch ar meisce, Tom,” a dúirt Mr Cunningham go tromchúiseach.

“Níl séanadh air,” a dúirt Mr Kernan go chomh tromchúiseach céanna.

“Is dóigh liom gur réitís é lasan bpóilín, Jack,” a dúirt Mr M’Coy.

Níor thaitin úsáid a ainm baiste la Mr Power. Ní rabh sé ceartaiseach, acht mhair an chuimhne aige i gcónaí ar chrosáid Mr M’Coy chun fháil mhálaí taistil agus portmantaí do Mrs M’Coy do chur ara cumas freastal ara coinníbh bréagachaibh fon tuath. Ghoill sé air ní amháin gur chuaigh sé chun tosaigh air, acht ní ba mhó ná sin, gur tháir an cleas é. Freagair an gceist mar sin, fo mar ba é Mr Kernan a chuir í.

Cuir an comhrá olc ar Mr Kernan. Níor lig sé a dhúchas iasachta i ndearmad, teastaigh uaidh cur faoi sa chathair ar téarmaibh nár ísligh é féin, ná a chomh-shaoránaigh acht oiread agus níor fhulaing tarcaisne dá laghad uathu siúd arar cuir sé dunderlár na tuaithe.

“An la haghaidh seo a íocaimid cáin?” a ceistigh sé. “La haghaidh bheathú agus ghléasadh na mbastún gcábógach seo... agus sin a bhfuil iontu.”

Dein Mr Cunningham gáire. Ba oifigeach an Chaisleáin eisean la linn a uaireanta oibre agus la linn na n-uaireanta sin amháin.

“Conas a bheth a mhalairt iontu, Tom?” ar sé.

Cuir glór na tuaithe air féin agus dúirt go húdarásach:

“65, beir ar do chabáiste!”

Dein gach aon duine gáire. Lig Mr M’Coy, a baí ag iarraidh dul taobh istigh den chomhrá ar ais nó ar éigin, lig air féin nár chuala an scéal riamh.

“Is éard atá ar siúl – nó sin a deirtear, an bhfuil ‘fhios agat – sa bheairic. Tagaid leaideanna móra anásta na tuaithe, amadáin, ‘bhfuil ‘fhios agat, do dhruileáil. Cuireann an sáirsint ina seasamh i gcoinne an bhalla iad agus a bplátaí in airde acusan.

Eachtraigh an scéal la geáitsí móra.

“Ag am dinnéir, an dtuigir. Bíonn babhla ábhalmhór cabáiste aran tábla roimhe go spúnóg mór millteach mar shluasaid. Tógann scaob mhór cabáiste aran spúnóg go gcaitheann trasna an tseomra agus ní mór dona hainniseoiribh rugadh uirthi ara bpláta: 65, beir ardo chabáiste.”

Dein gach duine gáire arís eile: acht baí pas beag oilc ar Mr Kernan fós. Labhair sé fo litir a scríobh chun na bpáipéar.

“Tagaid na bodaigh seo aniar anseo,” ar sé, “measaid go bhfuil cead barrastóireachta acu ar dhaoinibh. Ní gá a rá leat, Martin, an cleas daoine atá iontu.”

Aontaigh Mr Cunningham leis ar choinníoll.

“Dála gach ruda eile sa tsaol seo,” ar sé. “Bíonn roinnt droch-cheann agus roinnt ceann maith ann.”

“Ó, cinnte, táid cuid díobh go maith, admhaím é,” ar Mr Kernan agus suaimhneas curtha ann.

“Is binn béal ina thost leo,” a dúirt Mr M’Coy. “Sin í mo bharúil!”

Táinig Mrs Kernan sa seomra agus, ag leagadh tráidire aran dtábla dhi, dúirt:

“Tarrainghidh oraibh, a fheara uaisle.”

Seas Mr Power suas do dháileadh na mbuidéal agus do thairgeadh a chathaoireach dhi. Níor ghlac sí léi, ag rá dhi go rabh iarnáil la déanamh aici thíos staighre agus, ar sméideadh a cinn la Mr Cunningham ar chúl cheann Mr Power, tug aghaidh aran ndoras. Glaoigh a fear céile ina diaidh:

“Agus nach bhfuil aon rud agat domsa, a stóir?”

“Ó, cúl mo lámhe dhuitse!” a dúirt Mrs Kernan go géar.

Glaoigh a fear ina diaidh:

“Dada don fhiur chéile bhig bhoicht!”

Cuir seisean strainc chomh háiféiseach air féin agus labhair de ghlór chomh meacanach gur lean gáire agus spraoi de dháileadh na mbuidéal.

Óladar na fir uaisle dá ngloinnibh, leagadar a ngloiní aran mbord arís agus tost an comhrá. Ansin tugann Mr Cunningham aghaidh chomhrá ar Mr Power agus fiafraíonn go neamhchúiseach dhe:

“Oíche Déardaoin do dúrais, Jack.”

“Déardaoin, ‘sí,” ar Mr Power.

“Ceart go leor!” ar Mr Cunningham aran phointe.

“Tig linn teacht la chéile i dtigh *McAuley*,”¹²¹ a deir Mr M’Coy. “Sin an áit ba chaoithiúla.”

“Acht dul ann in am,” a dúirt Mr Power agus é dáiríre, “mar is cinnte go mbeidh sé dubh la daoine.”

“D’fhéadfaimis bualadh la chéile ag leathuair tar éis a seacht,” ar Mr M’Coy.

“Tá go maith!” ar Mr Cunningham.

“Leathuair i ndiaidh a seacht i dtigh *McAuley* mar sin!”

Lean tost gairid de sin. Fan Mr Kernan ar fhios rún a chairde. Ansin ceistigh:

“Céard atá ar siúl?”

“Ó, faic,” ar Mr Cunningham. “Níl ann acht rud beag atá á eagrú againn don Déardaoin seo chugainn.”

“An ceoldráma, an é?” ar Mr Kernan.

“Ní hé, ní hé,” a deir Mr Cunningham de ghlór seachantach, “níl i gceist acht scéal beag... spioradálta.”

“Ó,” ar Mr Kernan.

Tagann tost eile aran seomra.

“La hinsint na fírinne, Tom, táimid ag dul ar chúrsa spioradálta.”

“Sé, sin é,” a dúirt Mr Cunningham, “Mise agus Jack agus M’Coy anseo, gabhfaimid do íoc na téiléireachta ar son ar n-anama.

Labhair an meafar la fuinneamh teanntásach éigin agus, ar bhfáil misnigh ina ghlór féin, lean air:

“Is í an chaoi ina bhfuil sé, tá sé chomh maith againn uile admháil gur scata dearg-rógairí sinn, gach aon dinn. Gach aon dinn, a deirim,” a chuir sé go dorrga muinteartha mar aguisín gur tug a aghaidh ar Mr Power. “Admhaigh é anois!”

“Ní shéanaim é,” ar Mr Power.

“Agus admháimse é,” ar Mr M’Coy.

“Mar gheall air sin, tá sé beartaithe againn íoc na téiléireachta la chéile,” a dúirt Mr Cunningham.

Shílfeá gur bhuail smaoinemh é. Tugann aghaidh aran n-othar go ndeireann:

“An bhfeadraís dom, Tom, céard a thit i m’intinn anois beag? Dá dtagtá in éineacht linn beadh cor ceathrair againn.”

“Maith an smaoinemh,” a dúirt Mr Power. “An ceathrar dinn la chéile.”

Níor lig Mr Kernan focal as. Ba bheag draíocht agan chuireadh air acht, mar ba léir dó go rabhadar fórsaí spioradálta ar tí chur suime ann, meas gurbh oircheas dó a chaoinfhulaingt ar son a dhínite. Níor ghlac páirt sa chomhrá ar feadh tréimhse fada acht cuir cluas éisteachta air féin go ciúin naimhdeach, fad a bhádar a chairde ag plé na nÍósánach.

“Ní holc liom na hÍósánaigh,” a dúirt, ag cur a ladair sa gcomhrá fo dheireadh dhó. “Is ord oilte iad. Measaim go bhfuil dea-intinn acu freisin.”

“An t-ord is uaisle san Eaglais, Tom,” a dúirt Mr Cunningham la fiuchadh foinn. “Seasann Ginearál na nÍósánach taobh lasan bPápa.”

“Níl aon agó faoi,” a dúirt Mr M’Coy, “má theastaíonn uait go ndéanfar rud i gceart agus gan chúinsí, iarair ar Íósánach é. Sin iad na boic a bhfuil cumhacht acu. Tabharfad sampla dhuit...”

“Dream maith fear na hÍósánaigh,” a dúirt Mr Power.

“Díol suime,” a dúirt Mr Cunningham, “fon Ord Íósánach. Gach aon ord eile den Eaglais, b’éigean a leasú ar uair amháin nó ar uair eile acht níor leasaíodh an n-Ord nÍósánach riamh. Níor imigh sé ón bhealach cheart riamh.”

“An mar sin é?” a fhiosraigh Mr M’Coy.

“Sé,” ar Mr Cunningham. “Sin stair daoibh.”

“Féachaí a n-eaglais, chomh maith,” a dúirt Mr Power. “Féachaí an bpobal acu.”

“Freastalaíd na hÍósánaigh aran n-uasaicme,” a dúirt Mr M’Coy.

“Freastalaíonn, cinnte,” ar Mr Power.

“Sea,” ar Mr Kernan, “Sin an fáth a bhfuil bá agam leo. Ní hionann is roinnt den ghnáthchléir,¹²² na sagairt mhaolaigeantacha thuathánacha -”

“Fir mhaithe iad uile,” a dúirt Mr Cunningham, “gach aon fhear ina dhóigh féin. Tá meas ar chléir na hÉireann ar fud an domhain.”

“Tá, cinnte,” ar Mr Power.

“Ní hionann is cuid den tsagartacht aran Mhór-roinn,” a dúirt Mr M’Coy, “nach fiú a n-ainm í.”

“B’fhéidir go bhfuil an ceart agat,” ar Kernan, ag géilleadh dhó.

“Cinnte tá an ceart agam,” ar Mr Cunningham. “nílim aran tsaol seo a fhad seo ama is an chuid is mó taobh dhe feicthe agam, gan fáil léargais ar nádúr daoine.”

“Óladar na fir uaisle arís, gach duine ag aithris ara chéile. Shílfeá go rabh Mr Kernan ag cur an scéil trí chéile ina intinn. Chuaigh sé i cion air. Baí an-mheas aige ar Mr Cunningham mar mheastóir duine agus mar léitheoir dreach. Iarr sonraí an chúrsa.”

“Ó, níl ann acht cúrsa spioradálta, an bhfuil a fhios agat,” ar Mr Cunningham. “An tAthair *Purdon*¹²³ atá ag freastal air. Cúrsa d’fhearaibh gnó, an bhfuil ‘fhios agat.”

“Ní bheidh sé ró-dhian orainn, Tom,” a dúirt Mr Power go háititheach.

“Father Purdon? Father Purdon?” a cheistíos an t-othair.

“Ó, ní mó ná tá aithne agat air, Tom,” a dúirt Mr Cunningham go teanntásach. “Fear breá aerach! Fear dár nós féin, fear a thuigeas an saol.”

“Á, ... sea. Sílim go bhfuil aithne agam air. SÁCH dearg-ghnúiseach; ard.”

“Sin an fear.”

“Agus abair liom, Martin... An seanmóirí maith é?”

“M'ainm... Ní seanmóir a bheas ann go baileach, ‘bhfuil fhios agat. Níl i gceist acht caint mhuinteartha ‘bhfuil ‘fhios agat, ar stíl chiallmhar.”

Chuaigh Mr Kernan ara mharana. Dúirt Mr M’Coy:

“An t-Athair Tom Burke, ba é sin an buachaill!”

“Ó, Father Tom Burke,” ar Mr Cunningham, “ba fhíor-óráidí eisean. Ar chualais riamh, Tom?”

“Ar chualas!” a dúirt an t-othar go círíneach. “Is mise a chuala! Cinnte...”

“Agus deirid daoine nár dhiagaire mhaith é,” a dúirt Mr Cunningham.

“An mar sin é?” a dúirt Mr M’Coy.

“Ó, ar ndóigh, ní hé nach rabh sé de mhianach ann, ‘bhfuil ‘fhios agat. Acht scaití, a deirid, níor ghabh seanmóir dar thug sé go hiomlán lasan n-ortadacs – níor ghabh lasan gceartchreideamh ó thús go deireadh.

“Á!... ba thogh fir é,” a dúirt Mr M’Coy.

“Chualas é uair amháin,” a lean Mr Kernan. “Ní chuimhin liom ábhar a hóráide anois. Bhí mise agus Crofton ar chúl an... loig, an bhfuil a fhios agat... sa -”

“Sa mheánlann,” ar Mr Cunningham.

“Sé, sa chionn thiar den tséipéul, gar don doras. Ní mé anois céard faoi a bhí sé... ó, ‘sé, fon Phápa, fon iar-Phápa. Dar m’uacht baí sí ar fheabhas, a chuid óráidíochta. Agus a ghlór! Dar Dia! Nach aigesean a bhaí glór. Cime na Vatacáine, a chuir sé air. Is cuimhin liom go ndúirt Crofton liom iar n-imeacht dhúinn -”

“Acht nach Fear Buí é, Crofton, nach é?” ar Mr Power.

“Sé, cinnte,” ar Mr Kernan, “agus Fear Buí den scoth, leis. Chuamar i dteach Butler ar Shráid Moore – m’anam, chuaigh sé i bhfeidhm go mór orm, chun insint fírinne Dé – agus cuimhním go díreach mar a chan sé é. Kernan, a dúirt sé, adhraidimid ag altóiribh difriúlaibh, ar sé, acht táimid ar aon chreideamh amháin. Focal céillí, dar liom.”

“Is mór de bhrí sin,” ar Mr Power. “Bhídís na sluaite Protastúnach agan Aifreann nuair ba Father Tom a bhíodh á cheiliúradh.”

“Níl mórán eadrainn,” a dúirt Mr M’Coy.

“Creidimid araon sa -”

Tomhais sé a chuid cainte ar feadh nóiméid.

“Sa tSlánaitheoir. Acht amháin nach gcreididsean sa Phápa ná i Máthair Dé.”

“Acht, ar ndóigh,” a dúirt Mr Cunningham go ciúin is go cliste, “ár reiligiún, is é an t-aon reiligiún amháin é, an bunchreideamh ársa.

“Níl dabht ar bith fona thaobh,” ar Mr Kernan go cairdiúil.

Taibhsigh Mrs Kernan i ndoras an tseomra codlata do fhógairt:

“Seo cuairteoir chugaibh!”

“Cé hé?”

“Mr Fogarty.”¹²⁴

“Ó, tar isteach! Tar isteach!”

Táinig aghaidh bhán ar chruth uibhe fon solas. An cuar ara croiméal geal fada, baí ar aon dul la cuar na malaí ngeala a bhádar ardaithe os cionn na súl la hiontas is la háthas. Grósaeir beag ab é Mr Fogarty. Do theip ara theach óil sa chathaoir mar b’éigean dó cloí la driogairí agus la grúdairí den dara grád mar gheal ar laghad a mhaoine. D’oscail sé siopa beag ar Bhóthar Ghlas Naíon la súil go dtarraingíodh a dhea-bhéas fabhar na mban tí. Baí maorgacht áirithe fon dóigh a d’iompraíodh sé é féin. Mholadh sé gasúir óga agus d’fhuaimníodh a chuid focal go soiléir galánta.

Táinig la bronntanas – leathphionta uisce beatha fo leith. Beannaigh Mr Kernan, leag a fhéirín aran dtábla agus suí síos i measc na bhfear ar chomhchéim leo. Baí Mr Kernan buíoch den tabhartas, go háirithe ó chuimhnigh go rabh íoc beag earraí ag Mr Fogarty air. Dúirt:

“Nár laga Dia thú, a sheanchomrádaí. Oscail sin, Jack, lado thoil.”

Tug Mr Powar cúram an óstaigh ar féin arís. Glanadh gloiní agus dáileadh chúig fhuisce bheag. Cuir an tionchar nua seo beocht sa gcomhrá. Bhí suim ar leith ag Mr Fogarty ann, a shuí ar phaiste bheag dá chathaoir.

“An Pápa Leo XIII,” a dúirt Mr Cunningham, “baí sé ar dhuine de shoilsitheoiribh na haoise. An smaoineamh mór a bhaí aige, an bhfuil a fhios agaibh, aontú na hEaglaise Laidine agus na hEaglaise Gréagaí.¹²⁵ Ba é sin aidhm agus cuspóir a shaoil.”

“Chualas go minic go rabh sé ar dhuine dena fearaibh ba éirimiúla san Eoraip,” a dúirt Mr Power. “Is é sin, la cos bheith ina Phápa dhó.”

“Baí, leis,” ar Mr Cunningham, “mura rabh aran duine ba éirimiúla ar fad. Ba é a mhana, an bhfuil ‘fhios agat, mar Phápa, *Lux ar Lux* – Solas ar Sholus.”

“Arú, níorbh é, do dúirt Mr Fogarty la beocht. Sílim go bhfuil dul amú ort ansin. *Lux in Tenebris*, measaim, Solas sa Dorchadas, a bhí ann.”

“Ó ‘sé,” a dúirt Mr M’Coy, ‘*Tenebrae*.’

“I gcead daoibh,” ar Mr Cunningham go húdarásach, “*Lux ar Lux* ab é. Agus Pius IX, an Pápa a chuaigh roimhe, ba é a mhana *Crux ar Crux* – is é sin, Cros ar Chrois – rud a léiríos an ndifríocht idir an dá phontaifeacht.”¹²⁶

“Glacadh lasan dtátal. Coinnigh Mr Cunningham air.

“File agus fear léinn ab eadh an Pápa Leo, ‘bhfuil ‘fhios agaibh.’”

“Is snoite daingean an aghaidh a bhaí air,” ar Mr Kernan.

“Sea, a dúirt Mr Cunningham. “Scríobh sé filíocht as Laidin.”

“An mar sin é?” a dúirt Mr Fogarty.

Blais Mr M’Coy a uisce beatha go sona sásta agus croith a cheann ar dhá chúis, go ndúirt:

“Ní bréag ná magadh sin, féadaim rá libh.”

“Níor fhoghlaimíomar sin, Tom,” a dúirt Mr Power, ag leanúint sampla Mr M’Coy dó, “agus sinn ar scoil an phingin-sa-tseachtain¹²⁷ dúinn.”

“Is iomaí fear maith a chuaigh ar scoil phingin-sa-tseachtain agus fód móna ina bhaclainn aige,” ar Mr Kernan go ceartaiseach. “An seanchóras an córas ab fhearr: gnáth-oideachas ionraic. Gan ghliogairnéis na linne seo.”

“An ceart ar fad agat,” ar Mr Power.

“Ní rabh barraíocht ar bith ag baint leis,” a dúirt Mr Fogarty.

Luí sé ar gach siolla den fhocal agus ansin ól go sollúnta.

“Is cuimhním liom léamh,” a dúirt Mr Cunningham, “gur fo aireagán an ghrianghraif é ceann de dhántaibh an Phápa Leo – as Laidin, ar ndóigh.”

“Fon ghrianghraf!” ar Mr Kernan agus iontas ina ghlór.

“Sé,” ar Mr Cunningham.

Ól seisean óna ghloine chomh maith.

“Well, muise,” a dúirt Mr M’Coy, “nach iontach an grianghraf nuair a smaoinimid air?”

“Ó, gan dabht,” a dúirt Mr Power, “tá léargas glinn ag smaointeoiribh móraibh.”

“Mar a deir an file: táid an intleacht mhóir agus an mearadh ag bordáil ara chéile,”¹²⁸ a dúirt Mr Fogarty.

Chuaigh Mr Kernan ara mharana, shílfeá. Cuardaigh a chuimhne aran teagasc Phrotastúnach ar chúpla pointe íogair agus sa deireadh tug aghaidh ceiste ar Mr Cunningham.

“Inis dom, Martin,” ar sé. “An fíor nach rabhadar roinnt dena pápaibh – ní an fear atá againn anois ná an fear a tháinig roimhe, acht roinnt dena pápaibh – go hiomlán... an bhfuil ‘fhios agat... sách inniúil?”

Tit an seomra fo chiúnas. Dúirt Mr Cunningham:

“Ó, ar ndóigh, bhí corr-scaiste ina measc... Acht is díol iontais seo. Oiread agus duine amháin orthu, pé dhíobh an meisceoir ba bháite san ólachán, ná an... bligeard ba mheasa, níor thug focal bréagach teagasc *ex cathedra*. Anois nach iontas sin?”

“Sé, go deimhin,” ar Mr Kernan.

“Sé, mar nuair a labhraíos an Pápa *ex cathedra*,” a mhínigh Mr Fogarty, “bíonn gan locht.”¹²⁹

“Bíonn,” a dúirt Mr Cunningham.”

“Ó, tuigim go mbíonn an ceart agan Phápa i gcónaí. Is cuimhin liom go rabhas níos óige ansin... nó an é sin é - ?

Cuir Mr Fogarty isteach aran gcaint. Tóg an mbuidéal agus dáil tuilleadh fuisce arna fir. Ar dtabhairt fo deara do Mr M’Coy nach rabh dóthain fuisce ann, áitigh nach rabh a chéad-deoch críochnaithe aige. Glacadar na fir eile lana eiteach fo dheireadh. Dein an t-uisce beatha ceol bog ag titim sna gloiní dhó. Ba thaitneamhach an eadarlúid í.

“Céard a bhí á rá agat, Tom?” a fhiafraigh Mr M’Coy

“Do-earráid an Phápa,” a dúirt Mr Cunningham, “is é sin an dráma ba mhó i stair na hEaglaise ar fad.”

“Conas sin, Martin?” a cheistigh Mr Power.

Ardaigh Mr Cunningham dhá mhéar san n-aer.

“I gcoláiste naofa, ‘bhfuil ‘fhios agat, na gcairdinéal agus na n-ardeaspag agus na n-easpag, bádar beirt fhear a sheasadar an bhfód ina aghaidh agus na huile dhaoine eile ag tabhairt lán

a dtacaíochta dhó. Baí an Comhthionól trí chéile ar aon ghuth seachas an bheirt seo. Arú! Ní ghlacfaidís leis!”

“Ha!” ar Mr M’Coy.

“Agus an bheirt siúd, Gearmánach darb ainm Dolling... nó Dowling ... nó -”

“Níor Ghearmánach Dowling,¹³⁰ agus tig leat beith suite dhe sin,” a dúirt Mr Power de gháire.

“Well, an Cairdinéal mór Gearmánach seo, pé ar bith ainm dó, ba dhuine dhíobh é; agus ba é an duine eile, John MacHale.”

“Céard?” ar Mr Kernan la hiontas. Ar John as Tuaim é?”¹³¹

“An bhfuilir cinnte de sin anois?” a cheistigh Mr Fogarty go hamhrasach. “Cheapas gurbh Iodálach nó Meiriceánach éigin é.”

“John as Tuaim,” a dúirt Mr Cunningham, “an fear a bhaí ann.”

“Ól sé agus deineadar na fir uaisle eile amhlaidh. Ansin labhair arís:

“Bádar uile ansin, idir chairdinéil agus easpaig agus ardeaspaig as gach ceard den domhain, agus an bheirt seo in árach is in achrann leo nó gur seas an Pápa féin suas sa deireadh thiar thall agus fógair nach féidir dogma na hEaglaise *ex cathedra* do lochtú. I láthair na huaire sin John MacHale, a bhaí glan in aghaidh an smaoinimh seo go nuige sin, seas suas agus lig búir leoin: ‘Credo!’”

“Creidim!” ar Mr Fogarty.

“Credo!” ar Mr Cunningham. “Léiríonn sin a chreideamh. Géill a thúisce is a labhair an Pápa.

“Agus céard fo Dowling?” a cheistigh Mr M’Coy.

“Ní ghéillfeadh an cairdinéal Gearmánach. Tug a dhroim don eaglais.”

D’fhágadar focail Mr Cunningham íomhá ollmhór maorga den eaglais i meoin a lucht éisteachta. Chuir a ghlór toll grágach fo dhraíocht iad agus é ag aiceannú na bhfocal creidimh agus géillte. Ag tuidheacht sa seomra do Mrs Kernan agus í ag triomú a lámh, fuair sí tost sollúnta roimpi. Níor bhris an gciúnas, acht crom tharsan ráille ag cos na leapan.

“Chonaiceas John MacHale tráth,” a dúirt Mr Kernan, “agus ní dhéanfad dearmad air a fhad a mhairfead.”

Tug aghaidh dhearbhaithe ara mhnaoi.

“Dúras sin go minic leat?”

Claon sí a ceann dá dhearbhú.

“Ba ag nochtadh dhealbh Shior John Gray é. Baí Edmund Dwyer Gray ag caint, ag gaoitearacht leis, agus seo mo dhuine aosta seo, seanbhuachaill cantalach, ag cur na súl tríd fona mhalaibh móraibh giobachaibh.”

Cuir Mr Kernan roic ina mallaí, tug a cheann faoi agus tug súil fhiata ara mhnaoi ar nós tairbh fraochta.

“A Dhia!” ar sé go bríomhar, iar dtuidheacht chuici féin dá dhreach, “níor fhacas a leithéid de shúil i gcionn fir riamh. B’ionann é is rá: aithním an gcleasaíocht mbeag atá agat, a mhaic ó. Baí súil seabhaic aige.

“Ní rabh aon mhaith i nduine ar bith de chlann *Gray* riamh,”¹³² a dúirt Mr Power.

Tit an seomra fo thost arís. Tug Mr Power aghaidh cainte ar Mrs Kernan agus dúirt go meidhreach tobann:

“Well, Mrs Kernan, táimid ag dul do dhéanamh Caitlicigh maith cráifigh naofa de d’fhiur anseo.”

Comharthaigh go fial aran chomhluadar la scuabadh dá láimh timpeall orthu.

“Táimid go léir ag dul ar chúrsa spioradálta dho dhéanamh faoistine – agus ag Dia atá a fhios an gátar orainn.”

“Ní miste liom,” a dúirt Kernan la meangadh a bhaí pas beag faiteach.

Ba chríonna la Mrs Kernan ceilt a sásaimh. Mar sin, is eadh a dúirt:

“Mo ghraidhin an sagart a chaithfeas éisteacht lado scéal.”

Táinig athrú ar dhreach Mr Kernan.

“Mura maith leis é,” ar sé go borb, “tig leis... déanamh an ruda eile. Inseod mo scéal beag ainnise, sin an méad. Ní drochdhuine amach is amach mé -”

Dein Mr Cunningham eadráin aran toirt.

“Diúltóimid uile don diabhal,” a dúirt sé, “ar aon, gan dearmad ara oibreacha is ara ealaín.”

“Bí ar siúl, a Shátain!” a dúirt Mr Fogarty de gháire is ag spléachadh arna fearaibh eile.

Ní dúirt Mr Power faic. Chonacthas dó go rabh go hiomlán sáraithe i gceannasaíocht. Acht rith léas sásaimh trasna a aghaidhe.

“Níl la déanamh againn,” a dúirt Mr Cunningham, “acht seasamh suas la coinneal lasta inár nglaic againn agus tabhairt arís arár móideannaibh baiste.

“Ó, ná dearmad an gcoinneal, Tom,” a dúirt Mr M’Coy, “pé rud eile a dhéanfair.”

“Céard?” ar Mr Kernan. “An mbeidh call agam la coinneal?”

“Ó beidh,” ar Mr Cunningham.

“Arú, damnú air ar fad mar scéal,” a dúirt Mr Kernan go goilliúnach. “Ní rachad chomh fada la sin. Déanfad an ndualgas, ceart go leor. Déanfad an gcúrsa creidimh seo agus an bhfaoistin, agus... an ngnó sin ar fad. Acht... cosc ar choinnlibh! Damnú air, ní ghlacfad la coinne!”

Croith a cheann la tromchúis ghreannmhar.

“Éistighidh sin!” ar a bhean.

“Crosaim na coinnle,” ar Mr Kernan agus é ag croitheadh a chinn anonn is anall. Tuig gur tharraing a agóid aird a chomhluadair. “Crosaim ealaín na laindeár ndraíochta.”¹³³

Dein gach aon duine gáire.

“Sin Caitliceach deas daoibh!” ar a bhean.

“Coinneal ar bith!” a dúirt Mr Kernan arís go ceandána. “Ní ghlacfad leo!”

Baí crosalann an tSéipéil Íosánaigh nach mór lán; agus fós féin tángadar fir uaisle isteach ón doras taoibh agus, ar treoir an bhráthar tuata, téaltaíodar suas na taobhranna gur fuairadar áit suite. Bádár na fir go léir gléasta go maith agus dea-iomprach. Lonraigh solas lampaí an tséipéil ar éadaibh dhubhaibh agus ar bhónaibh bhánaibh an tslua. Ba éagsúlacht ar éigean an corr-chulaith bhréidín, na colúin marmair dúghlais bric agus na pictiúir dhuairce dhólásacha. Bádár na fir uaisle ina suí sna binsibh, a mbrístí tarraingthe aníos beagán tharr a nglúine acu agus a hataí curtha ar chóir shábháilte. Bádár ina suí i bhfad siar sa tséipéal agus stánadar go nósúil ar bhallóg bheag bhídeach an tsolais deirg ar crochadh os cionn na haltóra airde i bhfad uathu.

Ar chionn dena binnsibh baí Mr Cunningham agus Mr Kernan ina suí. Baí Mr M’Coy ina aon fhiur laistiar díobh: agus baí Mr Power agus Mr Fogarty aran bhinse taobh thiar de sin. Triall Mr M’Coy aimsiú áite ar bhinse na bhfear n-eile acht baí sé fánach air. Nuair a shocraíodar na fir síos i bhfoirm cúigín,¹³⁴ caith sé cúpla focal grinn. Níor thaitin sin leo, agus éirigh sé as. Go fiú amháin eisean, chuaigh an t-atmaisféar cuibhiúil i bhfeidhm air agus athraigh sé a iompar mar gheall aran tionchar reiligiúnach. La cogar, tarraing Mr Cunningham aird Mr Kernan ar Mr Harford, an t-iasachtóir airgid, a bhaí ina shuí píosa maith uathu, agus ar Mr Fanning, gníomhaire clárúcháin agus déantóir mhaor na cathrach,¹³⁵ a bhaí ina shuí díreach laistiar den phuilpid in aice la duine de chomhairleoiribh nuaibh an bhaird. Ar dheis bhaí Michael Grimes, úinéir trí shiopa geallbhróicéara, agus niadh Dan Hogan, a rabh an post in oifig an Chléireach Baile i ndán dó. Níos sia rompu baí Mr Hendrick, príomh-thuaisceoir *The Freeman’s Journal*, agus O’Carroll bocht, seanchara Mr Kernan, a baí ina bhoc mór trádála tráth. De réir mar a aithin Mr Kernan aghaidheanna, chuaigh chun a shuaimhnis. Baí a hata ara ghluinibh aige, ar dheisigh a bhean é dhó. Uair nó dhó tarraing muinchille anuas la leathlámh agus coinnigh greim éadrom acht daingean ar dhuilleog a hata lasan lámh eile.

Taibhsigh fear toirtiúil i suirplís bán ag dreapadh sa bpuilpid dó agus saothar air. Agan am chéanna corraigh an slua, tarraing ciarsúir as pócaibh agus chuaigh go cáiréiseach ara nglúinibh orthu. Dein Mr Kernan amhlaidh. Baí an sagart ina sheasamh anois sa phuilpid i gcéin uathu. Baí dhá thrían dá thoirt la feiceáil os cionn na balastráide agus aghaidh mhór mhillteach dhearg mar bharr uirthi. Sléachtann *Father Purdon* go dtugann a aghaidh aran spota mbeag solais deirg agus, iar gclúdach a aghaidh lana lámha dhó, cromann ar phaidir. Tar éis tamaill, nochtann a aghaidh arís agus éiríonn ina sheasamh. Seasann an pobal freisin agus socraíonn síos arís arna binsí. Leag Mr Kernan a hata ara ghluin arís agus tug aghaidh éisteachta aran seanmóirí. Crapann an seanmóir na muinchillí leathana dá shuirplís siar la gluaiseacht mhór geáitsíochta, ceann ar chionn, go scrúdaíonn aghaidheanna an phobail go mall. Ansin deir:

“Óir is gllice clann an tsaoil seo ná clann an tsolais ina gcineál féin. Agus a deirimse libh, Déanaighidh cairde dhíbh féin la saibhreas na héagóra; ionas an tráth a éagfaidh sibh [sic], go nglacfaidh siad sibh ina lóistínibh síoraí.”¹³⁶

Dein an t-Athair Purdon forbairt aran dtéacs i nglór mór muinéeach. Tá sé ar cheann dena téacsannaibh is deacra sna scriptiúiribh trí chéile, ar sé, i dtaobh dhéanamh léimh cirt air. B’fhéidir go ndéaradh duine leis féin go bhfuil an teagasc ann ag dul in aghaidh na hard-mhoráltachta a theagascas Iesiu in áiteannaibh eile sa Tiomna Nua. Acht, a dúirt sé lana lucht éisteachta, feileann an téacs go mór do theagasc daoine a bhfuil sé de chrunn orthu iomair sa tsaol dhuthain seo acht nach mian leo beith gafa sa tsaoltacht mar sin féin. Is téacs é a oireas d’fhearaibh gnó agus d’fhearaibh gairme. Iesiu-Chríost, a thuigeas gach aon ghné de nádúr an duine, tuigeann sé nach bhfuil saol reiligiúnach i ndán do gach aon fhiur. Is éigin d’fhormhór na ndaoine maireachtáil sa tsaol shaolta agus, ar bhealach, fo cheannas an tsaoil-se siúd. Agus leag Sé amach focal comhairle dhóibh lasan bhfocal seo, a dhéanas eiseamláir aran tsaol dhiaganta dena hadhraitheoiribh Mammon seo ar lú cráifeachta iad ná fear ar bith eile.

Dúirt sé lana lucht éisteachta nach rabh cúis mhór scáfar lana chaint, acht go rabh ann mar fhear saolta dho labhairt lana chomhshamhlaigh. Do labhairt la fir gnó a bhaí sé, agus labhródh leo ar dhóigh phraiticiúil an fhir gnó. Ba eisean a gcuntasóir spioradálta a dúirt sé, má ghabhaidís lasan meafar, agus ba mhaith leis go n-osclódh gach aon dá luch éisteachta a leabhair – leabhair a shaol spioradálta, féachaint ar réitíodar lana choinsias.

Ní saoiste dian Iesiu-Chríost. Tuigeann ár lochtanna beaga, tuigeann laigí síol Ádhaimh boicht, tuigeann cathaithe an tsaoil seo. B’fhéidir go rabh cathú orainn ó am go ham, baí, orainn uile. B’fhéidir go ngéilleamar don chathú anois is arís, ghéilleamar uile. Acht ní iarrfadh sé ara lucht éisteachta acht aon rud amháin. Agus is é seo é: beith díreach agus fearúil la Dia. Má táid na cuntais ag tuidheacht go hiomlán la chéile, rá:

“Well, do dheimhníos na cuntais. Tá gach aon rud ina cheart iontu.”

Acht, mura réitíonn go hiomlán, mar a d’fhéadadh tarlú, ní mór ionracas, admháil na fírinne, agus rá mar fhear:

“Well, scrúdaíos mo chuntais. Tá sé tugtha fo deara agam go bhfuil seo agus sin mícheart. Acht, la grásta Dé, cuirfead seo agus sin ina cheart. Leigheasfad mo chuid cuntas.”

NA MAIRBH

Ní rabh uain scíthe ag Lily, iníon an fheighlí. Nach mór a thúisce a thionlaic sí *gentleman* amháin sa gcuile mbeag mbuitleára laistiar den oifig aran bhun-urlár is a bhain a chóta mór de, ní túisce sin déanta aici ná buail cloigín cársánach an dorais sráide arís agus b'éigin di sodar síos an halla lom do ligean cuairteora eile isteach. Ara laghad ní rabh freastal na *ladies* uirthi freisin. Do chuimhníodar *Miss Kate* agus *Miss Julia* ar sin agus rinneadar seomra feistis na mban n-uaisle den tseomra foltha thuas staighre. Is ansin a bhádar Miss Kate agus Miss Julia, agus iad ag cabaireacht is ag gáire is ag fuirseadh, ag siúil i ndiaidh a chéile go ceann na staighre do ghliúcaíocht síos fúthu tharsna balastair agus do ghlaoch ar Lily fiafraí dhi cé a tháinig.

Ba oíche mhór é riamh, rince bliantúil na Miss Morkan.¹³⁷ Thagadh gach duine a rabh aithne aige orthu, idir ghaolta, sheanchairde den chlainn, bhaill de chóir Julia, aon duine de pháistibh scoile Kate a bhaí fásta suas go leor anois, agus go fiú roinnt scoláirí Mary Jane. Níor theip air riamh. Bliain i ndiaidh bliana, d'éirigh go seó leis la cuimhne na ndaoine; ó d'fhágadar Kate agus Julia an dteach ar Bhóthar na gCloch agus ó thugadar Mary Jane, an t-aon neacht acu, dul chun cónaithe leo sa dteach nduairc gcaol in Oileán Uiséir i ndiaidh bhás a ndearthár Pat. Thógadar an dara n-urlár den toigh ar cíos ó Mr Fulham, an mórdhíoltóir gráinne aran bhun-urlár. Sin trocha bliain ó shin ara laghad. Ní rabh Mary Jane acht ina gearrchaile agan am. Anois ba uirthi ba mhó a rabh aghaidh na ndaoine, óir sheinneadh an n-orgán ar Bhóthar Haddington.¹³⁸ D'oileadh san *Academy* í agus chuireadh ceolchoirm na scoláirí ar bun i halla n-uachtarach na *Antient Concert Rooms* gach bliain.¹³⁹ Roinnt mhaith dá scoláirbh, ba de chlannaibh níos uaisle ósna tithibh aran líne traenach idir *Kingstown*¹⁴⁰ agus Deilginis dóibh. In ainneoin a n-aoise, dhéanadís a hainteanna a gcion féin de dhualgas an óstaigh. Cé go rabh sí an-liath, ba phríomh-shoprán in *Adam and Eve's* í Julia i gcónaí, agus Kate, a bhaí craplaithe agan aois, thugadh sí ceachtanna ceoil d'fhoghlaimeoiribh aran tsean-phianó sa tseomra chúil. Lily, iníon an airígh, dhéanadh obair an chailín tí dhóibh. Má baí a maoin sách beag féin, baí dúil acu i mbia maith; an scoth de gach rud: stéigeacha caoldroma, tae trí scillinge agus na buidéal phórtair ab fhearr dá rabh. Acht b'annamh a chuaigh Lily amú sna hordaithibh grósaera agus réitigh go maith lana máistreása dá bharr. Bádar pointeáilte, sin an méad. Acht an t-aon rud nach seasfaidís, aisfhreagra.

Ar ndóigh baí cúis phointeáilteachta acu ara leithéid d'oíche. Anuas ar sin baí sé i bhfad i ndiaidh a deich a chlog agus fós ní rabh tasc ná tuairisc ar Gabriel agus ara mhnaoi chéile. Lana chos sin baí eagla orthu go dtagadh Freddy Malins agus é ara dhearg meisce. B'uafás leo go bhfeicidís scoláirí Mary Jane fo thionchar an óil é; agus nuair a bhíodh sé aran chaoi sin ba dheacair bhaint aon chirt de scaití. Thagadh Freddy Malins go han-déanach i gcónaí acht n'fheadradar céard a chuir moill ar Gabriel: agus sin a chuir iad ag sodar gosna balastair gach ré nóiméad do chur tuairisce Gabriel agus Freddy ar Lily.

“Ó, Mr Conroy,” a deir Lily nuair a oscail an ndoras dó, “B'fhada la Miss Kate agus la Miss Julia do thuidheacht.”

“Bíodh geall gurbh fhada,” ar Gabriel, “acht tá dearmad déanta acu go gcaitheann mo bhean trí uaire fada an chlog á gléasadh.”

Seas aran mata, ag scríobadh an tsneachta dá fhorbhrógaibh, agus Lily ag tionlacan a mhná go bun an staighre dho ghlaoch:

“Miss Kate, seo chugat Mrs Conroy.”

Táinig Kate agus Julia go tuisleach sodarnach aníos an staighre aran toirt. Pógadar bean Gabriel araon, dúradar léi nárbh fholáir nó baí sí práachta lasan bhfuacht agus fiafraíodar di an rabh Gabriel ina teannta.

“Seo mé agus níl caill orm, a Aint Kate! Suas leat.

Coinnigh ag scríobadh a chos go bríomhar agus an triúr ban ag dul suas staighre go seomra feistis na mban agus ag gáire. Clóigh clúdach tearc sneachta la muin a chóta móir agus la barr a fhorbhróg mar a bheidís brádóg is bairbíní air; ar sleamhnú dena cnapaibh go díoscánach tre bhréid an chóta a baí stromptha agan tsneachta, scaoileadh aer fuar cumhra na hoíche ó logaibh is ó liopaibh.

“An bhfuil sé ag cur sneachta arís, Mr Conroy?” a fhiafraigh Lily.

Baí sí dulta roimhe sa gcuile dho chuidiú la baint a chóta dhe. Dein Gabriel gean gáire fon trí shiolla a chuir sí ara shloinne agus tug sracfhéachaint uirthi.¹⁴¹ Ba chailín tanaí í a bhaí fós ag fás aníos. Baí lí bhán inti agus gruaig ar dhath an fhéir tirim uirthi. Méadaigh an solas gáis ara báine. Baí aithne ag Gabriel uirthi nuair a bhaí sí ina páiste agus shuíodh sí aran chéim is ísle ag muirniú bhábóg éadaigh.

“Tá, Lily,” a fhreagair sé, “agus measaim go bhfuil oíche dhe romhainn.”

Amhairc suas ar shíleáil na cuile, a bhaí ag creathadh la satailt is la scuabáil cos aran n-urlár lastuas de, éist ar feadh scaithimh lasan bpianó agus caith súil aran gcailín ansin, a bhaí ag fillleadh a chóta móir go cúramach dho chur ar cheann seilfe.

“Inis dom, Lily,” ar sé i nguth gcuideachtúil, “an dtéir ar scoil i gcónaí?”

“Ó, ní dhéanaim,” a fhreagair sí. “Táim réidh la scolaíocht la breis is bliain anuas.”

“Ó, más eadh,” ar Gabriel go haerach, “is dóigh go mbeimid ag dul godo bhainis pósta lado stócach lá breá éigin amach anseo, há?”

Caitheann an cailín súil siar thara gualainn air agus deir la domlas:

“Na fir atáid anois ann níl fúthu acht plámás leat agus tuidheacht i dtír ort.”

Dearg Gabriel fo mar a fheictí dhó go ndearna botún agus, gan amhairc uirthi, bain dhe a fhorbhróga agus scuab is lasc lana mhuifléad ara bhrógaibh snasleathair.

Fear óg téagartha sách ard ab é. Leath luisne dhearg nádúrtha óna leicnibh aníos agus dein baill bhándearga neamhchruinne anseo is ansiúd go fiú ara éadan; agus bádar spéaclaí á gcaitheamh aige ara aghaidh lom. Drithlídís na gloiní lonracha agus na himill ghealla órnite go corraitheach agus thugaidís dídean dá shúilibh beo mothálachaibh. Baí a ghruaig dhubh shlíoctha scoilte ina dhá leath ar lár agus scuabtha i gcuar bhfada go cúl a chluas, áit ar fhág a hata eang inti.

Iar smeachadh loinnreach ina bhróga seas sé suas agus tarraing a veist anuas gur cloí í níos dlúithe fós lana chorp beathaithe. Ansin bain bonn óna phóca go sciobtha.

“Ó Lily,” ar sé, ag brú é ina lámha uirthi, “tá an Nollaig orainn, nach bhfuil? ‘Sea... seo dúthracht bheag...”

Siúl de sciótán i dtreo an dorais.

“Arú, *sir!*” do ghlaoiigh an cailín agus í sna sálaibh air. “Go deimhin féin, a dhuine uasail, ní ghlacfaínn léi.”

“Aimsir na Nollag! Aimsir na Nollag!” a ghlaoiigh Gabriel agus é nach mór ag sodar suas an staighre agus ag croitheadh a láimhe go diúltach uirthi.

Ag feiceáil don chailín gur shroich seisean an staighre, glaoigh air:

“*Well*, go rabh maith agat, *sir.*”

Fan sé la críochnú an *waltz* lasmuigh den pharlúis agus éist la scuabadh na sciortaí lasan ndoras ndúnta agus la scuabadh cos aran urlár. Baí sé fós tre chéile ag freagra gonta searbh an chailín. Do chuir sé smúit air agus cóirigh sé a chufaí is cuachóg a charbhait in iarracht a ruaigthe. Ansin bain duilleog bheag páipéir dá phóca veiste gur caith súil arna teidil a scríobh síos dá óráid. Baí fós idir dhá chomhairle fonaibh líntibh as Robert Browning mar baí faitíos air nach mbeth aithne aga lucht éisteachta orthu. B'fhearr dó lua focail éigin as Shakepheare nó asna *Melodies*¹⁴² a n-aithneoidís. Meabhraigh claicearnach thútach sál na bhfear agus scuabadh mbonn a mbróg dó gur dhifriúil a ngrád oiliúna siúd óna oiliúint féin. Ceann do dhéanamh dhe féin, sin an t-aon toradh a bheadh ar thabhairt filíochta nach dtuigfidís. Cheapfaidís go rabh sé ag déanamh gaisce dá hoideas. Shuífeadh an dabhach air leo fo mar a teipeadh air lasan gcailín sa chuile. Do chuir sé an mblas mícheart ara óráid. Ba bhotúin í ó thús deireadh, ba chliseadh iomlán í.

Leis sin táinig a ainteanna agus a bhean ó sheomra feistis na mban. Beirt sheanbhan bheag gléasta i n-éadaibh gan scléip ab eadh a ainteanna. Baí Aunt Julia tuairim is orlach níos airde. Baí a gruaig tarraingthe siar go híseal thar bharr a cluas. Liath an dath uirthi. Liath freisin, chomh maith la scáthanna níos dorcha, an lí ina haghaidh mhór shleabhctha. Cé go rabh sí tathagach ceartseasmhach, a súile liosta agus an béal beagán ar oscailt aici, cuireadar an gcuma uirthi gur bhean nach fios di cá rabh sí nó cá rabh a triall. Baí Aunt Kate níos beoga. A haghaidh, a bhaí níos sláintiúla ná aghaidh a deirféar, baí lán de rocaibh, ar nós úill deirg seargtha, agus níor chaill a cuid gruaige, a bhaí tarraingthe siar i dtrilseáin seanaimseartha mar a bhaí gruaig a deirféar, níor chaill a dath donn lonrach.

Pógadar beirt Gabriel go ceanúil. Ba eisean a niadh ceanáin, mac a deirféar móire nár mhair, Ellen, a phós T.J. Conroy le *Port and Docks*.

“Deir Greta liom nach dtógthai carr ar ais go Baile na Manach anocht, Gabriel,” ar Aunt Kate.

“Ní thógfaimid,” ar Gabriel gur tug aghaidh cainte ara bhean, “baí ár leordhóthain de sin an bhliain seo caite, nach rabh? Nach gcuimhin leat, Aunt Kate, an ndearg-shlaghdán a tholg Gretta dá bhuíochas. Fuinneoga an chairr ag preabadh is ag gliogarnach go deireadh an aistir, agus an ghaoth anoir ag séideadh sa gcarr ó chuamar tharr Mhuirfinn i leith. An-aerach a bhaí sé. Tolg Gretta slaghdán uafásach.”

Táinig muc ar gach mala ag Aunt Kate agus claoín sí a ceann i ndiaidh gach focail.

“Is fíor duit, Gabriel, is fíor duit,” ar sí. “Ní mór faichill.”

“Acht la Gretta ansin,” a dúirt Gabriel, “siúlfadh abhaile fon tsneachta dá ligí dhi.

Dein Mrs Conroy gáire.

“Ná tabhair aon aird air, Aunt Kate,” a dúirt sí. “Is mór an clipeadh é, idir spéaclaí frithdhallta glasa ar shúilibh Tom don oíche agus a chur ag caitheamh thromán lúith, agus cur iallach ithe leite ar Eva. An créatúirín! Agus is fuath léi í!... Ó, acht do bharúil cad do chuireas sé de dhualgas ormsa a chaitheamh orm anois!”

Dein sí scairteadh gáire agus tug sracfhéachaint ara fear, a bhaí ag breathnú la haoibhneas ara gúna, ara haghaidh, ara gruaig. Deineadar an dhís ainteanna gáire croíúil freisin, óir baí tathant Gabriel ina ábhar grinn acu.

“*Goloshes!*” a dúirt Mrs Conroy. “Sin an faisean is nua aige. Uair ar bith a bhíos braon báistí nó eile fo chois caithfead cur orm m’fhorbhróga. Iarr sé a gcaitheamh orm anocht go fiú amháin, acht ní chaithfinn iad. An céad-rud eile a cheannóidh sé dhom, culaith tumadóireachta.

Dein Gabriel gáire neirbhíseach is slíoc a charbhait agus Aunt Kate in arraingeachaibh ag gáire fon scéal. Níor mhair an gáire i bhfad ar Aunt Julia agus lonnaíodar a súile marbha ar dhreach a nia. Nuair a tháinig sos sa gcaint, dúirt:

“Agus céard is *goloshes*, Gabriel?”

“*Goloshes*, Julia!” a fhógair a deirfiúr. “A thiarcais, nach bhfuil a fhios agat céard is *goloshes*? Cuirtear ar ... chosa thardo bhróga, nach eadh, Gretta?”

“Sé, ar Mrs Conroy. “Nithe gránna atáid déanta as guma peirce. Tá péire againn beirt anois. Deir Gabriel go gcaithid na huile dhaoine iad aran mhór-roinn.

“Ó, aran mhór-roinn,” ar Aunt Julia de ghuth íseal agus í ag sméideadh a cinn go mall.

Cuir Gabriel grainc ina mhalaí agus dúirt, mar a bheth fearg air:

“Ní scéal mór grinn é acht baineann Gretta an-ghreann as mar, a deir sí, go gcuireann an focal sin na *Christy Minstrels* i gcuimhne dhi.”¹⁴³

“Acht, inis dom, Gabriel,” a dúirt Aunt Kate la tuiscint is la stuaim. “Ar ndóigh, fuairis amach fon tseomra. Dúirt Getta...”

“Ó, tá an seomra ceart go leor,” a fhreagair Gabriel. “Do thógas ceann sa *Gresham*.”¹⁴⁴

“Cinnté,” ar Aunt Kate, “an rud is fearr do dhéanamh, gan aon agó. Agus na páistí, Gretta, nach bhfuil inní ort fúthu?”

“Ó, níl i gceist acht oíche amháin,” a dúirt Mrs Conroy. “Ar aon nós, tabharfaidh Bessie aire dhóibh.”

“Cinnté,” ar Aunt Kate arís. “Is mór an sólás daoibh cailín mar sin, cailín atá la trust! Maidir la Lily sin, n’fheadar céard a tháinig uirthi la gairid. Ní hí an cailín a bhaí ar chor ar bith.”

Baí Gabriel ar tí chur roinnt ceisteanna ara aint ina leith acht baí sí ag breathnú ara deirfiúr anois a d’imigh léi ara bealach síos an staighre a scrogaireacht tharsna balastair.

“Achainí oraibh,” agus rian den chantal ina glór, “cá bhfuil Julia ag dul? Julia! Julia! Cá bhfuil do thriail?”

Julia, a bhaí imithe leath-shlí síos staighre amháin, táinig ar ais gur fógair go leamh:

“Seo chugainn Freddy.”

Ansin díreadh chualathas bualadh bos agus fras deiridh an phianódóra a thugadar la fios go rabh an válsa críochnaithe. Osclaíodh doras an tseomra caidrimh ón taobh istigh agus tángadar roinnt daoine uaidh ina mbeirteannaibh. Tarraing Aunt Kate Gabriel i leataobh fo dhithneas go ndúirt i gcogair ina chluais:

“Gabh síos, Gabriel, maith an fear, féachaint an bhfuil sé ceart go leor, agus ná lig suas é má tá caochta. Táim cinnte go bhfuil sé caochta. Táim cinnte go bhfuil.”

Chuaigh Gabriel anonn gosan an staighre gur cuir cluas ar féin agna balastaraibh. Chuala sé beirt ag comhrá sa chuile. Ansin aithin sé gáire Freddy Malins. Chuaigh síos staighre go trostúil.

“Is eadh grá Dia dhúinn,” a dúirt Aunt Kate la Mrs Conroy, “Gabriel anseo. Maolaíonn m’imní nuair a bhíos seiseann anseo... Julia, sin Miss Daly thall agus tógfaidh Miss Powers deoch. Go rabh maith agat asdo válsa álainn, Miss Daly. Ba dheas an t-am is an luas aige.”

Fear ard crón rocach la croiméal ramhar bricliath aige a bhaí ag dul thar bráid lana chéile damhsa, dúirt:

“Agus an dtabharfá deoch dhúinne chomh maith, Miss Morkan?”

“Julia,” ar Aunt Kate go giorraisc, “agus seo Mr Browne agus Miss Furlong. Tabhair isteach iad, Julia, in éinfheacht la Miss Daly agus Miss Power.”

“Mise muirnín na mban,” a dúirt Mr Browne agus leath strainc gáire ara aghaidh rocach gur táinig colg ina chroiméal. “An bhfuil a fhios agat, Miss Morkan, an fáth go bhfuilid ar fad chomh ceanúil sin orm ná -”

Níor chríochnaigh a abairt acht, iar bhfeiceáil dó go rabh Aunt Kate as éisteacht, tug an dtriúir ban óg don chúlseomra aran toirt. Seasadar dhá thábla chearnógach taobh la taobh sa tseomra láir ara rabh Aunt Julia agus an feighlí ag réiteach is ag slíocadh scaraoide móire. Leagtha ar bhord sleasa bádar soithí is miasa, agus gloiní agus cuail sceana, forc is spúnóg. Baineadh feidhm as barr dúnta an phianó mar bhord billíní beadaí. Ag bord níos bige ná é i gcúinne den tseomra seasadar beirt fhear óg agus iad ag ól leann lusanna.

Tug Mr Brown a scata ban anonn agus tairg, la teann diabhláochta, puins ban dóibh, a bhaí te, láidir is milis. Ó dúradar nár óladar deoch mheisciúil riamh oscail seisean trí bhuidéal líomanáide dhóibh. Ansin iarr ar dhuine dena stócaibh seasamh de leataobh, gur rug aran dteisteán agus líon a ghloine go fial la huisce beatha. Breathnaíodar na fir óga go hurramach air agus é ag blaisínteacht air.

“Go bhfóire Dia orm,” ar sé agus meangadh gáire aire, “is é comhairle an dochtúra é.”

Leath an meangadh ara aghaidh rocach, agus deinneadar an triúr ainnir gáire araon lana fhocal grinn agus luascadar a gcorp anonn is anall agus gach aon chor dá ngualaibh la sceitimíní. Dúirt an ainnir ba dhána dhíobh:

“Ó, anois, Mr Browne, ní foláir nó níor thug an dochtúir comhairle dá shórt.”

Bain Mr Brown suimín eile asa fhuisce agus dúirt go plámásach:

“Sea, an bhfuil ‘fhios agat, is ionann mé agus an Mrs Cassidy iomráiteach a gcuirtear ina leith go ndúirt: ‘Anois, Mary Grimes, mura dtógaim mé é, brúigh orm é, mar teastaíonn sé uaim.’”

Do chrom a cheann gortha chun tosaigh pas beag go ró-theanntásach chucu agus ghlac blas Átha Cliath an-íseal ara ghlór, sa dóigh gur tostadar na mná óga d’aon dúchas amháin agus nár thugadar freagra ar bith ara scéal. Miss Furlong, ar bhean de scoláiribh Mary Jane í, fiafraigh de Miss Daly ainm an válsa deas a sheinn sí; agus Mr Browne, iar bhfeiceáil go rabh cluas bodhar á tabhairt dó, tug aghaidh cainte aran bheirt stócach gan mhoill, a bhádar níos fabhraí leis.

Táinig bean óg dhearg-ghnúiseach i ngúna bláthbhreac sa seomra ag bualadh a bos go meidhreach agus ag scairt:

“*Quadrilles! Quadrilles!*”¹⁴⁵

Baí Aunt Kate sna sálaibh uirthi. Glaoigh:

“Beirt fhear agus triúir ban, Mary Jane!”

“Ó, seo chugainn Mr Bergin agus Mr Kerrigan,” a dúirt Mary Jane. “Mr Kerrigan, an dtógfá Miss Power? Miss Furlong, an dtig liom fáil céile damhsa dhuit – Mr Bergin. Ó, déanfaidh sin cúis anois.”

“Triúir ban, Mary Jane,” a dúirt Aunt Kate.

Iarradar an bheirt stócach damhsa arna mnáibh, agus tug Mary Jane a haghaidh ar Miss Daly.

“Ó, Miss Daly, ba an-deas ar fad uait, an dá damhsa deireanacha a sheinnis, acht gan bréag ná magadh, is í an chaoi a bhfuil sé, táimid thar a bheith gann ar mhnáibh anocht.”

“Ní miste liom ar chor ar bith, Miss Morkan.”

“Acht tá céile maith agam duit – Mr Bartell D’Arcy, an teanóir. Cuirfead ag canadh é ar ball. Tá an-éileamh air in Áth Cliath.

“Guth álainn, guth álainn!” ar Aunt Kate.

Ó tosaíodh an céad-damhsa fo dhó aran phianó, tug Mary Jane a earcaigh óga léi go gasta ón tseomra. Is ar éigin féin a bhádar imithe nuair a tháinig Aunt Julia go mall-chosach sa seomra de sheachmall agus í ag amharc uaithi ina diaidh.

“Céard atá ort, Julia?” a cheistigh Aunt Kate go himníoch. “Cé atá ann?”

Julia, a bháí beart naipcíní tábla ina baclainn aici, tug aghaidh ara dheirfiúr agus dúirt go simplí, mar a thagadh an cheist aniar aduaidh uirthi:

“Níl ann, Kate, acht Freddy, agus Gabriel ina theannta.”

Is amhlaidh go rabh Gabriel la feiceáil ag giollacht Freddy Malins trasna an léibhinn ceannstaighre. Fear óg tuairim is dhá fhichid bliain ab é siúd, ar chomhard agus ar chomh-thoirt la Gabriel, agus an-chromtha sna slinneánaibh. Ní rabh lí na fola ina aghaidh fheolmhar ar chor ar bith, cé is moite de bunannaibh liobarnacha a chluas agus den dá thaobh dá shróin leathan. Ba mhosach an aghaidh

aige la béal breallach inti agus la héadan dronnach a chlaon siar uaithi. A shúile troma agus aimhréidh a gruaige scáinte, cuireadar cuma an chodlata air. Baí sé ag scairteadh is ag búireadh gáire fo scéal grinn a d’eachtraigh do Gabriel aran tslí aníos agus cuimil a shúil chlé la hailt a dhoirn chlé fad an bhealaigh.

“Oíche mhaith isteach agat, Freddy,” a dúirt Aunt Julia.

Beannaigh Freddy Malins dona Misses Morkan ar nós cuma liom, shílfeá, mar gheall ar sceach ina scornach, rud ab iondúil leis, gur chonaic Mr Browne ag dradgháire leis ón bhord sleasa agus trasnaigh an seomra chuige go stámhailleach dho eachtrú de ghlór íseal an scéil a bhí tar éis a eachtraithe do Gabriel.

“Níl sé chomh dona sin, an bhfuil?” a dúirt Aunt Kate la Gabriel.

Bhí cuma ghruama ar Gabriel acht cuir an bpúic de go tapaigh do fhreagairt:

“Ó, is ar éigin féin a dtabharfá fo deara é.”

“Nach é an scabhaitéir é!” ar sí. “Agus bain a mháthair bhocht gealltanais de Oíche Chinn Bliana go séanfadh an ól. Acht tar uait, Gabriel, don tseomra suite.

Sular fhág an seomra la Gabriel, tug sí rabhadh dho Mr Browne la crapadh a malaí agus bla agairt dá méar. Sméid Mr Brown a cheann uirthi mar fhreagra, go ndúirt la Freddy Malins iar n-imeacht di:

“Anois, Teddy, líonfad gloine mhaith líomanáide dhuit dot athbheochan amháin féin.”

Freddy Malins, a bhaí buailte la buaic a scéil, dein neamhshuim mhífhoighneach den tairgeadh la bagairt dá lámh acht, nuair a bhaí aird Freddy Malins tarraingthe aige ar eireaball a léine ar liobarna, líon Mr Browne gloine go béal la líomanáid agus sín chuige í. Rug Freddy Malins aran ngloine ina lámh chlé gan smaoinemh faoi agus a lámh dheas ag dingeadh a léine fona bhríste mar a bheth inneall ann. Mr Browne, a bhaí straint an gháire air arís, líon a ghloine féin la fuisce agus Freddy Malins ag pléascadh ar racht réamach gáire sula rabh a scéal grinn críochnaithe i gceart aige. Leag Freddy Malins an ngloine anuas gan blaiseadh aisti agus an leacht ag sceitheadh gach aon áit gur cuimil a dhorn clé siar is aniar ina shúil clé agus é ag dul siar arís ar fhocail asa abairt dheireanach trena racht gáire.

An píosa ceoil ón Acadamh a bhaí Mary Jane ag seinm, cuir samhnas ar Gabriel.

Ní ligfeadh an samhnas do Gabriel thabhairt cluaise aran n-aiste ceoil ón Acadamh a bhaí Mary Jane ag seinm don lucht fo thost sa tseomra caidrimh, arbh aiste ceoil í a bhaí lán de fhrasaibh agus de mhíreannaibh chastaibh. Taitin ceol leis acht níor cheolmhar leis an aiste a bhaí sise ag seinm agus níor dhóigh leis gur cheolmhar la duine ar bith eile dá lucht éisteachta, cé gur thathantaíodar ar Mary Jane seinm ceoil. Ceathrar fhear óg a tháingadar sa ndoras ó sheomra na sólaistí dho éisteacht la fuaim an phianó, d’éalaíodar ina mbeirteannaibh tar éis cúpla nóiméad. Ba dhóigh nár thug duine ar bith aird aran cheol acht amháin Mary Jane féin, a rabhadar a lámha ag rince suas síos an méarchlár nó crochta osa chionn mar a bheidís méaracha bansagart i mbun ortha, agus Aunt Kate ina seasamh ina haice dho iompú na leathanach.

Súile Gabriel, a bhádar á ndalladh ag loinnir an urláir snasta fon chrunn mhór solais, lonnaíodar aran gcuid den bhalla os cionn an phianó. Crochta ansin bhaí canbhás de radharc na balcóine i *Romeo and Juliet* agus canbhás den bheirt phrionsa a dúnmharaíodh sa Túr¹⁴⁶ ar oibrigh Aunt Julia

in olannaibh dheargaibh, ghormaibh agus dhonnaibh nuair a bhaí ina girseach. Is dóigh gur múineadh an sórt seo ceirde bliain amháin sa scoil ar fhreastalaíodar uirthi agus iad ina ngirseachaibh. Do chnótáil a mháthair bástcóta corcra *tabinet*¹⁴⁷ dó mar bhronntanas breithlá ina oibrigh cloigne sionnach la léineáil donn sróil agus la cnaipí cruinne maoiddeirge air. Ait nach rabh bua an cheoil aga mháthair i ndiaidh go ndeireadh Aunt Kate gurbh ise a thug léi an n-eagna cinn i gclainn na Morkan.

Baí sí féin agus Julia sách bródúil asa ndeirfiúr stuama údarásach riamh, shílfeá. Baí grianghraf di fon scáthán phiara.¹⁴⁸ Baí leabhar ar oscailt ina gabhal aici agus baí sí ag síneadh méire ar rud éigin ann ar Constantine do bhí ina luí aga cosaibh agus í gléasta i gculaith *man-o'-war*.¹⁴⁹ Ise dho roghnaigh ainmneacha a mac mar bhí an-bheann aici ar dhínit an teaghlaigh. A bhuíochas uirthise dho bhí Constantine ina ard-shéiplíneach i mBaile Brigín anois, agus a bhuíochas uirthise dho bhain Gabriel féin a chéim onórach amach asan Ollscoil Ríoga. Rith scáil thara dreach ar chuimhneamh dhó ara cur in aghaidh stuacánaigh dá phósadh. Goilleadar fós air cúpla focal tarcaisneach dho chaith sí air; uair amháin chuir sí i leith Gretta go raibh gliceas na tuaithe inti, agus níorbh fhíor sin ar chor ar bith i gcás Gretta. Ba Gretta do thug aire dhi tria liostachas fada deiridh go léir ina dtigh i mBaile na Manach.

Tuig sé go raibh Mary Jane ag druidim la deireadh a dréacht ceoil mar bhí an séis tosaigh á seinm aici arís agus frasa scála i ndiaidh gach barra ann. Maolaigh an domlas ina chroí istigh agus é ag fanacht lasan ndeireadh. Críochnaigh an aiste la fras ochtaigh tribile agus la hochtach deireannach doird. Tugadh bualadh bos mór do Mary Jane. Dearg agus bailigh sí a cuid ceoil go cúthail gur éalaigh ón tseomra. An ceathrar stócach sa doras a d'imíodar don tseomra bídh ag tús an cheoil agus a thángadar ar ais nuair a stop an pianó, is iad a thug an mbualadh bos ba mhó.

Cuireadh rince *Les Lanciers* ar bun.¹⁵⁰ Cuireadh Gabriel la Miss Ivors. Bean óg chainteach ab í nach rabh de nós aici dul ar chúl scéithe la scéal. Baí aghaidh bhreicneach agus súile móra donna aici. Ní rabh cabhail la muineál íseal á caitheamh aici agus baí suaitheantas Gaelach agus manna Gaelach sa dealg a bhaí fostaithe i lár a bráid.

Nuair a sheasadar ina n-áit don rince, dúirt sí gan frapa gan taca:

“Tá gréasán la réiteach agam leatsa.”

“Liomsa?” do dúirt Gabriel.

Sméid sí a ceann go tromchúiseach.

“Céard é?” ar Gabriel la meangadh sollúnta.

“Cé hé G.C.?” a fhreagair Miss Ivors ag cur a súl tríd.

Dearg Gabriel agus baí ar tí chur púice ina mallaí dho ligean air féin nár thuig, nuair a dúirt sí go neamhbhalbh:

“Ó, Amy shoineanta! D’fhionnas go scríobhair don *Daily Express*.¹⁵¹ Anois, nach bhfuil náire ort?”

“Cad ina thaobh a mbeth náire orm?” a cheistigh Gabriel ag iarraidh dhéanamh mheangadh gáire agus na fabhraí ag broidearnach air.

“Well, cuirir náire ormsa,” a dúirt Miss Ivors amach. “Rá go scríobhair do pháipéar mar sin. Níor shíleas gur Sheán Búí thú.

Táinig dreach an mhearbhaill ar Gabriel. B'fhíor go scríobhadh colún liteartha aran Chéadaoin don Daily Express, asa íoctaí chúig scilling déag é. Acht ní dhearna sin Séan Buí dhe, shílfeá. Ba mhó a mheas arna leabhraibh a d'fhaigheadh sé dho léirmheas ná aran tseic shuarach, nach mór. B'aoibhinn leis cuimilt na gclúdach ar leabhraibh nuaibh agus iompú na nduilleog díobh. Beagnach gach aon lá, tar éis a chuid obair léachtóireachta sa choláiste, thugadh siúl síos na gcéanna gosna hathdhíoltóirí leabhar, go teach Hickey ar Shiúlán Bhaitisiléir, go teach Webb nó teach Massey ar Ché Aston, nó go teach O'Clohissey sa chúlsráid. Níor léir dó cén freagra dho thabhairt ara líomhain. Ba mhaith leis rá léi gurbh os cionn na polaitíochta í an litríocht. Ba chairde iad lasna blianta aníos agus b'ionann a ngairm, san ollscoil ar dtús agus ansin mar léachtóirí: ní leomhfadh sé focal mustrach léi. Lean an bhroidearnach súl agus meangadh an gháire cotaidh dhe agus dúirt sé trena fhiacra nár pholaitiúil leis scríobh léirmheasanna leabhar.

Nuair a tháinig a seal dul i leataobh baí sé fós trena chéile. Rug Miss Ivors go beoga croíúil ar lámh air agus dúirt de ghlór lách mhuinteartha:

“Go deimhin, is ag diabhláocht a bhíos. Gabh i leith, trasnaímid anois.

Iar dtuidheacht la chéile arís dóibh labhair sí fo cheist na hOllscoille agus maolaigh ar mhíshuaimeas Gabriel. Do thaispeáin cara léi a léirmheas ar dhántaibh Browning di. Sin an dóigh a fhionnaigh an rún: acht taitin an léirmheas go mór léi. Ansin dúirt gan choinne:

“Ó, Mr Conroy, an dtiocfair ar turas go hOileánrach na Gaillimhe linn an samhradh seo? Táimid ag dul do fhanacht ar feadh míosa iontu. Beidh sé go breá amuigh san [Aigéan] Atlantach. B'fhiú dhuit tuidheacht. Beidh Mr Clancy ag tuidheacht, agus Mr Kilkelly agus Kathleen Kearney.¹⁵² B'aoibhinn do Gretta é freisin dá dtagadh. Is as Connachtaibh dhi, nach eadh?”

“A muintir is eadh is as dóibh,” ar Gabriel go grad.

“Acht tiocfair, nach tiocfair?” ar Miss Ivors agus í ag leagan a láimhe gortha go díograiseach ara lámhsa.

“Is amhlaidh,” a dúirt Gabriel, “go bhfuil sé díreach leagtha amach agam dul go-”

“Dul cén áit?” a cheistigh Miss Ivors.

“Sea, go hiondúil téimid don Fhrainc nó don Bheilg nó b'fhéidir don Ghearmáin,” ar Gabriel go hanásta.

“Agus cad chuige a théir chun na Fraince agus na Beilge,” a deir Miss Ivors, “i leaba thabhairt cuairte ardo thír féin?”

“Well, ar Gabriel, “cúis amháin is eadh cleachtadh na dteangacha, agus cúis eile, athrú aeir.”

“Agus nach bhfuil do theanga féin la cleachtadh agat – an Ghaeilic?” a cheistigh Miss Ivors.

“Well, ar Gabriel, “más mar sin an scéal, ní headh an Ghaeilicse mo theanga, bíodh a fhios agat.”

Do thugadar na damhsóirí in aice leo aghaidh éisteachta aran gceastóireacht. Dein Gabriel speiceáil inmíoch aran dá thaobh dhe agus dein a dhícheall choinneáil an mheoin shéimh ab iondúil leis in ainneoin na féachana a bhaí á cur air, arbh fhéachaint í do thosaigh ag baint lasta asa éadan.

“Agus nach bhfuil do thír féin agat la dul ar turas inti,” a dúirt Miss Ivors agus í ag leanúint air, “tír a bhfuilir dall uirthi, do chine féin, agus do thír féin?”

“Ó, la hinsint na fírinne dhuit,” a chaitheas Gabriel gan frapa gan taca, “táim bréan demo thír féin, bréan di!”

“Cén fáth?” a fhiafraigh Miss Ivors.

Níor fhreagair Gabriel mar baí corraithe agan spalla dheireanach a chaith.

“Cén fáth?” a dúirt Miss Ivors arís.

Níor mhór dóibh dul ar cuairt la chéile agus, ó nár thug sé freagra uirthi, dúirt Miss Ivors go cairdiúil:

“Ar ndóigh, níl freagra agat.”

Damhsaigh Gabriel go spreacúil do cheilt a chorraíola. Seachain a súile siúd mar chonaic an místá uirthi. Acht nuair a bhuaileadar lana chéile arís sa tslabhra fhada damhsóirí rug sí ar lámh air gan choinne. Breathnaigh sí go fiosrach air fá mallaibh ar feadh scaithimh go ndearna seisean meangadh gáire. Ansin, go díreach agus an slabhra ar tí bogtha arís, chuaigh ar bharraicíní na gcos agus dúirt i gcogar ina chluais:

“Seán Buí!”

Ag deireadh rince na lansaí imigh Gabriel go cúinne an tseomra, áit a rabhadar Freddy Malins agus a mháthair ina suí. Seanbhean gheal-liath mhórchnámhach anbhann ab í. Baí glothar ina glór mar a bhaí i nglór a maic agus baí stad beag inti. Dúradh léi go rabh Freddy ann agus go rabh bail shásúil go leor air. Fiafraigh Gabriel di an rabh turas réidh thar muir anall aici. Baí sí ina cónaí in aontíos lana hiníon agus lana fear siúd i nGlaschú agus thagadh ar cuairt go hÁth Cliath uair sa bhliain. Freagair sí go leamh go rabh turas álainn aici agus gur thug an captaen aire na huibhe dhi. Labhair fon tigh álainn aga hiníon i nGlaschú freisin, agus fon iomad cairde a bhaí acu ansin. Agus í ag salmaireacht léi, dein Gabriel iarracht chur asa chionn na cuimhne gránna ar fad den eachtra la Miss Ivors. Ar ndóigh, ba dhíograiseoir an bhean, nó an cailín, pé dhíobh í, acht níorbh am ná tráth na díograise seo. B’fhéidir nár chóir dó tabhairt freagra mar sin uirthi. Acht ní rabh sé de cheart aici cur Séan Buí air os comhair an tsaoil, go fiú ar son grinn. Do thriall sí déanamh cheap magaidh dhe i súilibh na ndaoine, tre cheastóireacht agus tre chur a súl coinín tríd.

Chonaic sé a bhean ag déanamh air tresna cúplaí damhsóirí. Iar dtuidheacht ina láthair di cuir cogar ina chluais:

“Gabriel, d’fhiafraigh Aunt Kate díom nach ngearrfair an ngé mar is iondúil leat. Gearrfaidh Miss Daly an liamhás agus tabharfadsa fon mharóg.

“Tá go maith,” ar Gabriel.

“Cuirfidh sí an gcúigear malrach chun boird ar dtús a thúisce is a bheas an válsa seo thart sa dóigh go mbeidh an tábla againn féin.”

“Ar damhsaís?” a fhiafraigh Gabriel.

“Damhsaíos, cinnte. Nár fhacas mé? Céard ab achrann leat la Molly Ivors?”

“Achrann ar bith. Cén fáth. An ndúirt sí go rabh?”

“Rud éigin aran chaoi sin. Táim ag tathant ar Mr D’Arcy gabháil fhoinn. Tá sé lán de féin, sílim.”

“Ní rabh achrann ann.” ar Gabriel go tógálach, “acht go rabh sí ag iarraidh orm dul ar turas go hiarthar na hÉireann agus dúras nach rachainn.

Fáisc a bhean a dhá lámh la chéile la háthas agus dein léim beag aran spota.

“Ó, téigh, Gabriel, a impigh. “Ba bhreá liom blaiseadh na Gaillimhe arís.”

“Tig leatsa dul ann má thograír,” ar Gabriel go doicheallach.

Féach sí air ar feadh ala, gur tug aghaidh cainte ar Mrs Malins agus dúirt:

“Sin fear céile maith dhuit, Mrs Malins.”

Agus í ag déanamh a bealaigh tresan slua ar ais trasna an tseomra, lean Mrs Malins, beag beann aran chur isteach ara caint, lean uirthi ag ríomh do Gabriel áilleacht na n-áiteanna in Albain agus áilleacht na tírdhreacha. Thugadh a cliamhain iad chun na lochanna dho iascaireacht gach aon bhliain. Rug ar iasc mhór bhreá lá amháin agus réitigh fear an óstáin é dá ndinnéar.

Is ar éigean féin a thug Gabriel a caint siúd fo deara. Anois agus an suipéar anuas orthu chuaigh ar staidéar fá óráid agus fon athfhriotal inti. Ag feiceáil Freddy Malins ag tuidheacht gona mháthair dó fág Gabriel a chathaoir fo réir dó agus éalaigh go clúid na fuinneoga. Baí formhór na ndaoine imithe ón tseomra cheana féin agus baí clagarnach plátaí agus sceana la cloisteáil sa tseomra chúil. Iad siúd a bhádar fós sa pharlús, bádar tuirseach den damhsa de réir cosúlachta agus bádar ag comhrá la chéile i mbaiclibh mbeagaibh. Méaracha creathacha te Gabriel, buaileadar pána fuar na fuinneoige. Nach fionnfhuar a bheadh an aer lasmuigh! Nach breá taitneamhach a bheadh sé siúl leis féin amach ann, síos an abhainn ar dtús agus ansin tresan bpáirc! Bheadh an sneachta ina luí ar chraobhachaibh na gcrann agus bheadh ina chlúid gheal ar mhullach leacht Wellington. Nach i bhfad níos taitneamhaí a bheadh sé amuigh ansin ná ag bord an tsuipéir!

Chuaigh siar ar theidil a aithisc: flaithiúlacht na nÉireannach, cuimhní maoithneacha, An Trí Suáilce,¹⁵³ *Paris*,¹⁵⁴ an t-athfhriotal ar Browning. Dúirt sé leis féin an bhfrása a scríobh sé ina léirmheas: “tá sé mar a mbeiteá ag éisteacht la ceol na meabhrach cráite.” Do Mhol Miss Ivors an léirmheas. An rabh sí dáiríre? An rabh saol ar bith dá cuid féin aici taobh thiar dá bolscaireacht ar fad? Ní rabh cnámh spairne dá laghad eatarthu riamh ren oíche sin. Cuir sé lagsprid air smaoineamh go mbeadh sise agan tábla, ag dearcadh suas air lana súile cáinteacha caidéiseacha agus é ag caint. B’fhéidir nárbh olc léi dá dteipeadh ara aitheasc. Buail smaoineamh é agus tug ugach dhó. Déarfadh sé, mar thagairt do Aunt Kate agus do Aunt Julia: “a dhaoine uaisle, b’fhéidir go rabhadar a lochta féin agan ghlúin atá ag imeacht uainn anois, acht is í mo thuairim go rabh mianach na flaithiúlachta, an ghrinn, na daonnachta inti, tréithe atá de dhíth aran ghlúin nua an-duairc agus an-oilte ar fad atá ag fás aníos timpeall orainn de réir mar a fheictear domsa.” An-mhaith: sin ceann don Iníon Mhic Ivor. Cad é sin dó nach rabh ina ainteannaibh acht beirt sheanbhean ainbhíosa?

Tarraing monabhar cainte sa tseomra a aird. Baí Mr Browne ag tuidheacht ón doras agus é ag tabhairt Aunt Julia go galánta isteach. Baí sise ag baint taca asa láimh, aoibh an ghéire uirthi is a ceann cromtha fúithi. Lean bualadh bos briste a tuidheacht chomh fada lasan bpianó mar a bheth muscaedaíocht comórtha á tionlacain, gur maolaigh ansin de réir a chéile agus Mary Jane ag suí aran stól agus Aunt Julia, nach rabh aoibh an ghéire uirthi níos mó, ag tiontú siar beagán dho

theilgeadh a gutha sa seomra. Aithin Gabriel an réamhdhréacht. Ba sheanamhrán ag Aunt Julia é-Cóirithe don Bhainis.¹⁵⁵ Ionsaigh sí na ruthaig a mhaisid an fhoinn go fuinniúil de ghlór ghlan ghlinn láidir, agus cé gur ghabh an bhfonn la luas lasrach, níor lig an nóta maise ba lú ar lár. Leanúint an ghlóir ag gabháil an fhoinn gan amhairc ar dhreach an amhránaí, ba gheall é la gluaiseacht mhear bheacht tresan n-aer. Tug Gabriel bualadh bos mór agus lig na gáirthe molta in aoinfheacht lasna doíni eile ag deireadh an amhráin agus táinig moladh glórmhar sa seomra ón tábla proinne bhéal dorais.

Taibhsigh an moladh chomh fíor dílis gur tarraing dath ar éigin i lí Aunt Julia agus í ag cromadh dho athshuí sa seastán ceoil an tseanleabhair amhrán go gclúdach leathair a rabhadar ceannlitir a hainm is a sloinne scríofa air. Freddy Malins, a thug cluas don amhrán la sleabhac éisteachta air, baí sé ag bualadh bos i gcónaí agus gach aon duine eile éirithe as, agus baí ag labhairt go tógtha lana mháthair. Sméid sise a ceann go mall tromchúiseach leis mar ghéilleadh dhá dhíocas. I ndeireadh na scríbe, nuair nach rabh acmhainn bhualadh bos aige níos mó, seas go grod agus tug ruathar fo Aunt Julia trasna an tseomra gur rug a lámh ina dhá lámh, dá creathadh nuair nár tháingadar na focail leis nó nár lig an sceach ina scornach na focail leis.

“Dúras lamo mháthair anois beag,” ar sé, “nach rabhais chomh maith sin riamh liom ag gabháil fhoinn. Arú, ní rabh do ghlór chomh binn sin riamh is atá anocht. Anois! An gcreidfeá sin anois? Sin an fhírinne. Armo bhriathair is armo onóir sin an fhírinne. Ní rabh do ghlór chomh fuinniúil ná chomh... chomh glan agus fuinniúil, riamh.”

Leath an gáire ar Aunt Julia agus dúirt sí rud éigean ós íseal fon mholadh agus í ag scaoileadh a láimhe óna lámhaibh siúd. Sín Mr Browne bos ina treo ag rá leo siúd i ngiorracht dó, mar a dhéanadh fear seó ag tabhairt óig éachtaigh aige os comhair an lucht féachana dhó:

“Miss Julia Morkam, an fhionnachtain is déanaí agam!”

Baí sé ag gáire go croíúil fo seo é féin nuair a thug Freddy Malins aghaidh air agus dúirt:

“Sea, Browne, más i ndáiríre ataoi d’fhéadfá déanamh fionnachtana níos measa. Ó mo thaobhsa dhe níor chualas guth leath chomh maith sin uaiti riamh fad is atáim ag tuidheacht anseo. Agus sin lom na fírinne.”

“Ná mise acht oiread,” ar Mr Browne. “Measaim gur fheabhsaigh a glór go mór.”

Croith Aunt Julia gualainn agus dúirt la bród cúthail:

“Tríocha bliain ó shoin ní rabh caill armó glór i dtaca la glórtha dhe.”

“Is minic a dúras la Julia,” ar Aunt Kate go diongbháilte, “go rabh sí dá cur amú sa chóir sin. Acht ní éistfeadh sí liom riamh.”

“Well, nach in onóir Dé atá sé, Aunt Kate?” a cheistigh Mary Jane la meangadh gáire iar dtiontú timpeall ar stól an phianó dhi.

Tug Aunt Kate aghaidh ara neacht de thaghd do rá:

“Tá cleachtadh is taithí agam ar onóir Dé, Mary Jane, acht ní fheicim onóir ar bith ón Phápa i mbriseadh na mban asna córaibh, mná a chaitheadar a saol ag sclábhaíocht don chóir, do chur dailtíní ina n-áit. Is dóigh liom gur ar mhaithe lasan n-eaglais é má dhéanann an Pápa é. Acht níl sé cóir, Mary Jane, agus níl sé ceart.”

Baí sí oibrithe fon am seo agus leanfadh ar sheasamh cheart a dheirféar mar ba chneá oscailte aici é acht iar bhfeiceáil do Mary Jane go rabhadar na damhsóirí go léir dulta chun boird, dein idirghabháil síochánta:

“Anois, Aunt Kate, táir ag tógáil scannail orainn os comhair Mr Browne a théas lasan gcreideamh eile.

Tug Aunt Kate aghaidh ar Mr Browne, do raibh cár gáire air fon tagairt dá chreideamh, do rá go deifreach:

“Ó, tá an ceart agan Phápa i gcónaí agus nílim ag caitheamh amhrais ar sin. Níl ionamsa acht seanbhean óinsiúil agus ní leomhfainn déanamh a leithéide de rud. Acht tá dea-bhéas daonna is gnáth-bhuíochas i gceist mar sin féin. Agus dá mba Julia mise déarfainn suas la béal an Athar Healey...

“Agus ar aon nós, Aunt Kate,” a dúirt Mary Jane, “tá an-ocras orainn uile agus nuair a bhíos ocras orainn uile bíonn an-chantal orainn uile.”

“Agus nuair a bhíos tart orainn bíonn cantal orainn freisin,” a chuir Mr Browne isteach.

“Mar sin ní mór dúinn dul chun proinne,” a dúirt Mary Jane, “agus leanúint den díospóireacht ina diaidh.”

Aran léibheann cheann staighre táinig Gabriel ara bhean agus ar Mary Jane agus iad ag tuineadh la Miss Ivors fanacht don tsuipéar. Acht ní fhanfadh Miss Ivors, a rabh a hata curtha ara cionn aici agus a bhaí ag dúnadh cnaipí a fallainge. Ní rabh ocras dá laghad uirthi agus d’fhan tharsan n-am a bhaí beartaithe aici cheana féin, a dúirt sí.

“Deich nóiméad féin, Molly, a dúirt Mrs Conroy, “Ní cuirfidh sin moill ort.”

“Do itheadh greama féin,” a dúirt Mary Jane, “d’aithle an oiread rince a rinnis.”

“I bhfírinne, ní thig liom,” ar Miss Ivors.

“Ia eagal liom nár thaitin an oíche leat go beag ná go mór,” ar Mary Jane la díomá.

“Arú, bainis, geallaim duit,” ar Miss Ivors, “acht caithfir mo ligean chun bealaigh anois.”

“Acht conas bainfir an mbaile amach?” a iarr Mrs Conroy

“Ó, níl sé acht dhá choiscéim suas an ché.”

Dein Gabriel dóbartaíl ar feadh nóiméid go ndúirt:

“Má ligfir dom, Miss Ivors, tabharfad abhaile thú más amhlaidh go bhfuil ort imeacht.”

Dealaign Miss Ivors leo áfach.

“Ní ligfead,” ar sí go tréan. “As ucht Dé téighí isteach do bhur bproinn agus ná buairighidh bhur gceann fúmsa. Táim breá ábalta déanamh as dom féin.”

“Go deimhin, is barrúil an cailín tusa, Molly,” a dúirt Mrs Conroy go hoscailte.

“Beannacht libh,” a ghlaoigh Miss Ivors [as Gaeilic] thara gualainn la gáire agus í ag rith síos an staighre.

Lean Mary Jane í dá súilibh agus dreach uascánta uirthi, agus luigh Mrs Conroy tharsan ráille dho éisteacht la doras an halla. N’fheadair Gabriel arbh é féin ba chionsiocair lana himeacht gan choinne. Acht ní rabh cuma bhuartha uirthi: baí sí ag gáire ar imeacht di. Stán sé go dall uaidh síos an staighre.

Seo Aunt Kate ag sodarnaíl isteach ón tseomra suipéir, ag fáscadh na lámh in éadóchas acht beag.

“Cá bhfuil Gabriel?” ar sí la práinn. “Cá bhfuil Gabriel fon spéir? Táid na huile dhaoine ag fanacht istigh ansin ar tinneall, agus gan duine ar bith la gearradh na gé!”

“Anseo mé, Aunt Kate!” ar Gabriel de gheit, “réidh la gearradh scata géanna, más gá.”

Baí gé dhonn ramhar suite ar chionn amháin an tábla agus aran chionn eile dhe, suite ar pháipéar rufach go gasaibh peirsile, baí liamhás mór ar baineadh an gcráiceann de agus ar croitheadh grabhróga aráin air. Baí rufa néata páipéir uma spanla agus baí spóla mairtfheola spíosraithe lana thaobh. Idir an dá cheann seo a bhádar i gcomórtas lana chéile, bádar fomhiasa leagtha amach i rangannaibh: dhá shoitheach glóthaí, glóthach dearg agus glóthach buí: mias éadomhain lán de bhlocaibh *blancmange* agus de shubh dhearg, mias mhór ghlas ar déanamh duilleoige go gcluais ar déanamh gais, a rabhadar triopaill fíonchaor dearg agus almóinní scilte uirthi, mias tionlacain ara rabh dronuilleog thathagach d’fhigibh *Smyrna*, mias custaird go screamh noitmige scríobhtha, scála beag seacláidí agus milseog fo fhillteogaibh de dhath óir agus airgid agus cuach inar sheasadar cúpla gas ard soilire. I lár an tábla, mar a bheidís dís ghardaí chosanta iontu do mhias torthaí a choinnigh pirimid oráistí agus úll Meiriceánach, seasadar dhá theisteán téagartha seanfhaiseanta déanta as gloine shnoite. Baí pórtfhíon i dteisteán amháin díobh agus seiris dhorcha sa teisteán eile. Suite aran phianó chearnach dhúnta baí maróg ollmhór i soitheach mór mbuí agus ar fuireachas taobh thiar di bádar trí rang buidéal pórtair agus leanna agus deochanna glasa, a bhádar eagraithe aran phianó de réir dathanna a n-éide – dubh a bhádar an dá rang chun tosaigh, go lipéidibh donnaibh agus deargaibh, bán a bhaí an rang ar gcúl arbh é an rang ba lú, go saiseannaibh glasaibh thara nguailí agna buidéalaibh ann.

Tóg Gabriel a shuíochán go misniúil ag chionn an bhoird agus, iar n-amhairc ar fhaobhar na scine feola dhó, sá a fhorc go diongbháilte sa ngé. Baí istigh ann féin anois óir ba ghearrthóir feola oilte é agus níorbh fhearr leis rud ar bith fon spéir acht beith ar chionn boird lán la bia.

“Miss Furlong, céard a chuirfead chugat?” a iarr sé. “Sciathán nó stiall den bhrollach?”

“Miss Higgins, céard fútsa?”

“Ó, cuir chugam rud ar bith, Mr Conroy.”

Agus Gabriel is Miss Daly ag malartú mias gé agus mias liamháis agus mairtfheola spíosraithe, chuaigh Lily thart ó aoi go haoi la mias prátaí teo úra fo naprún bhán. Ba Mary Jane a smaoinigh ar sin. Do Mhol anraith úill la haghaidh na gé freisin acht dúirt Aunt Kate go rabh gé rósta shimplí gan anlann úll sách maith dhise riamh agus baí súil aici nach n-ithfeadh níos measa ná sin riamh. Freastal Mary Jane ara scoláiribh agus cinntigh go bhfuairadar na stiallacha ab fhearr agus oscail Aunt Kate agus Aunt Julia agus rugadar ón phianó na buidéil pórtair agus leanna dona fearaibh agus na buidéil ghlasa dona mnáibh. Baí neart tranlaim agus gáire agus calláin, gleo na n-iarrataí agus

na bhfrith-iarrataí, cleatráil sceana is forc, corc agus stopallán gloine. A thúisce a fhreastal sé ar gach aon duine don chéad-bhabhta, tosaigh Gabriel ag gearradh arís dóibh siúd a theastaigh tuilleadh uathu, gan riaradh air féin. Cuir gach aon duine ina choinne sin agus dá bhrí sin táinig seisean ar réiteach as baint sloig fada as leann dubh óir ba bhrothallach air é an gearradh. Do shocraigh Mary Jane síos chun boird acht baí Aunt Kate agus Aunt Julia ag spágáil thart fon bhord i gcónaí agus iad sna sáilibh ara chéile, ag dul sa mbealach ara chéile agus ag tabhairt ordaithe dá chéile nár ghlac ceachtar díobh. Impigh Mr Browne orthu suí síos do ithe a suipéar agus dein Gabriel amhlaidh acht dúradar go rabh neart ama la haghaidh sin sa dóigh gur, fo dheireadh, seas Freddy Malins suas, rug ar Aunt Kate agus caith síos ina cathaoir í, rud a bhain gáire asan chomhluadar.

Nuair a fuair na huile dhaoinne a sáith dúirt Gabriel, agus aoibh an gháire air:

“Anois má tá aon duine ag iarraidh tuillidh den rud a chuirid an daoscarshlua búiste air, labhraíodh sé nó sí anois.”

Tathantaíodar itheadh a shuipéir féin air d’aon ghuth agus táinig Lily chuige la trí prátaí a chuir sí de leataobh dhó.

“Tá go maith,” a dúirt Gabriel go suáilceach, gur bain slogóg eile, “déanaighidh neamhshuim iomlán díom, a fheara is a mhná, go ceann cúpla nóiméad.”

Crom ara shuipéar agus níor ghlac páirt sa chomhrá agus Lily ag bailiú na mias.

Ba é an t-ábhar cainte an compántas ceoldráma a bhaí sa *Theatre Royal* agan am sin. Mr Bartell D’Arcy, an teanór, arbh fhear óg crón go gcroimbéal bpointeáilte é, mol an bpríomh-chontralt go haer acht ba bheagán comóna a stíl léirithe, dar la Miss Furlong. Dúirt Freddy Malins go rabh taoiseach *negro* ina amhránaí sa dara chuid den *Gaiety pantomime* a rabh guth aige a bhaí ar chionn dena guthnaibh teanóir is fearr dár chuala riamh.

“Ar chualais é?” a fhiafraigh sé de Mr Bartell D’Arcy trasna an tábla uaidh.

“Níor chualas,” a fhreagair Mr Bartell D’Arcy ar nós cuma liom.

“Mar,” a mhínigh Freddy Malins, “anois bheadh suim agam i do bharúil de. Sílim go bhfuil guth breá aige.”

“Is é Teddy an buachaill chun fhionnadh na sár-thréithe, a dúirt Mr Browne go teanntásach lasan gcomhluadar uile.

“Agus cén fáth nach mbeadh guth aigesean freisin?” a cheistigh Freddy Malins go drisíneach. “An é mar nach bhfuil ann acht bleaic?”

Níor thug duine ar bith freagra aran cheist seo agus tarraing Mary Jane aird an chomhluadair ar ais aran fhíor-cheoldráma. Do thug scoláire aici, thug ticéad do *Mignon* di. Ar ndóigh baí an ceoldráma an-mhaith, a dúirt sí, acht cuir Georgina Burns bhocht i gcuimhne dhi. Baí sé d’acmhainn ag Mr Browne dul níos faide siar fós, arna compántais Iodálacha a thagaidís go hÁth Cliath – Tietjens, Ilma de Murzka, Campanini an Trebelli mór, Giuglini, Ravelli, Aramburo. Sin an aimsir, ar sé, a rabh ní a gcurfá amhránaíocht air in Áth Cliath. Inis freisin go mbíodh líon lán áiléir sa tsean-Royal oíche i ndiaidh oíche, gur chan teanór Iodálach *Let mé like a Soldier fall* chúig bhabhta eile agus gur thosaigh le C géar gach uair, agus eachtraigh sé gur stócaigh an áiléir, scoraidís na capaill de chóiste prima donna mór la rá éigin dá tarraing trisna sráideanna gona hóstán scaití as fiuchadh fonn. Cén

fáth nár chuireadar na sean-cheoldrámaí móra ar bun riamh anois, a cheistigh sé – Dinorah, Lucrezia Borgia? Mar nach rabh tuidheacht arna guthannaibh a chanfaidís iad: sin an fáth.

“Ó, ar ndóigh,” a dúirt Mr Bartell D’Arcy, “Déarfainn go bhfuilid amhránaí la fáil inniu atáid chomh maith lasna hamhránaí a bhaí ansin.”

“Cá bhfuilid?” a cheistigh Mr Browne go dúshlánach.

“I Londain, i bPáras, i Milan,” ar Mr Bartell D’Arcy go cairdiúil. “Déarfainn go bhfuil Caruso, mar shampla, chomh maith la fear ar bith ar luais, mura bhfuil níos fearr ná gach aon díobh.”

“B’fhéidir go bhfuil,” ar Mr Browne. “Acht deirim leat nach dóigh liom é ná baol air.”

“Ó, thabharfainn rud ar bith chun cloisteála Curusa ag canadh,” a dúirt Mary Jane.

“Ó mo thaobhsa dhe,” a dúirt Aunt Kate, a bhaí ag piocadh cnáimhe go nuige sin, “ní rabh ann acht teanór amháin. Is é sin, teanór amháin a thaitin liom. Acht is dóigh liom nár chuala duine ar bith dhíobh é.”

“Cérbh é, Miss Morkan?” a fhiafraigh Mr Bartell go múinte.

“Parkinson,” ar Aunt Kate, “ab ainm dó. Chualas é nuair a bhaí ina shea agus measaim gur aigesean a bhaí an guth teanóir is glaine ar cuireadh i scornach fir riamh.”

“Ait,” ar Mr Bartell D’Arcy. “Níor chualais trácht air riamh.”

“Sé, sé, tá an ceart ag Ms Morkan. Is cuimhin liom gur chualas é acht tá seisean i bhfad rófhada siar domsa.

Teanór álainn glan binn séimh Sacsanach,” a dúirt Aunt Kate go fonnmhar.

Ó bhaí Gabriel críochnaithe anois, aistríodh an maróg gosan mbord. Tosaigh cleatráil na bhforc is na spúnóg asan nua. Dáil bean Gabriel an maróg amach agus cuir na miasa síos an tábla. Leathbhealach síos cuir Mary Jane moill orthu dho chur glóthach sú craobh nó oráiste leo nó bánghlóthaí agus suibhe leo. Aunt Julia a rinne an maróg agus moladar na huile dhaoine é. Dúirt sise nach rabh sí baileach sách donn.

“Más é, Miss Morkan,” a dúirt Mr Brown, “tá súil agam go bhfuilimse sách donn duit mar, bíodh a fhios agat, táimse donn amach is amach.”

Itheadar na fir ar fad, seachas Gabriel, cuid den mharóg in ómós Aunt Julia. De bhrí nach n-itheadh Gabriel milseoga riamh, cuireadh soilire fona choinne. Tóg Freddy Malins gas soilire freisin agus ith in aoinfheacht lana mharóg. Dúradh leis go rabh soilire thar cheann don fhuil agus baí sé fo chúram dochtúra díreach agan am seo. Dúirt Mrs Malins, a bhaí ina tost trisan suipéar ar fad, dúirt go mbeadh a mac ag dul síos go Cnoc *Melleray*¹⁵⁶ i gceann seachtaine nó mar sin. Labhraíodar an comhluadar fo Chnoc *Melleray* ansin: moladar úire an aeir thíos ansin agus fáilte na manach nár iarradar pingin rua óna n-aíonnaibh.

“An bhfuilthi ag maíomh, a fhiafraigh Mr Browne la hiontas, “gur féidir la diúlach dul síos ansin do chur faoi mar a bheth óstán ann do thuidheacht i dtír ar mhéith na talún agus imeacht leis ansin gan íoc rud ar bith as?”

“Ó tugaid formhór na ndaoine tabhartas éigin airgid don mhainistir dá ndeoin féin ag imeacht dóibh,” a dúirt Mary Jane.

“Faraor nach bhfuil foras mar sin inár n-eaglais féin,” ar Mr Browne go hoscailteach.

Baí an dubhiontas air nuair a chuala nach labhraídís na manaigh riamh, go n-éirídís aga dó a chlog ar maidin agus go dtéidís do luí ina gcónraí.¹⁵⁷ Fiafraigh cad chuige a dhéanaidís é.

“Sin riail an oird,” ar Aunt Kate go diongbháilte.

“Sea, acht cad chuige?” a fhiafraigh Mr Browne.

Dúirt Aint Kate arís gurb í sin an riail, sin an méad. Ba chosúil nár thuig Mr Browne. Mínígh Freddy Malins dó chomh maith agus a tháinig leis, gurbh iarracht cúitimh é arna peacaibh uile a rinneadar peacaigh uile an domhain lasmuigh. Níor léir ar fad an míniú óir dein Mr Browne draidgháire agus dúirt:

“Is aoibhinn liom an smaoinemh sin acht nach ndéanfadh leaba compordach sprionga dhóibh chomh maith céanna la cónra?”

“Is í is cúis lasan gcónra,” a dúirt Mary Jane, “meabhrú a n-éaga dhóibh.”

Ó bhaí an t-ábhar cainte éirithe duairc tit an comhluadar fo thost trenar chualathas Mrs Malins ag rá de chogar dhoiléir lasan nduine ina haice:

“Fir an-mhaithe, na manaigh, fir an-chráifeacha.”

Leis sin cuireadh thart na fíonchaora tíortha, na halmóinní, na húlra, na horáistí, na seacláidí agus na milseoga agus tairg Aunt Julia pórtfhíon ná seiris dá haíonnaibh. Diúltaigh Mr Bartell D’Arcy ceachtar díobh ar dtús acht tug duine ina aice sonc beag dá uillinn dó agus cogair rud éigin leis gur glac sé la deoch. Maolaigh an comhrá de réir a chéile agus na gloiní á líonadh. Lean tost nár briseadh acht la torann an fhíona agus la corraí cathaoireacha. Na Misses Morkan, an triúir díobh go léir, díriodar a súile aran scaraid thíos fúthu. Dein duine éigin casacht nó dhó agus tosaíodar cúpla fear ag bualadh boise go héadrom aran dtábla mar chomhartha ciúnais. Tit an ciúnas gur brú Gabriel siar a chathaoir.

Ardaigh torann na mbos aran tábla leis sin dá ghríosú agus ansin stop ar fad. Lig Gabriel a dheich méar gcreathach anuas aran scaraid agus dein fáthadh neirbhíseach gáire lasan gcomhluadar. Agus na huile dhaoine osa chomhair ag breathnú air dearc sé suas aran chrann solais. Baí válsa á sheinm aran phianó agus cluin sciortáí ag scinneadh thar doras an tseomra caidrimh. B’fhéidir go mbeidís daoine ag seasamh sa tsneachta aran ché lasmuigh, ag amharc suas arna soilse sna fuinneogaibh agus ag éisteacht lasan gceol válsa. Baí páirc i bhfad ar siúil uaidh ina rabhadar na crainn fo ualach sneachta. Baí caidhp lonrach sneachta ar Leacht Wellington a chaith solas siar thar tailte geala na gCúig nAcra Déag.

Tosaigh sé:

“A dhaoine uaisle,

“Tá dualgas an-taitneamhach orm anocht, mar a bhaí sna bliantaibh a chuardar thart, acht tá faitíos orm nach leor mo chumas bocht mar óráidí dhó ar chor ar bith.”

“Is leor, cinnte!” a dúirt Mr Browne.

“Acht, bíodh sin mar atá, iarraim oraibh cur i suim fhonn an ghnímh seachas an ghnímh féin, agus tabhairt cluaise dhom ar feadh chúpla nóiméad agus mé ag iarraidh curtha i bhfocail a bhfuil i mo chroí istigh aran ócáid seo.

A dhaoine uaisle, ní seo an chéad-uair a chruinníomar la chéile fo fhraitheacha an tí fhéil seo, timpeall an bhoird fhéil seo. Ní hí an chéad-uair a rabhamar inár n-ábhar fáilte, nó b’fhéidir go mba cirte dhom rá, a rabhamar inár n-íobartaigh fáilte, ag mnáibh uaislibh áirithibh.

Dein sé comhartha ciorcail lana lámha agus tit dá thost ar feadh nóiméid. Deineadar na huile dhaoine gáire fo Aunt Kate agus Aunt Julia agus Mary Jane, nó meangadh gáire leo, gur dheargadar siúd go bun na gcluas la ríméad. Lean Gabriel air go dána:

“Is daingne mo bharúil la gach bliain a théas tharainn nach bhfuil nós ag ár dtír arb oiread onóir di agus ar cheart dúinn a chaomhnú lasan n-oiread sin díocais ná a flaithiúlacht. Is nós ar leith é i náisiúnaibh ár linne de réir mo thaithí (agus tá cuid mhaith den domhan siúlta agam). Déarfaidís roinnt daoine gur mó an locht orainn í ná an díol bróid dúinn. Acht más locht féin sin, is uasal an locht í, agus tá súil agam go gcothóimid í mar thréith ionann go ceann i bhfad. De rud amháin, ara laghad, táim cinnte. A fhad a bheid na mná uaisle a luas fo fhraitheachaibh an tí seo – agus is é mian mo chroí go mba amhlaidh é go bliain i ndiaidh bliana fós – mairfidh nós na flaithiúlachta croíúla Éireannaí ar thugadar ár sinsir dúinn agus a chaithfidne tabhairt dár sliocht mar an gcéanna, mairfidh an nós seo inár measc.”

Chuaigh monabhar molta croíúla tresan gcomhluadar. Rith sé la Gabriel nach rabh Iníon Mhic Imhair i láthair agus gur imigh go drochbhéasach: go ndúirt sé go teann as féin:

“A dhaoine uaisle,

Tá glúin nua ag fás aníos inár measc, glúin atá gríosaithe ag smaointibh agus ag prionsabalaibh nuaibh. Glacann sí na smaointí nua seo uirthi féin la tromchúis agus la díocais, agus go fiú nuair a bhíos dul amú uirthi, tá sí, creidim, dáiríre den chuid is mó. Acht tá ré shoinicúil orainn agus, má mhaithi an bhfrása dhom, is ré í atá céasta agan iomad smaointe: agus scaití bíonn faitíos orm go raibh an ghlúin nua, oilte nó thara bheith oilte mar atá, go raibh sí ar easpa na dtréithe daonnachta, fáilte agus grinn cairdiúla a bhaineadar lasan seanaimsir. Ag éisteacht dom anocht la hainmneacha na n-uile amhránaithe ón tseansaol, feictear dom, caithfead do rá, gur lú an fhairsinge againn sa tsaol ina bhfuilimid anois. D’fhéadfaí, gan áibhéil, saol fairsing do chur aran seansaol úd: agus más imithe é ó chuimhne na ndaoine, bímis i ndóchas, ara laghad, go labhróimid faoi ag airneánaibh mar seo la bród agus la cion, go mbeidh áit inár gcroí istigh dona marbhaibh móraibh úd nach ligfidh an domhan a gcáil i ndearmad go fonnmhar.

“Abair é!” a dúirt an tUasal de Brún in ard a ghutha.

“Acht mar sin féin,” a lean Gabriel de ghuth níos séimhe, “ag airneánaibh mar seo buailid smaointí maoithneacha sinn i gcónaí: cuimhní aran am atá thart, aran óige, arna hathruithibh a tháingadar ar an saol, ar dhaoineibh nach bhfuilid linn anocht a n-áirimid uainn iad. Tá ár saol breac la cuimhní maoithneacha mar iad: agus dá machnaímis orthu i gcónaí ní bheadh sé de mhisneach againn coinneáil orainn lanár ndualgais i measc na mbeo. Táid dualgais laethúla orainn agus tá cion againn ar dhaoineibh a mharaid nach mór dúinn déanamh ár ndíochill ara son, agus is ceart agus is cuí sin.

Dá bhrí sin, ní labhród níos mó fon am atá thart. Ní bhrúfad seanmóireacht ghruama oraibh anocht. Táimid tagtha lana chéile anseo ar feadh seala gairid ó fhurú agus ó fhuadar ár ngnáthshaoil. Táimid

cruinnithe la chéile anseo mar chairde, go cairdiúil muinteartha, mar chomhghleacaithe, agus ar bhealach, de bhrí agus d'aighe na fíor-chomrádaíochta, mar aíonna do – céard do chuirfead orthu? - Trí Shuáilcí ceoil Átha Cliath.”

Pléasceadar na huile dhaoine ar gháire agus ar bhualadh bos fon tagairt. Fiafraigh Aunt Julia den duine aran dá thaobh dhi, duine ar dhuine, céard a dúirt Gabriel acht níor fhreagraíodar.

“Deir sé gur sinne an Triúr Suáilcí, a Aint Julia,” ar Mary Jane.

Níor thuig Aunt Julia acht tug aghaidh gháireach suas ar Gabriel a lean air sa stíl chéanna:

A dhaoine uaisle,

Ní thriallfad gabháil na páirte a ghabh *Paris* ar ócáid eile.¹⁵⁸ Ní shílfead baint rogha astu. Do chothódh sin éad agus ba bheart tharmo chumais lochtaigh é. Mar nuair a dhearcaim orthu duine ar dhuine, pé dhíobh ár mbean tí féin, a bhfuil a croí maith, a croí ró-mhaith ina scéal béil acu siúd a bhfuil aithne uirthi, nó a deirfiúr, ara bhfuil bua na hóige marthanaí uirthi de réir cosúlachta agus ab ábhar iontais dúinn go léir a hamhránaíocht anocht, nó, ar deireadh, agus cá mbeimis gan í, nuair a smaoiním arár mbanóstach is óige, atá tréitheach, suáilceach, díograiseach agus ar togha neachta í, caithfead admháil, a dhaoine uaisle, nach feadar cé dhíobh ba cheart dom bronnadh na duaise uirthi.”

Caith Gabriel súil síos ara hainteanna agus, iar bhfeiceáil dó aoibh mhór an gháire ar Aunt Julia agus súile fliucha Aunt Kate, deifriugh chun clabhsúir. Ardaigh a ghloine pórtfhíona go taibhseach agus gach duine ag méirínteacht lana ghloine agus ag súil lana rabh la tuidheacht, go ndúirt sé de ghuth ard:

“Ólaimis sláinte an triúir díobh. Go raibh sláinte, saibhreas agus saol fada acu, go raibh sonas agus rath orthu, go maire cáil a ngairme do thuilleadar dóibh féin agus go maire a n-áit onórach inár gcroíthibh go ceann i bhfad.”

Seasadar na haíonna go léir suas, gloine ina láimh acu, gur tugadar a n-aghaidh aran dtriúr ban uasal ina suí, do chanadh d'aon ghuth, agus Mr Browne ina chionn feadhna orthu:

Mar is iad togha na mban n-uasal,
Mar is iad togha na mban n-uasal,
Mar is iad togha na mban n-uasal,
Rud nach bhfuil a shéanadh ann.

Bain Aunt Kate feidhm fhlúirseach asa ciarsúr agus baí cuma mhaoithneach go fiú ar Aunt Julia. Buail Freddy Malins am an amhráin lana fhorc maróige agus tugadar na hamhránaithe aghaidh ara chéile mar a bheidís ag aontú lana chéile gur leagadar béim arna focail:

murar bréag an séanadh féin,
murar bréag an séanadh féin,

Ansin, iar dtabhairt a n-aghaidhe ar ais ar a n-óstaigh:

Mar is iad togh na mban n-uasal,
Mar is iad togh na mban n-uasal,
Mar is iad togh na mban n-uasal,
Rud nach bhfuil a shéanadh ann.

Leanadh den amhrán mholta lasmuigh de dhoras an tseomra bídh la roinnt dena haíonnaibh eile agus deineadh athrá air arís agus arís, agus Freddy Malins á stiúradh lana fhorc in airde aige

---

Táinig aer nimhneach na maidine sa halla ina rabhadar ina seasamh agus deir Aunt Kate:

“Dúnadh duine éigin an ndoras. Tolgfaidh Mrs Malins galar a báis ón fhuacht.”

“Tá Browne amuigh ansin, Aunt Kate,” ar Mary Jane.

“Tá Browne i gach uile áit,” ar Aunt Kate ós íseal.

Dein Mary Jane gáire fona glór íseal.

“I bhfírinne,” dúirt sí go follasach, “tá sé an-gharúil.”

“D’fhreastail ar gach aon uain chaidrimh anseo i gcaitheamh na Nollag ar fad, chomh flúirseach lasan gcóir gáis.”

Déanann sise gáire dea-mhéineach ansin go gcuireann go gasta leis sin:

“Acht abair leis tuidheacht isteach, Mary Jane, do dhúnadh an dorais. Nár lige Dia gur chuala sé mé.”

Ansin díreach osclaíodh an doras agus tagann Mr Browne isteach ón leac dorais lasmuigh agus shílfeá go bhfaigheadh taom croí lana racht gáire. Baí cóta mór fada uaithne go gcufaibh agus go gcába de fhionnadh *astrakhan* bréagach uime agus baí boinéad ubhach fionnaidh á chaitheamh ara chionn aige. Bagair aran ché fo bhrat sneachta síos uaidh óna dtáinig fuaim pholltach feadaíola isteach chucu.

“Beid na huile cabanna in Áth Cliath tagtha anuas orainn ag Teddy,” a deir sé.

Tagann Gabriel aniar ón chuile laistiar den oifig agus é ag tarraingt a chóta mhóir air agus ag breathnú thart air sa halla, go ndeir:

“Níl Gretta tagtha anuas go fóill?”

“Tá sí á gléasadh féin, Gabriel,” ar Aint Kate.

“Cé atá ag seinnt thuas ansin?” a fhiosraíos Gabriel.”

“Duine ar bith. Táid go léir imithe.”

“Ó Nílid, Aunt Kate,” a deir Mary Jane. “Níl Bartell D’Arcy agus Miss O’Callaghan imithe fós.”

“Tá duine éigin ag pleidhcíocht lasan bpianó ar aon nós,” ar Gabriel.

Caitheann Mary Jane súil ar Gabriel agus ar Mr Browne go dtéann crith tríthi agus deir:

“Amharc aran mbeirt díobh agus sibh fon iomad cumhdach sin, a fheara, cuireann sé fuacht orm. Níor mhaith liom tabhairt fon turas abhaile agaibhse agan uair seo.”

“Níl rud ar bith dob fhearr liom anois díreach,” a deir Mr Browne go teaspúil, “ná siúlóid bhreá bhríomhar fon tuath nó marcaíocht mhear la heach éasca idir na seaftaí.”

“Do bhíodh capall an-mhaith agus cairt againn sa bhaile,” a deir Aunt Julia go maoithneach.

“Johnny. Ní dhéanfar dearmad go brách air,” a deir Mary Jane de ghéire.

Deineadar Aunt Kate agus Gabriel géire freisin.

“Cén fáth, céard a bhaí suntasach fo Johnny?”, a fhiafraigh Mr Browne.

“Patrick Morkan, beannacht Dé lana anam, is é sin, ár n-athair mór,” a mhínigh Gabriel, “arbh fhear aithne air mar ‘an seanfhear uasal’, ba dhéantóir gliú é.”

“Á leag as, Gabriel,” ar Aunt Kate de ghéire, “baí muileann stailce aige,”

“Well, gliú nó stailc,” a deir Gabriel, “baí capall darbh ainm Johnny agan tseanfhiur uasal. Agus d'oibríodh Johnny i muileann an tseanfhir uasail. Do shiúladh timpeall an mhuilinn arís agus arís eile á thiomáint. Baí sin go maith agus ní rabh go holc; acht seo chugainn an taobh tragóideach de scéal Johnny. Lá n-aon togair an seanfhear uasal tiomáint fo phoimp agus fo ghairéad go léirbhreithniú sa pháirc.”

“Go ndéana an Tiarna trócaire ara ainm,” ar Aunt Kate go hatruaghach.

“Áiméan,” a deir Gabriel. “Mar sin an seanfhear uasal, mar a dúras, cuir sé Johnny fo chairt agus cuir air [féin] an hata ard ab fearr aige agus an bóna ab fearr aige gur tiomáin amach fo mhaingléis mhór ó thigh mhór a mhuintire áit éigin gar don Lána Cúil, sílim.”

“Á anois, Gabriel, ní chónaíodh sé sa Lána Cúil, i ndáiríre. Is é an muileann amháin a bhaí ansin.”

“Amach as thigh mhór a mhuintire,” a lean Gaibriéil, “a thiomáin sé Johnny. Agus éirigh gach aon rud go seó go leagann Johnny súil ar dhealbh King Billy: agus pé dhíobh ar tit i ngrá lasan n-each ara suíos King Billy nó ar síl go rabh ar ais arís sa mhuilleann, ar aon nós tosaíonn ag siúl timpeall na deilbhe.”

Siúlann Gabriel thart i gciorcail lana fhorbhróga sa halla agus baineann géire as cách.

“Timpeall agus timpeall a théas,” ar Gabriel, “agus an seanfhear uasal, ar sheanfhear uasal an-phostúil é, baí sé le ceangal. ‘Gabh ar aghaidh, *sir!* Céard tá faoi seo agat, *sir?* Johnny! Johnny! Is dochreidte an t-iompar seo! Ní thuigim an gcapall!”

An rachtaíl ghéire a bhain geáitsíocht Gabriel astu, cuireadh isteach uirthi la cnag trom ar dhoras an halla. Rith Mary Jane soir dá oscailt agus lig Freddy Malins isteach. Baí a hata tite i bhfad siar ar chionn Freddy Malins, baí cruit air la fuacht agus baí sé ag séideogacht agus gal uaidh i ndiaidh a shaothair.

“Ní bhfuaires acht aon chab amháin,” ar sé.

“Ó, aimseimid ceann eile aran tslí síos an ché dhúinn,” ar Gabriel.

“Ceart aige,” a dúirt Aunt Kate. “Ná choinneois Mrs Malins ina seasamh fon tsiorradh fhuar seo.”

Tugadh Mrs Malins síos na céimeanna ón doras sráide lana mac agus la Mr Browne, gur sádh in airde sa gcab í tar éis neart ionramhála. Dreap Freddy Malins ina diaidh gur caith tamaill fada dá soipriú sa gcathaoir agus Mr Browne á chomhairliú do chabhrú leis. Cuireadh fo réir í fo dheireadh agus tairg Freddy Malins do Mr Browne dul sa gcab leo. Leag an tiománaí a shúsa thara ghlúine agus crom síos do cheistiú an tseolta dhíobh. Méadaíodh aran n-easordú agus tug Freddy Mallins agus Mr Browne treoracha éagsúla óna chéile don tiománaí, a cheann sáite amach fuinneog an chairr agan bheirt díobh. Ba í an fhadhb, cá scaoilfí la Mr Browne aran tslí, agus dein Aunt Julia agus Mary Jane neart gáire agus tugadar treoracha ó leac an dorais do chuidiú lasan n-aighneas, treoracha a chuardar salach ara chéile agus a chuireadar in aghaidh a chéile. Maidir la Freddy Malins, imigh an chaint air ag gáire. Sac a cheann amach an bhfuinneog agus tarraing isteach é gach ré nóiméad, a hata i mbaol a thite aige, do insint dá mháthair éirim na cainte, gur béic Mr Browne ar an dtiománaí mbocht os cionn ghleo an gháire ar fad:

“An bhfuil fhios agat cá bhfuil Coláiste na Tríonóide?”

“Tá, *sir*,” ar an tiománaí.

“Mar sin, stop díreach os comhair gheataí Choláiste na Tríonóide,” agus inseoimid duit ansin cá rachair. Tuigir anois?

“Tuigim, *sir*,” ar an tiománaí.

“Tarraing caol díreach ar Choláiste na Tríonóide.”

“Tá go maith, a dhuine uasail,” ar an tiománaí.

Gabhadh den fhuip aran an n-each dá chur ar siúl agus imigh an carr de chleatráil síos an gcé agus gach aon gháire agus cheiliúradh dá chéile ón chomhlúadar.

Níor chuaigh Gabriel gosan ndoras leo. Baí sé ina sheasamh in áit dhorcha den halla ag stánadh aníos an staighre. Baí bean ina seasamh gar de bharr an chéad-reatha staighre. Fo scáth a bhaí sise freisin. Ní fheiceann sé a haghaidh acht feiceann na paistí *terracotta* agus bándearg-an-bhradáin dá gúna a gcuireas an dorchadas cuma dhubh agus bhán orthu. A bhean chéile a bhaí ann. Baí ag ligean a meáchain arna ráillíbh, ag éisteacht la rud éigin. Ba ionadh la Gabriel nach rabh cor aisti agus cuireann sé cluas la héisteacht air féin freisin. Acht is beag a chloiseann, cé is moite d’fhuaim an gháire agus na cainte ar chéimeannaibh an dorais sráide, corr-nóta pianó agus giotaí de ghuth fir a bhaí ag gabháil fhoinn.

Seasann sé i ndorchadas an halla gan corraíl ag iarraidh aithint an fhoinn a bhaí an glór ag canadh agus é ag dearcadh aníos ara mhnaoi. Baí grásta agus diamhracht fona hiompar mar a bheadh sí ina samhailchomhartha ar rud éigin. Ceistigh sé dhe féin céard is samhail de mhnaoi ina seasamh sa dorchadas ar staighre agus í ag éisteacht la ceol i gcéin. Dá mba péintéir é dhéanfadh canbhás di agus an ghoic sin uirthi. A hata gorm feilte, chuirfeadh barr maise ar dhath cré-umha a cuid gruaige agus dhéanfáidís paistí dorcha a gúna codarsnacht lasna paistí geala. Ciancheol a chuirfeadh sé aran gcanbhás dá mba péintéir é.

Dúnadh an doras sráide; agus táinig Aunt Kate, Aunt Julia agus Mary Jane aníos sa halla agus iad ag gáire i gcónaí.

“Well, nach é an diabhair an Freddy sin?” do deir Mary Jane. “Is é an diabhair féin é.”

Ní deir Gabriel focal acht bagraíonn ara mhnaoi thuas staighre lana mhéar. Anois agus an doras sráide dúnta baí an glór agus pianó níos soiléire. Iarrann Gabriel tost orthu lana lámh. Baí an t-amhrán den tsean-tonúlacht Éireannach, shílfeá, agus shílfeá nár tháingadar na focail go héasca lasan n-amhránaí agus nach rabh muinín aige asa ghlór féin. An glór, a chuir an t-achar fada agus an piachán aran amhránaí cuma chaointeach air, léirigh an bhfonn ar éigin la focail bróin:

Ó, titeann an bhaisteach ar m’fholt trom
Agus fliuchann an drúcht mo chneas,
Fuair é mo leanbh...

“Ó,” a deir Mary Jane la hiontas. “Bartell D’Arcy atá ag gabháil fhoinn agus ní thoillfeadh oiread agus amhrán amháin do ghabháil an oíche ar fad. Ó, bainfead amhrán uaidh sula n-imí sé.”

“Ó déan é, Mary Jane,” ar Aint Kate.

Scuabann Mary Jane tharstu ag rith gosan staighre dhi, acht sula sroicheann é stopann an amhránaíocht agus dúntar an bpianó de phlab.

“Ó, nach é an feall é!” ar sí la díomá. “An bhfuil sé ag tuidheacht aníos, Gretta?”

Cloiseann Gabriel a bhean ag freagairt “tá” agus feiceann í ag tuidheacht aníos chucu. Cúpla céim taobh thiar di baí Mr Bartell D’Arcy agus Miss O’Callaghan.

“Ó, Mr D’Arcy,” is cruá uait stopadh mar sin agus muid fo néal aoibhnis agat.”

“Bhíos ag impí air i rith na hoíche go léir,” a deir Miss O’Callaghan “agus Mrs Conroy liom agus dúirt sé linn go rabh deargshlaghdán air agus nach rabh acmhainn aige gabháil fhoinn.

“Ó, Mr D’Arcy,” a deir Aint Kate, “anois sin scaits éithigh uait.”

“Nach bhfeicir go bhfuil glór préacháin agam la ciach?” a deir Mr D’Arcy go borb.

Imigh sé de sciótán sa bpantrach do chuir a chóta móir uime. Bhain a focal borb stad asan chomhluadar eile. Níor tháinig focal comhrá la duine ar bith. Cruinnigh Aint Kate a malaí agus bagair orthu caitheamh san n-aer é mar scéal. Seas Mr D’Arcy ag fillleadh scairfe uime go cáiréiseach agus grainc ina éadan.

“An aimsir is cúis leis,” a dúirt Aunt Julia, tar éis achar tosta.

“Sí, tá slaghdán ar gach aon duine,” a dúirt Aunt Kate go héasca, “gach aon duine.”

“Deirid,” ar Mary Jane, “nár chaith sé an oiread seo sneachta la deich mbliana is fichid anuas: agus léas sna páipéaraibh ar maidin go bhfuil an sneachta forleathan ar fud na hÉireann.”

“Is breá liom an sneachta,” a dúirt Aunt Julia go maoithneach.

“Agus mise leat,” a dúirt Miss O’Callaghan. “Measaim nach bhfuil sé ina Nollaig i gceart go bhfuil brat sneachta aran talamh.”

“Acht ní maith la Mr D’Arcy bocht an sneachta,” a dúirt Aint Kate la fáthadh an gháire.

Táinig Mr D’Arcy aniar ón chuile agus é cuachta agus fáiscthe fo éadaibh tromaibh, gur inis fáth a shlaghdáin dóibh i nglór aithríoch. Tugadar na huile dhaoine comhairle dhó ag rá dhóibh gur mhór an trua é agus ag tathant air seachaint a scornaí ar aer fhuar na hoíche. Dearcann Gabriel ara mhnaoi chéile, nach nglacann páirt sa chomhrá. Baí sí ag seasamh fo léas dheannachúil solais an fhuinneog dorais. Las solas an gháis dath cré-umha a gruaige, a rabh sí ag triomú cois na tine cúpla lá roimhe seo. Baí an ghoic chéanna uirthi agus ba chosúil go rabh sí beag beann aran chomhrá ina haice. Casann sí agus tugann a haghaidh orthu sa deireadh go bhfeiceann Gabriel go rabh dath ina grua agus go rabh loinnir ina súilibh. Brúchtann aon tuile amháin áthais óna chroí.

“Mr D’Arcy,” a deir sí, “céard is teidil don fhonn sin a ghabhais?”

“*The Lass of Aughrim*¹⁵⁹ is teidil dó,” ar Mr D’Arcy, “acht ní rabhadar na focail agam go beacht. Cad ina thaobh? An aithnir é?”

“The Lass of Aughrim,” ar sí in athuair. “Dhearmadas an n-ainm.”

“Is deas an fonn é,” a dúirt Mary Jane. “Is trua liom nach rabh do ghlór agat anocht.”

“Anois, Mary Jane,” a dúirt Aunt Kate, “ná cuir olc Mr D’Arcy. Ní ligfead a bhuaireamh d’aon duine.”

Ag feiceáil di go rabh gach aon duine ar tí bainte amach, stiúir sí don dorus iad agus fágadar ceiliúradh dhá chéile.

“Sea, oíche mhaith agat, Aunt Kate, agus go raibh maith agat as airneán taitneamhach.”

“Oíche mhaith, Gabriel. Oíche mhaith, Gretta!”

“Oíche mhaith, Aunt Kate, agus go raibh míle maith agat. Oíche mhaith, Aunt Julia.”

“Ó, oíche mhaith, Gretta, níor fhacas thú.”

“Oíche mhaith, Mr D’Arcy. Oíche mhaith, Miss O’Callaghan.”

“Oíche mhaith, Miss Morkan.”

“Oíche mhaith, arís.”

“Oíche mhaith agaibh uile. Slán abhaile.”

“Oíche mhaith. Oíche mhaith.”

Baí an mhaidin fós ina hoíche. Baí fáinne tláith solais buí os cionn na dtithe agus na habhann; shílfeá go rabh an spéir ag ísliú. Baí greallach sneachta fo chois; agus ní rabh acht stríoca agus paistí sneachta arna díontaibh, ar uchtbhallaibh na cé agus ar ráilibh na bhfoirgneamh. Caitheadar na lampáí a solas dearg aran n-aeir modartha i gcónaí, agus, trasna na habhann, taibhsigh pálás Theach na Cúirte go bagrach ag bun na spéire troime.

Baí sí ag siúl roimhe la Mr Bartell D’Arcy, a bróga i mbeart ndonn fo leath-ascaill léi agus a sciorta fillte suas ina lámhaibh ón tseachta choscartha. Ní rabh gotha na grástúlachta uirthi níos mó acht baí

loinnir an áthais fós i súilibh Gabriel. Sciurdann an fhuil ina tonntaibh trena chuisle: agus scinnid a chuid smaointe ar nós each alta tria intinn – smaointe bróid, áthais, ceana, gaiscíochta.

La héadroime a coisíochta roimhe, la dírí a droma léi, santaigh sé rith ionsuirthi os íseal do bheireadh ara guaillíbh uirthi dho rá ruda éigin baoith ceanúil ina cluais. A leochailí seo í leis go rabh fonn diabhailta air a cosaint ar rud éigin go mbeth sí leis féin. Cuimhní cinn dá saol rúnda la chéile, pléascaid fud fad a intinne mar a dhéanaidís réaltaí. Baí clúdach litreach ar dhath phlúr na gréine aran bhord in aice lana chupán bricfeasta agus baí sé á chuimilt lana lámh. Baí ceiliúr éanlaithe ag tuidheacht ón eidhneán agus spléach gréasán solais aran n-urlár óna cuirtínibh scáil: níor lig an t-áthas a ghoile leis agus níor bhlaís sé oiread agus greim bidh. Bádar ina seasamh aran ardán phlódaith. Cuireann sé ticéad i mbos teolaí a miotóige. Seas sé taobh léi fon aer fhuar agus é ag dearcadh isteach tre fhuinneog fo ghráta ar fhiur a bhaí ag déanamh buidéal i gcaor-thine. Baí fuacht nimhneach san aer. A haghaidh, a bhaí cumhra uaithi san aer fhuar, baí sách dlúth dá aghaidhse; agus glaonn sé de phreab aran fhiur agan fhoirnéis.

“An bhfuil an tine té, *sir*?”

Níor chuala an fear mar gheall ar fhuaim na foirnéise áfach. Maith mar a tharla. B’fhéidir go dtugadh sé freagra borb.

Brúchtann tonn eile lúcháire óna chroí, lúcháir níos muirní fós ná mar a bhaí, do scairdeadh bog te trena artairí. Mar a dhéanadh tine cheanúil réalta, blúirí dá saol la chéile, nach rabh a fhios ag duine ar bith eile fúthu agus nach mbeadh go deo, scalaid amach chun solais ina chuimhne. Ba mhéanar leis meabhrú na mblúirí seo dhi, la cur asa cuimhne dhi na blianta leamha dá saol mar chúpla pósta, go gcuimhneodh sí arna blúiríbh aoibhnis amháin. Mar na blianta, dar leis, níor chloíodar a anamsa ná a hanamsa. A muirín, scríbhneoireacht eisean, cúraimí an tí aicise, níor mhúchadar siúd glan amach tine cheanúil a n-anama. Litir amháin dár scríobh sé chuici san aimsir sin, dúirt sé: “Cén fáth gur leamh fuar liom focail mar seo? An é mar nach bhfuil focal ar bith sách muirneach mar ainm duit?”

Mar a bheidís ina gceol i gcéin, na focail seo a scríobh sé blianta roimhe, mothaíonn sé iad ag tuidheacht chuige ón tsaol a bhaí. Ba fhada leis go mbeidís leo féin la chéile. Nuair a bheidís na doíni eile imithe, nuair a bheadh seisean agus sise istigh ina seomra san óstán, ansin bheidís la chéile leo féin. Ghairfeadh sé uirthi go bog:

“Gretta!”

Seans nach gcloisfeadh sí é ar dtús: bheadh sí ag baint di a cuid éadaigh. Ansin rud éigin ina ghlór, rachadh sé i gcion uirthi. Ansin chasfadh sí timpeall agus dhearcfadh sí air...

Ag coirnéal Sráid an Fhíona tagaid ar charr. Baí sé buíoch dá ghliogarnach mar choisc sé é ar chomhrá. Baí sí ag féachaint amach trésan bhfuinneog agus baí cuma na tuirse uirthi. Níor labhradar na doíni eile acht corrfhocal: ag tarraingt airde ar fhoirgneamh nó ar shráid éigin dóibh. Treabh an t-each leis ar cosa in airde fo spéir mhodartha na maidine agus a shean-bhocsa gliogarnach á tharraingt i ndiaidh a shál aige, agus taibhsigh ócáid eile do Ghaibriél: baí sé in aon chab léi arís agus an t-each ag dul ar cosa ina airde ag iarraidh thuidheachta agan bhád, ar cosa in airde dá Mí Meala.

Agus iad ag gabháil trasna Dhroichead Uí Chonaill, a deir Miss O’Callaghan:

“Deirtear nach trasnaítear Droichead Uí Chonaill riamh gan feiceáil capaill bán.”

“Feicim fear geal an uair seo,” a deir Gabriel.

“Cá háit?” a fhiafraigh Bartell D’Arcy.

Bagair Gabriel méar aran dhealbh, ara lonnaid geadáin sneachta. Ansin claon sé a cheann go teanntásach air agus ardaigh lámh leis.

“Oíche mhaith, Dan,” ar sé go meidhreach.

Iar dtarraingt chun stoptha don chab os comhair an óstáin, léim Gabriel amach agus íoc an dtiománaí, in ainneoin áitiú Mr Bartell D’Arcy. Tug scilling os cionn an táille don fhiur. Beannaigh an fear dó agus deir:

“Bliain Nua fo mhaise dhuit, *sir*.”

“Go mba é dhuitse,” ar Gabriel go cairdiúil.

Baineann sí taca as lámh leis ag tuirlingt den charr di agus arís ag seasamh ag ciumhais an chosáin ag fágáil ‘oíche mhaith’ lasan gcuideachta dhi. Ba éadrom a meáchan ara lámh leis, chomh héadrom lasan n-uain a dhamhsaigh sí leis cúpla uair roimhe seo. Baí bród agus áthas air ansin. Áthas air gur leis í, bród air dá grástúlacht agus dá hiompar mná pósta. Acht anois, tar éis spreagadh an oiread seo cuimhní, tar éis an chéad-tadhaill lana corp, a bhaí ceolmhar agus aduain agus cumhra, cuirid cíocras colainne tríd. Fo fhallaing a ciúnais, glacann sé chuige a lámh lana thaobh; agus, ag seasamh i ndoras an óstáin dóibh, feictear dó gur éilíodar óna saol agus óna ndualgasaibh, gur éalaíodar ón bhaile agaibh agus ó chairdibh agus gur theitheadar lana chéile go heachtra úrnua de chroíthibh fhiáinibh ghealgháireachaibh.

Baí seanfhear ag suanaíocht i gcochall-chathaoir mór sa halla. Las sé coinneal san oifig agus chuaigh rompu suas an staighre. Leanaid é fo thost agus cairpéad thiubh an staighre ag plúchadh torann na gcos. Téann sise suas staighre taobh thiar den doirseoir, a ceann fúithi, cromadh ina guallaibh caolaibh mar a bheth sí fo ualach, agus a gúna fáiscithe go teann uimpi. Ba í a chloch nirt gan caitheamh a lámh umna cromáin léi dá coinneáil, óir baí creathadh ina lámhaibh la teann dúile agus is é brú a ingne ara bhosaibh amháin a choinneáil guaimhe ar thaghd fhiáin a choirp. Fos an doirseoir aran staighre dho shocrú lasair chorrach a choinnle. Fosaid siúd arna céimeannaibh laistíos de. Sa chiúnas cloiseann Gaibriél sileadh na céarach meilte sa dtráidire agus tuargain a chroí ina chliubh.

Stiúr an doirseoir iad síos dorchla agus oscail doras. Ansin leag a choinneal shilteach anuas ar bhord mhaisiúcháin agus iar orthu cén t-am ar mhaith leo fáil glaoch maidine.

“Ag a hocht,” a deir Gabriel.

Bagraíonn an doirseoir ar lasc an tsolais leictrigh ag tabhairt fo mhonabhar de leithscéal dó acht téann Gabriel roimhe.

“Ní theastaíonn solas leictreach uainn. Is leor dúinn an solas isteach ón tsráid. Agus cogar,” a chuireas sé mar agus ag bagairt aran choinneal dó, “b’fhéidir go dtugta leat an ngléas ngalánta sin, a dhuine chóir.”

Tógann an doirseoir a choinneal aníos ina ghlac arís, acht go siléigeach mar tá ionadh air faoi smaoinemh nár ghnách leis mar é. Ansin ceiliúránn díobh fona fhiaccla agus imíonn leis. Cuireann Gabriel an mbolta i nglas.

Tál solas síofrúil isteach ón tsolas shráide ina gha fhada ó fhuinneoig go doras. Caith Gabriél a chóta mór agus a hata ar tholg agus trasnaigh an seomra gosan bhfuinneog. Dear amach síos uaidh aran sráid la súil go dtagadh maolú éigin ara chorraí. Ansin cas timpeall agus bain a thaca as cófra tarraiceán agus a dhroim lasan solas. Do bhain sí dhi a hata agus a clóca agus baí sí ina seasamh anois os comhair luasc-scátháin móir agus a básta á scaoileadh aici. Caitheann Gabriél scaitheamh dhá dearcadh go ndeir:

“Gretta!”

Tiontaíonn sí go mall ón scáthán agus siúlann chuige feadh an gha sholais. Le sollúntacht a dreacha, ní thagaid na focal thara bhéal la Gabriél. Ní seo an uain fós.

“Tá cuma na tuirse ort,” a deir sé.

“Go deimhin, tá beagán tuirse orm,” a fhreagraíos sí.

“Níl airír tinn nó lag?”

“Ní airím, tuirse dho airím, sin an méad.”

Téann sí don fhuinneoig agus seasann roimpi ag dearcadh amach. Fanann Gabriél ina thost arís agus ansin, la faitíos go bhfaigheadh éadánacht an ceann is fearr air, deir sé go tobann:

“Dála an scéal, Gretta!”

“Céard?”

“An bhfuil aithne agat aran dhiúlach bhocht sin, Malins?” ar sé go tobann.

“Tá. Céard faoi?”

“An créatúr, is amhlaidh gur duine cneasta é sa deireadh thiar thall,” a leanann Gabriél de ghuth nach leis é, shílfeá. “Tug sé ar ais dom an sabhran sin a thugas iasacht dó, agus ní rabh súil agam leis, i ndáiríre. Faraor nach bhfanann glan den Browne sin, óir níl aon dochar ann, i ndáiríre.”

Baí sé ar crith la fearg anois. Cad chuige go rabh sí chomh haduain? Níorbh fhios dó conas tosú. An rabh sise i bhfeirg, freisin, fo cheo éigin? Acht a dtugadh sí aghaidh air nó a dtiocadh chuige dá deoin féin! Ba bhrúidiúil breith uirthi do bhualadh craicinn léi mar a bhaí sí. Arú, caithfeadh sé feiceáil léas éigin foinn ina súil. Ba bhreá leis beith ina mháistir ara giúmar ait.

“Cathain ar thugais iasacht punt dó?” a fhiafraíos sí, tar éis nóiméid.

Staoon Gabriél ar éigin ar spalpadh amach friotail fíochmhar fon Malins meisciúil agus fona phunt. Is é a theastaigh go géar uaidh, scairt uirthi óna anam, brú a coirp siúd i gcoinne a choirp-se, dul i gceannas uirthi. Acht is é a deir sé:

“Ó, fo Nollaig, nuair d’oscail sé an siopa mbeag cártaí Nollag ar Shráid Anraí.”

Ní chloiseann sé a tuidheacht ón fhuinneog chuige agan spadhar feirge agus dúile air. Seasann sí roimhe ar feadh nóiméid, ag amhairc air go haisteach. Ansin, gan frapa gan taca seasann ar bharr na méar do ligean a lámh go héadrom ara ghualaíbh agus pógann é.

“Is duine an-fhial thú, Gabriel,” ar sí.

Ar crith la haoibhneas dó fona póg gan choinne agus fo dheismireacht a focail, leagann Gabriél a lámha ara gruaig dá slíocadh siar agus na méar ag baint léi ar éigean. Baí a chroí lán la háthas. Go díreach agus é ag tnúth leis, do tháinig sí chuige dá deoin féin. B’fhéidir go rabh sí ar aon intinn amháin leis féin ar feadh an achair. B’fhéidir gur thug sí fo deara an ndúil ndíocasach ann agus gur bhuaíl an fonn géillte í ansin. Anois ó ghéill sí chomh ceansa seo dhó, ní fheadair sé cén fáth an rabh sé chomh cotúil sin.

Seas sé ansin agus a ceann idir a dhá lámh. Ansin, iar síneadh leathlámh go héasca fona coim dó dá tarraingt chuige, deir de ghlór íseal:

“Gretta, a stór, céard atá i do chionn?”

Ní fhreagraíonn sí agus ní ghéilleann go hiomlán dá láimh. A deir sé arís, de ghlór íseal:

“Abair liom céard atá ort, Gretta. Tá barúil agam céard é. An bhfuil a fhios agam?”

Ní fhreagraíonn sí aran toirt. Ansin deir sí de racht goil:

“Ó, táim ag smaoineamh fon amhrán sin, *The Lass of Aughrim*.”

Briseann uaidh do rith chun na leapan go gcaitheann a lámha thar ráillí na leapan do cheilt a haghaidhe. Baí Gabriél ina staic iontais ar feadh nóiméid, agus lean í ansin. Ag dul tharsan scáthán mór luascach dhó fuair spléachadh ara scáil féin ó bhun go barr: ara chorp leathan agus ara bholg ag teannadh a léine, ara dhreach nár thuig sé riamh á fheiceáil dó i scáthán, agus ara spéaclaibh drithleachaibh gona bhfonsaibh óir. Seas cúpla coiscéim uaithe agus deir:

“Céard fon amhrán? Cén fáth go mbaineann sin gol díot?”

Ardaíonn sí a ceann os cionn a lámh dho thriomú a súl la droim a láimhe mar a dhéanfadh páiste. Labhair seisean de ghlór níos caoimhe ná ba mhian leis:

“Cén fáth, Gretta?” a fhiafraíos sé.

“Táim ag smaoineamh ar dhuine san aimsir chian a ghabhadh an n-amhrán sin.”

“Agus cérbh é an duine seo san aimsir chian?” a fhiafraíos Gabriel agus meangadh gáire air.

“Ba dhuine é ara mbíodh aithne agam i nGaillimh nuair a bhíos in aon tíos lamo mháthair mhór,” a deir sí.

Imíonn an gáire ó dhreich Gabriél. Tosaíonn fearg phlúchta ag aibiú i gcúl a chinn agus deargann meath-thinte na drúise ina féitheachaibh.

“Duine a bhís i ngrá leis?” a cheistíos sé go híorónta.

“Glas-stócach a bhíodh aithne agam air,” a fhreagraíos sí, “darb ainm Michael Furey. Do dheireadh sé an n-amhrán sin, The Lass of Aughrim. Baí sé an-leochaileach.”

Tost Gabriél. Níor mhaith leis go gceapadh sise go rabh suim aige sa bhuachaill leochaileach seo.

“Feicim go soiléir é,” a deir sí tar éis nóiméid. “Nach aigesean a bhádar súile: súile móra dorcha! Agus a leithéid de mhothúchán iontu – de mhothúchán!”

“Ó, is amhlaidh go rabhais i ngrá leis?” a deir Gabriél.

“Do shiúlainn amach leis,” a deir sí, “nuair a bhíos i nGaillimh.”

Sciurdann smaoinemh tré cheann Gabriel.

“B’fhéidir gur sin is údair lado rún dul go Gaillimh lasan Ivors sin?” a deir sé go fuar.

Amharcann sí air la hiontas:

“Cad chuige?”

Baí Gabriel i mbroid aga súilibh. Croitheann sé a ghuailí go ndeir:

“Cá bhfios domsa? La tabhairt cuairte air, b’fhéidir.”

Iompaíonn sí na súile uaidh do dhearcadh gan focal suas an léas solais i dtreo na fuinneoige.

“Tá sé marbh,” ar sí ar deireadh. “Básaigh nuair a bhaí in aois a sheacht mbliana déag. Nach é an feall é fáil do bháis ag aois chomh hóg la sin?”

“Cérbh é a shlí bheatha?” a fhiafraigh Gabriél, go híorónta i gcónaí.

“Baí sé lasan monarcha gáis,” a deir sí.

Airigh Gabriél náirithe aga iarracht theipthe íoróine agus ag dúiseacht na taibhse seo as ríocht na marbh: glas-stócach lasan monarcha gáis. A fhad is a bhaí seisean lán de chuimhnibh cinn fona saol seirce la chéile, lán de ghrámhaireacht, d’áthas agus de dhúil inti, baí sise dá chur i gcomórtas la duine eile ina cionn. Taibhsíodh leis gurbh abhlóir é, giolla beag na siobála aga ainteannaibh, bogán faiteach, dea-mhéineach, maoithneach a thugadh óráid do thútachaibh agus a bhaineadh tátal idéalach asa dhrúis bhreallach féin, an diúlach baoth truamhéalach amaideach a bhfuair sé spléachadh air sa scáthán. Tug sé a dhroim lasan solas dá ainneoin féin ar fhaitíos go bhfeiceadh sí lasadh gorach na náire air.

Dein sé a dhícheall coinneáil air la ceastóireacht fhuar, acht nuair a labhair sé baí an umhlaíocht agus an réchúiseacht ina ghlór.

“Is dóigh go rabhais i ngrá leis an Michael Furey seo, Gretta,” a dúirt sé.

“Bhíos mór leis ag anam sin,” a deir sí.

Baí a guth cloíte ciachmhar. Iar dtuiscint do Ghabriél go mbeadh sé fánach air a tabhairt siúd ar a rabh leagtha amach aigesean, muirnich leathlámh léi agus dúirt, go ciachmhar é féin freisin:

“Agus céard a thug a bhás dó aga óige sin d’aois, Gretta? Eitinn, arbh é?”

“Sílim gur bhásaigh de gheall ormsa,” a fhreagraigh sí.

Tagann scéin dhoiléir ar Ghabriél mar gheall aran fhreagra seo faoi mar, an uair a bhái dóchas a bhuaictha aige, faoi mar a chuireadh taise dhofheicthe agus fhaltanasach ina aghaidh agus í ag bailiú nirt ina aghaidh ina dhomhain dothuigthe. Acht caith sé asa chionn í le dua agus coinnigh air ag muirniú a láimhe. Ní cheistigh arís í óir meas go n-inseodh sí asa stuaim féin fúithi féin. Tá a lámh siúd bogthe agus tais: níor fhreagraigh sí dá láimhse acht lean sé air dá muirniú díreach mar a mhuirniú a céad-litir chuige an mhaidin earraigh úd.

“Tarla sé sa gheimhreadh,” a deir sí, “tuairim is tús an gheimhridh nuair a bhíos ar tí fhágála tí mo mháthar móire dho thuidheacht soir anseo gosan gcloch. Agus baí sé tinn agan am ina lóistín agus ní ligfí saor é agus scríobhadh gona mhuintir. Baí sé ag meath, a dúradar, nó rud éigin mar sin. Ní rabh an scéal ar fad agam riamh.”

Stop sí ar feadh nóiméad do ligean osna.

“An créatúr,” a deir sí. “Baí an-chion aige orm agus ba é an láiocht féin é an buachaill sin. Do théimis amach la chéile, ag siúl, an dtuigir, Gabriel, mar a dhéantar fon tuath. Murach a shláinte, baí sé la dul ar staidéar na hamhránaíochta. Baí glór ar dóigh aige, Michel Furey bocht.”

“Sea; agus ansin?” a cheistigh Gabriél.

“Agus nuair a tháinig an t-am chun mo imeachta ó Ghaillimh do thuideacht don chloch baí sé i bhfad níos measa agus ní ligfí dom a fheiceáil agus mar sin scríobhas litir chuige dho rá go rabhas ag dul soir go hÁth Cliath agus go mbeinn ar ais sa tsamhradh agus go rabh súil agam go mbeth sé níos fearr ansin.”

Stop sí ar feadh scaithimh do smachtú a glóir agus ansin lean uirthi:

“Ansin an oíche roimh m’imeachta bhíos i dtigh mo mháthar móire i nOileán nEaltanach, ag fáil mo thrunc éadaigh fo réir, agus chualas spallaí ag bualadh na fuinneoige. Óir nár léir dom mórán tresan bhfuinneog la méad na ndeor báistí uirthi, ritheas síos staighre gan mo ghléasadh gur éalaíos sa ngairdín ar chúl an tí agus seo mo dhuine bocht ag bun an ghairdín agus é ar crith la fuacht.”

“Agus nach ndúrais leis dul ar ais?” a fhiafraigh Gabriél.

“Impíos air dul abhaile tur te agus dúrais leis go bhfaigheadh a bhás agan bháisteach.

Acht dúirt liom nár bheo a bheo. Feicim a shúile anois féin féin. Baí sé ina sheasamh ag earr an bhalla, áit ina rabh crann.”

“Agus ar chuaigh abhaile?” a fhiafraigh Gabriel.

“Chuaigh, chuaigh abhaile. Agus ní rabhais acht seachtain sa chloch gur básaigh agus cuireadh é in Uachtar Ard, áit a mhuintire. Ó, an lá a chualas sin, go rabh sé marbh!”

Bris a gol uirthi agus caith a haghaidh sa leaba la teann toichta ag gol sa *quilt*. Coinnigh Gabriél a lámh ina láimhse ar feadh nóiméid, la dóbartaíl, ansin, la faitíos cur isteach ara cumha, lig uaidh í go mall réidh gur siúl go ciúin don fhuinneog.

Baí sí ag codladh go sámh.

A cheann ligthe la leathuillinn leis, amharc Gabriél gan fhaltanas ar feadh cúpla nóiméad ara gruaig stothallach agus ara béal faon-oscailte agus éist lana hanálú domhain. Do bhaí an rómáns sin ina saol aici más eadh: do thug fear a bhás féin i ngeall léi. Níor chuir sé isteach air mórán anois smaoineamh ar bhige na páirte a bhaí aige féin, a fear céile, ina saol. Breathnaigh sé uirthi agus í ina codladh faoi mar nár chaitheadar saol la chéile mar fhear chéile agus mar bhean chéile riamh. Lonnaíodar a shúile achar fada ara haghaidh agus ara gruaig: agus, ag samhlú dhó mar a bheth sí agan am sin, in aimsir a céad áilleacht gearrchaile, táinig trua ait, chairdiúil ina anam. Níor mhaith leis maíomh go fiú amháin dó féin nach rabh aghaidh sciámhach aici níos mó acht baí a fhios aige nach í a haghaidh aici anois an aghaidh ar thug Michael Furey dúshlán a bháis ara son.

B'fhéidir nár inis sí iomlán an scéil dó. Lonnaíodar a shúile aran chathaoir ar chaith sí roinnt dá cuid éadaigh uirthi. Baí a peireacót ar sliobarna go hurlár. Seas bútaise amháin agus a uachtar sleabhctha síos: baí a leathchúpla ina luí lana thaobh. B'ábhar iontais dó anois an chírreib mothúchán air leathuair an chlog roimhe. Cad as a d'eascaíodar? As suipéir a ainteanna, asa aitheasc leibideach féin, asan fhíon agus asan damhsa, asan phléaráca ag ceiliúradh dá ainteannaibh sa halla dhó, as sámhnas na siúlóide síos an abhainn fon tsneachta. *Aunt Julia* bhocht! Sise freisin, go luath bheadh sí ina taise, ina scáth mar aon la scáth Patrick Morkan agus a eich. Do chonaic sé an gcuma gcaite ina haghaidh agus í ag gabháil *Arrayed for the Bridal*. Go luath, b'fhéidir, bheadh sé ina shuí sa tseomra chaidrimh chéanna, éadaí dubha air, a hata síoda ara ghlúinibh. Bheidís na dallóga tarraingthe síos agus bheadh *Aunt Kate* suite taobh leis agus í ag gol agus ag sraothartach ina naipcín póca agus ag insint dó cén dóigh a fuair sí a bás. Shiortódh seisean a cheann ar thóir chúpla focal sóláis di, agus ní aimseodh acht ceanna gan brí gan dealramh. Sea go deimhin: tharlódh sin gan mhoill.

Mothaigh sé fuacht aer an tseomra ina ghualaibh. Téaltaigh sé go mall cáiréiseach fo bhraillíní na leapan go rabh sé sínte in aice lana bhean. Duine i ndiaidh duine bádar uile ag iompú ina scáthannaibh. Dul sa saol eile la gaisce agus lá crógacht, fo lán-ghlór corraíola éigin, ba níos fearr sin ná dul i léig agus i laige la haois. Smoainigh sé fon mhnaoi sin, taobh leis, a choinnigh ina rún ina croí istigh íomhá sin shúile shearc a croí agus é ag insint di nach mian leis fanacht ina bheatha.

Líonadar súile Gabriél la deora móra groí. Níor mhothaigh sé mar sin fo mhnaoi ar bith é féin riamh acht tuig nár fholáir nó gur ghrá a leithéid sin de mhothúchán. Cruinníodar na deora go fras ina shúile agus sa bhreacdhordas facthas dó cruth an fhir óig ina sheasamh fon chrunn bháite. Bádar scáthanna eile i ngaire dhó. Baí a anam druidte lasan n-áit sin ina gcónaíd sluaite na marbh. Samhlaidh sé, acht níor thuig, a bhfoirmeacha luaineacha guagacha. Baí a thuiscint ar cé hé féin ag sleamhnú uaidh don domhain dofheicthe dothuigthe: an domhain réal féin inar mhaireadar agus inar thógadar clann, baí sé ag leá is ag laghdú uaidh.

Tarraingíodar buailtí beaga aran fhuinneoig a aird. Do thosaigh sé ag cur sneachta arís. Dearn sé go codlatach arna calógaibh ara gclaoín-titim, iad dorcha nó ar dhath an airgid fo sholas an lampa sráide. Baí sé i dtráth dhó dul ara thuras siar. Sea, baí an ceart agna pápéaraibh nuaíochta: baí sé ag cur sneachta ar fud fad na hÉireann. Baí ag titim ar fud an lár-mhá dhorcha, arna cnoic loma, baí ag titim go bog ar Mhóin Alúine agus, níos faide siar, baí ag bog-thitim i dtonnta ndorcha bhfealltacha na Sionainne. Baí ag titim, freisin, ar gach chearn den chill uaigneach aran chnoc inar cuireadh Michael Furey. Bádar muca móra dhe síobtha arna crosaibh claontaibh agus arna leacaibh cuimhneacáin, ar bhiorannaibh an gheata bhig agus arna dealgaibh lomaibh. Tit néal ara anam la bogfhuaim thitim an tsneachta trésan mbith, la titim bhog, mar thitim a ndeiridh is a n-éaga, aran bheo is aran mharbh tré chéile.

- 1 **Muintir Duibhlinne:** i. Muintir Bhaile Átha Cliath. Roghnaigh an t-aistritheoir seo Duibhlinn mar ainm don chathair i gcuimhne an loig ina lonnaídis na hionróirí Lochlannaigh timpeall An Ché Adhmaid. An seanainm Gaeilice ar an bhaile, Áth Cliath, agus ansin Baile Átha Cliath, timpeall an droichid níos faide suas an abhann ag Droichead an Athar Maitiú mar is ainm dó anois, níor roghnaíodh é mar measadh go bhfuil na scéalta seo fo chathair chloíte chóilíneach nach mbaíneann lasan tseanréim Ghaeilic. Usáidtear an t-ainm ársa Gaeilice, Átha Cliath, sna scéalta féin seachas Baile Átha Cliath, mar chomhréiteach, do thabhairt in iúil choimhthíos an bhaile.
- 2 **gnomon san Euclid:** Tuigeann an saol mór is a bhean an fheidhm a bhaintí as clog gréine fadó. An teoiric mhatamaitice ag *Euclid* taobh thiar de *gnomon* ina shraith leabhar, Dúile Geoiméadracha áfach, níl sé de mhisneach ag aistritheoir an scéil seo tabhairt fona mhíniú. Is leor rá, b'fhéidir, go mba choincheap sách diamhair agus dothuigthe i samhlaíocht bhuachaill scoile in aimsir Joyce arbh éigin dó léamh roinnt éigean de thráchtas Eiclid mar chuid dá óideachas scoile.
simony sa Teagasc Críostaí: ceannach earraí spioradálta la hearraí saolta – mar shampla, ceannach agus díol maiteachais la hairgead. Eascraíonn an focal as duine i nGníomharthaibh na nAspal issa Tiomna Nua (Gníomhartha, VIII, 9-21). Síomón an Draoi an duine a bhaí i gceist. Tairgeann airgead don apsal Peadair dá mbronna seisean bua na bhfeart air.
- 3 **Rosicrucian:** duine den *Rosicrucian Fellowship*, nó duine a leanas teagasc *Rosicrucianism*. Tá an cumann bunaithe ar leabhar theagasc mistíce la Max Hendel – *Rosicrucian Cosmo-conception* i. Tuiscint Chosmos lucht na Croise Deirge (1908). Baí an cháil ar W.B. Yeats in Éirinn gur lean sé la traidisiún rúndiamhair ársa éigin. Is éard atá i gceist agan uncail la Rosicrucian sa ghearrscéal seo, éan corr de dhuine a bhíos de shíor ara mharana.
- 4 **síomóntaí ina pheaca:** Is eadh easpag an t-aon duine ar féidir leis tabhairt apsalóide do shagart i bpeaca na síomóntachta.
- 5 **Sráid Great Britain:** Is é Sráid Pharnell an t-ainm atá aran tsráid anois, in ómós don pholaiteoir náisiúnach Éireannach, Charles Stewart Parnell. Tá trácht ar siúd i scéal eile den chnuasacht scéalta seo (Lá an Éidhneáin i Seomra an Chiste).
- 6 **peaca solathach:** *venial sin*. Murab ionann agus peaca marfach, ní bhriseann sé an gcaidreamh idir an duine agus Dia.
- 7 **Freeman's General:** *Freeman's Journal* a bhaí i gceist ag Eliza. Níos faide anonn sa scéal, deir Eliza 'pneumatic' in áit 'rheumatic'. Is páipéar nuachta Átha Cliath é an *Freeman's Journal* (luaitear é go minic sa chnuasach scéalta seo agus táid nótaí mínithe curtha leis ansin – mar shampla Lá an Éidhneáin i Seomra an Choiste, Grásta agus Na Marbh).
- 8 **Portús:** leabhar urnaí a léitear ag uaireantaibh áirithibh den ló. Is é *breviary* an focal Anglaise atá air.
- 9 **Stair na Róimhe:** obair bhaile na scoláirí ina mb'éigean téacs a aistriú as Laidin go hAnglais.
- 10 **Pigeon House:** Is eadh an t-ainm atá aran fhoirgneamh seo anois, Cumhachtstáisiún an Phoill Bhig (*Poolbeg Generating Station as Anglais*). Baisteadh Pigeon House air i gcuimhne fir darb ainm John Pidgeon. Bhí seisean ina airíoch aran áit timpeall na bliana 1860. Usaideadh an bhfoirgneamh mar stóras do longaibh ceannaíochta ar dtús.
- 11 **Swaddlers!... chlub cricket ara chaipín:** Bhíodh droch-mheas ar chriogar in Éirinn tráth, óir cuireadh ina leath gur chluiche Sacsanach é, in ainneoin go n-imrítear é i roinnt scoileannaibh Caitliceachaibh, scoil James Joyce ina measc (*Belvedere College*)
- 12 **cé mhéid a bhfaigheadh sé... :** Buillí den *pandybat*. Ba strapa treisithe é an *pandybat*.
- 13 **súile glasa:** Táid súile glasa ag *Odysseus* sa mhíotas Gréagach
- 14 **Thomas Moore (1779-1852):** file Éireannach a thaistil go forleathan acht a chaith a chuid is mó dá shaol i Sacsana. Ba iad na dánta a cuireadh la ceol is mó a bhain cáil amach. *Irish Melodies* a cuirtear arna dánta seo. *Sir Walter Scott* (1771-1832) - File agus úrscéalaí staire Albanach. *Edward Bulwer-Lytton* (1803-73) - úrscéalaí staire Sacsanach. Scríobh sé roinnt scéalta ina rabh scéin, coirpeacht agus paisean freisin nach bhfuil an oiread céanna measa orthu.
- 15 **josser:** téarma béarlagair d'fhiur – go háirithe d'fhiur bhaoiseach. B'fhéidir nach comhtharlúint gan bhrí é go bhfuil fuaim an fhocal *josser* cosúil la *tosser*
- 16 **Araby:** aonach ollmhór carthanachta agus taispeántas an oirthir a reachtáladh in Aibreán 1894
- 17 **Ó tharla go rabh sí dall:** tá sí dall sa bhrí gur aibhinne í gan acht aon tuidheacht amháin uirthi.
- 18 **The Abbot... Memoirs of Vidocq:** *The Abbot*: úrscéal stairiúil; *The Devout Communicant*: leabhar comhairle la Pacificus Baker ar conas caitheamh saoil cráifigh; *The Memoirs of Vidocq*: beatháisnéis ar choirpeach ó Pháras dar ndearnadh bleachtair dhe.
- 19 **Mangan:** Galldú den tsloinne Ghaelach 'Ó Mongáin': 'mong' + iarmhír 'án' issa tuiseal ghinideach = mongach/ la gruaig fhada
- 20 **come-all-you:** fo Ó Donnabháin Rosa. Ba mhinic a thosaíodar amhráin na ndaoine lasan ngairm "come-all-you/ye..."; Ba phoblachtánach míleatach agus laoch tíre é Jeremiah O'Donovan Rossa. Poblachtánach eile, Pádraig Mac Piarais, rinne sé óráid cháiliúil ina onóir aga shocraid a bhaí ina gairm troda.

- 21 **iompraíos mo chailís... naimhde:** fo mar a iompródh sagart nó curadh croise samháltán creidimh
- 22 **cúrsa spioradálta:** sraith cleachtaí machnaimh deabhóidigh ina scoil aicise. Is scoil faoi stiúir na mban rialta í an clochar atá i gceist.
- 23 **Gníomhaíocht... Freemason:** murab ionann agus máisiúin mhór-roinn na hEorpa, ní rabhadar máisiúin Éireannacha agus Briotanacha raidiceach ná frithchléireach. Maíd go bhfuil fáilte re dhuine ar bith a chreideas i mBioth Uilechumachtach, acht eascraíodar líomhaintí fhrith-Chaitliceachais asa n-iompar druidte agus asa nascaibh lasan réimeas gcoimeádach. Bhíodh duine i mbaol a dhíbeartha asan Eaglais Chaitliceach dá dtugadh cuairt ar bhasár mháisiúnach, acht ba rud Caitliceach é *Araby*.
- 24 **The Arab's Farewell to his Steed:** dán la *Caroline Norton* (1808-77). Éireannach dhob í.
- 25 **Rae an Iarthair:** *Westland Row* as Anglais
- 26 **Alacoque:** Naomh *Margueirite-Marie Alacoque* (1647-90). Bean rialta ab í. Foilsíodh Croí Ró-Naofa Íosa Críost di in aisling. Is ábhar mór cráifeachta i dteaghlachaibh Éireannachaibh é an Croí Ró-Naofa seo.
- 27 **The Bohemian Girl:** Ceoldráma éadrom lasan gcumadóir n-Éireannach, *Michael Balfe* (1808-70). Bean uasal a bhfuadaíos an luch siúl í is príomhphearsa ann.
- 28 **'Derevaun Seraun!:** Tá roinnt tuairimí i measc léitheoirí fo bhrí an fhocail seo. Áitid daoine áirithe gur Gaeiligh thruaillithe é agus tugaid a léamh féin air as Anglais. Is é an dá léamh is coitianta, '*the end of pleasure is pain*' nó '*the end of a song is raving madness*'. Ó tharla nach ndéanann ceann ar bith dena tuairimibh seo ciall don aistriitheoir seo (deireadh *fun ...?* / deireadh foinn sa/ is ea *ruin?*), is é a thuairim féin gur brilléis é an focal, tuairim atá sách coitianta.
- 29 **Dublin University:** *Trinity College/Coláiste* na Tríonóide mar is fearr aithne air anois. Ba choláiste den aicme shaibhir Phrotastúnach den chuid is mó é go le gairid.
- 30 **Kingstown Station** Stáisiún Dhún Laoghaire.
- 31 **Cadet Rousselle:** Leagan nua Sacsanach den amhrán a chum *Gaspard de Chenu* i 1792 in *Auxerre*, issa Fhrainc. Cumadh an leagan Sacsanach i 1919 agus canadh é la tionlacan pianó i seónnaibh ceoil na gcathracha móra ar fud na Ríochta Aontaithe. Tá sé bhuille i leathchúpla den loinneog ag deireadh gach véarsa, agus gabhtar na focail mar a rabh pléascadh gáire ann. Seo na focail issa bhunleagan: *Ah ! Ah ! Ah ! Oui, vraiment...* Ba amhrán máirseála mór la rá é an bunleagan in arm na Fraince fo 1919 agus sin is cúis lasna buillí coise.
- 32 **d'análaíodh... duine as Florence:** Fuaimnítear 'c' mar a mbeth 'h' ann in *Florence*. Fuaimníonn Corley a ainm féin mar 'horley' (Corley = Mac Toirdhealbhaigh i. *Thor*, an dia Lochlannach + dealbhach)
- 33 **Silent, O Moyle:** amhrán la *Thomas Moore* (1779-1852). Rinneadh roinnt bailiúchán de amhránaibh Moore i ndiaidh a bháis. *Moore's Melodies* a chuirtear orthu. Bhíodh an-tóir arna hamhránaibh in Éirinn. Is fo Fhionnghuala é an t-amhrán seo thuasluaite, duine den cheathrar pháistí i bhfinnscéal 'Oidhe Chlainne Lir'. Is é an *Moyle* i. Sruth na Maoile idir Éire agus Albain, ceann den trí áit ina gcaithid páistí Lir 300 den 900 bliain mar ealtaí. Deir líne den amhrán go bhfuil Éire fo shuan i ndorchadas (i. Dorchadas an pháigánachais re theacht Bhriathar Dé).
- 34 **boa:** muince chleite a chuireas nathair mhór i gcuimhne
- 35 **tulle collarete:** bóna fialsíoda
- 36 **Mrs Mooney:** Bean [Iníó]n Uí Maonaigh. Is é is dóchaí gurb as maon + ach a eascraíos an sloinne, mar leasainm ar dhuine balbh. Mar sin féin, dar la surnamedb.com is leasainm muirnéise é maonach, nó leasainm ar dhuine shaibhir (i. maoin).
- 37 **[Saint] George's Church:** seanteampall a bhain la hEaglais na hÉireann ar Shráid Hardwick (barr Shráid an Teampaill). Ní teampall níos mó an foirgneamh seo: díoladh é mar gheall ar cheall airgid chun a dheisithe.
- 38 **Gallaher:** Anglú de shloinne Gaeilice. Ó Gallachóir is leagan Gaeilice na linne . Litríodh mar Ó Gallchobahir é roimhe seo. Is eadh is dóchaí gur asna foclaibh 'gall' agus 'cabhair' a eascraíos sé. Is é sin la rá, amhas nó saighdiúir tuarastail (surnamedb.com). Maidir lasan gcéadainm *Ignatius*, eascraíonn sé ón tsloinne Rómánach *Egnatius*, atá de bhunú Éatruscach agus nach fios a bhrí. Athraíodh litriú an ainm la cur chrot an fhocal laidine *ignis* air – focal a chiallaíos tine. *Ignatius* ab ainm do mhairtíreach cháiliúil issan Antíoch (behindthename.com).
- 39 **Chandler:** Sloinne Anglaise. Scríobhadh mar '*Chandelier*' san am atá thart. Is focal de bhunú Fhrancach é a chiallaíos déantóir coinnle (surnamedb.com).
- 40 **Corless:** *Deir formhór na bhfoinsí idirlíne gur leagan de shean-leasainm Anglaise 'Corliss' é. Eascraíonn sé asna focalaibh 'care' agus 'less', agus ciallaigh sé duine gan cíos, cás ná cathú. Ní dócha go bhfuil baint agan ainm lasan logainm Corr Lios.*
- 41 **Atalantas:** Is spéirbhean óg í *Atalanté* issa mhiotas Ghréigeach. Tá sí lúfar, cróga agus deaslámhach ar chaitheamh bonsaí. Ní léir meafar Joyce don aistriitheoir seo. B'fhéidir go rabh sé de cháil ar *Atalanté* gur annamh a theagmhaidís a cosa le talamh ag rith dhí. Déantar tagairt don mhiotas Ghréigeach issa scéal *The Dead* freisin.
- 42 **éigse Cheilteach:** Is cosúil go bhfuil Joyce ag déanamh fonóide ar *genre* litríochta de chuid an '*Celtic Revival*' agan am a bhaí, dar leis, seanchaite. Mar shampla arsan tseánra seo: foilsíodh cnuasach dánta darb ainm

The Celtic Twilight la William Butler Yeats i 1893 a airítear mar chuid de thús Athbheochan Litríocht na hÉireann. Déanann an leabhar dánta seo cumha i ndiaidh sheansaol shimplí idéalaithe an Éireannaigh Cheiltigh i gceantair iarghúlta iarthar na hÉireann.

- 43 **Malone:** Ó Maoileoin i. maol + Eoin i. deisceabal Eoin / manach a leanas sampla Eoin (i. John) (www.surnamedb.com/Surname/Malone). An tagairt cheilte do leantóir de chuid *John Bull* i. Sacsana é seo?
- 44 **Lithia:** fíoruisce la salann *lithium* atá ann. Baí an-tóir air idir deireadh an 19ú céad agus an Céad-Chogadh Domhanda
- 45 **Coimisiún na Talún:** (*The Land Commision*) Eagraíocht Stáit a bunaíodh chun chur i bhfeidhm Acht na Talún 1881. Tug an acht seo cearta áirithe d'fheirmeoiribh bheagaibh na tíre a thógadar talamh ar cíos ó thiarnaibh mhóraibh talún. Is beag feabhas a tháinig ar shlí bheatha chosmhuintir na hÉireann mar gheall arsan acht seo áfach, agus d'fhéadfá rá gur cuir sé lana mbochtanas go fiú.
- 46 **ar Oileán Mhanainn:** Roghnaíos an réamhfhocal 'ar' in ionad 'in' mar ní as Oileán Mhanainn do Little Chandler. I gcás an úrscéil 'An t-Oileánach la Tomás Ó Criomhthain áfach, deirtear 'i' i gcónaí lasan n-oileán ina bhfuil sé ina chónaí, agus 'ar' la fochais ar bith a dtéid daoinne uirthi ó am go chéile dho bhaint faochan nó feamainne. Samplaí eile: Ceantar na nOileán agus an Cheathrú Rua ("aran gCeathrú Rua", "sna hOileáin").
- 47 **comhartha Caitliceach:** Is é is dócha do bhfuil i gceist ag Joyce, gur gearr sé fíor na croise.
- 48 **Sin Gaeilic mhaith ar:** "That's good vernacular for a..." atá issan bhunleagan. Usáidim an litriú 'Gaelic' anseo in ionaid 'Gaedhealg'/'Gaedhilg' nó 'Gaeilge' nó 'Gaelinn'/'Gaedhealaing'. An t-aon chúis la seo, gurb é seo an leagan issan chaint bheo is giorra don fhocal Breatnaise ar theanga na 'Gwyddel' (nGael): *Gwddeleg*.
- 49 **Zephyros:** Ceann de cheithre phríomhdhia na gaoithe i miotas na Gréige. Is é an leoithe tais aniar seo an ghaoth is séimhe den cheathrar (cé gur gaoth fhoréigneach é issan Íliad). 'Steifir' an focal caighdeánach Gaeilice air.
- 50 **Lambabaun** is cosúil gur 'uan bán' atá i gceist aici – is meascán de Ghaeilic agus d'Anglais atá issan fhocal mhuirneach mar sin.
- 51 **Miss Parker:** Sloinne Sacsanach de bhunadh Normannach (Iníon Uí Pháircéir as Gaeilic). Maor páirceanna seilge an rí is brí leis (<http://www.surnamedb.com/Surname/Parker>).
blas Thuaisceart na hÉireann: tá blas Ultach aran ghuth
- 52 **Farrington:** Sloinne Sacsanach a eascraíos asan logainm Anglaise 'Faryngton' i. raitheachán (sumamedb.com/Surname/Farrington).
- 53 **Alleyne:** Sloinne Sacsanach eile - de bhunadh Ceilteach. Meastar gur aillín (aill bheag) is ciall leis, agus gur táinig sé go Sacsana asan Bhriotáin la Concas na Normannach (surnamedb.com/Surname/Alleyne).
- 54 **séiplíneach:** *Curate* an focal a úsáideas Joyce. Is cosúil gur leasainm é d'fhior bheáir.
- 55 **síol carbhais:** *caraway seed* as Anglais. Úsáidtear an síol cumhra seo mar bhlastán bídh. Tá sé cosúil la finéal. Tá an fear seo á úsáid la ceilt bholadh an óil.
- 56 **Sráid an Iustásaigh:** *Eustace Street*.
- 57 **thosaíodar na trí fhocal deireanacha lasan litir gcéanna:** "In no case shall the said Bernard Bodley be ..."
- 58 **Leonard agus an t-Allmhuráin agus an Floinneach Srónach:** Is sloinne de bhunadh Ghearmánach é Leonard. Tá sé déanta dena foclaibh 'levon' (i. leon) agus 'hardu' (i. cróga). É sin nó is galldú den tsloinne Ghaelach 'Ó Leannáin'. Tagann Ó hAllmhuráin as allmhurach (i. Allúrach surnamedb.com/Surname/O'Halloran). É sin nó is as allmhaire a thagas (allmhaireoir b'fhéidir <https://en.wikipedia.org/wiki/O'Halloran>, <http://deworde.blogspot.ie/2016/10/>). Maidir la 'Ó Floinn', is é is brí leis, 'flann', i. luisniúil. 'Nosy Flynn' a scríobh Joyce féin. 'Mac' a bhíodh mar thús ar gach sloinne tráth ar ndóigh, agus sin is cúis lasan gcaolú aran iarmhír '-án'.
- 59 **ar nós chaint na n-aoirí sna h-eaclógaibh:** dráma tíriúil la Virgil (70 r.c – 19 i.c.) déanta de shraith dánta is ea na hEaclóga (<https://en.wikipedia.org/wiki/Eclogues>). Déanaid beirt aoirí comórtas lúibíní in eaclóg 4. Is dócha gurb éard atá i gceist ag Joyce anseo, go bhfuil caint Uí hAllmhuráin sách tútach la hais chaint Farrington.
- 60 **Ballast Office... Scotch House:** foirgneamh ar Shráid Westmoreland a bhá ina ionad riarachán ag Comhlacht Chalafort Átha Cliath, nó an *Ballast Committee* mar ab ainm don chomhlacht seo agan am (<http://www.dublinport.ie/about-dublin-port/about-us-2/>).
Maidir lasan *Scotch House*, is foirgneamh ar Ché an Bhurcaigh é.
- 61 **Weathers... Tivoli:** Sloinne Sacsannach is eadh Weathers a tugadh d'aoiribh. Eascraíonn sé asan fhocal Anglaise *wether* i. molt. Is amharclann ar Shráid San Proinsias é an Tivoli.
- 62 **Apollinaris:** uisce coipeach mianrach. Is la *Coca Cola* an marc seo anois (https://en.wikipedia.org/wiki/Apollinaris_%28water%29).
- 63 **Peony:** Piaine. Bláth bándearg. Isan mhiotas Ghréigeach, is dia an leighis nó scoláire fo dhia an leighis é Παιών (*paíôn*). Ar bhealach, samhlaítear é freisin mar chloíteoir an oilc (<http://www.theoi.com/Ouranios/Paion.html>).

- 64 **Ginger Mooney:** An Mhaonach Rua. Ón fhocal ‘maoin’. Duine saibhir nó duine a bhfuil cion ag doínbh air is ciall lasan sloinne ‘Ó Maonaigh’ mar sin!
- 65 **an Pillar:** Colún Nelson. Cuaille mór eibhir a tógadh i gcuimhne an Tiarna Horatio Nelson ar Shráid Uí Chonaill (Sackville Street ab ainm di agan am). An Túr Solais a sheas ina áit anois. Séideadh san n-aer é la buama i Márta 1966, nach mór caoga bliain tar éis Éirí Amach na Cásca.
- 66 **leabhar urnaí... an fháinne:** sa chloiche seo, is é is ciall lasan leabhar urnaí, gairm rialta. Is é is ciall la huise, saol fada nó imeacht thar sáile nó an dá rud. Pósadh is ciall lasan bhfáinne.
- 67 **ábhar bog fliuch:** an chré. Bás is ciall léi.
- 68 **I Dreamt that I Dwelt:** Ária cháiliúil ón cheoldráma *The Bohemian Girl* la Michael William Balfe, arbh Éirinneach é.
- 69 **Duffy:** Ó Dubhthaigh – Dubhthach sa tuiseal ginideach (as Mac Dubhthaigh). Leasainm do dhuine le gruaig dhonn is ciall leis. ([https://en.wikipedia.org/wiki/Duffy_\(surname\)](https://en.wikipedia.org/wiki/Duffy_(surname))). É sin nó is Anglú de Mhac Dubhshith é (dubh + síth) (<http://www.surnamedb.com/Surname/Duffy>). Is é is dócha gurb é Dubhthach an bunleagan áfach, agus ní Dubhshíth, mar faightear roinnt samplaí de Dhubbthach, mar shampla Dubhthach Dóeltenga sa Rúraíocht.
- 70 **Séipéal Íosóid:** *Chapelized* an Anglú aran logainm. Tógann an áit a hainm asan tséipéal do tógadh in onóir Ísóid (*Izold/Esyllt/Iseult/Isolde*) ón fhinnscéal thragóideach faoi ghrá Tristan agus Izold. Deirtear gurbh asan áit seo dhi.
- 71 **Michael Kramer le Hauptmann:** Dráma Gearmánach (1900). Mac an phríomhcharactair, cureann sé lámh ina bhás féin. Tugann a athair faoi deara gur theip sé ar a mhac agus nár thug dóthain grá dhó.
- 72 **Bile Beans:** cógas leighis do bhíodh an-díol air. Táinig sé i bhfios an phobail ó 1903 i leith go raibh rath an tairge bunaithe ar bhréag: bhí sé déanta as ábharaibh do bhíodar la fáil go coitianta i gcógaslannaibh agan am, agus ní as planda nach eolas ag duine ar bith eile acht bundúchasaigh na hAstráile air do d’aimsigh poitigéar (bréagach) darb ainm Charles Ford, mar do mhaígh an comhlacht. In ainneoin na conspóide sin, lean rath an chomhlachta go lár na mblianta 1980, a bhuíochas gan dabht l feachtas láidir fógraíochta sna pápéaraibh nuachta.
- 73 **Saturnine:** dúnárasach, fuarchúiseach, gruama. Ceann de lionntaibh na fola, bunaithe aran phlainéad Satairn.
- 74 **Livorno:** Cathair bheag mhara in iarthuaisceart na hIodáile. *Leghorn* an t-ainm uirthi as Anglais.
- 75 **Mar sin a labhair Zarathustra agus An Ghaois Shuairc:** *Also sprach Zarathustra* [:*Ein Buch für Alle und Keinen*] agus *Die fröhliche Wissenschaft* le Friedrich Wilhelm Nietzsche (1844 –1900).
- 76 **Croly:** Ó Cruadhlaoch, as Mac Cruadhlaoch (Cruadh/crua + laoch)
- 77 **City of Dublin Hospital:** sean-ospidéal ar Shráid Bhagóid Uachtarach. Is ionad teiripe anois é.
- 78 **dul isteach i gcumann:** bhí staonadh ón ól ina phrionsabal lárnach ag formhór na gcumann carthanachta agan am. Níor mhór do dhaoineibh nuaibh thabhairt móide.
- 79 **Magazine Hill:** cnoc Dhún na hArmlainne
- 80 **Kingsbridge Station:** Stáisiún Heuston
- 81 **Lá an Eidhneáin:** An Céad-Domhnach i ndiaidh 6 Mheán Fómhair. Lá cuimhneacháin ar bhás Charles Stewart Parnell (1846-91). Caitheadar lucht na sochraide craobhóga eidhneáin mar chomhartha comhair agus cairdeas la bean as Corcach a sheol fleasc cumha den phlanda chéanna agus a dúirt gurbh é sin an ofráil ab fhearr dá raibh d'acmhainn aici.
- 82 **O’Connor:** Ó Conchúir – Ó Conchobhair: Cú + cobhair (i. Cabhair). Cara mór con is brí leis.
- 83 **Tierney:** Mac/Ó Tighearnaigh – as An Tighearnach (féach tiarna)
- 84 **Royal Exchange Ward:** Ceantar toghcháin atá suite timpeall fhoirgneamh an *Royal Exchange*, Sráid an Dáma (*City Hall*/Halla na Cathrach is ainm don fhoirgneamh sin anois).
- 85 **P.L.G.:** *Poor Law Guardian* – oifigeach a toghadh chun dula i ngleic le bochtanas leis an méad airgid is lú a d’fhéadfadh.
- 86 **Christian Brothers:** Eagraíocht Chaitliceach is iad na Bráithre Críostaí dho chuireas scolaíocht in aisce ar fáil do bhuaichaillibh. Bhí cáil ar dhéine na mBráithre in aimsir Joyce agus ba scolaíocht na mbocht í. Cuireadar náisiúnachas chun cinn trí oideas na Gaeilice agus trí chleachtadh na peile Gaelaí agus na hiománaíochta. Luaitear iad sna scéalta Teagmháil agus Grásta freisin.
- 87 **Cruinniú Máisiúin:** *Freemasons Meeting* – bhí cáil frith-Chaitliceach arna Máisiúnaibh in Éirinn agus ba leor freastal ar cheann dá gcruinnithe chun tharraingt coinnealbháite ón eaglais Chaitliceach ort féin. Féach an nóta faoi in *Araby*.
- 88 **Hynes:** Ó hEidhin – is é is dócha gur leagan den fhocal ‘eidheann’ sa tuiseal ginideach atá ann. É sin nó is seanainm Anglaise é Hynes, ó ‘hine’ i. giolla, buachaill aimsire
- 89 **Tincéir:** Go stairiúil, is díbeartaigh iad an lucht siúil a ruaigeadh asa dtithe iad in aimsir na bPéindlíthe. Mhairidís cuid díobh ar éigin mar fhilí nó mar cheoltóirí a d’iarraidís déirc óna gcomhthreachaibh, a bhídís a bhformhór sách bocht iad féin Bhainidís cuid eile dhíobh slí bheatha amach mar dhíoltóirí capall, nó mar dhéantóirí potaí stáin, asar eascair a gcáil mar thincéirí. De bhrí gur aicme inti féin ar imeall an tsocháí iad, is ábhar tarcaisne iad ag go leor daoineibh eile go fiú sa ló atá inniu ann féin.

- 90 **Corporation:** Comhairle Cathrach Bhaile Átha Cliath is ainm do Bhardas Bhaile Átha Cliath anois. Rialtas áitiúil Átha Cliath a dheanas cinntí ar phleanáil sholáthair tithé, bóithre agus mar sin de.
- 91 **Seoiníní:** *Shoneens*/Gallphoic. Téarma maslach a chuireadar náisiúnaithe Éireannacha orthu siúd dá gcomhthréachaibh a dheineadar, dar leo, beag is fiú dá ndúchas Gaelach agus a dheineadar aithris ar nósannaibh na huasaicme Sasanaí. Is dócha gur tagairt do John Bull é, carachtar cartúin ar bhuanchruth an tSasanaigh é.
- 92 **i ndiaidh monarc Gearmánaigh:** Edward VII, Rí na Ríochta Aontaithe, Impire na hIndia agus Prionsa na Breataine Bige idir 1901 agus 1910. Ba de shliocht Ghearmánach a mháthair agus a athair áfach (An Bhanríon Victoria agus an Prionsa Albert). Thairis sin, ba Bhanríon agus Bhanimpire na Prúise a dheirfiúr mhór Victoria tar éis a pósta, agus choinnigh a teideal mar Bhanphrionsa aran Ríocht Aontaithe freisin.
- 93 **Mr Henchy:** Ó hAonghusa – as Mac Aonghusa i. Aonghus sa tuiseal ginideach. Is duine de Thuathaibh Dé Danann é Aonghus i mhíotas na nGael. Imríonn cleas ara athair féin. Is geall é Aonghus lasan nDia nGréigeach ‘Apollón’.
- 94 **Major Sirr:** Major Henry Charles Sirr (1764-1841). Ceannaire Phóilíní Chaisleán Átha Cliath ab é, mar a bhí a athair roimhe (*Town Major of Dublin* an teideal oifigiúil a bhí air). Dein sé gach cleas agus claonbheart chun a chomhthréach a dhaoradh chun báis as Éirí Amach 1798.
- 95 **Father Keon:** An tAthair Mhic Eoghain
- 96 **ag taisteal ar a chonlán féin:** deir Mr Henchy go bhfuil an t-Athair Mhic Eoghain ag obair mar dhíoltóir earraí féinfhostaithe, acht sin meafar aige ar shagart nach mbaíneann la heaglais ar bith.
- 97 **Crofton:** Crofton. Sloinne Sacsbhéarla. Ón tSeanAnglais ‘croft’ (barach/garra) nó i gcás cheantar Londan, ó ‘cropp’ (carn) nó i gcás Linconshire, ó ‘croh’ (cróch) (foinse: <https://ancestry.com/name-origin?surname=crofton>).
- 98 **Lyons:** Mac/Ó Laighin. Sloinne Normannach. Leasainm ar ghaiscíoch chróga – *lion* (leon). É sin nó logainm ar áit sa Fhrainc. I gcásannaibh áirithibh, b’fhéidir gur tháinig an sloinne as an fhocal Gaeilge ‘laighean’ (foinse: <http://www.surnamedb.com/Surname/Lyons>)
- 99 **Nach ndúirt Parnell féin...”:** Charles Steward Parnell (1846 -1891). Sloinne Sacsanach dho bhaineas la sliocht uasal ó Shacsana. Ní fios do aistriitheoir na scéalta seo céard do dúirt Parnell i leith aon Mhonarc den Ríocht Aontaithe. Mar sin féin, ba Náisiúnach Éireannach é Parnell a throid ar son neamhspleáchas na hÉireann ó rialtas na Breataine. Má glac sé an mbealach síochánta féin la troid ar son neamhspleáchas na hÉireann (féach feachtas Home Rule), ní rabh sa mhéad sin acht an réiteach is éifeachtaí dá aidhm. Go deimhin féin, roimh a sheal i bpríosún (1881-1882) agus freisin tar éis chailliúint ghuth an mhóraimh (mar thoradh ar scannal a adhaltranais), do thaobhaigh sé la grúpaí radacacha ar nós Óglaigh na hÉireann. In aindeoin chúlra choilíneach a shinsear, is cosúil go rabh an chloch sa mhuintire aige ar Shacsana, áit ar cuireadh ar scoil é agus a rabh óige dhearóil aige i ndiaidh cholscaradh a mhuintire. Sampla dá fhaltanas ar urlámhas Shacsana: scríobh sé litir a ghríosú lasan bhfeachtas gcáiliúil coinnealbháite i gcoinne an Tiarna *Boycott* i Maigh Eó. Ní dóigh mar sin go mbeadh sé i bhfabhar thuidheacht Edward VII go hÉirinn i 1903 dá mba fós beo é.
- 100 **tháinig i gcoróin tar éis a coinneála uaidh [...] ag a mháthair:** chuaigh Edward VII i gcoróin in Eanáir 1901 in aois a naoi mbliana is leathchéad, i ndiaidh bhás a mháthar Victoria.
- 101 **is buachaill báire é:** measann starraí amháin go rabh 55 leannán aige ara laghad (*Camp, Anthony (2007), Royal Mistresses and Bastards: Fact and Fiction, 1714–1936.* <http://anthonyjcamp.com/page9.htm>). Baí neart caidreamh aige la mná éagsúla agus é pósta (phós sé Alexandra i 1863), acht ní fios cén saghas caidrimh, mar níor labhair sé go hoscailte fúthu. Do bhain Edward VII clú an scódaí amach den chéad uair i 1861 lana eachtra le Nellie Cliften in Éirinn agus é ar inlíocht mhíleata sa tír. Fuair a athair bás coicís tar éis tuidheachta ar cuairt chuige dhá sciolladh in Cambridge, rud nár mhaith a mháthair riamh dhó (*Ridley, 59–63; Middlemas, The Life and Times of Edward VII, leathanach 31.* Foinse: *Wikipedia*).
- 102 **gur cheannaire feiliúnach é Parnell orainn?:** Tugadar formhór na ndaoine droim láimhe do Parnell nuair a fritheadh amach fona chaidreamh fada la Catherine O’Shea. Dearbhaíodh an ráfla fon chaidreamh la linn na trialach idirscartha (1890) a thug an Captaen William O’Shea in aghaidh a mhná ar chúis a hadhaltranais la Parnell. Is amhlaidh gur rug sí triúr clainne la Parnell. Do thosaigh caidreamh collaí Parnell la Catherine, nó Kitty mar is fearr aithne uirthi, tuairim is naoi mbliana roimhe sin i 1880. Meastar nár thug William O’Shea bás cúirte colscartha ara mhná go 1889 (táinig an bás chun cúirte i 1890) mar go rabh ag súil la hairgead a hainte, a fuair bás sa bhliain chéanna. Sin nó ba mhian leis scriosadh Parnell agus a fheachtas polaitíochta. Pé ar bith, is cinnte gur bh é nuaíocht an adhaltranais scriosadh Parnell. Níor chuireadar Catherine ná Parnell i gcoinne líomhaintí adhaltranais William O’Shea mar ba mhian leo beirt go dtiocadh an colscaradh chun críche go bhféadaidís féin pósadh. Pósadar i Meitheamh 1991 agus fanadar dílis dá chéile. Cail Parnell tacaíocht William Gladstone an *Liberal Party* sa Bhreatain Mhór do Bhille Fénrialtas na hÉireann, a iarr air seasamh siar mar cheannaire ar pháirtí an *Home Rule League*. Diúltaigh Parnell seasamh siar mar cheannaire áfach. Cuireadh an mbille *Home Rule* siar ar feadh na mblianta mar gheall air. Imigh móramh a pháirtí féin do bhunú páirtí nua frith-Parnell (*Irish National Party*), acht fanadar cuid den pháirtí dílis dó (*Irish National League*). Ba é sin deighilt an pháirtí. Seasadar easpaig Chaitliceacha na hÉireann ina choinne. Edmund Dwyer, eagarthóir an *Freeman’s Journal*, tug a dhroim do Parnell do choimhlint le nuachtán eile frith-Parnell (luaitear Gray sa scéal *Grásta*). Chaill Parnell a shuíochán sa pháirtí. Fuair bás óg i 1891 ag 45 bliain d’aois i ndiaidh troda déine ag iarraidh teachta ar ais i gcumhacht.

- 103 **Holohan:** Ó hUallachán – as Mac Uallacháin (uallach + an iarmhír ‘-án’ sa tuiseal ghinideach i. Móiréiseach)
- 104 **Eire Abu Society:** Ní bhfuairas trácht ar bith aran chumann seo aran idirlín. Is dóigh gur chum Joyce féin é. Is léir ón ainm gur cumann náisiúnach é.
- 105 **Mrs Kearney:** Bean Uasal Uí Chearnaigh – as ‘cearnach’ i. Buach
- 106 **Miss Devlin:** Iníon Uí Dobhuilín – as dobhúile (sa chiall crógacht mhíre). Sin nó as ‘dobhail’ – do + bail i. mírath (foinsí: Wikipedia, surnamedb.com)
- 107 **The Academy:** *An Royal Irish Academy of Music*. Ar 42 Sráid an Phiarsaigh a bhí Ceol Acadamh Ríoga na hÉireann bunaithe ar dtús (féach nóta 109). Ansin d’athlonaigh go Faiche Siabhna. Ar 36 Rae an Iarthar atá anois.
- 108 **bhaint tairbhe as ainm... Kathleen:** ba shamhail í Caitlín ní hUallacháin d’Éirinn ag náisiúnaithibh. Seanbhean bhocht is í nár mhór d’fearaibh ógaibh troid ar a son. Kathleen, iníon Bhean Uí Chearnaigh, sin anglú aran ainm baiste céanna.
- 109 **Society... Antient Concert Rooms:** *Society of Antient Concerts*. Chuireadh an Cumann coirmeacha ceoil agus eile ar siúil ina halla ceolchoirme, na *Antient Concert Rooms*, 42 *Brunswick Street* (Sráid an Phiarsaigh anois). Is oifigí gnó atá san fhoirgneamh anois. *The Academy* i é ainm an fhoirgnimh (féach nóta 107).
- 110 **Charmeuse:** éadach snasta ar nós sróil acht níos míne. Déantar as síoda é.
- 111 **Fitzpatrick:** Anglú ar Mhac Giolla Phádraig
- 112 **Mr Duggan:** as ‘Dubhagán’ (dubh + -án)
- 113 **Mr Bell:** asan tSacsbhéarla ‘Bell’ (clog) nó as an Fhraincis ‘Beau/Bel (dóighiúil) nó go deimhin asan tsloinne Gaeilge ‘Mac Giolla Mhaoil’ (maol = manach nó cléireach Eaglaise sa chás seo)
- 114 **Freeman:** *Freeman’s Journal*. Páipéar nuachta a bhunaíodar beirt pholaiteoirí náisiúnacha Protastúnacha i 1763. Ceannaigh nuachtán eile, *The Irish Independant* é i 1924. Tá neart tagart don chlainn agus don nuachtán sa chnuasach scéalta seo la Joyce (féach an bhfonóta i Lá an Eidhneáin i Seomra an Choiste nó i Grásta mar shampla).
- 115 **O’Madden Burke:** Ó Mhaidín de Búrg (i. mada/madra beag den cheantar). Má bhain an leasainm do thaoiseach éigin mór la rá tráth dá rabh, níl mórán uaisleachta ag baint lasan leasainm féin!
- 116 **Mrs Pat Campbell:** Ban-aisteoir stáitse Shacsanach mhór la rá
- 117 **Grásta:** *Grace* an teideal Anglaise aran scéal. Tá cialla éagsúla ag baint lasan bhfocal. Is é an phríomhchiall an chiall dhiagachta, is é sin suáilce Dé. Leanann sé de sin gur suáilce na trócaire é, mar shampla trócaire Dé ar pheacaibh. Mar sin, i gcúrsaibh gnó, má thugtar *grace* do dhuine atá i bhfiachaibh, ciallann sé go bhfaigheann seisean aischairde. Tá brí eile ag baint lasan bhfocal *grace* – suáilce na galántachta. Ní léirítear suáilce ar bith sa scéal, acht a malairt ghlan.
- 118 **carr cliathánach:** ‘outsider’ a chuireas Joyce air. Tacsáí dhá rotha gan díon a bhfuilid na suíocháin droim lana chéile. Sa dóigh sin, tá aghaidh na bpaisinéirí la ‘outside’ i. lasan dtaobh amuigh (foinse: gluais eagrán *Wordsworth Classics* den leabhur)
- 119 **Kernan is ainm dom:** Mac Thighearnáin (tighearna + -án)
- 120 **Mr Cunningham, Mr M’Coy agus Mr Power:** Messrs Mac Coinneagáin, Mac Aodha agus De Paor. Sloinnte iasachta iad Cunningham agus Power. Is é is dóiche gur roghnaigh Joyce na sloinnte seo mar imeartas focail as Anglais (*cunning, coy* agus *power*) agus nach bhfuil brí ar leith lena leaganacha Gaeilge.
- 121 **McAuley:** Mac Amhalghaidh/Amhlaobh. Gaelú den tsean-sloinne Lochlannach *Óláfr* (Wikipedia)
- 122 **Gnáthcléir:** is é sin, na sagairt nach mbainid le hord rialta
- 123 **Purdon:** sloinne Angla-Albanach. Ó Fhraincis na Normannach - ‘*prudhomme*’ (*preux/prode* + *homme* i. Réiteoir aighneas ceirde). B’fhéidir gur roghnaigh Joyce an sloinne seo mar gur cosúil l ‘*pardon*’ as Anglais é.
- 124 **Fogarty:** Ó Fógartaigh - as Mac Fógartaigh - as ‘fógartach’ - b’fhéidir gur ‘fogarthach’ nó ‘fógarthach’ nó go fiú ‘fo-ghartach’ an bunfhocal. Dar la gach foinse idirlíne áfach, is é ‘ionnarbthach’ is ciall la ‘fógartach’. Is dóigh go mbídís cosa gartacha ar ionnarbthach mar sin féin.
- 125 **aontú na hEaglaise Laidine agus ... Gréagaí:** iarr an Pápa Leo XII athmhuintearas leo arna hEaglaisí Ceartchreidmheacha i 1897. Ní amháin aran n-Eaglais nGréigeach a iarr sin, acht aran n-Eaglais gCoiptic, Síriac, n-Airméanach agus n-Anglacánach freisin.
- 126 **Lux ar Lux...Tenebrae: Raiméis.** An Fógartach amháin a dúirt go beacht é: **Lux in Tenebris**. Is leathfhocal as Eoin 1:5 é. Deir an sagart sliocht as leabhar Eoin san Aifreann as Laidin. Díol suime, foilsíodh scigdhrama darb ainm *Lux in Tenebris* le Bertold Brecht timpeall 1919. Ó thaobh **Tenebrae** de, tá deasghnáth creidimh la linn Sheachtain na Páise tógtha in ainriocht Eoin 1:5 agan Aodhach. Seo véarsaí 1-5 as Eoin 1:

(aistriúchán Laidine *Biblia Sacra juxta Vulgate* 1887):
 -In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum.
 -Hoc erat in principio apud Deum.
 -Omnia per ipsum facta sunt, et sine ipso factum est nihil quod factum est.
 -In ipso vita erat, et vita erat lux hominum.
 -Et lux in tenebris lucet, et tenebrae eam non comprehenderunt

(aistriúchán Ghaeilge Uilliam Uí Domhnuill den Tiomna Nua 1602):
 -In sa tosach do bhí an Bhriathar, agus do bhí an Bhriathar i bhfochair Dé, agus do bhí an Bhriathar.
 -Do bhí seo ar tús i bhfochair Dé.
 -Leisean atáid na huile nithe déanta; agus gan é níl aon ní déanta, dá ndearnadh.
 -Ann san do bhí beatha; agus do bhí an bheatha solas na ndaoine.
 -Agus shoilsighidh an solas sin sa dorchadas; agus níor ghabh an dorchadas chuige é

- 127 **scoil phingin-sa-tseachtain:** Bunscoil poiblí sa Ríocht Aontaithe. Rith an Bhanríon Victoria reacht i 1880 a dhein oideachas ina riachtanas dlí do ghasúraibh idir 5 bliana agus 10 mbliana d'aois, idir chailíní agus bhuachaillí. Cuireadh an gcéad-bhunoideachas poiblí ar siúl, ina d'íoc an Stáit asna táillibh, cé is moite de phingin in aghaidh na seachtaine. An méad sin féin, níor gearradh arna boicht é. Chomh maith la scoileanna bardais nua a cuireadh ar bun, íocadh as scoileannaibh a ritheadar oird creidimh ar nós scoileanna na mBráithre Críostaí. Tugadh leasainmneacha éagsúla arna bunscoileanna seo: *British school, ragged school* agus, ar ndóigh, *penny-a-week school*.
- 128 **an intleacht mhóir agus an mearadh ... :** *'Great wits are sure to madness near allied, (And thin partitions do their bounds divide)- John Dryden (1631-1700) Absalom and Achitophel, cuid 1. línte 163-164.'*
- 129 **ex cathedra... gan locht:** *ex cathedra*- ón chathaoir. Is é sin, nuair a thugas an Pápa teagasc Críostaí (is comhartha teagaisc í cathaoir an teagascóra). Agus é ag labhairt *ex cathedra*, bíonn an Pápa gan locht. *Papel Infallibility* is í an Anglais ar sin. Deineadh reacht Do-earráidé an Phápa i 1870.
- 130 **Níor Ghearmánach Dowling:** Johann von Döllinger (1799-1890) a bhí i gceist ag Cunningham, ní foláir. Ba Ghearmánach eisean. Cuir sé in aghaidh fhoirceadal Do-earráid an Phápa agus díbríodh ón eaglais é. Níor chairdinéal é, mar atá tugtha la fios ag Mr Cunningham, acht sagart Caitliceach agus ansin diagaire ag Ollscoil Munich.
- 131 **John Mac Hale:** Seán Mac Éil (1791-1881), Ardeaspag Tuama. Is fíor gur fhreastal sé aran gCéad-chomhairle Vatacánach sa Chathair Naofa i 1869 agus gur chuir i gcoinne dogma Do-earráide an Phápa. A thúisce is a vótáil móramh na n-Easpag i bhfabhar an dogma i 1870 agus a d'fhógair an Pápa féin ina reacht é, tug seisean a lán-thacaíocht don dogma freisin. Is cosúil nach raibh sé fós i láthair na céad-chomhairle Vatacánaí nuair a tharla sin áfach. (foinse: <https://www.catholicity.com/>)
- 132 **Ní rabh aon mhaith i [...] Gray riamh:** Ba la Sir John Gray an nuachtán *Freeman's Journal*. Éirigh an nuachtán níos náisiúnaí fo anáil Gray. Chuaigh a mhac Edmund Dwyer Gray i gcomharba aran nuachtán ansin. Chuir an nuachtán i gcoinne an pholaiteora Charles Steward Parnell, gur ghnóthaigh seisean gnaoi an phobail. Ansin thaobhaigh an Freeman leis freisin. Thacaigh leis go fiú nuair a bhris an scannal amach fo chaidreamh adhaltrach Pharnell la Katherine O'Sea. D'athraigh a chóta arís áfach ar n-éirí an mhóraithe i gcoinne Parnell agus iar dteacht chun cinn páipéir nua frith-Pharnell, an *National Press* (tá trácht mhór ar Pharnell sa scéal Lá an Eidhneáin i Seomra an Chiste).
- 133 **ealaín na laindéar ndraíochta:** Chuireadar roinnt cáinteoirí i leith fíoracha na Maighdine Muire ar Chnoc Mhuire i 1879 gur cur i gcéill a bhaí iontu a rinneadh la teilgeoir pictiúr.
- 134 **foirm cúigín:** fear amháin i lár an chomhluadair agus ceathrar fir eile timpeall air i bhfíor croise.
- 135 **déantóir mhaor na cathrach:** feitheoir arna toghchánaibh maoir
- 136 **Óir is glice clann an tsaol seo ná clann an tsolais:** Lucais, caibidil 16, véarsaí 8-9, aistriúchán Uilliam Uí Domhnaill (1601). Tá sé tugtha go míchruinn ag n Athair Purdon: deir seisean "ionas an tráth a éagfaidh sibh". Is é atá scríofa sa Bhíobla, "ionas an tráth bheas uireasa oraibh". Is leor línte 1-11 a léamh chun an chomhthéacs ar fad do thuiscint.
- 137 **Miss Morkan:** sloinne ársa Ceilteach nach fios go deimhin a chiall. Tá sé coitianta go leor sa Bhreatain Bheag. In Éirinn, is in oirthear agus i dtuaisceart na tíre is coitianta an sloinne. Morgan an litriú is coitianta air
- 138 **sheinneadh an n-orgán ar Bhóthar Haddington:** Agan aifreann in Eaglais Mhuire
- 139 **Oileadh san Acadamy í: Ceolacadamh Ríoga na hÉireann ar Rae an Iarthair**
Antient Concert Rooms: Téatar ceoil a d'oscail ar bhunaigh an Ceolacadamh é. Ina bhloc oifigí gnó anois. 42 Sráid an Phiarsaigh.
- 140 **Kingstown:** Dún Laoghaire. Cuireadh 'Kingstown' aran mbaile i 1821 la teacht an Rí George IV (luaitear eisean sa scéal Lá an Éidhneáin i Seomra an Choiste). Ath-bunaíodh a sheanainm Gaeilge i 1920 áfach. Ba é 'Dunleary' a ainm oifigiúil roimh theacht an Rí. Tráthúil go leor, ba Rí é an Laoghaire féin a thug a ainm don bhaile (Laoghaire Mac Néill, Ard-Rí na hÉireann ó 428 go 458 A.D.)
- 141 **trí shiolla a chuir sí ara shloinne:** Is anglú ar Chonaire é *Conroy* (con + aire). Is dócha gur cuir sise Conaroy nó a leithéid ara shloinne mar iarsma den tsean-leagan air do bhí fós coitianta, is cosúil, i measc na hÍsealaicme.
- 142 **Na Melodies:** *Irish Melodies* la Thomas Moore (1779-1852). Amhráin náisiúnacha sách maoithneacha a bhádar go mór san fhaisean agan am agus foinn cheoil a dhéanas athshamlú ar sheanfhoinn thraidisiúnta Éireannacha.
- 143 **Christy Minstrels:** Grúpa fuirseoirí grinn. *White men* a chuiridís smídeadh dubh orthu féin agus a dhéanaidís aithris gháifeach ar *blacks*. *Goloshes*, meabhraid *gollwogs* do Gretta
- 144 **Gresham:** óstán galánta mór la rá
- 145 **Quadrilles:** is válsa í an chuadrail a bhaí déanta de shraith rincí tuaithe ar cuireadh galamaisíocht orthu. Baí idir cheithre agus sé rince tuaithe sa tsraith. Baí sé san fhaisean ag cóisiribh na n-uaisle ar feadh tréimhse caoga bliain nó mar sin ren chéad-chogadh domhanda.
- 146 **beirt phrionsa... sa Túr:** Túr London. Tachtadh mic Éadbhard IV ann timpeall 1483. Déantaí go leor canbhás den bheirt seo sna bliantaibh 1800. Níl dóthain fianaise ann a chruthódh gurbh é a n-athair féin a chur chun báis iad, acht is cinnte gur réitigh a mbás a thuidheachtsa i gcoróin.

- 147 **tabinet:** éadach déanta as meascán olla agus síoda. Cosúil la poiplín
- 148 **scáthán piara:** scáthán mór ard. Ba mhinic a chrochtaí é sa spás idir dhá fhuinneog
- 149 **culaith man-o'-war:** bríste fada agus hata mairnéalaigh leathanduilligh tuí (foinse: wiktionary)
- 150 **Les Lanciers:** rince na lansaí. Rince cearnógach. Leagan eile den chuadrail.
- 151 **Daily Express:** nuachtán Sacanach. Scríobh Joyce féin léirmheasanna leabhar don pháipéar idir na blianta 1902 agus 1904
- 152 **Kathleen Kearney:** an í seo pearsa céanna sa scéal 'An Mháthair' i. iníon na máthar ann?
- 153 **An Trí Suáilce:** Miotas Gréagach (*Χάριτες / Khárites* sa tSeanGhréigis). An triúr bandéithe Niamhracht, Suáilceas agus Fleáchas ar deirfiúracha iad.
- 154 **Paris:** Miotas Gréagach (*Πάρις* sa tSeanGhréigis). Prionsa as Traí. An triúr bandéithe Hera, Athena agus Aphrodite, cuirid togh na mná is dóighiúla dhíobh féin air. Deir seisean gur Aphrodite is spéiriúla dhíobh. Tá Cogadh na Traí mar thoradh indíreach ar rogha Paris (gealann Aphrodite an mbean is sciamháí ar domhan dó (Héilin na Sparta/ na Traí) má thoghann sé ise den triúr sa chomórtas scéimhe seo).
- 155 **Cóirithe don Bhainis:** *Arrayed for the Bridal*. Amhrán Anglaise la George Linley bunaithe ar radharc den cheoldráma Iodálach *I Puritani* (Na Piúratánaigh) le Vincenzo Bellini ina chanas an bhrídeach Elvira agus í ag triall na caille uirthi féin: “*Son vergin vezzosa...*” (is maighdean mhánla mé). Tá an ceoldráma seo, Na Piúratánaigh, suite sa choimhlint idir Mhaolchinn *Cromwell* agus Dhílseoirí an Rí Séarlas I
- 156 **Cnoc Melleray:** *Mount Melleray Abbey*. Mainistir Chistéirseach sa Screathan, Port Láirge (gar do Cheapach Choinn). Bonnaíodar Manaigh Éireannacha, Breatnacha agus Francacha í nuair a ruaigeadh asa mainistir féin sa Fhrainc iad in aimsir Réabhlóid na Fraince. Is í an mhainistir seo a bhaí sa Fhrainc, an *Abbaye Notre-Dame de Melleray, Pays de la Loire* (ba chuid den Briotáin an réigiún seo nuair do bunaíodh an mainistir). Is í sin a thug a hainm don mhainistir nua in Éirinn.
- 157 **...nár labhraíodar na manaigh riamh... chuarad do luí ina gcónraí:** tosaíonn a lá le hurnaí ag 04:30 agus fanaid na manaigh ina dtost an oiread agus is féidir la linn a ndualgas laethúil. Ar ndóigh, ní chodlaid i gcónraibh!
- 158 **Paris:** Féach fonóta 153
- 159 **The Lass of Aughrim:** Bruinneall an Eachroma. Is é sin, Eachroim in oirthear na Gaillimhe, láthair an chatha mhóir. Eachroim = each + ‘roim (droim i. iomaire). Leagan Éireannach é an fonn seo ar *The Lass of Loch Royal*.